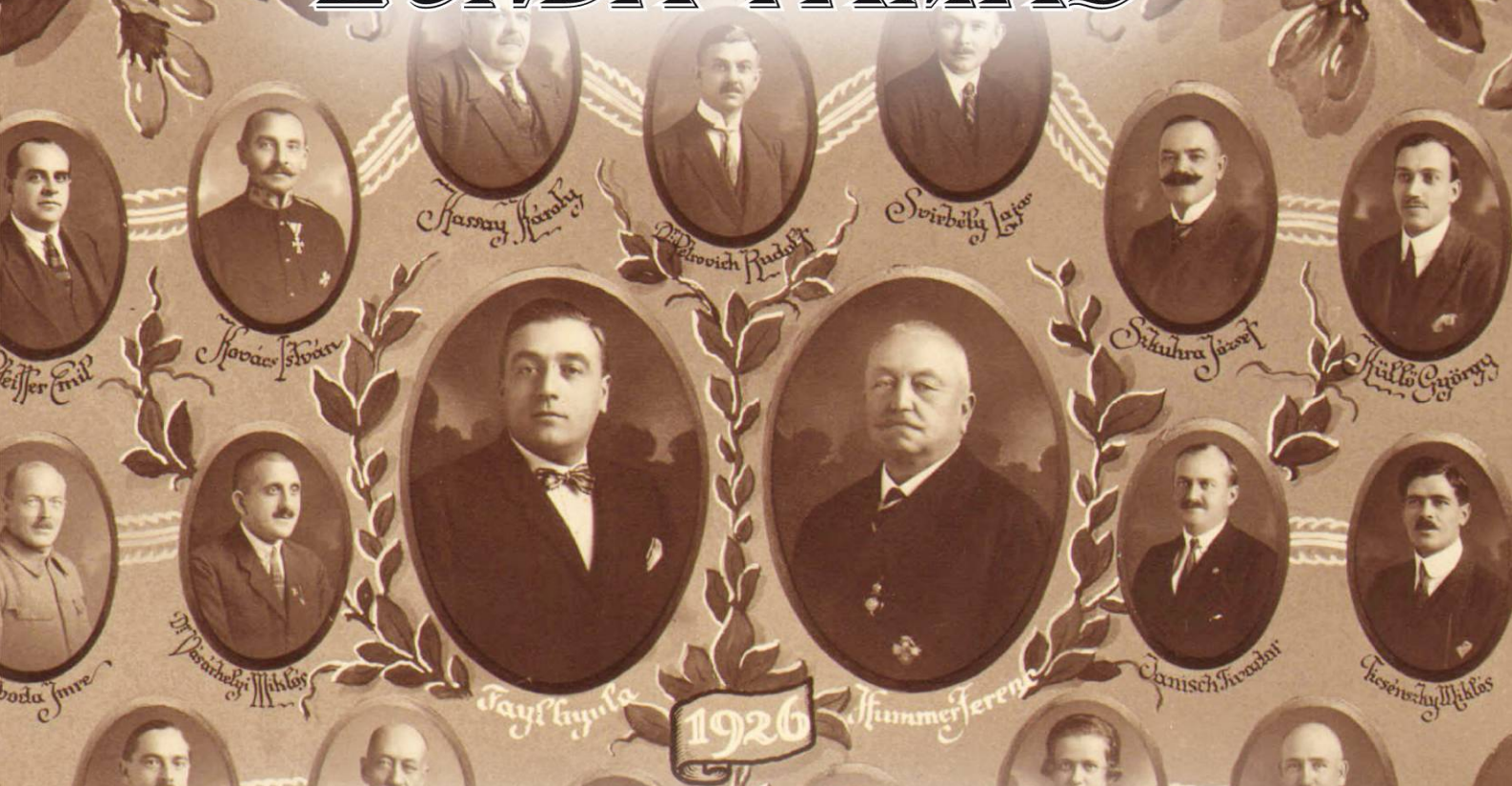


SI FŐJEGYZŐNEK

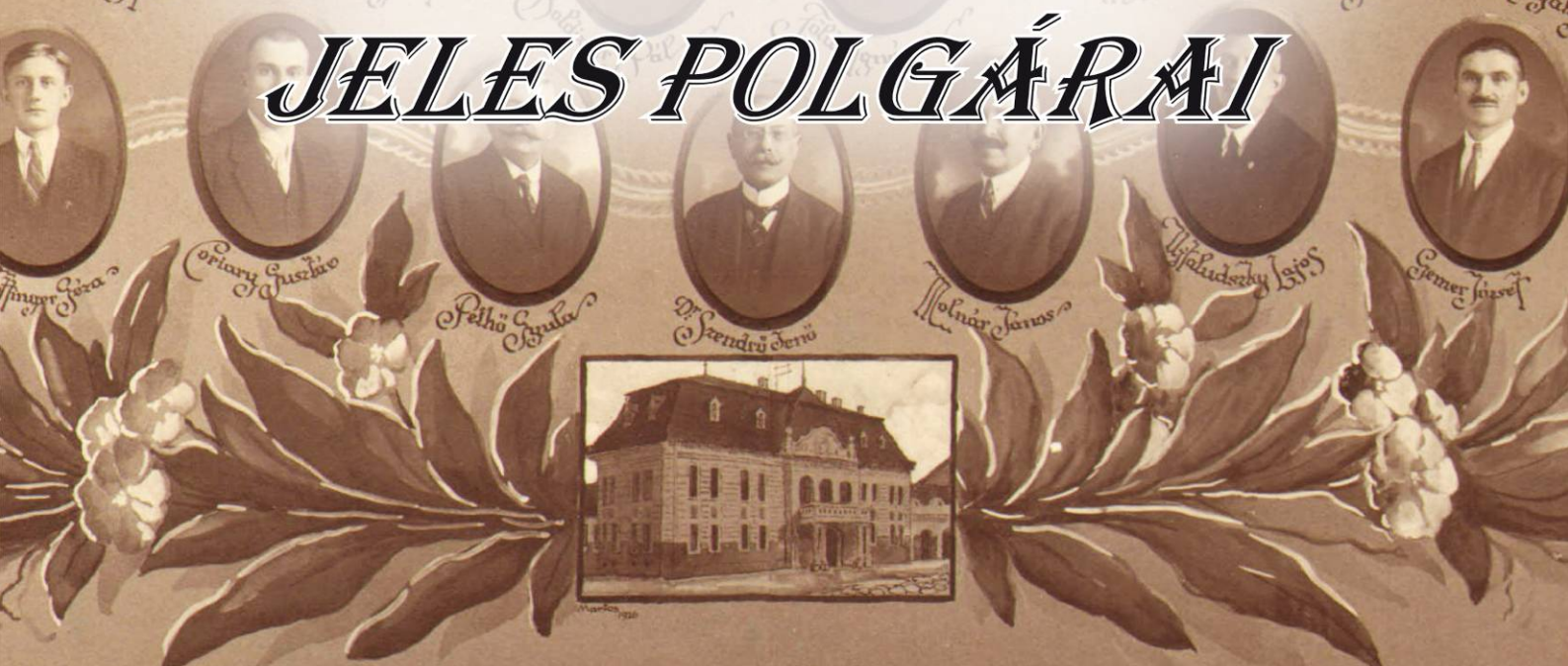
KARTÁPSI SZEL

ZONDA TAMÁS



BALASSAGYARMAT

JELES POLGÁRAI



Zonda Tamás

BALASSAGYARMAT JELES POLGÁRAI

Felelős szerkesztő és kiadó
Zonda Tamás dr.

Lektorálta
Bérczy Ildikó
Kenessey Béla

A könyv utánnyomása kizárólag a szerkesztő-kiadó
írási engedélyéhez kötött

A fedőlap Balassagyarmat Város
Képviselő-testületének tablójáról (1926) készült,
Ács Zsuzsa terve alapján

Zonda Tamás

***BALASSAGYARMAT
JELES POLGÁRAI***

2018

ISBN 978-963-087859-3

Előszó

Szeretett városomhoz és a költészethez való töretlen vonzódásom miatt az elmúlt években sokat foglalkoztam Balassagyarmat és környéke irodalmi életével. A vizsgálódás eredménye két kis kötet lett. Életük felkutatása közben találkozhattam a Helytörténeti Gyűjtemény gazdag anyagával, mely a régebben élt és élő neves gyarmati polgárok adatait tartalmazza. Öröm volt megismernem e munkákat azért is, mert magam is évek óta gyűjtöttem a város életével kapcsolatos kuriózumokat, az elmúlt idők fontos gyarmati embereinek történeteit azzal a szándékkal, hogy egyszer sor kerülhet kötetbe rendezésükre anekdotikus vagy lexikon formában. Végül ez utóbbi vált indokoltá az anyag terjedelme és a már meglévő adatbázis jellege miatt.

Tudni kell, hogy nyomtatásban három kiadást élt meg a könyv, igaz, egyfajta „öszvér” formátumban, mivel – szigorú bekerülési kritériumok mellett – tartalmazott élő jeles személyeket is. Jelen forma immár klasszikus lexikon: csak a *volt* neves polgárok lelhetők fel benne. Az elektronikus közlésre a könyv sikere biztatott.

Az adatgyűjtés nehézségei, sokszor detektív regénybe illő nyomozásai során többször elszomorodtam, ami egyben további munkára is ösztökölt. Kiderült, hogy keményen robotol a felejtés: a csak két-három évtizeddel ezelőtt élt fontos személyek (tanárok, orvosok, kézművesek stb.) nevei sem ismertek már. Keserű tapasztalat, hogy sokszor nem ismeri az utca névadóját a ma munkába vagy iskolába siető; de a Nyírjesbe kiránduló sem tudja, kinek köszönheti az üdülőtelepet, kik voltak, akik megtervezték és felépítették az iskolákat, ahol tanulunk, a kórházat, ahol gyógyulunk. A jelen jó része a régiak munkája, ezért is fontos egy ilyen lexikonra való anyagot összegyűjteni a sokszor igen nehezen hozzáférhető és felkutatható forrásokból.

Azoknak a volt gyarmatiaknak (vagy tartósan itt tartózkodóknak) adatait igyekeztem összegyűjteni, akik életük során a városért, annak közösségéért többet tettek, mint személyes boldogulásuk biztosítása, létrehozva valami olyan értéket, aminek eredménye többé-kevésbé még ma is elérhető, megfogható, tudható. Ezért bizonyos szelekcióra volt szükség, ami mindig fájdalmas feladat. Azt kellett mérlegelni, hogy mekkora volt az adott személy működésének súlya, eredménye, esetleg máig is ható értéke. Ez megnyilvánul az egyes szócikkek terjedelmében, de egy-két esetben a munkáért felelős ízlése, érdeklődése, szubjektív ítélete is fellelhető. Ezt vállalom.

Balassagyarmatot gyakran és joggal említették tisztviselő- és iskolavárosnak, ezért igyekeztem minél több volt tanító, tanár és tisztviselő adatát beszerezni. Orvosi hivatásomból adódó szolidaritással is magyarázható, hogy fontosnak tartottam a városban az elmúlt időkben tartósabban munkálkodó orvosok adatait felderíteni, viszonylag nagy létszámuk a megyei szintű ellátásra méretezett kórház létéből adódik.

Városunk fejlődése szempontjából meghatározó jelentőséggel bírt a vármegye székhelyének Balassagyarmatra helyezése 1790-ben. Innen időben visszafelé haladva az adatok exponenciálisan fogynak, ezért is alakult úgy, hogy a könyv túlnyomórészt a városban a XIX. és XX. században éltek adatait tartalmazza. Néhány híres hazánkfiát hagyománytiszteletből nem hagyhattam ki, noha csak laza asszociációkkal kapcsolódtak városunkhoz (Balassi, Petőfi, Szabó Lőrinc).

A könyvbe történő felvétel kritériuma a balassagyarmati születés/elhalálozás, és/vagy a tartós, városunkban történt tevékenység volt; elvértve az egyszeri, de jelentős alkotásban, eseményben való részvétel (épület-tervezés, szobor stb.) is. Városunk megyeszékhely léte indokolta azt is, hogy a vezető megyei funkciókban lévők egy része is említésre kerül, már csak azért is, mert többnyire a városban, vagy közvetlen környékén lévő településen (birtokukon) laktak, mindenesetre a városban dolgoztak, és megyei tevékenységük egyértelműen és szorosan kihatott a város életére, arculatára is.

Több személynél nem sikerült fényképet beszerezni, így alkalmanként sírmlékükkel vagy olyan tárgy képével emlékezünk meg róluk, melyek életükkel, tevékenységükkel kapcsolatos. A vitatható helyesírási formák esetén a forrásanyagban található alakot fogadtuk el.

A könyv nagy munkájában kevés segítőtársam volt. Elsőként *Vas Ágnes*nek, a Honismereti Gyűjtemény volt, és jelenlegi vezetőjének, *Ács Zsuzsának* kell köszönetemet kifejeznem: az Esze-gyűjteményt tovább gazdagító munkájuk nélkülözhetetlen volt a könyv létrejöttében. A városi illetőség azonosításának fontos forrása volt a Petőfi Irodalmi Múzeum adatbázisa. Külön ki kell emelnem *Nagy Lászlónak*, a Balassagyarmatért Baráti Kör honlapja szerkesztőjének segítségét. *Patakyné Holik Katalintól* és *Oczotné Sallai Mónikától* pótolhatatlan segítséget kaptam az eredeti adatbázisokból jócskán hiányzó életrajzi adatok beszerzésében, pontosításában. Fontos útbaigazításokat kaptam *Kunné Kubicza Erzsébettől* és *Kenessey Bélától*; egy-két szócikk esetében értékes információt adott *Hausel Sándor*, *Horváthné Cseh Margit*, *Tóth Tamás*, akiknek köszönettel tartozom. Több hozzátartozó, levéltáros, iskolaigazgató, lokálpatrióta segítése egészítette ki a munkát. Külön köszönet a lektoroknak, akik főként a nyelvhelyességi korrekcióban fáradoztak. Szomorú, hogy az előző kiadásokat végző balassagyarmati nyomda, számos felkérés után sem segített az elektronikus kiadás létrehozásában, az egész könyvet újra kellett szerkeszteni, tördelni. A rövidítések és a forrás magyarázatok az előző kiadásokkal gyakorlatilag azonosak.

Azért vállaltam a könyv elektronikus elérhetőségének szerkesztését is, mert hiszem, hogy a múlt ismerete nélkül jelenünkhöz való kötődésünk szegényes, többnyire csak az anyagi szempontok szerint szerveződik, szellemi-kulturális szinten ezért a mulandó, efemer értékekhez csapódunk s ez a jövőre nézve aggasztó. Remélem, akad valaki, aki majd folytatni érdemesnek tartja megkezdett munkámat.

Budapest, 2018. nyara

Zonda Tamás

Rövidítések

A rövidítések többnyire közhasználatú, más kiadványokban is használt jelzések, jelentik a szavak szótői és ragozott alakját, a mondatban elfoglalt helyüknek megfelelően. (pl. c.= cím, című, címzetes; min.= minisztérium, minisztériumi). Egy-két, régebben létezett helyi (balassagyarmati, megyei) intézmény, egyesület, kifejezés stb. neveit is feltüntettük.

ang.	angol nyelven
aug.	augusztus
ápr.	április
ÁFÉSZ	Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet
ág. h. ev.	ágostai hitvallású evangélikus
agit-prop.	agitációs és propaganda
ak.	akadémia
áll.	állami
alk.	alkalmazott
an	anyja neve
BBG	Balassi Bálint Gimnázium és jogelődjei
BME	Budapesti Műszaki Egyetem
br.	báró
BSE	Balassagyarmati Sport Egylet
BTE	Balassagyarmati Torna Egylet
BTK	Bölcseztudományi Kar
bv.	büntetés végrehajtás(i)
c.	cím, című, címzetes
cs. és kir.	császári és királyi, 1887-1918-ig használták
cs. k.	császári-királyi, 1887-ig volt életben
D	díjak, kitüntetések, elismerések
dec.	december
dokt.	doktor (Tudományos Akadémia doktora)
dr.	doktor (egyetemi doktor)
ék.	éves korban, korában
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
EMSZO	Egyházközösség Munkásszakszervezete
ezr.	ezredes
é.n.	évszám nélkül
febr.	február
FÉBÉ	evangélikus diakonissza egyesület (1924-ben alakult)
fhdgy	főhadnagy
F.m.	főbb, fontosabb műve(i)
F.sz.	főbb, fontosabb szerepe(i)
forr.	forradalmi

gazd.	gazdasági
gimn.	gimnázium, gimnáziumi
gimn.ért.	a BBG és jogelődjei által kiadott értesítő(k)
gr.	gróf
GYIVI	Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet
h.	helyettes
hdgy.	hadnagy
HM	Hadügy Minisztérium
ig.	igazgató
ig.h.	igazgatóhelyettes
int.	intézet
ISZN	Irodalmi Színpadi Napok
izr.	izrealita
irod.	irodalmi, irodalom
jan.	január
JATE	József Attila Tudományegyetem (Szeged)
jún.	június
júl.	július
JTK	jogtudományi kar
K	(fontosabb) kiállításai, kiállítások
kand.	kandidátus
KANSZ	Keresztény Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége
kath., kat.	katolikus
KIOSZ	Kisiparosok Országos Szövetkezete
kir.	királyi
KKI	Kulturális Kapcsolatok Intézete
KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem (Debrecen)
közp.	központi
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
márc.	március
máj.	május
MÁV	Magyar Államvasutak
Min.	minisztérium
m. kir.	magyar királyi
MDP	Magyar Dolgozók Pártja
MEFESZ	Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (1956)
MHSZ	Magyar Honvédelmi Szövetség
MHSSZ	Magyar Hegy- és Sportmászó Szövetség
MKDSZ	Magyar Kereszténydemokrata Szövetség
MKKE	Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
MN	Magyar Nemzet (újság)
MNK	Magyar Népköztársaság
MNG	Magyar Nemzeti Galéria
MOVE	Magyar Országos Véderő Egylet
MPT	Magyar Pszichiátriai Társaság
MSZBT	Magyar-Szovjet Baráti Társaság

MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTESZ	Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége
MTV	Magyar Televízió
MÚOSZ	Magyar Újságírók Országos Szövetsége
múz.	múzeum, múzeumi
ném.	német nyelven
NMMÉ	Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve
nov.	november
ny.	nyilvános
nyug.	nyugalmazott
okt.	október
ONCSA	Országos Nép- és Családvédelmi Alap
orsz.	országos
oszt.	osztály, osztályos
oszt. v. főo.	osztályvezető főorvos
polg.	polgári
prof.	professzor
perceptor	város bevételeit biztosító adószedő
POFOSZ	Magyar Politikai Foglyok Országos Szövetsége
pol.	politika, politikai
polg.isk.ért.	polgári iskolai értesítő(k)
POTE	Pécsi Orvostudományi Egyetem
r.	rendes
reg.	regény
ref.	református
rektorh.	rektorhelyettes
röv.	rövidítés, rövidítve, röviden
r.k.	római katolikus
sz.	született
száz.	százados
SZDP	Szociáldemokrata Párt
szerk.	szerkesztő, szerkesztés
SE	Semmelweis Egyetem
Signum Laudis	katonai érdemérem, I. F. József alapította 1890. márc. 12.-én
SOTE	Semmelweis Orvostudományi Egyetem
SZOTE	Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem (Szeged)
társ.	társadalmi, társadalom
társsz.	társszerző
társszerk.	társszerkesztő
tb.	tiszteletbeli
TEVÉL	Területvédelmi Liga
TF	Testnevelési Főiskola
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
titk.	titkár
tört. tud.	történelem tudomány, tudományok
TTK	Természettudományos Kar

VB	Végrehajtó Bizottság
vez.	vezető
vh.	világháború
virilista	a legtöbb adót fizetők közé tartozó, akinek (elsősorban) aránytalan választójogot (nagyobb képviselőt) biztosít a politika és a jog.
VK(M)	Vallás és Közoktatási (Minisztérium)
vm.	vármegye

Balassagyarmat jeles polgárai

A

Aba Tamás (1200-as évek vége? – ?)

Nógrád megye főispánja 1329–1343 között.

Emellett erdélyi vajda, 1310–1319 között Bars megye főispánja is. A visegrádi merényletkor már nógrádi főispán volt, mert mint ilyen tanácsolta a királynak a merénylet megbosszulását. Egy 1342-ben kelt oklevél szerint Nógráddal egy időben Szolnok vm. főispánja is volt: „manifico viro domino Thoma voyvoda Transilvano et Comite de Zonuk et de Neugrad”.

Zichy C.II.45. (In: Balassa)

Abay Nemes Gyula, dr. (Vittenc [Nyitra vm.] 1910. ápr. 10. – Balassagyarmat 1971. aug. 26.)

Balassagyarmat városi főorvosa.

1916–1928-ig a Kalocsai Érseki Főgimnáziumban tanult, itt érettségizett. 1928 szeptemberétől a pécsi Erzsébet Tudományegyetem orvostudományi karára járt, ahol 1934-ben avatták orvosdoktorrá. 1934 júliusától a Veszprém városi kórházban segédorvos, majd alorvos. 1938-tól Pápa városában MÁV pályatorvos. 1939. márc. 1-től a Nógrád megyei Nógrádmárcal községbe került körzeti orvosnak. A II. világháború kitörése után közel két évet a fronton töltött, mint tartalékos orvos-főhadnagy. 1959 decemberében Balassagyarmatra költözött családjával, ahol körzeti orvos lett, majd 1961-ben kinevezték városi főorvosnak, mely tisztelet haláláig betöltött. Községi, városi és megyei tanács tag volt.

D.: *Érdemes Orvos* (1955); *Kiváló Orvos* (1968).

Ifj. Abay-Nemes Gyula közlése

Adda Elek (Alexius Michae Adda) (Selmezbánya, 1794. júl. 15. – ?)

Nemesi származású ügyvéd.

1850–54 között a Nógrád megyei császári törvényszék ügyésze, 1854 után pesti országos törvényszéki ülnök. Nógrádi ténykedése alatt 1851-ben Frideczky Lajos édesapjának halála után felterjesztést tett a hadbíróságra, hogy Frideczky Lajostól, mint egyetlen örököstől, kobozzák el birtokát. A hadbíróság véleménye alapján kérelmét elutasították.

(Apja: Josephus de Adda; an: Rosalia Rakovszky)

Varga-HK

Alföldy Róza, Hamza Jánosné (Budapest, 1880. febr. 3. – Balassagyarmat, 1957 eleje)

Tanítónő, író.

Férjével 1905-ben költözött Balassagyarmatra. Elbeszélései, pedagógiai cikkei Heves megyében jelentek meg.

Gulyásálnév-Heves





Algöver Ilona, dr. (Balassagyarmat, 1906. júl. 5. – Székesfehérvár, 2008. febr. 8.)

Orvos, nagypapa a köztisztviselőben álló A. Mihály főmérnök.

A polgári elvégzése után a BBG tanulója lett, 1924-ben érettségizett, majd a pécsi Orvostudományi Egyetemen tanult tovább. 1930-ban orvosi diplomával visszatért Balassagyarmatra, és a Mária Valéria Közkórház szülészeti és nőgyógyászati osztályán díjtalan gyakornokként dolgozott. Később állást kapott az ideg- és elmegyógyászati osztályon, itt ismerkedett meg későbbi férjével, dr. Tunyogi-Csapó Miklóssal, akivel 1938-ban házasodtak össze, két gyermekük szintén orvos. Városunkból a Zalaegerszeg melletti Pózvára került, aktív orvosi munkáját 80 éves korában fejezte be. Haláláig lánya családjával élt Siófokon.

BHH 2006–Gyászjelentés–Család közlése

Algöver János (1768–1847.)

A divényi uradalom mérnöke.

Térképeket készített Balassagyarmatról: Balassagyarmat belterülete (1801); – Balassagyarmat bel- és külterülete (1803); – Balassagyarmat belterülete (1815), – Balassagyarmat külterületi határrész, 1835; – Balassagyarmat határában uradalmi földek (1835). 1843-ban Balassagyarmaton lakott. Belitzky János szerint 1845 novemberében lerajzolta a Fidler Tamás földmérő által 1773-ban készített várostérképet.

Gazdag László: Nógrád megye térképei. Bgy. 1964.–Belitzky



Algöver Mihály (Súr, 1826. jan. 19. – Balassagyarmat, 1908. dec. 9.)

Földmérő, író.

1853-ban a Zichy uradalom földmérője lett Podluzsányban. Szlovák nyelven publikált. Két házasságából tizennégy gyermeke született. Nyugdíjazása után Balassagyarmaton telepedett le. Itt van eltemetve, síremléke megtalálható a temetőben. Apósa volt Baltik Frigyes evangélikus püspöknek és Horváth Danó író-lapszerkesztőnek. A balassagyarmati ev. egyházközség levéltárának halotti anyakönyve szerint első felesége (A. Zsuzsanna) 1864-ben, második felesége (Mihallik Ludovika) pedig 42 évesen 1871. febr. 1-jén halt meg.

F.m.: *Jinoch v pouti po Slovanstve* (Bgy., 1857); – *Pocto a meroveda* (Bgy., 1861); – *Reflexie na slovensky pravopis* (Bgy., 1861).

Gulyás–Enciklopédia Slovenska–RLutca–Bgy. ev. egyházközség levéltára



Altmann Lajos, dr. (Csermő, [Arad vm.] 1895. szept. 11. – Balassagyarmat, 1971. febr. 26.)

Állatorvos, állategészségügyi tanácsos.

Középiskoláit Lőcsén, Békésben és Gyulafehérváron végezte, 1913-ban érettségizett.

Részt vett az I. világháborúban, 1915–1918 között teljesített katonai szolgálatot, hadnagyként szerelt le. Állatorvosi diplomáját 1926-ban Budapesten kapta. Főiskolai tanársegéd 1926–28 között, majd 1928-tól 1932-ig Alsódabas és Tokaj járási állatorvosa.

1932-től Balassagyarmaton mint járási és városi m. kir. állatorvos folytatta praxisát. 1951–54 között a salgótarjáni vágóhid vezető állatorvosa, majd visszatért Balassagyarmatra, ahol 1961-ig, nyugdíjba vonulásáig, a város állatorvosi tanácsosa volt.

Noszky-Ladányi-Család közlése

Ambrózy Árpád (Balassagyarmat, 1882. jan. 1. – Budapest, 1954. ápr. 10.)

Hadbíró, honvéd tábornok.

A jogakadémiát Kassán végezte el 1905-ben. Cs. és kir. hadbíró 1908–1916-ban. Az 5. vegyes dandárparancsnokság ügyésze 1925–27-ben. A Legfelsőbb Hadi Törvényszék tanácsosa, majd tanácselnöke, végül a HM oszt. vez. helyettese 1927–1939 között. 1937-ben tábornok-hadbírói kinevezést kapott, a hadbírói tisztikar főnöke 1939-től 1942-ig. Ebben az évben nyugdíjazták, 1951–53 között kitelepítették Tiszasülyre.

F.m.: *Olasz-magyar hadbírói kapcsolatok* (1939); – *Az új olasz katonai büntetőtörvény javaslata* (1939); – *Honvéd igazságügy* (1940); – *Magyar-német hadbírói kapcsolatok* (1943).

MÉI-RÚL

Andorffy Erzsébet (Opitz Lászlóné) (Veszprém, 1871. szept. 24. – Nagykároly, 1923. jún. 10.)

Polgári iskolai tanítónő.

Balassagyarmaton 1892-től 1913-ig dolgozott. 1894-ben nevezték ki rendes tanítónőnek. Tanított németet, magyart, földrajzot és történelmet, tornát, háztartástant és szépírást. 1896-ban a Nógrád vármegyei tanítótestület jegyzőjévé választották. 1899. jan. 3-án férjhez ment a balassagyarmati származású Opitz László honvéd főhadnaggyhoz. 1913-ban a nagykárolyi áll. polgári leányiskolához helyezték, ott dolgozott haláláig.

Polg. Isk. Értesítők (1928/29)–NLHH 1896. 27. sz.; 1897. 1 sz.; 1905. 12. sz. –NH 1923. jún. 10.–HK

Andreánszky Imre (Szinnyelipóc, 1890. jún. 27. – Balassagyarmat, 1943. ápr. 22.)

A BBG tanára volt.

Matematikát és fizikát tanított, ő volt az énekkar és a zenekar vezetője. Az első világháborúban elvesztette a bal karját. Mint menekült tanárt, a besztercebányai kir. kath. főgimnáziumból helyezték 1919-ben Balassagyarmatra, itt dolgozott haláláig. Kézírtos kottáit gyermekei a Madách Imre Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményének ajándékozták. Apja: A. Tamás, an: Nyemecz Mária, felesége: Zitkovszky Eleonóra.

BBG Évkönyve 1942/43.–MÉI–Anyakönyv



Andreánszky Sándor báró (liptószentandrászi) (Liptószentmiklós, 1802. – Felső-Bodony, 1873. szept. 12.)

Nógrád megye császári biztosa 1849 júliusától.

A forradalom és szabadságharc leverése után a zólyomi kerület (Bars, Hont, Nógrád, Zólyom megye) biztosa, majd főispánja lett. A túlbuzgó, hazafias érzülettel nem vádolható császári biztos 1850 júliusában vizsgálatot rendelt el Balassagyarmaton a Kosuth-nótát éneklők ügyében, sőt a megye egész 1848–49. évi irat-



anyagát meg akarta semmisíttetni. Szerencsére felsőbb helyről időben leintették. 1853-ig volt hivatalban. Császárhű magatartását több kitüntetéssel hálálta meg az osztrák hatalom.

Borovszky–Bgytört–Gyászjelentés–anyakönyv



Ániger László (Balassagyarmat, 1854. márc. 18. – Balassagyarmat, 1939. jan. 13.)

Kereskedő, földbirtokos, ügyvédi kamarai tag.

Fivérével, Gyulával a Brüder Ániger vaskereskedés tulajdonosa lett, 1882-ben virilista városi képviselőtestületi tag, 1898-ban földbirtokos és ügyvédi kamarai tag. Ezerholdas birtokot vásárolt, melynek központja Galábocs. Nagy összeget adományozott a kórház építésére és az új Nemzeti iskola építését is támogatta anyagiilag. 1896-ban belépett az Ellenzéki Népkörbe. 1896–97-ben a

Balassagyarmati Takarékpénztár aligazgatója, majd igazgatója lett. A városi és megyei virilisták között szerepel 1902-től 1918-ig, 1919-ben a Nemzeti Tanács tagja lett, mint községi képviselő. 1919. jan. 5-én megalakította a Köztársasági (Károlyi v. Függetlenségi) pártot, melynek elnökévé választották. 1919 októberében a képviselőtestület igazoló bizottságának tagja volt. 1923-ban a város képviselőtestületének küldöttségét vezette Rakovszky Iván belügyminiszterhez, hogy megköszönjék a rendezett tanácsú várossá átszervezés engedélyezését. Felesége Pongrácz Jolán, Pongrácz Lajos, Hont vármegye alispánjának lánya. Családi fészük, a Scitovszky úti Ániger villa 1904-ben épült.

BHH 1985. 2.(Majdán B.)–Bgytört



Antal Bacsó János (Türkös, 1886. febr. 1. – 1917-18? [első világháború])

A BBG tanára, az első vh. hősi halottja.

1912-ben kezdett tanítani, 1913. júl. 14-én került Balassagyarmatra. Itt földrajzot, történelmet, szépírást oktatott. Mint tartalékos hadapród 1914. júl. 28-án, az általános mozgósításkor hadbavonult. Frontszolgálatot teljesített a galíciai, a bukovinai és a Kárpátokban vívott harcokban. Hadnaggyá léptették elő, Nagyezüst Vitézségi érmmel tüntették ki. 1915. máj. 28-án sebesülten orosz hadifogságba került. Az 1926. jún. 10-én avatott, a BBG

falán elhelyezett hősi halottak emléktábláján, mint egyetlen tanár szerepel. Budapesten, a Józsefvárosban lévő emlékművön ő is megtalálható a mártír tanárok között.

BBG évkönyv–MÉI–Nem felejtünk! Internet: 1988. Józsefváros–NH 1926. júl. 4.



Antal Elemér, dr. (Budapest, 1926. szept. 5.– Budapest, 2010. ápr. 27.)

Orvos, radiológus.

Antal Zoltán balassagyarmati református lelkész idősebbik fia, gyermek és diákévei városunkban teltek. A BBG-ben érettségizett 1944-ben. Mindig is kötődött városunkhoz: salgótarjáni nyugdíjaztatása után Balassagyarmaton vállalt munkát, hogy továbbra is kapcsolatot tarthasson a várossal, ahol felnevelkedett.

A Balassagyarmati Honismereti Kör tagja volt, 1988-ban bemutatta a tagságnak különleges kutatómunkáját, amelynek során a röntgensugárzást használta fel a régi kórok csontjainak vizsgálatához, 1993-ban pedig az akkor újdonság tiroli gleccsermúmiát elemezte szakszerűen. (Előadásai a Balassagyarmati Honismereti Híradóban is megjelentek.)

www.balassagyarmat.eu (szerk)

Antal Zoltán (Komárom, 1900. jún. 21. – Pécs, 1988. febr. 29.)

Költő, református lelkész és hitoktató.

Sokirányú, a város és egyháza érdekében végzett munkásságát Balassagyarmaton 1928 júliusától 1947 júniusáig végezte. 1933-ban magyarosította a nevét Sulacsikról Antalra. Tagja volt a törvényhatósági bizottságnak, kórházbizottságnak, városi képviselőtestületnek, igazgatósági tagja a Népbanknak, a Hitelszövetkezetnek és az ONCSA telepnek. Tagja a különböző művészeti és műkedvelő társaságoknak (Nógrád vármegyei Madách-, a salgótarjáni Balassa-, a losonci Kármán József Irodalmi és Művészeti-, az esztergomi Balassa Bálint- és a budapesti Gyóni Géza Társaságoknak). Kossaczky Arnold betegsége alatt a Madách Társaság titkári teendőit is ellátta, Andreánszky Imre halála után egy évig a gimnáziumi zenekart is vezette. Tagja volt a Dalegyletnek és a zenekarban nagybőgőzött. Megírta a balassagyarmati csehkiverés történetét dokumentumok alapján. Több verseskötete jelent meg. 1944 őszén adta be doktori értekezését „Haldoklók és halálraitéltek lelkigondozása” címmel, amely egy bombatámadás során megsemmisült. 1944 januárjában Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetést kapott, decemberben Léván keresztül családjával Németországba menekült. 1946-os visszatérése után gyülekezete mostohán fogadta, vádakkal illette. Rehabilitációja után Csokonya-Visontára helyeztette magát. Élete végét a pécsi Baldauf Otthonban töltötte.

F.m: *Az Ipoly dalai* (Bgy., 1929); – *A balassagyarmati csehkiverés története* (Bgy., 1933); – *Papkéve* (Bgy., 1937); – *Az egyháziatlanok kifogásai* (Bgy., 1938); – *A bárány zsoltára* (Bgy., 1939); – *Rossz időben* (Bgy., 1939); – *Égre nézők földi útja* (1941); – *Sztregova felé* (Bgy., 1942).

Gulyás–Antal Zoltán: Gyarmati éveimből.–BHH 1985/2.–Gyász hírek–BHHBgyoHiBgyalassagyarmati 1988–Kovalcsik/2.–NH 1944. jan. 15.



Antony Béla (porubkai) (Keszeg, 1826. ápr. 8 – Balassagyarmat, 1902. febr. 4.)

Megyei allevéltárnok, honvéd tiszt.

A szabadságharc kitörésekor Nógrád vm. esküdtje volt. Azonnal jelentkezett önkéntes honvédeknek, 1848. okt. 10-én a 18. honvéd zászlóaljban szolgált hadnagyi rangban. 1949. márciusában főhadnagy, júl. 19.-től százados. Végig a komáromi őrségnél szolgált. Az 1850-es években Balassagyarmaton gazdálkodott, a kiegyezés után a megye allevéltárnoka lett. Törvényszéki jegyzőként halt meg Balassagyarmaton. Felesége, Horváth Petronella 1914. dec. 20-án halt meg Balassagyarmaton. Síremlékük a balassagyarmati temetőben áll.



www.nogradarchiv.hu/id496leveltartortenete–BonaG–Bgy. ev. egyházközség levéltára.

Aradi (Pohankovics) István (Kiskőrös, 1915. febr. 13. – Nógrádgárdony, 1982. ápr. 27.)
Tanár, kántor.

Szülővárosában végezte elemi és polgári iskolai tanulmányait, majd a miskolci tanítóképzőbe került, ahol 1935-ben kántortanító lett. 1934-ben családi nevét Aradira magyarosította. A II. világháborúban frontszolgálatra a Don-kanyarba vitték, ahol rövidesen sebesülést szenvedett, majd leszerelték. Hazatérte után a penci egyházba került kántortanítónak. Ismét behívták, felesége a kislányukkal szüleihez távozott. 1945 decemberében jött haza ausztriai hadifogságból. A balassagyarmati evangélikus gyülekezethez került kántortanítónak, majd tanított. Az államosítást követően a Petőfi iskolában taníthatott, de ezért le kellett mondania a kántorságról. 1950-ben kezdte el tanulmányait az egri Tanárképző Főiskolán magyar-orsz szakon, amit sikeresen elvégzett. Ezt követően a Bajcsy Zsilinszky úti iskolában és a Mezőgazdasági Szakiskolában tanított, énekkarokat szervezett az iskolákban. 1956 őszén ismét behívták szolgálatra mint tartalékos főhadnagyot. Rendfenntartó szolgálatot láttak el: az Ipoly átkelő hídját védték. A balassagyarmati temetőben síremlékén egy orgona másfél oktávja érzékelteti élete megtöretését: a kántorkodást kényszerűségből abba kellett hagynia.

Család közlése (szerk.)



Aradi György (Balassagyarmat, 1937. aug. 2. – Balassagyarmat, 1989. márc. 7.)

Fizika-matematika szakos tanár, iskolaigazgató.

Iskoláit városunkban végezte, munka mellett szerzett matematika-fizika tanári képesítést az egri Tanárképző Főiskolán. 1964-től a Petőfi Sándor Ált. Iskolában, majd 1971-től a Bajcsy-Zsilinszky iskolában tanított. Itt igazgatóhelyettes, majd igazgató volt 1983–89 között, haláláig. A matematikatanítás új módszereinek volt híve, számos előadást tartott e témakörben, két pályamunkája kiváló minősítést kapott. Több kitüntetést kapott, számára a legkedvesebb a Gyermekekért Érdemérem volt.

KissÁ-család közlése

Arday Pál, dr. (Tiszavid, 1886. szept. 27. – Budapest, 1965. júl.?)

A BBG tanára, történész.

Atyja, A. Pál ref. lelkész. Az elemi szülőfalujában és Beregszászon, a középiskolát Sárospatakon és Beregszászon, az egyetemet Kolozsvárott végezte. 1910-ben filozófiai doktori, 1911-ben történelem és földrajz tanári oklevelet szerzett. 1906-tól 1908-ig a kolozsvári egyetemi könyvtár tudományos segédmunkatársa, 1908–1910 között ösztöndíjas tanárképző-intézeti rendes tag. 1911-ben elnyerte a MTA könyvjutalmát. Az 1909–1910-es tanévben a kolozsvári községi polgári iskola gyakorló tanára. 1910 nyarán Gyéresszentmihályon a gr. Bethlen családnál volt nevelő. 1910–1911-ben önkéntes évét szolgálta, majd a miskolci ref. gimn. tanára lett. Innen vonult hadba 1914-ben. 1919. szept. 1-től a balassagyarmati főgimnáziumba helyezték, ahol 1927-ig tanított, majd saját kérésére a budapesti IV. kerületi reáliskolához került át. 1923–24-ben az iskolán kívüli népművelés terén kifejtett tevékenységéért kultuszminiszteri elismerésben részesült. 1925–26-ban a Magyar Történeti Bibliográfia számára megírta a Nógrád vármegyei köz- és magánlevéltárak történeti anyagának ismertetését. A Levél-

tári Közleményekben megjelent cikke a kékkői Balassa uradalom gazdasági állapotáról a 19. sz. első évtizedeiben, a Századokban „Borsod vármegye szerepe a hegyaljai zendülés idején” címmel publikált. 1926–27-ben a Kultuszminisztérium támogatásával Edward A. Freeman angol történétíró életét és műveit tanulmányozta a British Múzeumban, a Napkelet Lexikona számára középkori magyar és világtörténelmi szócikkeket írt. Publikált a Századokban, a Magyar Paedagogiában, Magyar Iskolában, Budapesti Szemlében és a berlini Ungarische Jahrbücherben. (Apja F. Pál, anyja Fazekas Ilona).

F.m: *Nagyercsei Tholdalaghy Mihály élete és történeti szereplése* (Kolozsvár, 1910).

BBG Értesítők–Esze–NH 1927. okt. 23.–HK

Asztalos Béla, dr. (Sátoraljaújhely, 1937. aug. 22. – Balassagyarmat, 1995. dec. 1.)

A balassagyarmati kórház urológus főorvosa (1972–1989).

Középiskoláit Sátoraljaújhelyen végezte. Orvosi diplomát a debreceni Orvostudományi Egyetemen szerzett 1953-ban. Orvosi tevékenységét a salgótarjáni kórház sebészeti osztályán kezdte. 1967-ben sebészeti, 1970-ben urológiai szakvizsgát tett. 1972-ben átkerült a balassagyarmati kórházba, ahol a sebészeti osztály urológiai részlegét vezette. Aktívan közreműködött a kórház sportéletében, a tenispálya létesítésében. A kilencvenes években egészségnevelési programot fejlesztett.

F.m.: *Kedves Béla Fánk* (novellák) (Bgy., 1991).

Kórház–Asztalos Csaba közlése



Augusztin István (Balassagyarmat, 1870. dec. 26. – Balassagyarmat, 1932. nov. 1.)

Pénzügyi számvevőségi főtanácsos, számvevőségi főnök.

Törzsökös gyarmati család utolsó tagja. Nagyapja, Pál molnár volt: vízimalma volt a Nádor utca végén. Szolgálatát mint számtiszt 1894-ben kezdte a balassagyarmati pénzügyigazgatóságnál. 1908-ban számellenőrnek helyezték Lugosra, ahol számvizsgálóvá, majd számtanácsossá lépett elő. 1919 után visszakerült Balassagyarmatra.

Itt a társadalmi és műkedvelő egyesületekben működött (Skarabeusz Asztaltársaság, római kat. egyháztanács, városi képviselőtestület), titkára és történetírója a Balassagyarmati Dalegyletnek. Novellái, rövidebb írásai jelentek meg a NLHH és a NH-ben. Síremléke a gyarmati temetőben áll.

F.m: *A balassagyarmati dalegylet története* (Bgy., 1932).

Gulyás–NLHH 1905. 9. sz.; 11. sz.; 16. sz.–Gyászír NH 1932. 45. sz.–HK



B



B. Hajdú László (Balassagyarmat, 1926. jan. 1. – Budapest, 1998. okt.?)

Festőművész, építészmérnök.

Építészmérnökként több minisztériumban dolgozott; vállalati főmérnök, majd 1970–74 között igazgató volt.

A Dési Huber István és a Szőnyi István akadémiákon fejlesztette képzőművészeti tudását, mesterei Kolozsváry Vilmos, Kontuly Béla és Tóth B. László voltak. A művészeti alap tagja volt, a Független Magyar Salon megalapítója. Olaj, pasztell, akvarell,

tempera és tűzzománc technikákat művelt. Számos külföldi tanulmányúton volt (Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia, Svájc, Németország), 1962-től rendszeresen kiállított. A Párizsi Képzőművészek Szövetségének tiszteletbeli és örökös, a Les Independants Salon tagja lett. Sellő c. képe Grand Prix díjat kapott. Városában alig ismert művész, egy hazai kiállítása volt.

K: *Bejrút* (1973); *Párizs* (1981).

D.: *Magyar Kultúra Lovagja cím* (2000, posztumusz)

KMÜV–<http://www.shp.hu/hpc/web.php?a=alkotohazak&o=1136664696>–www.kieselbach.hu/sa-8966



Bacsik Katalin, dr. (Lakitelek, 1935. jan. 17.– Balassagyarmat, 2015. febr. 22.)

Pszichiáter, neurológus, költő, író.

Kecskeméten érettségizett, 1959-ben végzett a Szegedi Orvostudományi Egyetemen, két szakvizsgával rendelkezik, szakterülete a pszichiátria. A diploma után a kecskeméti Honvédkórházban dolgozott. 1966 óta él Balassagyarmaton férjével, dr. Sajtos Lajossal, aki vegyész-mérnök a városi kórházban. Fiatal kora óta ír verseket, prózát. Tagja a Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaságnak.

D.: *Tudományos-szakmai munkájáért Bartha Elemér-díj* (két ízben, é.n.); *Nógrád Megye Perliczi János Díja* (1989).

F.m.: *Táncoló fények* (2000); – *Lélekrács* (2001); – *Esőcseppek* (2002); – *Vasvirág* (2003); – *Körforgásban* (2004); – *Életrezdülés* (2005); – *Távolodó léptek* (2007); – *Ablaktalan csend* (2008); – *Körök a homokban* (2009); – *Kallódó jegyzetek* (2010).

Röpke Ívek 2004.–Saját közlés–gyászjelentés



Bacsúr Sándor (Balassagyarmat, 1935. ápr. 10.– Balassagyarmat, 2017. márc. 19.)

Tanár, képzőművész.

Elemi iskoláit és a gimnáziumot szülővárosában végezte el. Érettségi után az Egri Tanárképző Főiskola földrajz-rajz, később technika szakán szerzett tanári képesítést. Először Ipolytarnócon tanított, majd 1957-től a balassagyarmati Petőfi Sándor Általános iskolában és az Ifjúság útja-i iskolában. 1969-től 10 éven át, a Városi Tanács VB Művelődési Osztály vezetője volt. A Bajcsy-

Zsilinszky úti iskolához 1979-ben került, igazgató helyettesi, majd 1989-től igazgatói beosztásban dolgozott. Közben az ELTE Bölcsészkarán elvégezte a pedagógia szakot. Az időközben Kiss Árpád Általános Iskola nevet felvett intézmény igazgatójaként ment nyugdíjba 1995-ben. Akvarell, pasztell, olaj, linómetszés után, több mint húsz éve a tűzzománc a legkedvesebb technikája. A megye városaiban, falvaiban, iskoláiban voltak kiállításai. Horváth Endre díjas (1998).

F.m.: *Képzőművészet Balassagyarmaton – Balassagyarmat a képzőművészetben* (Bgy. 2002)

Kiss Á–Bacsúr–HTA

Badinyi (szül: Jorcsik) Jós Ferenc (Gács, 1909. jún. 3. – Bp. 2007. márc. 10.)

Történetíró, nyelvész, sumerológus, egyetemi tanár és vallásalapító.

A balassagyarmati gimnáziumba járt, majd a Ludovika Akadémián tüzér ill. repülő kiképzést kapva tényleges tisztként szolgált. 1940-ben kilépett a m. kir. hadseregből és a Műegyetemen folytatta tanulmányait. 1946-ban Argentínába emigrált. Tudományos elképzeléseinek elméleti alapjait a római Institutum Pontificum Biblicumtól kapta, Anton Deimel iskolájának követője. Ugyanezen intézettől nyerte képesítését, mely jóváhagyta tanterveit és kidolgozott tananyagát sumerológia tanszék létesítéséről a Buenos Aires-i Jezsuita Egyetemen, mely tanszéknek a vezetésével az egyetem rektora 1966-ban meg is bízta. Sumerológiával foglalkozik, számos könyv és tanulmány szerzője. A sumer-magyar nyelvazonosság hirdetője. A Nemzetközi Orientalista Kongresszus tagja. 1967-ben az esztergomi királyi kápolna oroszlanos díszítésének sumer és magyar eredetét igazolta. Tagja volt a Nemzetközi Orientalista Kongresszusnak. Felesége halála után végleg visszaköltözött Magyarországra. A miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetemen megalapította 1997-ben az Ókori-, közel-keleti és sumerológiai tanszéket, melynek tanszékvezető egyetemi tanára volt. Sírja a budapesti Farkasréti temetőben található. Elméletét sokan elfogadják, mások dilettantizmussal vádolják.

Városunkhoz való kötődéséről egy 1999-ben, a Megyeházán tartott díszülésen a következőket mondta: „Otthon érzem magam és természetes, hogy »szülővárosom« Balassagyarmat érdekében is teszek, azon dolgozom, hogy a nemzeti öntudat ne csak egy kimondott szó legyen...” Születésének századik évfordulójára emléktáblát helyezett el Balassagyarmat város Önkormányzata a Palóc Társaság kezdeményezésére, a Civitas Fortissima Kör támogatásával a Szondi György utca 1. szám alatti, valamikori szülői házra.

F.m.: *A megtalált magyar őstörténelem* (1967); – *A sumir-magyar nyelvazonosság bizonyító adatai* (1968); – *Kaldeától Ister-gamig. I-III. kötet* (A Sumir őstörténet, A Sumir-Magyar nyelvazonosság bizonyítékai, A sumir-magyar hitvilág (1997)); – *Igaz történelmünk vezérfonala Árpádig* (1996); – *A magyar nemzet történetének kis tükre* (1996); – *Magyar Biblia* (1998); – *Magyar-hit és a hitben való megerősítés könyve* (1974); – *Mah-Gar a magyar* (1976); – *Magyar Hit követésében indulás a magyar vallásban* (1977); – *Az Ister-Gami oroszlanok titka* (1979); – *A kettős honfoglalás* (1979); – *Nyelvtudomány és őstörténet* (1982); – *A Magyar Szent Korona arányrendszerének és mitológiájának közel-keleti kozmológikus vonatkozásai* (1986); – *Az iste-*



nes honfoglalók. Árpád kagán (1986); – *The Godly Conquerors* (1987); *Termékeny bizonyságaink* (1988); – *Alapelvek a magyar őstörténet kutatásában* (1989); – *Betlehemi herceg. A pártus Jézus* (1996); – *Jézus király – A pártus herceg* (1998); – *A sorsdöntő államalapítás* (2000); – *Sumir-magyar lelkiség és mitológia. – Indiánok Nógrádban.* (1999).

Hunhír.hu–Wikipedia–www.balassagyarmat.eu



Bagossy Ambrózia (Zajta Szatmár, 1832. júl. 22. – Balassagyarmat, 1889. jan. 10.)

A balassagyarmati Paulai Szent Vincéről elnevezett irgalmas nővérek zárdájának főnöknője. Életéből 50 évet szerzetesként, tanítóként élt le. Balassagyarmaton 19 évig volt a zárda vezetője. Síremléke a gyarmati temetőben már nem található meg. (Apja B. János, anyja Vajas Anna)

F.m.: *Értesítvény a balassagyarmati római kath. elemi leányiskoláról 1888–89, (1889–90).*

Gyászjelentés–HTA–Kovalcsiktem–HK



Baintner Ferenc, dr. (Született Franz Xaver Beuntner) (Hradek, 1805. nov. 10. – Balassagyarmat, 1883. márc. 1.)

Orvostudor, királyi tanácsos, a vármegye tiszti főorvosa.

A budapesti egyetemen 1830-ban lett orvostudor. Először Losoncra helyezték. Az 1831-es kolerajárvány idején a vármegye Rimaszombatra küldi a járvány tanulmányozására. 1839-től Balassagyarmaton orvos.

Az 1871-es tisztújításkor vármegyei tiszti főorvos lett. Az 1873-as kolerajárvány elleni védekezést Balassagyarmaton ő irányította dr. Bogdán Mihály honvéd főorvossal.

Az 1878-as tisztújításkor ismét Nógrád Vármegye tiszti főorvosa. 1880-ban királyi tanácsossá nevezték ki.

F.m.: *Dissertatio inaug. medica de praecupuis basibus vegetabilium salinis* (Pest, 1830).

Szinnyei–BaintnerO



Baintner Ferenc (Balassagyarmat, 1871. márc. 20. – Balassagyarmat, 1949. márc. 28.) Baintner Ottó vármegyei főpénztárnok fia, mezőgazdasági vegyész.

Iglón érettségizett, a budapesti Orvostudományi Egyetemen gyógyszerészetet tanult és mezőgazdasági vegyész végzettséget is szerzett. 1893-ban fejezte be tanulmányait. Tanársegéd, majd tanár Mosonmagyaróváron. 1905-ben Kolozsvárra helyezik a Gazdasági Akadémiára. Tanár, majd az Akadémia igazgatója lett. Megalapította a Vegytani és Tejgazdasági Tanszéket. Trianon után el kellett hagynia Kolozsvárt, hazajött Balassagyarmatra. Először a Földművelésügyi Minisztérium alkalmazta, majd az

Ampelológiai Intézetben dolgozott 1945-ig.

Több erdélyi gazdasági társaság vezetőségi tagja, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület meghívott tagja, a Természettudományi Társulat rendes tagja, Balassagyarmaton tagja volt a Népbank Igazgatóságának is. Cikkei, tanulmányai magyar és német nyelven jelentek meg.

F.m.: *A gyümölcspálinka főzéséről* (1898); – *A Győry-féle pálinka-főző üstről* (1904); – *A bivalytejről* (1901); (Ez utóbbi témából több magyar és német nyelvű közlemény) – *A borászat kézikönyve* (1906); – *A kenyérsütésről* (1910); – *A kénezésről* (1904); – *Az erdélyi rackajuhról, különös tekintettel tejére* (1911); – *Jegyzetek az általános kémiaiából*; (é.n.) – *Jegyzetek a mezőgazdasági kémiából* (é.n.).

MEI–Gulyás–Borovszky–BaintnerO

Baintner Ottó (Balassagyarmat, 1844. – Balassagyarmat, 1918. aug. 1.)

Jogász, Nógrád megye főpénztárnoka (1884–1897), a Népbank igazgatója (1887–1895).

A piaristáknál érettségizett Budapesten, majd jogot végzett. Ezt követően a mosonmagyaróvári gazdasági akadémián is diplomázott. A Nógrád Megyei Gazdasági Egyesület alapító tagja és titkára (1881–1884), alakulásától a Nógrád Megyei Gazdasági Egyesület Értesítőjének szerkesztője. 1887-től választott városi képviselőtestületi tag, 1898-tól virilista városi és megyei képviselő, földbirtokos és okleveles gazda. 1905-ben a Nógrád megyei ellenzék alelnöke, az alkotmányvédő 55-ös bizottság alelnöke. 1909-ben a közéletben kifejtett tevékenységéért nemességet kapott a királytól, a „balassagyarmati” előnév használatával. Balázs Ferenc főbíró nagyszerű segitőtársa a város fejlesztésében. Közös fáradozásuk eredménye volt Balassagyarmat városi rangjának ismételt visszaállítása.

1912-ben X. Pius pápa a „Pro Ecclesia et Pontifice érdemkeresztet adományozta neki, mint a balassagyarmati r. k. egyházközösség világi elnökének. 1923-ban a városi képviselőtestület megfestette arcképét a tanácsterem részére. 1923-tól 1947-ig utca viselte nevét Balassagyarmaton (A Templom, később Szabó Lőrinc utca). B. Ferenc, orvos fia.

Gulyás–Borovszky–Kmetty–Jeszenszky–NH 1910. X. 18; 1918. IX.



Bajkó Viktor, dr. (Zilah, 1914. – Balassagyarmat, 1975. ápr. 10.)

Orvos.

Tudomásunk szerint a trianoni döntés után került Magyarországra. Közeli rokona, mint patikus dolgozott a városban, aki visszaköltözött Désbe. B. az ő gyarmati házában élt édesanyjával a Széchenyi u. 10. sz. alatt. Évtizedekig dolgozott, mint háziorvos, majd iskolaorvos Balassagyarmaton. Csendes, sokat betegeskedő, csak a betegekkel törődő orvos volt.

ZoTa–1950. évi szavazói névsor (Bgy. levéltár).

Bakos (Braun) Lajos (Balassagyarmat, 1925. – Budapest, 1998.)

Az 1950-es években a budapesti állami vállalat káderigazgatója. A Kádár-rendszerben a Magyarországi Izraeliták Országos Képviselőténak (MIOK) alelnöke. Az 1990-es rendszerváltás egyik legjelentősebb magyarországi zsidó hivatalos személyisége: 1998 decemberében bekövetkezett haláláig a Zsidó Világkongresszus Kelet-Európai Irodájának alelnöke és a világhírű magyar szár-



mazású amerikai színész, Tony Curtis által létrehozott Emanuel Alapítvány elnöke. 1992 és 1998 között a balassagyarmati zsidó örökséget ápoló Kertész István Alapítvány kuratóriumi elnöke.

Majdán Béla



Balanyi Mihály (Kecskemét, 1918. jan. 20.– Kecskemét, 2012. ápr. 7.)

A BBG biológia-kémia-földrajz szakos tanára.

1936-ban a kecskeméti Piarista Gimnáziumban érettségizett, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen biológia-földrajz-kémia szakon gimnáziumi tanári diplomát szerzett. 1943. október 21-től a balassagyarmati BBG tanára volt 1957-ig. Balassagyarmati évei alatt – a tanításon kívül – aktívan részt vett a város sport életében, sakk és asztalitenisz, valamint a futball területén. Az 1956-os Forradalom eseményeiben való részvétele miatt (Forradalmi Munkástanács tag volt), távoznia kellett a városból. 1957-58 között a kunszentmiklósi Állami Gimnázium, majd 1958-tól 1978-ig, nyugdíjazásáig a kecskeméti Katona József Gimnázium tanára volt. 1970-től a Bács-Kiskun megyei középiskolák kémia szakfelügyelői tisztjét is betöltötte nyugdíjazásáig. Balassagyarmatra az utolsó időkig nagy szeretettel járt vissza és tartotta a kapcsolatot volt növendékeivel és a még élő munka- és sporttársaival.

D: *Oktatásügy Kiváló Dolgozója* (1976); *Pedagógus Szolgálati Emlékérem* (1978).

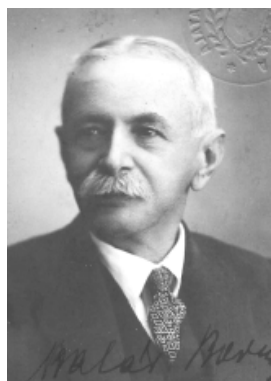
Balanyi Mihályné, Balanyi Márta

Balás Antal, sipeki (Nógrádsipek, 1822.? – Nógrádsipek, 1901. febr. 25.)

Pénzügyi szakember, országgyűlési képviselő.

1846-ban Nógrád vármegye másod aljegyzője, 1892-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője volt. Nógrád vármegye törvényhatósági és közigazgatási bizottságának tagja, a Szécsény Vidéki Gazdasági Egyesület alapító elnöke, a balassagyarmati Takaré- és Hitelintézet elnöke, földbirtokos. Mintagazdászatot folytatott sipeki birtokán. A pénzügyek területén is általános tiszteletben részesült. Gróf Forgách Antal 1885. ápr. 5-én bekövetkezett halála után évekig volt elnöke a balassagyarmati Takaré- és hitelintézetnek. Nógrádsipeken van eltemetve.

NLHH 1901. márc. 3.–Gyászjelentés



Balás Barna, sipeki (Nógrádsipek, 1864. dec. 25. – Hortobágy, 1952.)

Balassagyarmat díszpolgára, a megyei Kaszinó igazgatója (1910), 25 éven át a város főszolgabírója.

A mosonmagyaróvári Gazdasági Akadémia után jogi végzettséget is szerzett a Budapesti Tudományegyetemen. Szolgabíró, majd főszolgabíró volt Balassagyarmaton, 1910-ben, mint főszolgabíró, ő látta vendégül Benczúr Gyula festőművészt feleségével együtt, akik birtokot akartak vásárolni Nógrádban. 1919-ben elmozdították állásából, ekkor visszavonult sipeki birtokára gazdálkodni. 1920-tól ismét bekapcsolódott a megye életébe, Nógrád megye képviselője.

lőjeként felsőházi taggá választották, 1931-től 1944-ig vett részt a parlament munkájában. 25 éves közszolgálati jubileumán a király a Ferenc József rend keresztjét adományozta neki. Alapítványt tett a szegény gyermekek megsegítésére. 1936-ban a magyaróvári mezőgazdasági akadémia aranydiplomával tüntette ki. Sipeken ezer holdnyi mintagazdaságot rendezett be, s mint gazda is nagy tekintélynek örvendett. Főleg gyümölcskertészete volt hírneves, s mint a vármegyei gyümölcs egyesület elnöke is terjesztette szakismereteit. 1945 után vagyonát elkobozták, földjeit államosították, házából tanácsi épület lett. A meghurcoltatás vége kitelepítés lett, s valahol a Hortobágyon, egy juhakolban halt meg 88 esztendősen. Valószínűleg Tiszaföldváron temették el, sírja ma már nem ismerhető fel.

Nógrádi Hírlap 1916. szept. 17; 1936. 26. sz.–Balás Kristóf: A Sipeki Balás család családfája (internet)

Balás Ferenc, sipeki (Nógrádsipek, 1844. júl. 11. – Balassagyarmat, 1916. márc. 27.)

Balassagyarmat neves főbírája.

Papi pályára készült, 1866-ban Nőtincsen kántortanító, 1872-ben a nógrádi járás segédszolgabírója, 1876-ban Nógrádverőcén jegyző, 1878-ban tiszteletbeli szolgabíró, 1880-ban megyei I. aljegyző, 1882-től 94-ig a nógrádi járás főszolgabírája és a vármegye törvényhatósági bizottsági tagja. Reményi Károly tragikus halála után Balassagyarmat főbírájának választották meg, mely tisztséget 1896. júl. 18-tól 1913. jún. 29-ig látta el. A Balassagyarmati Takaré- és Hitelintézet aligazgatója is volt. Városfejlesztő tevékenysége kiemelkedő, működése a város nagyközségi korszakára esett. A századforduló és az azt követő másfél évtized hatalmas fejlődése, sok intézmény létrehozása fűződik a nevéhez. Az Otthon-telepet megvette a városnak és parcelláztatta, Ő létesítette az Erzsébet-ligetet és a Madách teret, aszfalt járdát, villanyvilágítást Balassagyarmaton. A gimnázium felépítéséhez közel 22.000 koronát gyűjtött, a polgári leányiskolához telket adott, mint főbíró. Szolgálati ideje alatt épült több jelentős középület: vágóhíd, pénzügyi- és postapalota, városháza, járványkórház, tűzoltó szertár, ménistálló. Az állami utat és az új utcákat kockakövel rakatta le. A város fölvirágzását tartotta szem előtt. Utca viselte nevét 1927. ápr. 5-től 1959. febr. 24-ig. (a mai Benczúr Gyula utcának a Bajcsy-Zsilinszky utca és a Szondi utca közötti része volt a Balás Ferenc utca. (Nevét, helytelenül, Balázs-ként is említi a sajtó)



Kmetty–Kovalcsik BHH 1999.–Völgyi A. István: Sipeki Balás Ferenc életrajza–BHH 2001.

Balás Géza, sipeki (Endrefalva, 1883. júl. 10. – Balassagyarmat, 1970. márc. 17.)

A BBG tanára.

Szülőfalujában végezte az elemi, Selmecebányán és Losoncon a gimnáziumot, majd a budapesti egyetemen hallgatott bölcsészett, 1908-ban kapott oklevelet az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottságtól. 1908 szeptemberétől a selmecebányai r. k. főgimnázium helyettes tanára, majd 1910-től a balassagyarmati főgimnázium matematika-fizika szakos tanára, később igazgató-helyettese lett. 1946 októberében nyugdíjazták. A Nógrádi Hírlapban megjelent cikkei a tisztviselők, különösen a tanárok és tanítók szociális hely-



zetével foglalkoztak (1911, 1918.) 1913-ban a trencsénteplői fürdői életet ismertette ugyanott. A gimnázium értesítőjében a Diákasztal működéséről szóló jelentéseket készítette.

Kézírtos munkái: *Világpolgárság és hazaszeretet, Időjósítás, A repülés problémája, A középiskolai matematika oktatás reformja.*

BBG Értesítő–Esze



Balás Károly, sipeki (Balassagyarmat, 1877. jan. 4. – Fribourg, 1953. okt. 8.) Közgazdász, demográfus, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja. (1929-1949).

Iskoláit Balassagyarmaton, Lőcsén, Vácott, az egyetemet Budapesten, Bécsben és Genfben végezte. 1901-től bírósági, majd vármegyei szolgálatot teljesített. 1906-tól 1914-ig a kassai jogakadémián a nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi jog tanára. 1908-ban a bp.-i egyetemen a nemzetgazdaságtan magántanára. 1909-ben megalakította a Kassai Magyar Társadalomtudományi Egyesületet. 1914-től a pozsonyi, 1918–1946 között a

bp.-i egy. nyilvános rendes tanára. Népesedési és jövedelemelosztási kérdésekkel, tőke-kamatelmélettel és szociálpolitikával, valamint pénzügytannal foglalkozott. 1939-ben a Magyar Élet Pártja programjával országgyűlési képviselővé választották. Mintegy 84 tudományos cikke számlálható össze magyar, német és francia nyelven, főleg közgazdasági témákból. Néhány verset is közölt.

F. m.: *A népesedés* (Bp.1905); – *Kivándorlásunk és visszavándorlásunk* (Kassa 1907); – *A család és a magyarság* (Bp. 1908); – *A jövedelem elosztás fő ágai a kapitalizmus korában* (Bp.1913); – *A pénz csereértéke* (Bp.1918); – *Politikai gazdaságtan* (Bp. 1922); – *Társadalmi politika* (Bp.1924); – *De la natalité réduite à un et à deux enfants au point de vue national et économique* (Bp.1910); – *Die Grundlage der Sozialpolitik* (Jena 1926); – *Der gegenwertige Stand der ökonomischen Theorie in Ungarn* (Wien–Leipzig 1926); – *A szociálpolitika fő kérdései* (Bp. 1929); – *Pénzügytan* (I–II Bp. 1933–35); – *A társadalmi politika új útjai* (Bp. 1934).

Irod. Balázs József: *Egy adalék a magyar népességtudomány történetéből: BK népességtudományi nézetei.* (Acta Univ. Szegediensis. Acta juridica et politica. VI.) Szeged, 1959.

Gulyás–Borovszky–MÉL 1994.– Balás Kristóf (halotti anyakönyvi kivonat)



Balás Cornél, sipeki (Balassagyarmat, 1878. febr. 11. – Budapest, 1962. okt. 12.)

Jogász, belügyi államtitkár, felsőházi tag. 1901-től Nógrád megye alispánja.

Középiskoláit Lőcsén és Vácott végezte. Jogi tanulmányokat folytatott a budapesti, bécsi és genfi egyetemeken, államtudományi doktori oklevelét a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen szerezte. 1899-ben lett fogalmazó gyakornok a Belügyminisztériumban, 1901-től alispán. Részt vett az 1906. évi nemzeti ellenállásban, ezért állásából felmentették, majd a Wekerle-kormány idején visszahelyezték. 1908-ban visszarendelték a

Belügyminisztériumba, 1911-ben került a Közigazgatási bírósághoz tanácsjegyzői

minőségben, később elnöki titkár lett. 1921-ben miniszteri osztálytanácsosként ítélőbírává nevezték ki. 1937-ben tanácselnök, majd 1940-től a Közigazgatási bíróság másodelnöke. 1945 után vagyonát elkobozták, kitelepítés és börtön volt az osztályrésze, nyugdíjától megfosztották. Élete végéig fiának családjánál kapott menedéket és eltartást.

MÉI–Balás Kristóf: A Sipeki Balás család családfája (internet)–KMKA

Balázs Frigyes (Balassagyarmat, 1887. okt. 8. – Balassagyarmat, 1964. szept. 13.)

Városi főmérnök.

A budapesti Markó utcai Főreálba járt, 1912-ben a József Nádor Műegyetemen mérnöki diplomát szerzett. Az I. világháborúban lovas tüzérként szolgált Bécsben. Beosztása közben kijárta a Bécsi Zeneakadémiát, operaénekes szakon. 1919-ben földet osztott, ezért el kellett menekülnie az országból. Miközben családja Abbáziában élt anyósánál, először Olaszországban, Róma környékén, majd Belgrádban dolgozott építési vállalkozóként. Hazájába 1933-ban tért vissza családjával. A Balassagyarmati Állami Építészeti Hivatalnál dolgozott, 1939–40-ben a vitézi telkek felmérése és kiosztása is feladatai közé tartozott. A Balassagyarmati Dalegylet oszlopos tagja lett. Az 1944-ben feleségét elhurcolták, többet nem is találkoztak. A háború után városi főépítészként dolgozott nyugdíjazásáig. A kórházi kápolna mennyezeti freskóit álmennyezet építtetésével mentette meg (festő: Márton Lajos). 1950-től a Magasépítési és utódvállalatoknál műszaki osztályvezető mérnökként dolgozott, 1952 novemberétől a Salgótarjáni Állami Építőipari Tröszt balassagyarmati vállalatánál termelési osztályvezető volt.



Balázs Éva és Kubicza Erzsébet közlése

Balassagyarmati Dalegylet

A Balassagyarmatért Emlékérem tulajdonosa (2005)

A Dalegylet 2006-ban ünnepelte fennállásának 143. évfordulóját. A kórus megalakulásakor a *Balassagyarmati Polgári Dalárda* nevet viselte (1863), *Balassagyarmati Dalegylet*ként 1872-től ismerjük.

Három nagy korszakról beszélhetünk, melyek további rövidebb periódusokra bonthatók. Az első nagy korszak 1863-tól 1897-ig tartott, melyben 1863–1867 között a kezdeti lépések (karnagy: Okolicsányi János, Raák Balázs) történtek; 1872–1875 alatt volt a második próbálkozás (karnagy: Menczel János, Szkladányi Károly), az 1877–1891 közötti időben történt egy nagy előrelépés, mely Chikán Mihály, majd Zelenka János karnagyi tevékenységével köthető össze. A Dalegylet 1880 körül belépett az Országos Magyar Dalárda Egyesületbe (OMDE), mely szintén Zelenka János érdeme. A kórus második nagy időszaka 1898-tól 1948-ig tartott és Erdélyi József 50 éves karmesteri tevékenységével fémjelezhető. A kórus közel másfél évszázados működése során a legnehezebb történelmi időkben is messzemenőig megfelelt az alapítók – közülük is Jeszenszky Danó ügyvéd, mint a kórus első elnöke és Okolicsányi János törvényszéki bíró (első karnagy) – szándékának: a város kulturális életében való aktív részvétel, és a helyi kóruskultúra népszerűsítése.

A kórus harmadik nagy időszaka 1949-ben kezdődött Réti Zoltán karnagy vezetésével.

A dalárda megalakulásának centenáriumán, 1963-ban nyolc énekkar részvételével kórustalálkozót tartottak. 1968-ban szerepelt a kórus a Magyar Rádió Kóruspódiumában, majd 1971-ben a megyei dalosversenyen arany fokozatú minősítést kapott. Ugyanez évben szerepelt a Magyar Televízió Zengjük a dalt c. intervíziós műsorában. A dalegylet munkájának irányításába 1974-től kapcsolódott be Ember Csaba, előbb mint másodkarnagy, majd 1979-től a kórus vezetőjeként. Vezetése alatt az énekkar több alkalommal Művészeti Nívódíjat kapott. Számtalan sikert aratott és elismerést ért el országos és nemzetközi fesztiválokon. Több alkalommal szerepelt a Magyar Televízióban, évente visszatérő vendége a Magyar Rádió műsorainak. Minősítő ver-



senyeken négy alkalommal nyert el a legmagasabb, Fesztiválkórus fokozatot. 1990-ben Kiváló Együttes címet kapott. A rendszerváltozást követően civil szervezetté alakult a kórus Balassagyarmati Dalegylet néven. Az egylet elnöke Ember Csaba, Réti Zoltán tiszteletbeli elnök. Az elmúlt tizenöt évben a kórus tagjai két hangkazetta megjelentetésével örökítették meg munkájuk eredményét.

SZ szerk.laudáció–Augusztin István: A balassagyarmati dalegylet története (Bgy.,1932) – http://www.rozsavolgyiart.hu/honlap_hu/dalegylettartalom/dall_3.htm

Balassagyarmati Honismereti Kör

Balassagyarmatért Emlékéremmel kitüntetett civil szervezet (2002).

A Balassagyarmati Honismereti Kör Nógrád megye egyik legrégebbi hagyományápoló civil szervezete, mely az irodalmi és történelmi múlt, az épített és természeti környezeti értékek feltárására és megőrzésére alakult. Célja, hogy feltárja a város múltját, hozzájáruljon irodalmi, történelmi, művészeti hagyományainak ápolásához, helytörténeti kutatásokat végezzen, s a napvilágra kerülő eredményeket publikálja. A kör a Madách Imre Városi Könyvtár keretei között, 1978. szept. 25-én jött létre, amikor Podlipszky Ervin könyvtárigazgató a város tizenhat prominens személyiségét hívta össze. Az alapítók Kovalcsik András tanárt választották elnökül, aki ezt a tisztséget haláláig, 2007. febr. 9-ig töltötte be.

Az elmúlt időszakban közel négyszáz rendezvény zajlott le a körnek és a helytörténeti gyűjteménynek helyet adó „Csillagházban”, a 2005-ben megújult, volt Kacsokvics-kúriában. A rendezvények jelentős része a városhoz kötődő alkotók: irodalmárok, képzőművészek, a legkülönbözőbb foglalkozási ágak és szakterületek figyelemre méltó, jeles személyiségeinek méltatását szolgálta. Az egyesület tagjai (számuk 80-100 fő között változik) élő kapcsolatot tartanak fenn a városból elszármazottakkal és a határ túloldalán élő magyarsággal. Kiadványaik közül a legfontosabb az 1979-től megjelenő, mintegy 49 kötetet megért Balassagyarmati Honismereti Híradó (BHH).

2007 szeptemberétől elnökség irányítja a kör munkáját, melynek tagjai dr. Bacskó Józsefné, Kovács Ferenc, Kovalcsik István, Kunné Kubicza Erzsébet, Szabó Andrea, Vas Ágnes. A Madách Imre Városi Könyvtár honlapján további értékes információk érhetők el a Honismereti Kör munkájáról.

www.vkbalassa.hu–BHH 2003

Balassagyarmaton, 1919. január 29-én a haza védelmében fegyvert fogott, hősi halált halt polgárok.

Az első világháború nyomán Magyarország a vesztes országok sorába tartozott. A győztes nagyhatalmak a haza területének és népességének jelentős részét más államokhoz csatolták. Balassagyarmat akkor vált egyik napról a másikra határvárossá, akkortájt élhették meg elődeink, hogy egyszerre lépték át a város és az ország hivatalos határát. Voltak azonban olyan erők, amelyek a készülő nemzetközi békeszerződéseket figyelmen kívül hagyva, a Vix-jegyzékben meghatározott demarkációs vonalakat is átlépve, az Ipoly folyó mindkét partját, így városunkat is el kívánták szakítani Magyarországtól. Ez ellen lépett fel Balassagyarmat korabeli polgársága 1919. jan. 15-én, egy alig negyvenfős különítmény bevonult Balassagyarmatra. Elfoglalták a vasútállomást, a postát és a laktanyát, a város vasúton túli részét. Elkezdődött a városban az ellenállás szervezése. Szép számú sereg gyűlt össze vasutasokból, katonákból, diákokból, polgárokból. Január 28-án a vasutasok küldöttsége a Magyarnándorban állomásozó katonaság vezetőitől, Bajatz Rudolftól és Vizy Zsigmondtól kértek segítséget a megszállók eltávolításához. Január 29-én hajnali négy órakor a helyi erők támadást intéztek a betolakodók ellen. A nagy erejű roham hatására végül a délutáni órákban az ellenség megadta magát, 78 csehszlovák katona került a helyiek fogságába, Balassagyarmat felszabadult. Emlékükre ítélték oda a Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetést – posztumusz (2005). Az érdem mindenkié, aki bekapcsolódott a honvédő harcba, de elsősorban azoké, akik életüket áldozták a városért és a nemzetért, akik megmentettek egy darabot az ősi magyar földből: CZAKÓ BALÁZS katona, DANCZOK FERENC tizedes, HAVAJ JÓZSEF polgár, HRUBECZ MÁRTON polgár, NAGY JÓZSEF szakaszvezető, PETROVICS ANDRÁS vasutas, RÓZSA ANDRÁS vasutas, VANCSÓ JÓZSEF polgár, VIRÁG LAJOS őrző, WEISZ SÁNDOR polgár.



SZlaud (szerk.)

Balassi Bálint (kékkői és gyarmati) (Zólyom, 1554. okt. 20. – Esztergom, 1594. máj. 30.)

Költő, végvári vitéz, városunk névadó földbirtokos famíliájának tagja.

Nevelője Bornemisza Péter, a család udvari papja, korának egyik legnagyobb tudósa és írója, a protestantizmus hazai apostola volt. B. első munkájának megírására apja szomorú sorsa indította: Balassa Jánost hűtlenségi gyanúba keverték és 1569-ben börtönbe vetették. 1574-ben a Felvidék legnevezetesebb végvárába, Egerbe ment, ott találkozott Lossonczy Annával, aki Balassi egyik műzsája lett. Apja kívánságára Báthori István ellen indult Erdélybe, fogságba esett, de Báthori vendékként kezelte. Az erdélyi reneszánsz udvarban kedvet kapott a versíráshoz is. 1584-ben feleségül vette unokahúgát, Dobó Krisztinát, egy fiuk született, elváltak. 1588-ban tiszti állást nyert az érsekújvári helyőrségben. Újfent szerelmet vallott az időközben megözvegyült Lossonczy Annának, aki kikoszorúzza. Birtokaihoz továbbra sem tudott hozzájutni, lókereskedéssel foglalkozott, amíg 1593-ban meg nem kezdődött a törökellenes küzdelem, Pálffy Miklós főkapitány vezetésével.



Balassi visszafoglalta a család tulajdonát képező Divény várát, majd Esztergom ostromára indult, ahol 1594. máj. 19-én egy golyó megsebesítette, ebbe halt bele. Síremléke a hibbei katolikus templomban van. Nevét 1924-ben vette fel Balassagyarmat főgimnáziuma, melynek falán emléktáblát helyeztek el az alábbi szöveggel: „Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll” (Balassi). 1972-ben tiszteletére felállították a középiskola udvarán Borbás Tibor Balassi-sztéljét.

MIL–MÉL–SzKBGy.–Borovszky–BB. (Hamar Péter. Bp. 1997).

Balassi Zsigmond, báró, (1560. körül? – 1623.)

Nógrád megye főispánja, cs. és kir. kamarás.

1595-ben nőül vette Zborovszky Erzsébetet Krakkóban. Menyegzőjén a lengyel király is jelen volt. Sokat utazott, képzett ember volt. 1609-ben Magyarország követe Sziléziában, 1619-ben újjáépíttette Kékkő várát. Három kiváló szónoklata maradt ránk, valamint egy kis kuriózum, melyet B. szerkesztett, gyűjtött össze 1600 körül a lovak gyógyításáról; 1957-ben Eckhardt Sándor közölte, nyelvészeti kommentárral. Nyelvünk korabeli állapotát tükröző stílusa miatt álljon itt egy igen rövid, ma is érthető recept a „Feregh bantasroll”: „Főzd meg erőssen az Borsot, szürd le az Levét, hidegiezd meg, ad meg innia az betegh Lonak, meg giogull”.

F.m.: *Lovak orvossága* (1600 körül)

Borovszky–Pallas–Balassi Zsigmond: Lovak orvossága. (Közreadja Eckhardt Sándor 1957)



Balázs Pista (Balassagyarmat, 1852. – ?)

Neves cigányprímás, zenekarvezető.

1876-ban Pestre költözött, ahol felváltva játszott a legendás Patikárius Ferkó és Rácz Pali zenekarában. Önálló zenekarával számos országban turnézott nagy sikerrel (Porosz- és Szászország, Hollandia, Svédország, Oroszország). Többnyire hercegek, fejedelmek udvarában zenélt, Metternichnek annyira megtetszett, hogy saját lakába vitette és ott mulatozott. Gyakran lépett fel Karlsbadban, Marienbadban, Pesten állandó fellépési helye a Hunnia kávéház volt.

Csapó–MÉI

Balla Pál (Balassagyarmat, 1902. jan. 22. – Balassagyarmat, 1966. febr. 28.)

Vendéglős.

A Láng gépgyárban a gépész szakmát tanulta ki. 1920-ban nyitotta meg vendéglőjét étteremmel, 3 különteremmel és söntéssel, 1934-ben pedig a Nagyligeti vendéglő bérletét vette át. Itt 250 férőhely, fedett és kerti helyiség volt, a nyári kiránduló közönség kedvenc szórakozó helye.

Ladányi–anyakönyv

Balog Bandi (Balassagyarmat, 1845. – Kecskemét, 1910.)

Híres cigányzenész, prímás, zenekarvezető.

Apja is jó muzsikus volt, B. már 12 éves korában helyettesítette őt. 15 éves korában Pestre ment, ahol zeneelméletet tanult, a híres Patikárius Ferkó zenekarában játszott. 1870-ben Kecskeméten telepedett le, sokat járt külföldre, sok hazai sikert köny-

velhetett el. A nyarakat a Buziási fürdőben töltötte, a vendégek örömeire ott játszott zenekarával.

Markó

Balog Károly (Balassagyarmat, 1853.– ?)

Híres cigányprímás.

Ősrégi zenész-cigány család tagja, aki minden zenész Baloggal rokon volt. Már 12 évesen elkápráztatta a Nógrád megyei urakat játékaival, akik piros ruhát csináltattak neki. 1877-ben a Galíciában állomásozó ulánus ezred Balassagyarmaton keresztül vonult magyarországi állomáshelyére és a Balassa szállodában ő muzsikált a tiszteknek. 1869-ben Iglón telepedett le, nyaranta Tatrafüreden játszott. Egy lengyel polgár lányát, Kraszinszky Teofilát vette feleségül. 1881-ben Szentpétervárra költözött II. Sándor cár udvarába, ahol igen kedvelték. A cárnak a legtöbbször a „Szomorú fűzfának lehajlott az ága” c. nótát kellett elhúznia.



Szemelvények Hanzély Márton memoárjából. NH 1924. szept. 7.

Balogh Endre, dr. vitéz (Zilah, 1896. jan. 9.–?)

Jogász, bíró

Szakmai pályafutás: államrendőrség 1920; ideiglenes joggyakornok (Debreceni Ítéltábla, 1922); bírósági jegyző (Debreceni Ítéltábla, 1924); telekkönyvi betétszerkesztő bíró: 1927-1936-ig (Körmendi, Veszprémi, Körmendi, Edelényi, Körmendi, Edelényi, Balatonfüredi Járásbíróságokon. Bíró (Nyíregyházi Járásbíróság, 1938); bíró, majd elnök (Zilahi Járásbíróság 1941–1942); elnök (Szentgotthárdi Járásbíróság, 1945); elnök (Balassagyarmati Törvényszék, 1945); elnök (Balassagyarmati Népbíróság, 1945); alelnök (Balassagyarmati Járásbíróság, 1945); tanácselnök (Balassagyarmati Törvényszék, 1948); alelnök (Balassagyarmati Járásbíróság, 1950); 1950. szeptember végelbírás alá kerül és felmentik az 1949. évi 9. tvr. alapján („magatartása nem felel meg a népi demokratikus követelményeknek”) 1950. Az I.vh.-ban a románok internálták Nagyváradon. Egyéb adat nem állt rendelkezésünkre.

Törv.irattár–TóthT

Balogh Károly (Budapest, 1879. ápr. 23. – Balassagyarmat, 1944. ápr. 24.)

Miniszteri tanácsos, irodalomtörténész, műfordító.

Szülei Balogh Károly és Bérczy Margit. 1903-tól 1907-ig Nógrád megyében közigazgatási gyakornok, szolgabíró (Szécsény, Salgótarján, Balassagyarmat). 1907-től Fiumében a tengerészeti hatóságnál, majd a kormányzóságon dolgozott. Trianon után rövid ideig a Pester Lloyd munkatársa, a 20-as években Madách-kutatással kezdett foglalkozni. 1926-tól a pécsi egyetemi könyvtár segédőre, majd Pesten, a Belügyminisztériumban dolgozott. Innen ment nyugdíjba 1943-ban, mint miniszteri tanácsos; ez évben a Kisfaludy Társaság tagjává választották. Hazajött meghalni: a balassagyarmati kórházban halt meg. Csesztvén van eltemetve a családi sírkertben.



F.m.: *Hegyek virágzása* (Bp. 1923); – *Madách Imre otthona* (1923); – *Madách breviárium* (1927); – *Egy pillantás a sztrigovai barlangba* (1935); – *Madách az ember és a költő* (1935); – *Lovagköltők dalai* (1935); – *Martialis* (Esszé és fordítások) (1937); – *Antik bronztükrök* (1940); – *Római könyv* (1941).

MIL–MÉL (téves halálozási adat)–BHH 1994. (Borzsák, Blaschik, Kerényi)–Leblancné Kelemen Mária: *Honismeret* 1979.

Balogh Péter, ócsai (Bágyon, 1748. aug. 14. (24?) – Bágyon, 1818. okt. 16.)

Nógrád megye követe, főszolgabíró, alispán.

Pályáját br. Prónay László mellett kezdte gyakornokként. 1773-ban főszolgabíróvá, 1783-ban helyettes alispánná választották. Amikor II. József a vármegyei önkormányzatot megszüntette, királyi táblai ülnökké nevezték ki. Budán megismerkedett a szabadkőműves eszmével, s 1786-ban a budai páholy tagja lett. 1787-ben udvari tanácsossá választották, ebben a tisztségben kiváló bírói ítéelő tehetséget tanúsított. II. József uralkodása után, 1790-ben másodalispán lett Nógrád vármegyében. Az 1790. jún. 6-ra, Budára összehívott országgyűlésre Nógrád megye követül állította. Az 1790–91-i országgyűlésen a protestánsok vallásszabadsága ügyében elmondott beszédei feltűnést keltettek. 1791-ben, az országgyűlés berekesztése után eltávozott a megyéből, a király Torontál vármegye főispánjává nevezte ki.

A magyarországi ág. evangélikus egyházak főgondnoka lett 1789-ben, majd 1791-től az első egyetemes protestáns zsinat elnöke.

MÉL–Borovszky–Szinyei–VasÚj 1891. 50. sz. 829–831.

Balogh Sándor (Pereszlény, 1926. júl. 31. – Budapest, 2004. dec. 15.)

Történész. A Balassagyarmat története c. monográfia szerkesztője (1977).

A BBG-ben érettségizett a II. világháború után, mivel Ipolyságon megszűnt a magyar nyelvű tanítás. Tanulmányok: ELTE, MKKE, MDP Pártfőiskola, 1947–52, Lomonoszov Egy., Moszkva, 1954–58. 1952–54 az MDP KV munkatársa, majd alosztályvezetője, 1958–60 a TIT országos titkára, 1960–64 az MSZMP KB felsőoktatási és tudományos alosztályvezető, 1961–64 az ELTE BTK újkori magyar történelem tanszékén féléllású docens, 1964–67 docens, 1967– egy. tanár. 1988–89 az MSZMP KB Párttörténeti. Intézet, 1990–91 a Politikatörténeti Intézet ig., 1986–91 a Magyar Tört. Társulat elnöke. 1989–94 az MSZP Országos Egyeztető Bizottság, majd a Baloldali Tömörülés elnöke. A történelemtudományok kandidátusa (1958), doktora (1973).

D.: *Bugát Pál Emlékérem* (1968); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1973); *Akadémiai Díj* (1976); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1977).

F.m.: *Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945–1947* (1975); – *A népi demokratikus Magyarország külpolitikája 1945–1947* (1982); – *Választások Magyarországon – 1945* (1984); – *Magyarország külpolitikája 1945–1950* (1988); – *A magyar népi demokrácia története 1944–1962* (társszerző, 1978); – *Isztorija vengerszkoj narodnoj gyeokratyii 1944–1975* (társszerző, 1984); – *Magyarország a XX. században* (társszerző, 1985); – *The History of Hungary after the Second World War 1944–1980* (társszerző, 1986); – *Pártok és pártprogramok Magyarországon 1944–1948* (társszerző, 1977); – *Földet, köztársaságot, állami iskolát 1944–1948* (társszerző, 1980); – *Nehéz esztendőkről krónikája 1949–1953* (társszerző, 1986).

MNKK 1998.

Baloghy Dezső (Ipolybalog, 1843. nov. 29. – Balassagyarmat, 1918. jan. 30.)

Megyei főlevéltárnok, költő, irodalmár, főszolgabíró.

A család az ősi Radon (Radun) ispántól származtatta magát, csaknem minden jelentős nógrádi családdal rokon nemzetség. Apja földbirtokos, mindkét szülőjét korán elvesztette, gyámja nevelte Szügyben. Losoncon, Rimaszombaton, Pesten és Nagykőrösön végezte iskoláit. 1864-től 1867-ig katona, huszárhadnagyként szerelt le és hazatért gazdálkodni nógrádi birtokára. 1875-ben segédszolgabíró majd szolgabíró, végül megtalálja igazi érdeklődését: 1866–1908 között a Megyei Levéltár igazgatója (főlevéltárnoka) Balassagyarmaton. Írói munkássága részben szépirodalmi, részben nyelvészeti témájú.

F.m.: *Az Ordaskeőy család (regény)* (Miskolc; 1879); – *Szerelmek* (Költemények) (Bp. 1884); – *Új költemények* (Bgy., 1890); – *100 eredeti magyar népdal* (Bgy., 1889); – *Versek, dalok* (1890-1892) (Bgy., 1893); – *Legújabb költemények* (Bgy., 1911); – *Az ember őstörténete nyomozva a magyar nyelvben* (Bp. 1881); – *Újabb felolvasások az ember őstörténetéről* (Bp. 1882); – *Az ember őstörténete, Legújabb felolvasások* (Bp. 1883); – *Észrevételek a Dr. Miklosich Ferencz úr „Die Slavischen Elemente im Magyarischen” című könyvére* (Salgótarján 1887); – *Magyar Olymp I-III.* (Bgy., 1896-1901); – *Tudományos portyázások* (Bgy., 1905); – *Magyar napimádás* (Bgy., 1910); – *Utolsó esszék* (Bgy., 1912); – *Új eszmék a nyelvészet ligeteiből* (Bgy., 1913).

BHH 1994–Borovszky–ZoTa–Szinyei



Baltik Frigyes (Hontbagonya, 1834. jún. 21. – Balassagyarmat, 1919. máj. 25.)

A dunáninnyi ág. ev. egyházkerület püspöke, főrendiházi tag.

A gimnáziumot Selmecbányán, a teológiát Pozsonyban, Bécsben, Bázelen és Halléban végezte. 1870-ben Liptószentmiklóson lelkésszé, 1875-ben liptói főesperessé, 1890-ben püspökké választják. 1895-ben az 1894. évi zsinati törvények új kerületi beosztása értelmében Balassagyarmatra költözik, s itt él haláláig. 1897-ben a rostocki egyetem tb. doktora lett, 1896-ban megkapta a II. o. vaskoronarendet, 1915-ben a Ferenc József-rend nagykeresztjét. Műveit főként szlovák nyelven írta, cikkei magyar, német, szlovák egyházi lapokban jelentek meg. 1930. dec. 19. óta utca viseli nevét Balassagyarmaton. 1922 februárjában a Nógrádi Hírlapban felhívás jelenik meg, hogy szinte jeltelen sírja fölé indokolt lenne síremléket emelni. Ezt követően gyűjtés indult el és aug. 24-én felavatták ma is látható síremléket, Keviczky Hugó alkotását.

Kovalcsik/I–Szinyei–Gulyás–Kmetty–NH 1922. ápr. 30.



Bánfalvy Béla (Balassagyarmat, 1854. ? – Budapest, 1903. márc. 3.)

Színész, színikazgató. (Névvariáns: Hollaender).

1874. szeptember havában Sztupa György társulatánál lépett színpadra. 1881-ben lett színikazgató, 1889. szept. 20-ig működött, majd elszegődött színésznek. Nemsokára nyugalomba vonult. Neje: Czili Orsolya színésznő.

MSZML–MSZL–MÉI



Bánóczy Sámuel (Sátoraljaújhely, 1799. júl. 30. – Balassagyarmat, 1849. júl. 8.)

Gyógyszerész, mecénás.

Gyógyszerészként tevékenykedett városunkban, az elesetteken segítő emberként tisztelték, teljes vagyonát jótékony célokra hagyományozta. Sírverse így zárul: „Iskola, kór-, egyház, gyámoltalan özvegyek, árvák / Fogják Bánóczyt áldani tettiért!” Nővérével és Benedicty Károly ev. lelkésszel közös sírban nyugszik Balassagyarmaton.

NLHH 1900. okt. 14. (Gaál Mihály: Nekrológ).

Baranyi Dezső (Rekett) (Ecseg, 1909. febr. 16. – Balassagyarmat, 1962. jan. 12.)

Országos híró cigányprimás.

Kora gyermekkorában tanult meg hegedülni autodidakta módon. Fiatalon került Balassagyarmatra, hét gyermeket nevelt fel. Zenekarával helybeli éttermekben játszott. 1951-ben a Magyar Rádióban felvétel készült öttagú zenekarának játékaról. A megjelent lemezen a hivatalos ismertető szerint: „...játékuk kiemelkedően szép példája mind a századunk első felében még jellemző klasszikus cigányzenei repertoár (...verbunkosok, virtuóz frissek) mind pedig a régi paraszti népzenei hagyomány őrzésének, gyakran a kettő ötvöződésének”. A helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat kezdeményezte egy emléktábla felállítását, majd a város Önkormányzata támogatásával elkészült márványtablát (Simon István műve) 1996. dec. 13-án leplezték le a Rákóczi út 23. sz. ház falán.

RLhird



Baranyi Károly, dr. (Pozsony, 1925. okt. 31. – Balassagyarmat, 2009. nov. 2.)

Sebész, osztályvezető főorvos.

Általános és középiskolai tanulmányait Pozsonyban és Érsekújváron végezte, s mivel családját 1947-ben a Benes-dekrétum következtében kitelepítették Szlovákiából, a budapesti Orvostudományi Egyetemen tanult 1945-től 1951-ig. Ezt követően 1988. évi nyugdíjazásáig a balassagyarmati kórház sebészeti osztályán dolgozott, először segédorvosként, alorvosként, adjunktusként; 1966-ban osztályvezető főorvos lett. 1955-ben általános sebészeti, 1961-ben baleseti sebészeti szakvizsgát tett. Sokoldalú, igen művelt orvos volt, több nyelven beszélt, kiterjedt ismeretekkel rendelkezett a történelem, földrajz, csillagászat, a klasszikus zene, valamint az iparművészetek terén. 1948-ban kötött házasságot, felesége dr. László Mária, később a balassagyarmati kórház Patológiai osztályának vezető főorvosa lett.

D.: *Kiváló Munkáért* (Elnöki Tanács, 1979.), *Hűséggel az egészségügyért* (Bgy. Városi Tanács, é.n.).

Dr. László Mária közlése–BHH 2009

Bargár Ödön (Znióváralja, 1909. nov. 3. – Balassagyarmat, 1966. dec. 13.)

Hivatásos katona, tanár.

1932-ben végezte el a kiskunfélegyházi tanítóképzőt, s még ugyanabban az évben bevonult. A háború alatt hivatásos katonaként szolgált, a háború után Budapesten tanítószkodott. A harmincas évek végén ismét katonai szolgálatot teljesített, 1940-ben főhadnaggyá léptették elő. A frontszolgálat alatt századparancsnok volt, majd a háború végén tolmácsi feladatokat látott el a szovjet csapatoknál. 1945 tavaszán a HM Balassagyarmatra küldte, ahol pótkeret parancsnokságot állított fel. 1946-ban megyei kiegészítő parancsnoknak nevezték ki. 1947-ben tartalékos állományba helyezték. Az ötvenes években a pedagógiai pályán dolgozott. Az 1956-os forradalomban a polgári nemzetőrség parancsnoka volt. A forradalom után letartóztatták, meghurcolták, állásából elbocsátották. 1990 után utcát neveztek el róla Balassagyarmaton. Sírja a balassagyarmati temetőben van.



1956 Nógrád megye kronológiája és személyi adattára. Starján, 1996.

Baross Dénes, dr., (belussi) (Balassagyarmat, 1915. aug. 18. – Budapest, 2001. okt. 20.)

Jogász, huszárhadnagy, alapítványtevő.

Iskoláit szülővárosában, majd a Bécs melletti Karlsburgban, az ottani jezsuita kollégiumban végezte. A tartalékos tiszti iskolát 1935-ben, az I. huszárezrednél végezte el. 1938-ban államtudományi doktorátust szerzett. 1939-ben tartalékos zászlóssá, 1942-ben tartalékos hadnaggyá léptették elő. 1941 áprilisában az 1/6-os lovasszázad szakaszparancsnokaként részt vett a délvidéki hadműveletekben. 1944-ben a keleti hadműveleti területre vonult csapatával. A Varsó környéki harcokban 1944 augusztusától sebesüléséig, a 4/6 lovasszázad parancsnoki teendőit látta el. 1945 januárjában Budapesten bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, s a demokratikus honvédség I. hadosztályában századparancsnokként teljesített szolgálatot. Tiltott határátlépési kísérlet miatt 1950-ben másfél év fogházra ítélték, 1952-ben lefokozták, 1956-ban elhagyta az országot és csak a rendszerváltás után tért haza. 1993-ban rehabilitálták, és őrnaggyá léptették elő. Itthon jelentős pénzüsszegekkel támogatta többek között a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Baross Gáborról elnevezett alapítványát, a huszárhagyomány őrzését. 1997-ben „A hidakért” elnevezéssel alapítványt hívott életre. Napi kapcsolatban állt az ország 11 Baross Gáborról elnevezett iskolájával.



Bene-Szabó 2–MÉI–Magyar Közlekedési Közművelődésért Alapítvány honlap–KeBé

Baross József, (bellusi) (Varsány, 1881. nov. 27 – Mohora, 1961. aug. 29.)

Nógrád megye alispánja, majd főispánja volt.

Középiskoláit Kassán, az egyetemet Budapesten végezte, ahol államtudományi oklevelet nyert. Tanulmányainak befejezése után, mint gyakornok, a nógrádi járásban kezdte meg közigazgatási pályáját. Később megyei aljegyző, majd főszolgabíró lett. 1923-ban Nógrád és Hont megye alispánjává választották. 1939-től a Horthy-korszak utolsó nógrádi főispánja. Balassagyarmat



várossá szervezésében tevékeny részt vett. Az utak építése, közkórházak és még számos közintézmény létesítése fűződik nevéhez. A vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke, a MOVE alelnöke, több helyi és megyei egyesület vezetőségének tagja. A nyilas hatalomátvétel után letartóztatták. A közelgő front elől családjával Lészkóra menekültek. Innen a benesi dekrétumok után Magyarországra toloncolták őket. Balassagyarmatra visszatérve kifosztott házuk fogadta őket, így Szügybe mentek, a Hanzélyházba. A NOT (Népbírószágok Országos Tanácsa) elítélte 1943-as beszédeiért, melyekben a bolsevizmust „elmarasztalólag” értékelte. Büntetését Vácott töltötte, de jó magatartásáért hamarosan szabadlábra helyezték. 1950-ben kitelepítették családjával Mohorára. Itt élt haláláig. Szécsényben van eltemetve.

NH 1923. dec. 23.; 1939. márc. 19.–HTA

Baross József (Balassagyarmat, 1920. aug. 23. – Budapest, 2007. dec. 5.)

Önéletrajz író.

1926-ban a katolikus fiú elemi iskola, majd 1930-ban a gödöllői premontrei gimnázium bentlakó diákja lett. 1935-ben a Balassi Bálint Gimnáziumba került, itt érettségizett 1938-ban. Ezután a budapesti József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetem közgazdasági karán kezdte meg tanulmányait. 1944 októberében, a nyilas hatalomátvétel után behívták Ipolyságra katonának. Kiképzésre több száz sorstársával Németországba szállították, 1946-ban tért haza. Addigra szülei elhagyták Balassagyarmatot, s Szügyben, a Hanzély család házában telepedtek le. 1947-től Budapesten élt, szülővárosába csak ritkán jutott el. 1954-ben házasságot kötött Papp-Ragány Livia vegyészmérnökkel, 1961-ben megszületett egyetlen gyermekük, László.

F.m.: *Nem a legjobb időkben születtünk* (Bgy. Madách Imre Városi Könyvtár, 2003).

BHH 2007(KeBé)

Bartha Elemér (Torda, 1899. máj. 28. – Balassagyarmat, 1978. márc. 13.)

Szemész, a kórház osztályvezető főorvosa volt.



Középiskoláit Kolozsvárott végezte, egyetemi tanulmányait is ott kezdte, majd Trianon miatt Budapesten folytatta, és Szegeden fejezte be. Már orvostanhallgató korában demonstrátorként dolgozott az anatómiai tanszéken. A diploma megszerzése után a szegedi szemklinika gyakornoka lett Ditrői professzor vezetése alatt. 1926-ban került a balassagyarmati kórházba, ahol eleinte a sebészeten dolgozott, majd 1928-tól az újonnan létesült szemészeten lett osztályvezető főorvos, egészen 1972-ig. Az ő nevéhez fűződik, hogy Nógrád megye az elsők közé tartozott, ahol sikerült felszámolni a trachomát. Éveken át egyedüli szemészként látta el az egész megye szemorvosi teendőit. Megalapította és vezette a kórház orvosi könyvtárát, 1975-ig főszerkesztője volt a Nógrádi Orvosok Lapjának. Tíz éven át elnöke volt az Orvostikai Bizottságnak. Sokat és behatóan foglalkozott a szemészet és a központi idegrendszer határterületi megbetegedéseivel, biztos kezű operatőr és kiváló diagnosztus volt. Lexikális tudása és naprakész ismeretanyaga nemcsak a szemészetben, hanem általános műveltségében is megmutatkozott. Horváth Endre készítette el Bartha Elemér exlibrisének rézkarcát, mely Magyarországon első díjat nyert. Végrendeletében teljes vagyonát a városra, szakmai hagyatékát a kórházra, ér-

tékes műkincseit és az életére vonatkozó dokumentumokat a múzeumra hagyta. 1988-ban utcát neveztek el róla Balassagyarmaton. Sírja a balassagyarmati temetőben van. **D.:** *Kiváló Orvos; Balassagyarmat város díszpolgára* (1970), *Munka Érdemrend arany fokozata* (1972); *Hirschler Ignác-díj és emlékérem* (1973).

Kórház–BHH 1985, 1999.

Basilides Sándor (Balassagyarmat, 1901. febr. 3. – Budapest, 1980. máj. 25.)

Festőművész.

1920-ban iratkozott be a bp.-i Képzőművészeti Főiskolára, ahol Balló Ede és Rudnay Gyula tanítványa lett. Első kiállítása 1926-ban volt az Ernst Múzeumban, s ekkor lépett be a Spirituális Művészek Társaságába is. Témái között a felvidéki táj és nép életének zsánerképszerű megörökítése került előtérbe. Műveivel már pályája indulásakor több elismerést szerzett: az 1928. évi Szent Ferenc-pályázat dicsérő oklevele; Szent Ferenc-díj (1932); Balló Ede-díj (1937); az 1939. évi New York-i Világkiállításon dekorációs anyagát dicsérő oklevéllel jutalmazták. Bernáth Auréllal és másokkal 1928-ban volt csoportkiállítása a bp.-i Ernst Múzeumban. 1934–35-ben ösztöndíjas-ként járt Rómában. A háború után a bp.-i Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban tanított. Műveinek egy része hazai múzeumokba (Szépművészeti Múzeum, Fővárosi Képtár), közületekhez, kulturális intézményekbe (Művelődési Min., Belügymin.) került. Megvalósult gobelinje, a Buda a török időkben (3×4 m) a Fővárosi Önkormányzati Hivatal fogadótermében látható.

Irodalom: *Magyar Művészet 1919–45* (szerk.: Kontha Sándor, Bp., 1985).

MÉL–MagyMűv

Basa István, dr. (Tornalja, 1907. febr. 24. – Budapest, 1983. febr. 28)

Jogász, ügyész

Rimaszombaton érettségizett, jogi diplomáját a prágai Károly Egyetemen szerezte meg. 1930-40 között Felsővályban tanítószkodott, 1944-ig joggyakornok Nagykárolyi Járásbíróságon. A frontra került, ahol szovjet hadifogságba esett 1945-ben, 1948-ben került haza. Ezt követően jegyző (Bgyarmat, Törvényszék); titkár (Bgyarmat Törvényszék, 1949); ügyességi titkár (Bgyarmat, 1950. jan.); ügyész (Bgyarmat, 1951. febr.). 1956-ban tagja a Balassagyarmti Városi és Járási Forradalmi Nemzeti Tanácsnak, ill. az ügyesség forradalmi bizottsága elnöke lett. 1957-ben előzetes letartóztatásba került, a budapesti Katonai Bíróság 1958-ban 2 év börtönre, lefokozásra, 3 év jogvesztésre és 2000 Ft. vagyyonelkobzásra ítélte majd fellebbezést követően a Legfelsőbb Katonai Bíróság a büntetést 1 év börtönre mérsékelte a mellékbüntetések jóváhagyása mellett. 1959 január 7-én feltételeesen szabadult. 1966 után tudott újra jogászként elhelyezkedni Budapesten. (an. Borzi Borbála).

TóthT – anyakönyv-internet –Basa János (2017)

Beke Adolf (1914 előtt Beck) (Balassagyarmat, 1896. dec. 2. – 1944 ?)

Balassagyarmati vendéglős.

Szülővárosában érettségizett, majd a fővárosban egyetemi tanulmányokat folytatott. Az I. vh.-ban 1915-től 18-ig teljesített szolgálatot. 1925-ig Budapesten volt köztisztviselő, majd Balassagyarmaton magántisztviselő, 1933-tól vendéglőjét vezette. A BTSE intézője volt. Származása miatt feltehetően elhurcolták 1944-ben.

Ladányi–anyakönyv



Belitzky János (Losonc, 1909. okt. 25. – Salgótarján, 1989. márc. 4.)

Történész.

Iskolái egy részét városunkban járta, a család 1920 elején települt Balassagyarmatra. 1932-ben a budapesti egyetemen művelődéstörténetből doktorált, 1933-ban történelem-földrajz szakos tanári diplomát is szerzett. 1938-ban megírta Sopron vármegye történetét, melyhez Hóman Bálint írt előszót. 1937–39 között szerkesztette a Történetírás c. folyóiratot, 1949-ig a Székesfővárosi Levéltárban dolgozott. 1963-tól 1969-ig a salgótarjáni

Munkásmozgalmi Múzeum igazgatója volt. Szerkesztette és írta a Nógrád megye története 1-4. monográfiát, 1977-ben a Balassagyarmat története közép- és újkori fejezetét.

D.: *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1983).

F.m.: *A magyar gabonakivitel története 1860-ig* (Bp.1932); – *Sopron vármegye története* (1938); – *A magyar nagybirtok. Történelmi áttekintés* (1946); – *Nógrád megye múzeumi* (Zólyomi Józseffel) (Bgy., 1963); – *Nógrád megye története 1-4 kötet* (szerk.) (Salgótarján 1973).

NMÉ 1989. Beliczky különszám.

Bende István (Szkáros, 1818. febr. 8.– Balassagyarmat, 1859. okt. 7.)

Balassagyarmati ügyvéd.

Madách Imrét és Majthényi Annát képviselte birtokügyekben. (Nagykürtösi származását valószínűsíti, hogy őt is, s ugyancsak Balassagyarmaton elhunyt feleségét is ott temették el).

Andor Csaba



Benedikty Károly (1788. márc. 22. – Balassagyarmat, 1850. febr. 21.)

1827 és 1843 között volt a balassagyarmati evangélikus gyülekezet lelkésze.

Először a losonczy iskolába járt, azután Késmárkon. „Magyar nyelvre a következő évben Miskolcra mentem, ahol Raitzi és Váradi urak voltak a tanítóim. Innen Pozsonyba vezetett az utam... Német nyelvre a wittembergi egyetemre jártam és egy év elteltével visszatértem hazámba. Végül Ft. Lyci Krisztof káplánja lettem, aki felavatott 1811. május 14-én. 1816-ban az iskolát és a parochiális melléképületeket szilárd anyagból ujjáépítettem.

1817-ben gondoskodtam arról az orgonáról, amely ma is létezik... Helyettesről (utód-ról) amennyire tudtam, gondoskodtam. Jószándékú olvasó! Tisztségemben igen kedves utódom, légy óvatos, mert rosszakarató szándékok is vannak. A Szentírásnak égi szelleme legyen utódomon és a gyülekezeten és áldása kísérje. Írtam 1821. július 22. Rákoskeresztúr, B.K. sk.”

Ordinációs anyakönyvek (Centhe Miklós)

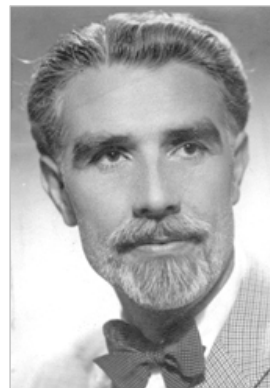
Benkő István (Balassagyarmat, 1905. jan. 1. – Salgótarján, 1983. aug. 31.)

Építőmester, amatőr festő.

Alap- és középfokú iskolái Balassagyarmaton végezte, 1919-ben kőműves tanulónak ment, majd 1921-ben a Budapesti Felső Építőipari iskolába, ahol 1924-ben végzett. 1925–1927 között a Balassagyarmati Állami Építészeti Hivatalnál volt műszaki rajzoló, majd egy magán cégnél Sátoraljaújhelyen; 1929–1930 között Balassagyarmaton a Papp és Balla építőmesterek cég foglalkoztatta. 1931-ben mestervizsgát tett, megszerezve az építőmester képesítést, iparendélyt kapott Balassagyarmaton. 1932–1944 önálló tervezői és időnként kivitelezői gyakorlatot folytatott. 1944–45-ben katona volt, 1945 aug. 3-án tért vissza a szovjet hadifogságból. A háború után (1946–1947) között kőműves segéd, majd a város mérnöki hivatalában műszaki tisztviselő volt. Ez idő alatt tervezte meg, többek között, az 50 személyes városi gőzfürdőt. 1948-ban a MÁV osztálymérnökségénél, 1949-től a Balassagyarmati Építési Igazgatóságnál, majd a Nógrád megyei Tatarozó és Építő Vállalatnál dolgozott. 1953-tól nyugdíjazásáig több helyütt tevékenykedett (Miskolci Tervező Intézet helyi csoportja, Tanácsai Építőipari Vállalat, Szécsényi Vegyesipari Vállalat, végül a Balassagyarmati Városi Tanács műszaki csoportja).

Hobbija fiatal korától kezdve a természet utáni rajzolás és a festés volt. Akvarell és olajképei egyrészt csendéletek, másrészt a nógrádi tájak megörökítői.

MPKC–Benkő Sándor közlése



Benth Samu (Balassagyarmat, 1865. – Szeged, 1925.)

Orvosegyetemet végzett.

Balassagyarmat tisztiorvosa volt, később Szegedre költözött, ott is halt meg.

F.m: *Gyógyászat* (1906)

Szinnyei

Bércecs (Gyuris) Lajos (Nógrádszentpéter, 1883. okt. 7. – Balassagyarmat, 1954. ápr. 5.)

A balassagyarmati ev. elemi iskola igazgatója és a templom kántora (1921–1944). Középiskolai tanulmányait a rimaszombati protestáns gimnáziumban végezte, tanító és kántori oklevelet a losonci állami tanítóképzőben nyert 1903-ban. Ezután 7 évig működött szülőfalujában, ahol Huszár-díjjal jutalmazták, majd 1910-ben megválasztották Balassagyarmatra kántortanítónak. Az I. világháború idején harcolt, majd 1916–20 között orosz hadifogságban volt Szibériában. 1921-ben az evangélikus iskola igazgatója lett. 1943-ban a Magyar Tudományos Akadémia Wlassics-díjjal tüntette ki. Egyéb tisztségei: az egyházmegyei tantestület elnöke és törvényszéki bírása, egyházkerületi népiskolai szakfelügyelő, az országos tanítóegyesület alelnöke, éveken át tagja volt Balassagyarmat megyei város képviselő-testületének, állandó választmányának és több bizottságának, valamint Nógrád Vármegye törvényhatósági bizottságának.



Patakyné Holik Katalin

Bérczy János (Abony, 1776. ápr. 11. – Balassagyarmat, 1839. febr. 20.)

Nógrád megye főorvosa és fizikusa.

Eredeti nevén Stand von Hohenfelsen, 1804-ben családi nevét Bérczy-re változtatta.

Unokatestvére a 19. sz. egyik legismertebb színésze, a Petőfi Sándor által is megéne-
kelt Megyeri Károly volt. Tevékenységéből kiemelkedik a járványos betegségek elle-
ni küzdelem (himlő, hideglelés, vénus-nyavalya). A himlő elleni védőoltás magyaror-
szági terjesztői között tartjuk számon. A jeni mineralógiai társaságnak is tagja volt.

Szépirodalmi tevékenysége is jelentős.

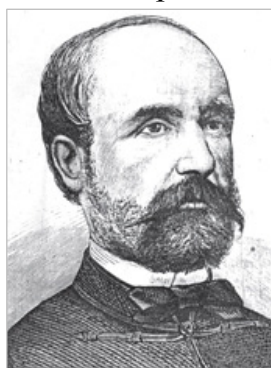
F.m.: Három gyűrű. Castiliai rege rímes versekben (Urania, 1828); – A tehén-
himlőről (Careno után francziából ford. Stand névvel. Pest, 1802). – Nagym. gr. Szé-
chenyi Ferencz nemzeti könyvházára irt ének (Pest, 1803); – Tanítása az oltalmazó
himlő hasznáról (Pest, 1805); – A malagai járvány hideglelésről (Arejula után ford.
Pest, 1805); – Az egészség barátja az öregségben (Struve után ford. Pest, 1806); –
Kesergő versek id. Plachy János urnak sirhalmára Mohorán (Pest, 1820).

Szinnyei–Kmetty–NMMÉ 1979 (Kelemen Mária)

Bérczy Károly, gyarmati (Balassagyarmat, 1821. márc. 2. – Pest, 1867. dec. 11.)

Író, újságíró, műfordító, szerkesztő.

Jogi tanulmányainak befejezése után 1842-től a helytartótanácsban, 1847-től Széche-
nyi munkatársaként, annak közlekedési osztályán működött. Szívbetegsége miatt
1849-ben megvált a hivatali pályától és újságíró lett. Az 1850-es évek első felében a
Pesti Napló külpolitika rovatát vezette. Barátja és első életrajzírója volt Madách Im-
rének. Szépirodalmi tevékenysége jelentős, elbeszéléseket, karcolatokat írt, Dickens



és Washington Irving műveiből fordított. Kitűnő Anyegin-
fordítása (1866) tette népszerűvé Puskit a magyar olvasóközön-
ség körében. 1857. jan. 15-én ő indította meg az első magyar
nyelvű sportlapot Lapok a lovászat és vadászat köréből címmel.
(A lap címe 1858-tól 1918-ig Vadász és Verseny Lap.) 1863-ban
Hazai és külföldi vadászrajzok címmel is indított folyóiratot,
1862-től a Kisfaludy Társaság tagja volt, az MTA levelező tagja
1859-ben lett. A Kerepesi úti temetőbe temették, majd 1908-ban
felesége kérésére Jobbágyiba vitték hamvait. Síremléke ma is ott
áll. Születésének 150. évfordulóján emléktáblát helyeztek el

Balassagyarmaton a Rákóczi fejedelem út 66. sz. házra, mivel a kutatások szerint itt
állt egykori szülőháza. 1969 óta utca viseli nevét városunkban, a temető mögötti terü-
leten, a Patvarci úttól jobbra.

F.m.: *Az apostol* (1848); – *Élet és ábránd* (Pest, 1852); – *Élet-utak* (Pest, 1853); – *Világ
folyása* (Pest, 1853); – *Világkrónika* (Pest, 1856); – *Az örült nő sziklája* (é.n.); – *Ma-
gyar-német és német-magyar vadász-műszótár* (Pest, 1860); – *A gyogyult seb* (1863).

Irod.: Arany László: *Emlékbeszéd B. K. felett.* (Pest, 1876); – Értekezés az MTA
nyelv és széptudományi osztály köréből, V. 4. 10. sz.); Balogh Károly: *Az első ma-
gyar sportlap* (Testnevelés, 1938. 6-7. sz.); Fodor András: *B. K. emlékezete* (Nagyvi-
lág, 1966. 7. sz.).

MÉL 1994–MIL–Borovszky–BHH 1995–Kmetty

Berkó József, dr. (Balassagyarmat, 1808. körül – 1869. júl. 17.(?)
Orvostudor, Hont megye tisztifőorvosa.
F.m.: *A hideg fürdőkről.* (Pest, 1837). (Orvostudori értekezés.)

Szinnyei-MÉI

Bertalan Ákos, dr. (Veszprém, 1923. jan. 24. – Balassagyarmat, 2003. jan. 5.)

Ügyvéd, muzsikus.

Érettségi után párhuzamosan végezte a jogi egyetemet és a Zeneművészeti Főiskola zongora szakát. 1944-ben behívták katonának, a frontra került, majd hadifogságba esett. Hazatérése után még folytatta zenei tanulmányait is, de végül főfoglalkozásul a jogi pályát választotta. 1949-ben a család Balassagyarmatra költözött. Itt vállalatoknál dolgozott jogtanácsosként, majd 1957-től jegyezték be ügyvédként, mint a balassagyarmati ÜMK tagját.

Utóbbi megszűnése után is ügyvédként dolgozott egészen 75 éves koráig. Évtizedekig Balassagyarmat kulturális, közösségi életének fontos személyisége volt, a jó ügyeket anyagilag, szellemileg, ha kellett, a jog eszközeivel is támogatta. Zenekart szervezett a város zenekedvelő polgáraiból, akikkel több fellépést is vállaltak. Nevéhez fűződött az általa az 1990-es évek elejétől szervezett házimuzsikálás, amelyre otthonukba szép számban sereglettek a barátok, ismerősök, bemutatkoztak ifjú muzsikuskok, elszármazott művészek, a zeneiskola tanárai, de rendeztek itt irodalmi estet, könyvbemutatót is. Az egyház jogtanácsosaként szerepe volt a gyarmati katolikus egyházközség államosított javainak visszaszerzésében. Kulturális és közösségi tevékenységének elismeréseként 1998-ban a Balassagyarmatért Emlékérmet vehette át.

BHH 2003. – özv. Bertalan Ákosné közlése

Bethlehem Fülöp (Balassagyarmat, 1808 körül – ?)

Orvostudor, balassagyarmati származású.

F.m.: *Dissertatio inaug. medica de delirio trementi potatorum* (Budae, 1835).

Szinnyei-MÉI

Blázsik Károly (Balassagyarmat, 1880. aug. 22. – Budapest, 1945. máj. 6.)

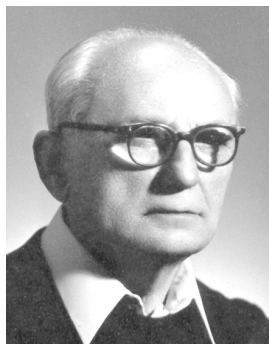
Pápai kamarás, hittanár.

Nagybátyja, Hottovinszky Károly gyarmati plébános irányította a pápi pályára, Prohászka Ottokár tanítványa volt. 1904-ben ideiglenesen Balassagyarmatra helyezték káplánnak, majd hittanár lett a gimnáziumban 1916-ig és 1919-től 1939-ig. Itt alapította meg a Mária Kongregációt, 1923-ban a cserkészcsapatot. 1934-től a Gyarmaton megtelepedett szalézi rend munkatársa. Működésének 25 éves jubileumán nagy ünneplésben részesült, mert egyike azon keveseknek, aki a város „intézménye” volt. (1945. máj. 25-én tartottak szentmisét érte). 1947-ben Balassagyarmatra hozták haza hamvait. A rendszerváltozás után utcát neveztek el róla. A Civitas Fortissima Kör javaslatára egykori lakóháza falán, 1996. aug. 19-én ünnepélyes keretek között emléktáblát lepleztek le.



F.m.: *Zászlószentelésünk emlékére* (Bgy., 1914); – *Josef Spillmann-Fredulph Fickert: A gyónási titok áldozata* (ford. Bgy., 1933).

Reiter László: Utcaneveink. Ipoly 1991. nov. 29.–RLhird.–NH 1928. jún. 24.–Hausel/5



Bobovniczky Gyula (Balassagyarmat, 1903. jan. 31. – Sajószöged, 1973.)

Katolikus pap, hittanár.

Hétgyermekes vasutas családban született. A Nemzeti Iskola után a jó képességű fiú a BBG tanulója lett, egész osztálya, „nagyszerű tanáraikkal” együtt, beírta nevét az 1919. jan. 29-i csehkiverés történelmi névsorába: futárszolgálat, elsősegélynyújtás volt a feladatuk, amit becsületesen elláttak. Érettségi után (1922) Jeszenszky Kálmán plébános és Blázsik Károly hittanár biztatására Egerben végezte teológiai tanulmányait, közben Rómába is eljutott. Balassagyarmaton 1926. jún. 29-én mondta a felszentelése utáni első szentmiséjét. Rövid ideig Demecseren, utána Miskolcon a Szent Anna plébánián teljesített szolgálatot (hittanárként is), majd Gyöngyösre került. 1934-ben a művelt, sokoldalú papot a nagybirtokos, felsőházi tagokkal lakott Borsod megyei Sajószögedre helyezték plébánosnak. 1944-ben az egri érsek „városunk fiát” tanügyi esperessé nevezte ki.

Gulyás-MEI–NH 1944. szept. 9.



Bobula László, dr. (Rimaszombat, 1914. febr. 10. – Miskolc, 1986. szept. 15.)

Körzeti orvos, gyermekgyógyász.

Elemi iskoláit Diósgyőrben végezte, középiskoláit Miskolcon, 1933-ban érettségizett. Az 1935/36-os tanévtől két évig a debreceni Tisza István Tudományegyetem orvosi karán tanult, tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karán folytatta. 1940-ben kapott végbizonyítványt, 1942-ben avatták orvosdoktorrá. Diploma után Budapesten a Szent László Kórházba került. Ezt követően a frontra vezényelték katoniorvosnak, így került 1942-ben Ungvárra, itt ismerkedett meg későbbi feleségével. Ungvárról vezényelték át Balassagyarmatra 1944-ben, ahová a család is követte, de a front elől Herencsénybe kellett költözniük. 1946-ban Terényben kapott állást és orvosi lakást is. Balassagyarmatra 1960-ban jöttek vissza, itt volt igen népszerű házi orvos 1982-ig. Időközben megszerezte a gyermekorvosi és fogász képesítést is. 1982-től 1986-ig, haláláig Gödön körzeti- és gyermekorvosként tevékenykedett mint nyugdíjas.

Bobula Éva dr. közlése–Simmelweis Egyetem levéltára

Boda János, dr. (Érsekvadkert, 1924. ápr. 6. – Sydney, 1998. jan. 13.)

Orvos, Antarktisz-kutató.

Már az elemiben is jó tanuló volt, de arra nem sok reménye lehetett, hogy továbbtanulhasson. A szaléziaknak volt Balassagyarmaton egy katolikus gyerekek részére fenntartott internátusuk, ide került be. A szaléziaknál lakott és a BBG-ben tanult. A Pázmány Péter Egyetemen szerezte meg orvosi diplomáját 1952-ben. Négy évet Szolnokon, ill. Székesfehérváron dolgozott. 1956-ban Ausztráliában, Sydneyben te-

lepedett le, belgyógyászként tevékenykedett. Újsághirdetésből szerzett tudomást egy Déli-sarkra induló expedíció szervezéséről. Mivel a kutatócsoporthoz egy vállalkozó szellemű orvost is kerestek, a pályázatot megnyerte, így 1959 januárjában szabaddá vált az út az Antarktiszra. Egy újabb expedíciónak már meghívásos alapon lett a tagja. Ekkor az Antarktiszon lévő 22 mérföld hosszú és 2-3 mérföld széles Macquaerire-szigetre került. Kétszer járt itt, 1961-ben és 1968-ban. Személyre szabott feladata a sarkvidéki hideg emberi szervezetre gyakorolt hatásának vizsgálata volt. Ötven hónapot töltött az Antarktiszon, helytálálásának és egy kutató életének megmentéséért *Polar Medal*-al tüntették ki. Londonban vette át a II. Erzsébet reliefjével díszített Sarki Érdemrendet. Még értékesebb és maradandóbb kitüntetés, hogy egy hegységet neveztek el róla az Antarktiszon: *Mount Boda*. Idős korára feltámadt benne a honvágy, a szülőhazáját illető segíteni akarás, ennek szellemében érkezett haza 1994-ben. Ismét felvette a magyar állampolgárságot és újabb, immár a szülőföldjével kapcsolatos tervei voltak, melyek megvalósítását váratlanul bekövetkezett halála már nem tett lehetővé.



Réti Z. közlése–Gyurcsek Anna: BJ. Ifjhohi 2004.

Bodnár István (Szepsi, 1817. márc. 7. – Tereske, 1892. okt. 30.)

Ügyvéd, Nógrád vm. tisztifőügyésze, táblabírája és megyebizottsági tagja.

1842-ben került Balassagyarmatra mint köz- és váltóügyvéd, 1844-ben táblabírává nevezték ki. A szabadságharcban honvédszázados lett, erről a rangról az 1849-i trónfosztás után leköszönt. A szabadságharc leverése után rövid börtönbüntetést kapott. Ügyvédje volt Madách Imrének, principálisa Nagy Ivánnak. Évtizedeken keresztül képviselte a gyarmatiakat az ún. cenzuális perben, mely a város és földesurai között zajlott. Élénk közéleti tevékenységével fáradhatatlanul küzdött Gyarmat városiasodásáért, az iskolahálózat kiépítéséért, óvodák létesítéséért. E tevékenysége és több évtizedes, igen nívós közírói és hírlapírói tevékenysége, annak szellemisége íratta le Esze Tamás történésszel azt, hogy „Balassagyarmat Széchenyi Istvánja volt”. Hírlapírói munkása több mint 60 nagyobb cikket tartalmaz.

F.m.: *Eszmetöredékek az úrbéri szabályozás és tagosításról* (Bgy., 1856); – *Nemzetgazdászati észrevételek, különös tekintettel Szeged jövőjére* (Szeged, 1859); – *Igénytelen nézetek az utasítási jog és a felelős minisztériumnak a megyei rendszerrel való összeegyeztetése tárgyában* (Bgy., 1861); – *Miként lehetne a felelős kormányt az önkormányzati rendszerrel összeegyeztetni?* (Pest, 1866); – *Kiegyenlítési javaslat a dualizmus alapján, különös tekintettel az önkormányzati rendszerre* (Pest, 1866); – *Észrevételek Kossuth Lajosnak „Együttes válasz sokaknak” című levelére* (Bgy., 1869); – *Melyik párthoz csatlakozzunk?* (Bgy., 1871); – *Az önkormányzati rendszer és a parlamenti felelős kormány* (Losonc, 1883); – *Az én emlékiratom* (é.n.)

BHH (Kovalcsik) 1992–Kovalcsik/I–Szinnyei

Bodor Jenő (Balassagyarmat, 1889. okt. 27. – ?)

Színész, 1920-ban lépett színészi pályára.

MSZML–MEI

Bodroghy (Szajkó) Mihály (? 1851. máj. 24. – Balassagyarmat, 1921. jan. 13.)

Tanító, a r. k. elemi iskola igazgatója.

1870-ben szerzett diplomát az ungvári görög katolikus tanítóképzőben. 1875. ápr. 1-jén jött Balassagyarmatra, a r. k.(nemzeti) elemi iskolába. 1913-ban igazgató tanítónak nevezték ki, 1914. nov. 1-jén vonult nyugalomba. Temetésén Blázsik Károly és Kapos István búcsúztatta. A helyi sajtó szerint elévülhetetlen érdemei voltak a város magyarosításában, 40 éven át csak az elsősöket tanította. Társadalmi szereplése is közismert volt. Felesége Pletrich Viktória.

F.m.: *Statisztikai kimutatás a Nógrád megyei tankerület népiskoláinak állapotáról* (Bgy., 1874); – *Mikép lehet és kell a népiskolai oktatást a valláserkölcsei neveléssel összekapcsolni* (Bgy.-i r. k. elemi fiúiskola értesítője 1913/14).

NH 1921. 3. sz. jan. 16. Nekrológ



Bogdán Aladár, dr. (Ózd, 1863. okt. 1. – Balassagyarmat, 1934. nov. 12.)

A Mária Valéria Kórház első igazgató főorvosa.

Középiskoláit Losoncon, egyetemi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte, diplomáját 1887-ben szerezte meg. Tanulmányainak befejezése után a Korányi-klinikán folytatott gyakorlatot, majd a Kovács-klinikán műtői oklevelet szerzett. Tíz évig, mint katonaeorvos működött. 1896-ban Pöstyén katonai fürdőintézetének parancsnoka, és még ugyanezen évben Nógrád megye tisztiorvosa lett. 1898-ban vette át az általa megszervezett vármegyei kórház igazgatóságát Balassagyarmaton, amelyet 10 év alatt 80 ágyas kórházból 400 férőhelyessé fejlesztett, nagy elmeosztálya és a családi elmebeteg-ápolás sikeres bevezetése által országos jelentőségűvé tett. 1925-ben vonult nyugdíjba. A város és a megye társadalmi életének kiemelkedő alakja. A háború alatt a balassagyarmati Vöröskereszt kórházat szervezte és vezette, szolgálatai elismerésül a III. osztályú Vaskoronarend lovagkeresztjével tüntették ki. A kórház körül kifejtett érdemeiért 1912-től királyi tanácsos, 1922-től egészségügyi főtanácsosi címet viselhetett. Szakcikkeit a Gyógyászat, az Orvosi Hetilap és a Nógrádi Hírlap közölte.

(Fia, ifj. B. Aladár, gyógyszerész lett, 1940. ápr. 5-én halt meg Balassagyarmaton).

F.m.: *Jelentés a kórházi ügyek országos rendezéséről* (Bp., 1909); – *A zsidókérdés Magyarországon* (Bgy., 1920); – *Mi a szabadkőművesség?* (Bp., 1920); – *A Mária Valéria Kórház első 25 éve* (NH1923. febr. 14.) (Írói álneve: Verus)

Dr. Kenessey 1997–Gulyás–MTL– NH 1917; 1923. febr. 14.–r. k. anyakönyv Bgy.

Bogdán Mihály, dr. (Szarvas, 1833. máj. 16. – Balassagyarmat, 1923. ápr. 23.)

Orvos őrnagy, Bogdán Aladár apja.

Orvosi diplomáját Bécsben kapta 1858-ban. 1891-től Balassagyarmaton vármegyei főorvos. A cholera gyógyítása c. munkája a NLHH-ban jelent meg.

Gulyás–r. k. anyakönyv Bgy.

Bogdán Marianne (Balassagyarmat, 1898. jan.30 – Kanada, 198?)

Festőművész.

Bogdán Aladár kórházigazgató örökbefogadott leánya. (Vérszerinti szülők az anyakönyvi bejegyzés szerint: Balugyánszky Béla és Seide Margit). Férje Gellénfalvy Gellén Aladár gazdasági titkár, esküvőjük 1919. okt. 9-én volt. 1923 decemberében a városháza nagytermében „a város két szülöttének, Bogdán Marianne-nak és Hermann Ádámnak képeiből” rendeztek kiállítást. Sok nagyméretű pasztellképet készített balassagyarmati személyekről, többek között a Kenessey családról, Horváth Endre feleségéről, Bankóné Szalontay Editről. A többnyire magánszemélyek tulajdonában lévő képek többsége a II. vh. során feltehetően elpusztultak. Rokona elmondása szerint 1946-48 körül férjét Miskolcra helyezték vezető beosztásba, oda költöztek. Férje 1951-ben meghalt, ekkor kiment fiához, aki már előzőleg Kanadába távozott és élt. Ott is folytatta a festészetet, főként portrékat készített. Két ízben is volt látogatóban szülővárosában, legutóbb 1972 körül. Kanadában halt meg az 1980-as években.



Bgytört–KB–ZoTa–Anyakönyv–Gellén Csilla

Bognár Ádám (Balassagyarmat (?), 1865. dec. 26. – Balassagyarmat, 1901. júl. 31.)

Rk. plébános.

1890-ben szentelték pappá. Életéről keveset tudunk, fiatalon halt meg. A Katolikus Hitoktatás és a Tanítások c. egyházi lapok szerkesztője volt. Szépirodalomban is aktív volt.

F.m.: *Kender Imre mulatságos esete* (Bp.,1893); – *Kiskatekizmus* (1895); – *A hűséges szívek vagy az ember útját Isten igazgatja* (Bp.,1898); – *Örzsé néni meséje* (Bp., 1898); – *Agnes asszony leánya* (Bp., 1990);

Gulyás

Boldizsár László (Sajókeszi, 1862. dec. 6. – Balassagyarmat, 1922. febr. 21.)

Néptanító.

Több mint 36 évet töltött a tanítói pályán, először Karancskesziben, majd Bussán, 1892-től Szakalban. „Midőn a vidék hazai szőlője kipusztult, ő volt az első, aki tanulmányozta az újfajta szőlőművelést, saját kárán megtapasztalta, s gazdátársait kioktatta úgy, hogy Szakal termeli a vidék leghíresebb borát. A gyümölcsstermesztésben is nagy érdemeket szerzett, kezdeményezésére egy budapesti cég gyümölcszacskókat kezdett gyártani. Létesített fogyasztási értékesítő szövetkezetet, kőbányájából sok balassagyarmati ház épült. Számtalan természettudományi és művészeti lelet dicséri éleslátását. Domború földgömbjéért a Magyar Földrajzi Társaság elismerésben részesítette. Lóczy Lajos egyetemi tanár külön felkérte egy domború térkép szerkesztésére, amit igazán csak a hozzáértők tudnak felbecsülni falusi eszközök segítése mellett”. 1919. okt. 14-én nyugdíjazták. Ekkor Balassagyarmatra költözött, ahol a tisztviselőtelepen volt háza. Balassagyarmaton temették nagyszámú gyászoló közönség részvételével. Kapos István búcsúztatta, a szakaliak Lepsényi plébánosuk vezetésével búcsúztak tanítójuktól.

NH 1919. dec. 28.; 1922. febr. 26.



Boldizsár Menyhért István (Nógrádszakál, 1903. szept. 7. – Budapest, 1998. júl? aug?)

Pénzügyi szakember, a csehkiverés aktív résztvevője.

Elemi iskolai tanulmányait Nógrádszakálban (?), a gimnáziumot Losoncon végezte, majd Balassagyarmaton fejezte be, 1923-ban érettségizett. Tornatanára, Dobó József tanulmányai végeztével tornatanári pályára javasolta. Ötödikes korában, 1918. dec. 27-től a Víz Zsigmond százados által szervezett Nemzetőrség tagja lett, s mint ilyen részt vett a csehek elleni harcokban. 1922. január 14-én az akkor felállított hadseregbe jelentkezett 24 gimnazista társával együtt. Érettségi után a Balassagyarmati 6. kerékpáros zászlóaljtól tartalékos tiszti iskolába vezényelték a Budapesti 2. gyalogezredbe. Leszerelése után Balassagyarmat városnál lett forgalmi adóellenőr, majd főellenőr. 1927-ben az Esztergom–Komárom Vármegyei Számvevőséghez került, innen kérésére helyezték vissza Balassagyarmatra, a Nógrád–Hont vm.-i Számvevőséghez, ahol számellenőr, számvizsgáló, számtanácsosi rangba lépett elő. 1947-ben számviteli főtanácsos és egyúttal a vármegyei számvevőség főnöke lett. 1950-ben a tanácsi rendszer bevezetésakor pénzügyi csoportvezetőként dolgozott 1951-es kényszernyugdíjazásáig. A Háborús emlékérem és a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa, a Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége Balassagyarmati Csoportjának alelnöke, a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság tagja, a BBG Öregdiák Szövetségének tagja, a Balassagyarmati Honismereti Kör és a Balassagyarmati Civitas Fortissima kör tiszteletbeli tagja. Búcsúztatása 1998. aug. 12-én volt, hamvait szétszórták.

Önéletrajz–T. Pataki L. Nógrád 1992. jan. 11.–Boldizsár Menyhért István: Utazás az Ipoly folyón. Ipoly 1992. máj. 8.



Boros Mór (Balassagyarmat, 1887. ápr. 23. – Auschwitz, 1944. jún. 13.?)

Képzőművész, tanító.

Elemi és polgári iskoláit Balassagyarmaton, a tanítóképzőt Léván végezte 1907-ben. Ezután rövid ideig Horpácson nevelősködött, ahol személyes kapcsolatba került Mikszáth Kálmánnal. 1908-ban a budapesti képzőművészeti főiskolán a festészetben képezte magát, melyről igazolványt kapott. 1911-ben Esztergom vármegyében, majd 1913-tól Bars vármegyében működött mint elemi iskolai tanító, és ez alatt az idő alatt „különösen a képzőművészetben gyakoroltam magam.” A világháború alatt katonai szolgálatot teljesített, főhadnagysággig vitte. A háború alatt az ezred és a hadosztály részére térképeket rajzolt az ellenség állásairól. 1916. jún. 16-án megsebesülve orosz hadifogságba került, ahonnan 1918. májusában tért haza. A Signum Laudis aranyfokozata kardokkal kitüntetést kapta, századosi rangban. A hadifogságban a Tretyakov Képtárban készített tanulmányokat, ezeket itthon eladta. A hadifogságban szerkesztett egy félig tréfás, félig komoly illusztrált hetilapot „Fogoly Fidibusz” címen (1916–1918.) 1918-ban több képpel részt vett a 16-os honvéd gyalogezred kiállításán. Hazatérve iparművészeti rajzokkal is foglalkozott, pl. a Drégelyi Iparvállalatok Rt. részére tervezett részvényt. 1921-ben elkészítette Nógrád és Hont vármegye irredenta térképét, melyet a Nógrád vármegyei Nemzeti

Intézet sokszorosított. Az izr. elemi iskolában a cserkészcsapat parancsnoka volt. Feleségével együtt deportálták.

Esze–Nagyévkönyv–Gulyás

Both Antal (Nagyberezna, 1875. szept. 2. – Balassagyarmat, 1963. júl. 30.)

A BBG latin–görög tanára, polihisztor.

Elemi iskoláit szülőföldjén, középiskoláit Nagykárolyban és Szatmáron végezte, s az utóbbi helyen érettségizett. A következő négy évben teológiát tanult a szatmári püspökség hittudományi főiskoláján. Tanulmányai befejeztével azonban gondos lelkiismeretvizsgálat után másképp döntött hivatásáról, s a tanári pályára lépett. Bölcsészeti tanulmányait a budapesti kir. tudományegyetemen végezte. Tanári oklevelét 1903. ápr. 29-én nyerte a latin–görög filológiára való képesítéssel. Helyettes tanári minőségben Balassagyarmatra küldték, 1906-ban véglegesen megerősítették, a városban töltötte egész tanári szolgálatát és életét. Az első világháborúban végig részt vett, 1918. decemberében mint népfölkelő hadnagy szerelt le, szolgálataért Signum laudis kitüntetést kapott. Lelke mélyéből szerette tantárgyait. Rajongott a klasszikus nyelvekért, szaktárgyain kívül a pedagógiai és az irodalmi témák érdekelték. A háború után foglalkozott a munkásiskola problémájával. Ennek tanulmányozására az 1920-as évben az egész év folyamán a vallás és közoktatásügyi minisztérium teljes illetménnyel szabadságolta. Tanulmányairól részletes jelentésben számolt be. Megalapította a Munkásgimnáziumot, a Tisztviselői Társaskört, a Turáni Társaságot. Ezekben az egyesületekben ismeretterjesztő előadás-sorozatokot szervezett. Vallásos, irodalmi és szociológiai tárgyú előadásokat tartott a Katolikus Legényegyletben és a Madách Társaságban, melynek igazgatósági tagja és pénztárnoka volt. Nagy érdeme, hogy megőrizte Nagy Iván naplóját. Élete során számtalan találmányt nyújtott be a szabadalmi hivatalhoz, köztük például az ún. „szelöltető cipőt”, ami a mai sportcipők őseinek tekinthető. 1936-ban ment nyugdíjba.

F.m.: *A görög himnuszokról* (Bgy., 1904, Kókai Lajos bizom. Bpsten.); – *Latin nyelvtan*. I. rész. (Bgy. Wertheimer Zsigmond); – *Példagyűjtő a latin nyelvtan mondattani részéhez* II. rész. (Bgy. 1907); – *Művelődési állapotok a középkorban* (é.n.)

BHH 1987(Elekes Éva)–Esze–BBG értesítői

Böjtös Sándor (Ipolynyék, 1896. szept. 14. – Balassagyarmat, 1975. jún. 3.)

Csizmadia, kommunista aktivista.

1916-tól orosz hadifogolyként részt vett az omszki forradalmi mozgalomban. 1918 őszén tért haza. Harcolt a Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadseregben, majd emigrációban élt. 1947-ben került ismét Magyarországra, 1957-ben, nyugalomba vonulása után került Balassagyarmatra. Alapítványt tett a tehetséges gyermekek taníttatásáért. 1970-ben Balassagyarmat díszpolgára lett, 1976. dec. 16-tól, ill. 1978. okt. 2-től utca viselte a nevét Balassagyarmaton, melyet 2009-ben Huszár Aladár utcára neveztek át.

Kmetty–Anyakönyv



Brankovics György (szendrői) (Balassagyarmat, 1843. nov. 23. – Újpest, 1930. jún. 7.) Újságíró, író.

A budapesti egyetemen teológiát és jogot végzett. 1879-től 1883-ig a függetlenségi „Budapest” felelős szerkesztője, vezércikk- és tárcáírója. 1889-től 1891-ig a Képes Családi Lapok, majd több naptár szerkesztője. Szépirodalmi munkákat is írt, de sikert nem ért el velük. Írásaiban elsők között foglalkozott a nőkérdéssel. Szegényházban halt meg.

F.m.: *Vérpohár* (Dráma, Győr, 1869); – *Levelek a polgári házasságról* (Győr, 1869); – *Shakespeare jellemképei* (Bp. 1873–1878); – *A nő a nemzetgazdászati terén* (Stein Lőrinc nyomán. Bp., 1876); – *Oriola* (Meissner után. Bp., 1879); – *Közhonvéd* (Bp., 1880); – *Tündérmesék* (Bp., 1880); – *Képes mesék* (Bp., 1880); – *A nővilág* (Schweitzer-Lerchenfeld után. Bp., 1882); – *Utazás a keleten. Rudolf trónörökös könyvének fordítása* (Bp., 1883); – *Hópelyhek* (Bp. 1883); – *A mi hőseink* (Bp., 1883); – *Az életből az életnek* (Bp., 1884); – *A pénz* (Regény. Bp., 1890.); – *A magyar szabadságharc története* (Bp. 1899).

MÉL–Borovszky–MÉI



Bratinka József (Balassagyarmat, 1952. jan. 5. – Budapest, 2011. márc. 25.)

Nyelvész, országgyűlési képviselő, nagykövet.

Balassagyarmaton érettségizett 1970-ben, a szegedi József Attila Tudományegyetem BTK-án szerzett magyar–francia tanári diplomát. Az 1975–76-os tanévet a párizsi École normale supérieure-ön ösztöndíjasaként végezte. 1976–78 a JATE BTK magyar nyelvészeti tanszékén gyakornok, 1978–83 tanársegéd, 1983– adjunktus. 1982–86 a Lille-i Egyetem magyar lektora. 1995– vatikáni

nagykövet, akkreditálva a Máltai Lovagrendhez is. Kutatási területe: a magyar nyelvtörténet, jelentéstan. 1988-ban az MDF szegedi szervezetének alapító tagja volt, 1992–94 elnöke. 1990–94 országgyűlési képviselő, külügyi bizottsági tag, 1993–94 az európai közösségi ügyek bizottságának, 1990–94 az IPU magyar csoport tagja, a magyar–francia tagozat elnöke. 1992–94 az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Parlamenti Közgyűlésének alelnöke.

BKK 2009–Gyászjelentés 2011

Brett Mór (Balassagyarmat (?), 1841. ? – Balassagyarmat, 1919. márc. 14.)

A izr. elemi iskola igazgatója.

Az izr. elemi iskola az 1880-as években „élte fénykorát”, mikor ő volt a vezető tanítója, majd első igazgatója. 48 éven át szolgált, 1873-tól az izr. lányok hittanára is volt. Nyugdíjazásakor 200 koronás alapítványt tett. A NLHH 1904. jún. 18.-i száma közönte nyugdíjba vonulása alkalmából, aki az izraelita elemei iskola „idegenből ideszakadt, megmagyarosodott igazgatója” volt évtizedeken át. Nógrád megye ajándékokkal és fogadás keretében ünnepelte. A lap megjegyzi, hogy „a gazdag balassagyarmati hitközség részéről az ünnepelt eddig semmi maradandóbb elismerésben nem részesült”. Fia Somló József ügyvéd, a városi SzDP későbbi elnöke, baloldali szereplője.

NLHH 1904. jún. 18.–Bgytört–www.nogradhistoria.eu/data/files/186647361.pdf.

Brunswick Henrietta (1789 – Bécs, 1857. jan. 27.)

Grófnő, festőművésznő.

„Atyját, B. Józsefet, aki Nógrád vármegye főispánja is volt, életnagyságban festette le 1810-ben, mely sikerült képe Nógrád vármegye termében Balassa-Gyarmaton, a többi főispánok arcképei között volt látható”. A kép sarkába Versegly Ferenc versrészlete került: „Önkeztől festett képe jóatyjának/ Legyen örök jele ragaszkodásának/, Mely-lyel Henriette Nógrádot dücsíti/, Míg mellét a lélek életre hevíti”. A kép, több társával együtt, elkallódott.

Pallas–Gyászjelentés–NMMűem

Burián Pál (Balassagyarmat, 1790. jan. 19 – Kolozsvár, 1860. okt. 12.)

Tudós antikvárius, pap.

Tanulmányait az esztergomi gimnáziumban és papneveldeben végezte, de „csakhamar letette a papi öltönyt és Budán a helytartótanácsnál vállalt hivatalt. 1811. júl. antiquar könyvkereskedést nyitott Budán; ezt azonban nyolcz év múlva nejére hagyta, ő maga Kolozsvárra költözött, és ott nyitott antiquar üzletet”. 1849-ben politikai vétség miatt elfogták és négyévi várfogságra ítélték, de már a következő évben visszanyerte szabadságát és folytatta a könyvkereskedést. Levelezésben állt több jeles tudósunkkal, így Kazinczy Ferencsel és Fáy Andrással.

F.m.: Figyelmeztetés egy régi magyar könyvre Valkai Andrástól 1576-ból (Sas 1831. II. 56.); – Rotari István könyve 1618-ból (U. ott, 1831. VIII. 62.); – Chegery Andrásnak ritka könyvéről a Jeruzsálem veszedelméről 1577-ből (U. ott, 1831. VIII. 135.); – Rák könyvecske vagy is a nevelésnek visszas útja (Campe I. H. után ford. Kolozsvár, 1832).

Szinnyei

C

Caveggia Anna (Lakatos Károlyné) (Balassagyarmat, 1839. máj. 17.– Kassa, ?)

Leányiskolai igazgató.

1870-től tanított, mint a kassai leányiskola igazgatóját nyugdíjazták 1893 szeptemberében.

F.m.: *A rajz és festészet továbbképző tanfolyamok szervezéséről* (A kassai áll. Leányiskola értesítőjében. 1893).

Gulyás

Chikán Mihály (Balassagyarmat, 1838. szept. 22. – Balassagyarmat, 1882. ápr. 28.)

Tanító, törzsökös gyarmati családból.

A gimnázium hat osztályát Gyöngyösön és Esztergomban, a tanítóképzőt 1858–1859-ben Esztergomban végezte. 1860-ban nyert tanítói oklevelet. 1859–61-ben a lóci, 1861–1870-ben a balassagyarmati r. k. elemi iskolánál tanító, 1870–74-ig a Nógrád-vármegyei Tanfelügyelőségénél tollnok, az iskolaszék tagja, 1874–76-ig a balassagyarmati állami elemi iskola vezértanítója, 1876-tól haláláig a polgári iskola tanára; a Dalegylet első karnagya volt. Apja Ch. Ignác, anyja Hummer Mária.

F.m.: *Balassagyarmati községi polgári fiúiskola első értesítménye az 1875-1876 tanév végén – Nógrádmegye földrajza* (Bgy., 1874).

Polg.Isk.Ért.–Esze–Szinnyei

Civitas Fortissima Kör

Az 1919-es cseh kiverés balassagyarmati történelmi emlékeinek ápolása a II. világháborút követően megszakadt, de már a rendszerváltozás előtt, 1988-ban Kamarás József és Hanzelik László aláírásgyűjtésbe kezdett a Civitas Fortissima Kör megalakítása érdekében. A kezdeményezést akkor 49 fő támogatta. Az aláírók kis csoportja az első megemlékezést 1989. jan. 29-én tartotta a Városháza falán lévő emléktábla alatt.



Hivatalosan 1990 májusában kezdte meg tevékenységét a Kör. Az első elnökség tagjává Dr. Bartal Gábort, Dr. Rózsa Györgyöt, elnökévé Kamarás Józsefet választották.

A Kör célja és fő mozgatója a Civitas Fortissima-nap és a cím méltó elismertetése, ennek első eredménye 1991 novemberében a II. világháború után megfordított emléktábla eredeti formájában való helyreállítása volt. Az 1919-es események 75. évfordulójától szélesedtek ki a megemlékezések, amelyek a temetőben a hősök sírjainál kezdődtek, majd a vasútnál és a városházi emléktáblánál folytatódtak.

1998. márc. 15-én Juhász Péter polgármester kihirdette a város ünnepnapját és újonnan megalkotott címerét tartalmazó rendeletet, amelyet Göncz Árpád köztársasági elnök levelében megerősített és támogatott. 2002-ben állították fel a Köztársaság téren (ma Civitas Fortissima tér) Párkányi Raab Péter szobrászművész, Civitas Fortissima emlékművét. A Kör tevékenesen hozzájárult az Ipolymenti Országzászló eredeti helyére, a Palóc ligetbe történő visszaállításához.

2005. máj. 30-án fogadta el az országgyűlés Urbán Árpád országgyűlési képviselő javaslatára a 2005. évi XXXIX. Törvényt, amely emléket állít a honvédő hősöknek és feljogosítja a várost a Legbátrabb Város, a Civitas Fortissima cím hivatalos viselésé-

re. A parlamenti döntés ismertetésére, az emléktáblánál megtartott ünnepségre 2006. január 29-én került sor, ahol Dr. Szili Katalin, az országgyűlés elnöke átadta *Dr. Szakács Zoltánnak*, a Kör elnökének a törvény szövegét tartalmazó díszokiratot, amelyet azóta a polgármesteri iroda falán őriznek.

D.: *Nógrád Megye Szontagh Pál Díja* (1992); *Balassagyarmatért Érdemérem* (2008).

www.balassagyarmat.eu

Csákváriné, dr. Takács Erzsébet (Balassagyarmat, 1899. aug. 28. – Gödöllő, 1981.)
Zenetanár.

Az Amizoni Nőnevelő intézet tanára. Polgári iskolai, középiskolai, tanítóképző intézeti és zenei szakiskolára képesített zenetanár. Tagja a Gyóni Géza Társaságnak, a Madách Társaságnak, az Ányos Pál Irodalmi körnek. Cikkei a Nógrádi Hírlapban és a Magyar Családban jelentek meg. (Takács János, polg. isk. tanár és Papp Erzsébet lánya).

Esze–Anyakönyv

Csathó Mária (csatószeghi és szentsimoni) (Pest, 1837. szept. 9. – Balassagyarmat, 1908. jan. 21.)

Nagy Iván felesége 1855. szept. 27-től. Horpácson temették el. Csató Pál és Gelle Karolina lánya. Férje könyvtárát a balassagyarmati Palóc Múzeumnak ajánlotta fel.

Nagy Iván naplója–Andor Csaba



Cseh Béla (Cegléd, 1910. dec. 14. – Balassagyarmat, 1977. aug. 9.)

A BBG francia-latin szakos tanára.

Középiskoláit Cegléden és Aszódon végezte, 1928-ban érettségizett. A debreceni Tisza István Tudományegyetemen latin-francia szakos középiskolai tanári oklevelet kapott 1934. máj. 16-án. 1936. okt. 28-tól Ceglédre helyezték a Kossuth Gimnáziumba, innen került a BBG-be 1938-ban. 1949. márc. 19-én letartóztatták. A népbíróság hamis tanúvallomások alapján „izgatás” miatt főbüntetésül 2 év 10 hónap börtönre, mellék büntetésül 10 év hivatalvesztésre, politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére, valamint vagyona fele részének elkobzására ítélte, 1952 júliusában szabadult. A Vágóhídhöz került adminisztrátornak, majd az Ingatlankezelő Vállalathoz könyvelőnek (időközben képesítést szerzett a Számviteli Főiskolán, mint képesített könyvelő), végül a Községgazdálkodási Vállalat vezető könyvelője lett. 1956 nyarán benyújtotta rehabilitációs kérelmét, elfogadták, és 1957. jan. 1-től újra taníthatott. 1971. ápr. 30-i hatállyal nyugállományba vonult, de mint nyugdíjas tanár 1976. jún. 15-ig a BBG-ben óraadó tanárként dolgozott. Társadalmi tevékenységét a Balassagyarmati Református Egyházközségben (gondnok, presbiter) és a sportban fejtette ki, a városi labdarúgó szakosztály edzőjeként dolgozott. A balassagyarmati temetőben nyugszik.



Horváthné, Cseh Margit közlése–BBG irattár



Csekey László, dr. (Dunaföldvár, 1897. szept. 27. – Balassagyarmat, 1980. dec. 21.)

Pszichiáter, a kórház osztályvezető főorvosa.

Diplomáját Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte 1923-ban. 1923–1924-ben a pécsi közkórház elmeosztályának másodorvosa. 1924. szept. 1. és 1937. febr. 2. között a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Ideg- és elmeklinikáján tanársegéd. 1937-től 1951-ig a balassagyarmati Mária Valéria Közkórház Ideg- és elmeosztályának volt osztályvezető főorvosa. Ekkor koncepciós vádak alapján elítélték, majd szabadu-

lását követően az egeri kórház Ideg- és elmeosztályának főorvosává nevezték ki. Nyugállományba vonulását követően visszatért Balassagyarmatra. Fia szintén édesapja szakmáját követte. Az alábbi témákban jelentek meg publikációi: Baleset után fellépő ideges állapotok; az alkoholos elmeállapotok; a schizophrenia gyógyításának irányelvei; a villamos áramcsapás későbbi következményei.

Kórház

Csengő Lujza (Balassagyarmat, 1925. jan. 4. – Budapest, 1981. okt. 2.)

Zenetanár.

Csengő Nándor balassagyarmati főgimnáziumi tanár leánya. 1950-ben a bp.-i Zeneművészeti Főiskolán énektanári és egyházkarnagyi oklevelet szerzett, zongorázni tanult Dániel Ernőnél, Horusitzky Zoltánnál. 1952-től a miskolci zeneművészeti Szakiskolában, valamint az egeri Áll. zeneiskolában tanított szolfézst és zeneelméletet. 1961-től a fővárosban a XI. ker.-i Áll. zeneiskolában szolfézstanítást és szakfelügyeletet vállalt.

MÉL 1994. Cd

Csengő Nándor dr. (Baja, 1886. – Budapest, 1966. szept. 2.)

A BBG biológia-kémia szakos tanára (1919–1926), tanügyi főtanácsos.

1921-ben ő nyitotta meg a Magyar jövő c. rendezvényt, melyben az ifjúság előtt álló útról szólva beszédét így fejezte be: „Hiszek Magyarország feltámadásában. Ámen.” 1921. júniusában Fehérgyarmatra helyezték át, de szeptemberben visszatérhetett. Az 1920-as évek egyik fontos szervezetének, a Közzszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségének (KANSZ) főtitkára. A város közéletében aktívan vett részt, de – feltehetően leányát követve – 1926-ban kérte Újpestre helyezését, amit 1930-ban teljesítettek.

NH 1920. jún. 1.; aug. 28.; 1926. okt. 10.



Csernyus Andor (keökeszi) (Lice, 1831. márc.13. – Balassagyarmat, 1906. márc. 21.)

Honvéd hadnagy, főispán.

Apját, Cs. Manót a szabadságharc után az osztrákok kivégezték. Ő maga 1848 őszén a Földváry-féle önkéntes zászlóaljban a Délvidéken katona, 1849-től a 13. honvédzászlóalj hadnagya, Dembinszky altábornagy mellett volt parancsőrtsiszt. 1850-ben besorozták, 1856-ban leszerelték. 1862–65 között Baranya megye főispánja. Később nógrádi, kelecsény-pusztai birtokára költözött és gazdálkodott.

Bona2–NagyIván–MÉI

Cservenyák György (Nagykároly, 1859. máj. 3. – Balassagyarmat, 1924. febr. 19.)

Gyógyszerész, gyógyszerár tulajdonos.

A vármegyei törvényhatósági bizottság, a városi képviselőtestület, a katolikus egyháztanács, a polgári iskola iskolaszékének tagja. Feleségével (báti Berkó Eszter) hatodik gyermekük megszületése reményében felajánlást tettek a katolikus templomban felállítandó Szent Antal-szoborra. A gyermek 1902-ben szerencsésen megérkezett, a szobor máig is a templom egyik dísz.

(Cs. édesapja, Cservenyák Antal nagykárolyi birtokos, az ottani takarékpénztár igazgatója volt. A Nógrád Vármegyei Gazdasági Egyesület gazdai teendőit végezte, az egyesületi szőlők a mintaszerű kezeléséért köszönetet mondtak neki 1905-ben. 1909-ben a Balassagyarmati Takarékpénztár helyettes igazgatójává választották).

Esze-Hausel/I–NH 1924.52.8.



Cservenyák Györgyi (Balassagyarmat, 1900. máj. 30. – ?)

Hírlapíró.

Atyja Cs. György gyógyszerész. Tanulmányait az angolkisasszonyok budapesti intézetében 1916-ban végezte, azután visszatért Balassagyarmatra. 1927-ben Budapestre költözött. Első tudósításait 23 éves korában írta Balassagyarmatról a Magyarságba. 1927-től szociálpolitikai cikkei és fordításai több budapesti napilapban megjelennek. Írói neve: Csáth Györgyi.

Gulyás



Cservenyák József (Balassagyarmat, 1909 – ?)

Hírlapíró, dalszerző.

Keveset tudunk róla. 1935-ben még Budapesten élt. 1951-ben külföldre távozott, mint azt Párizsból írt levele tanúsítja.

Valószínűleg az ő munkái: *Ciklon a kisváros felett* (Világvárosi Regék) (Bp. 1940); – *Évában férfi veszett el* (1941). (Mindkettő Cserveny József néven).

Esze-MÉL 1994

Csikász István (Kehida, 1933. jún. 13. – Balassagyarmat, 2001. szept. 13.)

Festő, költő, irodalmár, előadóművész, színházi szakember.

Keszthelyen érettségizett 1952-ben, majd az Iparművészeti Főiskolán kezdte meg tanulmányait, ahol kiváló mesterek, Borsos Miklós, Vén Emil és Domanovszky Endre voltak tanárai. Diákévei során a művészeti ágak mind szélesebb körének megismerésére törekedett. A képzőművészetek mellett a Báti Lajos vezette színi magániskola hallgatójaként hangképzést, versmondást és színi mesterséget tanult, s ezzel egy időben Ascher Oszkár színházi társulatához szerződött, mint



segédszínész. Múzeumi restaurátori végzettséget is szerevezve a Palóc Múzeum munkatársa lett 1958-ban. Ettől kezdve élete összeforrott Balassagyarmat életével. Bekapcsolódott a város és a megye kulturális életébe, s azonnal a sok évtizedes hagyományokkal rendelkező amatőr színjátszás megújításába fogott. Több lelkes társával együtt megalakította a Madách Imre Irodalmi Színpadot, létrehozta a középiskolásokból álló Szabó Lőrinc Irodalmi Színpadot, „Pityang” elnevezéssel gyermekszínházat is működtetett, nem sokkal később életre hívta az EX LIBRIS együttest. A Színművészeti Főiskolán „A” kategóriás rendezői működési engedélyt szerzett, s ekkortól az általa vezetett amatőr színjátszó csoportban, mint rendező és művészeti vezető tevékenykedett. 1974 júniusától megbízták a Családi Ünnepek Rendező Iroda vezetésével. A város összes politikai, hazafias és nemzeti ünnepének az állandó szervezője, rendezője és közreműködője volt. 1982-ben alapította meg a napjainkban is működő VARIETAS Pódium Színházat, kis színi együttesével missziós munkát végzett Szlovákia magyar lakta területein is. Színpadi munkájával szervesen kapcsolódott össze párhuzamos tevékenysége: az irodalom és a költészet. Megyénkben 1958-tól publikált, a Palócföld című folyóirat alapító tagja. 1991-ben jelent meg első önálló verseskötete, 1998-ban a Költészet Napjára a második. 2000-ben teljesült régi vágya: a Magyar Írószövetség tagja lett. Képzőművészként is jelentős műveket hagyott hátra. Számtalan kiállítása, önálló tárlata volt országon belül, de határainkon túl is.

D.: *Horváth Endre-díj* (1993); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1998); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (2000); *Balassagyarmat Díszpolgára* (2000).

F.m.: *Vallatás* (1991); – *Levelek Bálint Úrhoz* (1998). – *Versek, prózai művek, egyéb írások* (2004) postumusz.

BHH 2001. (Csábi István)–Bacsúr–SzKpanth



Csizsér János, dr. (Csíkszereda, 1876. jan. 9. – Balassagyarmat, 1956. dec. 25.)

Megyei Bíróság elnöke.

Iskoláit Csíkszeredán végezte, az Egyetem elvégzése után a csíkszeredai Bíróságon dolgozott. 1919-ben a román hatóságok elűldözték családjával együtt, így került Balassagyarmatra, ahol a megyei Bíróság bírójá, később elnöke lett. Mivel veje a balassagyarmati Bíróságra került bírónak, összeférhetetlenség miatt Budapestre helyezték, ahol Kúriai bíróként dolgozott, nyugdíjazásáig.

Ifj. Csizsér János közlése



Czudar Sándor (Nógrádmárcal, 1923. jan. 4. – 2009. márc. 7.)

Postaigazgató.

1930 májusában költöztek Balassagyarmatra. 1940-ben, a BBB-ben érettségizett. A Postához adott be pályázatot, 1941 novemberében sikeres felvételi vizsga után szolgálatba lépett a balassagyarmati hivatalnál. Budapesten, Salgótarjánban is szolgált. 1944. október elsejével első tényleges katonai szolgálatra vonult be a helybeli laktanyába, ahonnan Érsekújvárra, majd Németországba került. Az angol hadifogság után, 1946. okt. 13-án jutott

haza és vissza munkahelyére, a balassagyarmati postához, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. A város zenei életében komoly szerepet játszott.

BHH 2009

Czudar Sándorné (Becker Mária) (Foktő, 1926. jún. 3. – Balassagyarmat, 2010. júl. 16.)

Óvónő, körzeti felügyelő.

Az óvónőképző elvégzését követően 1950. augusztusában költözött Balassagyarmatra, ahol a Deák Ferenc utcai III. sz. óvodát szervezte meg és indította el. Ezen óvodát – amely jelenleg a város központi óvodája – 1986. évi nyugdíjazásáig vezette, egyben Balassagyarmat város és a volt szécsényi járás óvodáinak körzeti felügyelője volt. Nyugdíjazását követően 10 évig az akkori Szántó Kovács János Gimnáziumban óvodapedagógiát tanított.



D.: *Kiváló Óvónő* (Művelődési Minisztérium, 1970); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1977); *Nógrád Megyei Pedagógiai Díj* (1982).

Ifj. Czudar Sándor dr. közlése

D



Dancsok Gyula, dr. (Mihálygerge, 1930. máj. 24.– Balassagyarmat, 2013. ápr. 14.)

Belgyógyász, röntgen szakorvos, transzfuziológus, osztályvezető főorvos.

Salgótarjánban érettségizett 1949-ben, a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen diplomázott 1955-ben. 1955 és 2000 között a balassagyarmati Dr. Kenessey Albert (korábban Városi) Kórház orvosa volt. Először belgyógyászként, majd 1962-től 2000-ig röntgen szakorvosként tevékenykedett. E teendők mellett 1967-től nyugdíjba vonulásáig a balassagyarmati véradóállomás vezető főorvosi teendőit is ellátta. Ebbeli tevékenységének laudációja így szól: „Köszönjük meg nagyra becsült kollégánk munkásságát és áldozatkészségét, amit évtizedek alatt a transzfuziológia fejlesztése és működtetése révén a betegek és a társadalom javára tett.”

K: Eü. miniszteri dicséret (1975); Perliczi János emléklakett (1982), kiváló orvos (1989); Magyarország Vérellátásáért emléklakett (1996).

Dancsok Tamás közlése



Danka (Placid) Károly (Szombathely, 1872. okt. 2. – Balassagyarmat, 1922. júl. 12.)

R. k. pap, gimnáziumi tanár.

Középiskoláit szülővárosában és Győrben, egyházi tanulmányait Pannonhalmán végezte. 1896-ban avatták áldozópappá. 1897-ben Budapesten tanári oklevelet szerzett. 1896-tól 1899-ig a kőszegi gimnáziumban tanított, majd Pannonhalmán volt levéltáros. 1913-ban kilépett a rendből és Balassagyarmaton lett tanár a főgimnáziumban (Cikkeit D. Placid néven jegyezte, szépírói

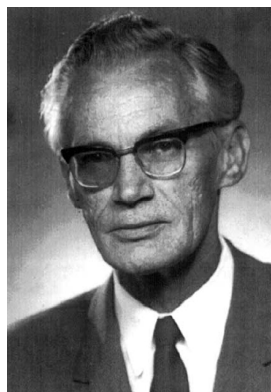
álneve: Aesopus Phaedrus Placidus volt).

F.m.: *Szójátékok Arany János Arisztophanészében* (1900); – *Balatonfelvidék* (1903); – *Szent Gellért szentbeszédei* (1898–1900); – *A balassagyarmati dalegylet 35 éves jelentése* (Bgy., 1914).

Gulyás

Dányi Dezső (Balassagyarmat, 1921. jún. 17. – Budapest, 2000. nov. 17.)

Demográfus, statisztikus.



A Pázmány Péter Tudományegyetem állam- és jogtudományi karán szerzett doktori oklevelet 1943-ban. Az országos Szociális Felügyelőség (1943–1944), a Közép-Európai Tudományos Intézet, majd az országos Tervhivatal (1944–1957) munkatársa. A KSH könyvtárának igazgatója (1957–82). A Népességtudományi Kutató Intézet tud. Tanácsadója. 1993-tól a mai népszámlálások történetével, történeti demográfiájával, a magyarországi árák történetével, agrártörténettel foglalkozott. Az MTA Történeti Demográfiai Bizottságának tagja. A Demográfia című lap szerkesztőbizottságának tagja. A „Történeti Statisztikai Füzetek” szerkesztője 1978–85 között, a Révai Új Lexikon munkatársa (1995-től).

F.m.: *Dinamikus népgazdasági modellek.* (Andorka Rudolf-fal, Martos Bélával) (Bp., 1967); – *Hungarian Historical Demography offer World War II* (Bp., 1968); – *Válogatás Keleti Károly műveiből születésének 150. évfordulója alkalmából* (Gyulai Ferenc-cel, Bp., 1983); – *Erdély 1857. évi népszámlálása* (Bp., 1992); – *Magyarország népessége a XVIII. század harmadik harmadában* (in: Mo. történeti demográfiája, Szerk.: Kovacsics József Bp., 1997); – *Regionális vándorlás, urbanizáció a XIX. század végén* (in: Migráció, Tanulmánygyűjtemény Bp., 1998).

MNKK 2000–RÚL

Daróczi Gusztáv (Hajdúböszörmény, 1899. jún. 3. – Balassagyarmat, 1979. máj. 27.)

Ügyvéd, az 1956-os forradalom egyik helyi vezetője.

Tanulmányait szülővárosában, majd Debrecenben végezte, de tanulóéveit kettétörte az I. világháború, melyet végig harcolt. 1922-ben állam- és jogtudományi doktorátust szerzett Debrecenben, a párizsi, berlini és a strasbourgi egyetemen is tanult. 28 évesen egységes ügyvédi és bírói vizsgát tett Budapesten. Ügyvédként dolgozott több helyen, majd 1940-től Balassagyarmaton. 1945-ben belépett a Független Kisgazdapártba, a párt megyei ügyésze, a balassagyarmati szervezet ügyvezető elnöke lett. Az 1950-es tanácsválasztásokon a városi tanács tagja, a Hazafias Népfront Városi elnöke. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején a Városi és Járási Ideiglenes Forradalmi Nemzeti Tanács elnöke. 1957-ben letartóztatták, 1958-ban életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték, szabadulása után nem dolgozhatott jogászként. 1990-ben utcát neveztek el róla a városban, 2006-ban a város posztumusz díszpolgára lett. Balassagyarmaton van eltemetve.



Forradalom 1956.–BHH 2007.(Selmeczi Z)– Gyászjelentés

Darvas Ferenc (Nagy-réthy) (? 1740. március 1. – Buda, 1810. ápr. 3.)

Író, politikus, a megye első alispánja.

Előkelő felsőmagyarországi családból született: D. József (m. kir. udvari tanácsos, Pestmegye országgyűlési követe, nógrádi alispán) és Szirmay Zsuzsa fia. 1773–83-ig Nógrád megyének első alispánja volt, 1784-ben helytartó tanácsos lett. A Martino-vics-féle összeesküvésben bűnrészességgel vádolták, de csakhamar fölmentették. Több kitüntetésben is részesült: arany sarkantyús vitéz lett és Szent István rendet kapott. Az 1790. jún. 11–12-i országgyűlésen magyarul szólalt fel és a magyar nyelv behozatalát lelkesen szorgalmazta. A magyar színészetnek is lelkes pártolója volt: Wesselényi Miklós reá bízta társaságát 1807-ben.

F.m.: *Magyar világ, az az: a mostani török háborúban vitézlő nagylelkű magyaroknak nevezet-szerént való örök dicső emlékezetek* (1790-ben Pest; névtelenül.) – *A jó magyarhoz* (Pest, 1790); – *Egy jó hazafiútól származott intés* (1790); – *Post nubila Phoebus* (Pest, Buda, Kassa, 1790); – *Felséges királyi herczeg Leopold Sándor, hazánk nádorispánja halálát kesergő versek* (Buda, 1795); – *Felséges cs. kir. herczegné Alexandra Pawlowna s szülöttje halálokról való gyászos gondolattja D. F.-nek* (Buda, 1801); – *Fegyver ellen való* (1809).

Borovszky–Szinyeyi



Deák Ferenc (Endrefalva, 1923. szept. 4. – Balassagyarmat, 1991. júl. 20.)

Tanár, iskolaigazgató.

Balassagyarmaton, Egerben járt tanítóképzőbe, 1944-ben végzett. Tanulmányait tovább folytatva 1954-ben szerzett tanári oklevelet matematika-kémia szakon a bp.-i Pedagógiai Főiskolán. 1944-ben Dobocsán megválasztották r. k. kántortanítónak, majd behívót kapott. 1946-tól ismét tanított kisebb Nógrád-megyei falvakban, majd 1954-ben kérésére a Balassagyarmati Bajcsy-

Zsilinszky általános iskolába került, 1957-ben ig. helyettes, 1958-tól igazgató volt 1983-ig. Kitüntetései száma meghaladja a tízet.

Kiss Á-család közlése



Debreczeny Márton (Marosújvár, 1857. ? – Balassagyarmat, 1931. okt. 16.)

A balassagyarmati polgári iskola tanítója, majd igazgatója.

Első említése az 1892/93-as tanévben. Magyar nyelv, földrajz, történelem, alkotmánytan, gazdaságtan, szépírást tanítgatott. 1921-től 1926-ig a tanonciskola igazgatója. (Apja: Debreczeny Kálmán, an: Nagy Eufénia, felesége: Lévy Ilona). Balassagyarmaton van eltemetve.

Anyakönyv-HTA.

Debreczeny Márton, dr. (Balassagyarmat, 1889. dec. 6. – Balassagyarmat, 1983. dec. 31.)

Balassagyarmat főszolgabírója.

Tanulmányait Zilahon a református Wesselényi Kollégiumban végezte, majd Kolozsvárott, 1920-ban szerzett államtudori oklevelet. A világháborúban a cs. és kir. 51. gyalogezred kötelékében az orosz fronton küzdött, ahol fogságba esett, majd hazatérése után leszerelt. Működését 1924-ben Balassagyarmaton, mint tb. járási szolgabíró kezdte meg, ugyanezen évben szolgabíróvá választották, 1925-ben tb. főszolgabíró lett, majd 1939 márc. 3.-án a járás főszolgabírójává nevezték ki. Minden társadalmi és kulturális megmozdulásban tevékenyen részt vett. Felesége, Horváth Margit Balassagyarmaton halt meg 1971. jan. 20-án.

MPKC-MÉI-Ladányi-Bgy. ev. egyházközösség levéltára

Degenfeld Schomburg Lajos gr. (Kolozsvár, 1843. okt. 13. – Szirák, 1921. jan. 5.)

Nógrád vm. főispánja 1889–1895 között.

A család ősi svájci eredetű, egyik ágának tagja, Miksa Kristóf nyert 1810-ben magyar grófi rangot. D. 1872–1888, majd 1896–1901 között országgyűlési képviselő volt, majd a megye főispánja, miután elődje, gr. Gyürky Ábrahám lemondott. Nógrád megyei birtokain gazdálkodott, ahol mintagazdaságot (növény és állattenyésztés) hozott létre. Első elnöke volt a Nagy Iván által alapított Nógrádmegyei Múzeum-Társulatnak, emellett élénk szerepet játszott a vármegye közéletében is. Reformátusként

sokat tevékenykedett egyháza ügyei érdekében is. Ferenc Józseftől a Lipót-rend lovagkeresztje kitüntetést kapta.

Balassa-Borovszky-MFA-NH(1921.jan.)

Derenghy István (Pásztó, 1869. febr. 23. – Balassagyarmat, 1917. jún. 20.)
Színész, pályáját 1888-ban kezdte.

MSZML–MÉI

Dessewffy Elek, dr. (? 1844. – Balassagyarmat, 1903. jún. 18.)

Jogász, ügyvéd.

Középiskoláit Pozsonyban, Budapesten végezte, a jogi egyetemet Eperjesen. Fiatal korában a társasági életben sokat szereplő, népszerű ember volt. 1872-ben a balassagyarmati járásbírószágon volt vezető beosztásban, posztjáról lemondott és Balassagyarmaton kezdett ügyvédkedni. 1889-ben megyei alügyésszé nevezték ki, 1892-től haláláig vármegyei főügyész volt.

NLHH 1903. jún.

Deutsch Áron Dávid (Raudnitz, 1812. – Balassagyarmat, 1878. ápr. 26).

Balassagyarmat híres, nagy tudású rabbija.

Nagyatyjánál tanult, aki morvaországi szülővárosának rabbija volt, azután a prágai, majd a pozsonyi jesivákat látogatta. Albertirsán, Budapesten működött az 1840-es évek elején, 1851-ben lett Balassagyarmat rabbija. A reformmozgalom idején és az 1868. kongresszuson D. az egyik legengesztelhetetlenebb, de egyik legjelentékenyebb vezetője is volt a harcias ortodoxiának. Nagy érdeme van az autonóm ortodox közösségek legális elismertetésében. Szimpatizált a haszidizmussal is, s ő maga szigorú aszkéta volt. A rituálék megtartásánál szélsőségesen konzervatív nézeteket vallott. Sírja a védett balassagyarmati zsidótemetőben van.

Reszponzumait Goren Dávid cím alatt fia, Dávid József Izráel adta ki (Paks, 1885).

MZSL–Majdán

Dévény István (dévényi és melléthei) (Ebeczk, 1791. körül – Kufstein [?] 1854.)

Balassagyarmat mezőváros jegyzője (1822–35, 1842–1852), tiszteletbeli esküdt (1842). A család Gömör vármegyéből származik, gyakran Divényinek írta a nevét. Mint a város hites jegyzője, részt vett a Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet által kezdeményezett Nemzeti Iskola felépítéséhez jegyzett adományok gyűjtésében, maga is az adománytevők között volt. 1835 okt. 25-én Vischetzky vezetésével tanácsulást hívtak össze, és feltehetően koholt vádak alapján arról határoztak, hogy Dévény alkalmatlan hivatala további betöltésére. Helyére 1836-tól új jegyzőt választottak Svachulay György személyében, akit 1841-ben hivatali sikkasztással vádoltak meg, s helyére újra Dévény István került. A régi-új jegyző részt vett az 1843-ban leégett városháza újjáépítésének szervezésében. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc alatt végig a város jegyzőjeként tevékenykedett, hazafias érzelmeiről jegyzőkönyvi bejegyzései is tanúskodnak. Az 1848 tavaszán kitört forradalmi események után márc. 30-án megalakult ötfőnyi „Balassa Gyarmat Város Választmánya” tagjainak egyike volt. Tagja volt annak a küldöttségnek is, mely máj. 22-én ment Losoncra a Függetlenségi Nyilatkozat tiszteletére rendezett ünnepségre. Mikor a császári katonák 1849. szept. 10-

én megjelentek a városban, a következőket írta a városi jegyzőkönyvbe: „Szomorúan ide a maradék számára feljegyezzük, hogy ... Görgey Arthur magyar vezér, kibe nemcsak a katonaság, hanem a Haza lakossága is teljes bizodalmukat helyezték, kit ugyan Kossuth Lajos kiismervén hazaárulónak tartott,...magát harminchat ezerből álló táborával az Orosz seregnek által adta... s úgy a hazát s annak nagyreményű fiait örökös szerencsétlenségbe ejtette”. Hazafias érzelmeit az önkényuralom alatt is megtartva, 1852. márc. 15-én a városi választmány ülésén megemlékezett a négy évvel korábbi eseményekről, a szabadságharcról, az azt követő szomorú és gyászos napokról, majd boldogabb jövőt kívánt a jelenlévőknek és a városnak. Andreánszky kormánybiztos, miután tudomást szerzett az elhangzottakról, a jegyzőkönyvet lefoglaltatta, Dévényt letartóztatta. „Másodfokú felségsértés miatt a pozsonyi haditörvényszék által 1853. szeptember 10-ével 3 évi várfogságra ítéltetett vas nélkül, kegyelmi úton 10 hónap börtönre vas nélkül enyhítettetett.” Valószínűleg Kufstein várában halt meg 1854-ben.

F.m: *Köszöntő beszéd, melylyel mélt. vásonkeői gr. Zichy István cs. kir. kamarást... a grófi család seniorát, amidőn 1827. júl. 3. a dévényi senioratusi uradalmát meglátogatná Balassa-Gyarmat mezőváros nevében... üdvözlötte és fogadta* (Vác, 1827).

Bgytört–BelHoHi 1982.–Borovszky–Szinyei–Esze–Völgyi István Antal: Balassagyarmat mezővárosban az 1848–1849. évben történeteknek beillesztése hazánkban az ugyanazon időről szóló történetébe (Bgy., 1922)–Praznovszky Mihály: Adalékok a múlt század első felének nógrádi történetéhez. NMMÉ (Salgótarján, 1983)

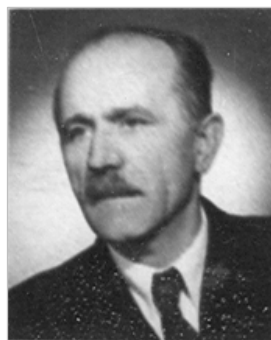
Dick (Rotschild) Edit (Balassagyarmat, 1923. máj. 1.)

Író, költő.

1945-től Németországban élt, 1949-ben Palesztinába ment.

F.m.: *Ragyogj csillagunk* (versek) (Tel-Aviv, 1959); – *A szenvedések országútján* (Emlékirat, 1994); – *Szalomei éjszaka* (reg.) (1996).

MEIL



Dobó (Draxler) József (Felsőterény, 1896. dec. 7.– Budapest, 1975. márc. 17.)

A BBG tornatanára, katonatiszt.

Kisgyermekkorától Bernecebarátiban élt. 1907-ben került be kosztos diákként a BBG-ba, s itt is érettségizett 1915-ben. Azonnal bevonult, 1918-ban századosként szerelt le. A Horthy-rendszerben Balassagyarmaton elsőként kapta meg a vitézi rangot.

A csehkiverés eseményeiben aktívan részt vett, járőrszolgálatot teljesített az Ipoly mentén. 1920-ban megnősült, Mikó Pál tanár

leányát vette el. A háború alatt vásárolta meg a család Balassagyarmaton a Deák F. u. és a Kossuth L. u. sarkán álló nagy házat, melyet vendéglőként működtettek (Draxler-féle vendéglő). A vendéglői feladatok mellett végezte el a budapesti Testnevelési Főiskolát bejáró (levelező) hallgatóként, s eközben fizetés nélküli segédtanárként vett részt a BBG iskolai tornaoktatásában. A TF elvégzése után, 1922-ben az iskola véglegesítette. A harmincas években vizsla-tenyésztéssel is foglalkozott, sikerrel. Feleségével a gimnázium tornatermében ún. svédturnát (zenés dinamikus gimnasztikát) tartottak. 1939-ben a német hadsereg elől hazánkba menekülő lengyel katonákból alakított tábor parancsnoka lett. 1944 végén jelentkezett az orosz katonai parancsnokságon, letartóztatták és a SZU-ba hurcolták, két év múlva került haza. Visszatérése után be-

állt régi iskolájába. A Balassi Bálint Sportkör vezető tanára lett, kiemelkedő szakmai irányítója a BBG diákifjúságának. Idős korára gyermekeihez költözött Budapestre.

Szász Lajos (szerk)–NH 1933. máj. 21.–Turjányi Katalin

Dolly sisters (Világsikert aratott revütáncos-énekes ikerpár)

Deli Janka (Balassagyarmat, 1892. okt. 25.– New York, 1941. jan. 6.) és **Deli Rózsi** (Balassagyarmat, 1892. okt. 25.– New York, 1970. jan. 1.)



A Schwartz kereskedő család 1895-ben költözött Balassagyarmatról Budapestre, családi nevüket ekkor magyarosították Delire. A két leány Janka és Rózsi (színpadi nevükön Jancsi és Rózsi), tánciskolát végeztek. 1905-ben kerültek ki az USA-ba. Rövid idő alatt nagy sikereket értek el, 1914-ben Harry Fox és a Dollyk mutatták be az ún. foxtrot nevű táncot a Broadwayen, 1914 és 1920 között ünnepelt sztár volt a Dolly Sisters. 1920-ban mutatkoztak be Európában, Londonban és Párizsban is hatalmas sikerrel. Vissza-visszatértek a Broadwayre, de egyre több időt töltöttek Európában. Világhírnevüket elsősorban az egyedülálló revü-táncok, lenyűgözően látványos műsorok alapozták meg, olyan show-elemet iktattak be műsoraikba, amelyeket ők alkalmaztak először ebben a műfajban. Életük a sikerek idején csupa pompa és luxus: fogadások, bálók, estélyek, vacsorák, ünnepi estek kiemelt vendégei. Hercegek, grófok, királyi sarjak, gyárosok, bankárok keresik kegyeiket. 1927-ben azonban felröppent a világhír, hogy sikereik csúcsán, váratlanul visszavonulnak a pályától, mint Dolly Sisters többé nem lépnek színpadra; életük szétvált. Janka 1935 és 1941 között visszavonultan élt Los Angelesben, depresszióban szenvedett, 1943-ban öngyilkosságot követett el. Rózsi 1932-től 1943-ig Chicagóban élt harmadik férjével, bár idejük jó részét Európában töltötték. 1962-ben öngyilkossági kísérlete volt, 1970 szilveszter hajnalán szívroham végzett vele New York-ban. Már életükben legendává váltak, életükről több film készült, az első 1945-ben. Elképesztő sikerük nyomán a „sisters” formáció egyfajta járványt hozott a revü világában, tucatnál több hasonló alakult.

Filmjeik: *The Merry Countess* (1913); – *The Maid and The Millionaire* (1913); – *The Call of The Dance* (Jancsi) (1915); – *The Lilly and the Rose* (1915); – *The Million Dollar Dollies* (1918); – *The Tiger Girl* (Lilly & the Rose) (1920); – *The Dolly Sisters* (1945). életrajzi film róluk – *Dolly Sisters: Dance Till Dawn* – USA (életrajzi könyv)

<http://www.szineszkonmyvtar.hu/contents/a-e/dollyselet.htm>

Dombrowszky Szaniszló (Balassagyarmat, 1928. ápr. 27.– ?)

Festőművész.

Az École Nationale des Beaux-Arts-on végzett Párizsban 1947 és 1951 között. Berény Róbertet és M. Gimond francia szobrászt vallja mesterének. A Nagy-Balogh-csoport tagjaként is kiállított. Az ötvenes évek derekán a Szolnoki Művésztelepen dolgozott egy szezont. 1957-ben és 1962-ben Lengyelországban, majd ezt követően Dániában, Franciaországban és Észak-Afrikában volt tanulmányúton. Vonzotta a kikötők világa, a vitorlák látványa. 1964-ben elnyerte a Diósgyőri Gépgyár díját. A hat-

vanás évek közepétől Norvégiában élt, Stavangerben a művészeti főiskolán tanított festészetet, grafikát és esztétikát.

Egyéni K.: 1964 *Kulturális Kapcsolatok Intézete Kiállítóterem*, Budapest; 1976. G. Intim, Sandnes (NOR).

Csoportos K.: 1955-től tíz évig gyakran szerepelt a *Műcsarnokban* megrendezett Magyar képzőművészeti kiállításokon; – *Fiatal képző- és iparművészek kiállítása*, Ernst Múzeum (Budapest, 1955); – *Tavaszi tárlat*, Műcsarnok (Budapest, 1957); – *Dolgozó emberek között*, Ernst Múzeum, (Budapest, 1960); – *VIII. Miskolci Országos képzőművészeti kiállítás* (Miskolc, 1964); – *Szegedi Országos képzőművészeti kiállítás*, (Szeged, ?).

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár–MÉI

Dömök József (tápiószentmártoni) (Szirák, 1826. – Balassagyarmat ?)

Honvéd hadnagy, ügyvéd.

1848-ban közvitész a Nógrád megyei önkéntes nemzetőrszázalójban. 1849-ben hadnagy. A szabadságharc leverése után az osztrákok besorozzák, de 1851-ben pénzért kiváltotta magát. 1867-től a Nógrád megyei Honvédegylet tagja. 1890-ben még Balassagyarmaton lakott.

Bona



Droba János (? 1816 körül – Balassagyarmat, 1861. aug. 1.)

Balassagyarmati ügyvéd, a szabadságharc előtt és alatt a megye várnagya.

MID–I.

Dubovszky Károly (Kistúr [Szlovákia], 1911. aug. 17–Balassagyarmat, 1981. okt. 22.)

Tanár, kollégium igazgató.



Ipolyságon érettségizett 1929-ben, majd népiskolai oklevelet szerzett Pozsonyban. Magyar nyelvű tanítóként kezdte pályáját a Felvidéken. Az első bécsi döntést követően a felvidéki Barsfüssre került iskolaigazgatónak, itt tanított 1939–1945 között. A magyar nyelvű iskolák bezárása után (1946), családjával Magyarországra települt át és feleségével együtt Drégelypalánkon tanított 1948-ig. Ez követően Kunhegyesen, majd Szolnokon volt kollégium-igazgató. 1952-ben került Balassagyarmatra, ahol a gimnázium fiú-kollégiumának igazgatójaként tevékenykedett 1972-ig. Közben magyar-

történelem-orosz tanári oklevelet szerzett. Halála után 20 évvel, 2001-ben a Dunaholding Alapítvány támogatásával családja és volt diákjai emlékülést rendeztek a Madách Imre Kollégiumban.

Dubovszky Katalin

Dudás György, dr. (Gödöllő, 1940. szept. 4. – Balassagyarmat, 1993. aug. 17.)

Infektológus, a kórház osztályvezető főorvosa, városi főorvos.

Általános iskoláit Boldogon, a gimnáziumot Hatvanban végezte. 1965-ben kapott diplomát a budapesti Orvostudományi Egyetemen. A balassagyarmati kórház fertőző osztályán kezdte pályafutását, infektológiai szakvizsgát tett. 1976–1987 (8?) között városi főorvos volt, ez idő alatt egészségügyi szervezési szakképesítést is szerzett. Ezt követően a városi kórház fertőző osztályát vezette haláláig.



Dudásné dr. Kóczyán Gyöngyvér közlése

E

Ébner Lajos, dr. (Kálkapolna, 1871. ? ?) – Balassagyarmat, ?)

Jogász, megyei főügyész.

Pályája kezdetén Miskolcon, 1902-ben még Szilágysomlyón lakott. 1917-től Balassagyarmaton ügyész, 1921 októberétől a megyei ügyészség elnöke.

A község alatt vállalta a vádbiztosságot (kényszer miatt?), mert az 1919. máj. 2-re tervezett jobboldali puccsban aktívan részt vett (a letartóztatandó kommunista vezetőknek három cellát biztosított). A Tanácsköztársaság bukása után a hatóságok „figyelmüket és erejüket a volt direktóriumú vezetők, párttagok és vöröskatonák felkutatására és bebörtönzésére összpontosították. Ebben különösen Ébner Lajos államügyész vállalt szerepet, aki a proletárdiktatúra alatt is – feltehetően színélve – „hivatali viselt és részt vett a május 2-i puccs-kísérlet előkészítésében”. Mint főügyész javasolta az igazságügy miniszternél a fogházban a perzsaszőnyeg készítését, mely igen sikeres vállalkozás lett. (Felesége: Éliássy Anna. Fia: ifj. Ébner Lajos, sz.: Szilágysomlyó, 1902.05.13; később festőművész lett)

Bgytört.–NH 1923. aug. 12–anyakönyv

Engel Gábor (Balassagyarmat, 1932. jún. 2. – Budapest, 1987. jún. 29.)

Közgazdász.

A MKKE-en szerzett oklevelet 1954-ben, 1957-ben ugyanott tanári képesítést kapott. 1954–56-ban egyetemi oktató, 1960-tól a Belkereskedelmi Kutató Intézet munkatársa, 1972-től a Csemege Kereskedelmi Vállalat vezérig. h-e, 1975–1979 között a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola ig. h.-e, 1979-től haláláig a Belkereskedelmi Kutató Intézet, tudományos ig. h.-e. A belkereskedelem vállalati szervezetének kérdéseivel foglalkozott. A közgazdaságtudomány kandidátusa (1982).

F. m.: *Gazdaságos árukínálati döntések* (Flórea Györggyel, Bp., 1967); – *Az áruforgalom szervezése a bolti kiskereskedelemben* (Nagy Gáborral és Selmei Lajossal, Bp., 1968); – *A kereskedelmi és vendéglátó hálózat irányítása* (Varga Gyulánéval, Bp., 1970). – *A jövedelemérdekeltségű boltok gazdálkodása* (Farkas Jenőnével, Bp., 1983).

MÉL 1994. Cd

Engel Mózes (Balassagyarmat, 1739 ? – ? 1820.okt.26.)

Rabbi, költő.

E. Juda balassagyarmati rabbi fia. 1779-től haláláig Vörösváron működött. Egyetlen verseskötete héber nyelven íródott és jelent meg Pesten.

F.m.: *Sirasz Ódom* (Pest, 1782).

MZSL



Erdélyi János (Balassagyarmat, 1905. dec. 29. – Budapest, 1977. dec. 27.)

Mineralógus, egyetemi magántanár.

A bp.-i tudományegyetemen szerzett oklevelet, s ugyanitt doktorált, majd több laboratóriumban dolgozott. 1930-ban került a Műegyetem Organikus Kémiai Tanszékére, mint tanársegéd. 1937-ben átmént a Magyar Nemzeti Múzeumba, ahol gyakornok, segédőr, 1944-től múzeumi őr, 1950-ben pedig muzeológus lett.

1943-ban Szegeden a kristálytan tárgykörében egyetemi magántanárrá habilitálták, 1953-ban kandidátusi fokozatot szerzett. 1957-től nyugdíjazásáig, 1971-ig, a Földtani Intézet muzeológusa volt. A kristálymorfológiai és kristályoptikai vizsgálatok, valamint a kristálygeometriai számítások kiemelkedő művelője volt. Nagy érdeme, hogy teljes képen felvázolta a nadapi andezit-kontaktus mintegy 20 ásványból álló paragenezisét (1940), továbbá leírta a hidroamezitet (1959), a hidroantigoritot, a lizarditot és a hidrohallositet (1959). Tanulmányozta a Balaton-felvidéki bazaltok zeolitjainak képződését, s több erdélyi (pl. nagybányai) ásványlelőhelyet is feltárt. – Tagja volt az MTA Geokémiai Bizottságának és a Magyarhoni Földtani Társaságnak. 1969-ben nyerte el az utóbbi társaság Vendl-díját. 1954-es szakkönyve akadémiai jutalomban részesült.

F. m.: Kristályszerkesztés és kristályszámítás (Tokody Lászlóval, Bp., 1954)

Irod. Sztrókay Kálmán: *E. J. emlékezete* (Magy. Áll. Földtani Int. évi jelentése az 1978. évről, Bp., 1980).

MÉL 1994 Cd

Erdélyi József (1905-ig Éder) (Léva, 1878. jún. 12. – Balassagyarmat, 1952. aug. 28)

A város egyházi és világi zenei életének kiemelkedő alakja, iskolagazgató.

1898-ban került Balassagyarmatra. Negyvenévi karnagyi-zenei tevékenysége alatt a város zenei életében minőségi változás következett be. A város kórusa, mely gyakorlatilag a templom kórusát is jelentette, a Dalegylet zenekarával (1904-től) miséket, egyházzenei hangversenyeket adott (Haydn, Liszt, Kodály művek). Az eleinte csak férfiakból álló énekkar 1920-ra vegyes karrá alakult, az 1930-as években a kórus és annak karnagya országosan elismertté vált, melyet több első díj, és kitüntetés is jelzett. Szakmai elismertségét jól mutatja, hogy 25 éves jubileuma alkalmából köszöntötte a honvédelmi miniszter, az esztergomi érsek (Csernoch János); nyugdíjba vonulásakor pedig (1938) városi ünnepségeket tartottak, nevével jelzett pályázatot írtak ki dalszerzésre és kormány szintű kitüntetésekkel kapott. A Nemzeti Iskola igazgatója volt 1914. nov. 1. – 1937. szept. 1. között. Balassagyarmaton van eltemetve, utcát is neveztek el róla.



Reiter László: Ipoly 1992. máj. 22.–Hausel/5– NH 1923. jan.

Erdélyi Sarolta (Balassagyarmat, 1905. nov. 26. – Balassagyarmat, 1999. máj. 7.)

Tanítónő.

A Nemzeti Iskola (1923–1948), majd a Bajcsy-Zsilinszky úti Általános Iskola tanítója 1948-tól 1961-ig, nyugdíjazásáig. Jobbágy Károly versben megénekelt kedves tanítónője, vasdipomás pedagógus. Balassagyarmaton van eltemetve szüleivel (Erdélyi József és Vilim Anna) közös sírban.

Anyakönyv–HTA



Erdős Ödön, dr. (Balassagyarmat, 1888. jún. 1. – Mauthausen, 1945. ápr. 15.)

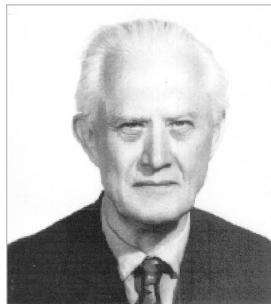
Szemésorvos, osztályvezető főorvos.

1914-ben szerezte az oklevelét Budapesten, 1924-ig a bp.-i I. szemklinika gyakornoka, majd tanársegéde. 1924-ben a kaposvári vármegyei közkórház szemészeti osztályának vezető főorvosa lett, ezt az állást 1944-ig töltötte be. A holokauszt áldozata lett.

Gulyás–balassagyarmat.eu

Esze Tamás (Szekszárd, 1903. szept. 20. – Budapest, 1993. júl. 14.)

Történész, irodalomtörténész, egyháztörténész, református lelkész, Balassagyarmat és Szekszárd díszpolgára.



Az Esze család tiszaháti református jobbágycsaládja, története összefonódott a magyar nép szabadságküzdelmeinek történetével és a református egyházzal. Őse, Esze Tamás megszervezője a II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát elindító jobbágypelátásnak, majd a felkelő nemzet brigádosa. Iskoláit a Szekszárdon járt 5. gimnáziumi osztály kivételével Balassagyarmaton végezte. A budapesti egyetem bölcsészeti karára, magyar-történelem szakra és párhuzamosan a református teológiai akadémiára is felvételt nyert. 1931 decemberében szerzett Pápán református lelkészi oklevelet. 1926. febr. 20-tól három esztendeig Balassagyarmaton segédlelkésként szolgált. Az itt töltött idő alatt megszervezte 92 falu szórvány reformátusságából a rétsági missziói egyházat. További szolgálati helyei: Kisvárda, Debrecen, Vésztő segédlelkész, 1931-től lelkész: Szank, Kiskunmajsa, Gyöngyös. 1941-től a Lorántffy Zsuzsanna Egyesület igazgatólelkésze. 1951-től tudományos beosztásban a Református Egyetemes Konvent levéltári és könyvtári előadója, majd a magyarországi református egyház tudományos gyűjteményeinek főigazgatója (1957). 1956–57 között a budapesti teológiai akadémia egyháztörténeti tanszékén tanított. 1957-től a Dunamelléki Egyházkerület főgondnoka. Tudományos munkásságáról így írt:

„... munkásságomat kezdetben egyházi funkcióm és a családi hagyomány határozta meg. S ezenkívül még két professzor: Gulyás Pál, a bibliográfus és Szabó István, a debreceni egyetem történész professzora, aki eleinte az Országos Levéltár tisztviselője volt. Gulyás Pál a Szinnyi irodalmi lexikon folytatásával foglalkozott, megkért arra, hogy gyűjtsek adatokat a Nógrád megyei és balassagyarmati írókról. Gazdag anyag gyűlt össze, s ezt a munkát olykor még most is folytatom. Szabó István ismertette meg velem a levéltári kutatás lehetőségeit és módszerét”. Nógrád-megyei anyaga a balassagyarmati Honismereti Gyűjtemény becses kincse.

Esze Tamás: Életrajzom–BHH 2003. (Kovalcsik A)

Ethei Lajos, dr. (Alsóvadász, 1927. máj. 25.– Balassagyarmat, 2011. dec. 30.)



Tanár, iskolaigazgató, helytörténeti kutató.

Iskoláit szülőhelyén, Kassán, Szikszón és Sárospatakon végezte. Érettségi után a Pázmány Péter Egyetemen végzett földrajz szakon 1953-ban. Ezt követően a Szántó-Kovács Gimnázium tanára volt 1968-ig, a fiúkollégium nevelőtanára 1975-ig, majd a Szondi György Ipari Szakmunkásképző szakiskola igazgatója. 1982-ben doktorált.

F.m: *A Balassagyarmat története* (társszerző) (1977); *A balassagyarmati 217. számú Szondi György Ipari Szakmunkásképző Intézet története, 1880–1980* (Bgy., 2003); – *Az Ethei család története* (Bgy., 2003); *Tanítóképző – Szántó – Szent-Györgyi* (Bgy. 2012)

Magyar Nemzeti Bibliográfia (internet)–személyes közlés

Etter Dezső Ferenc, dr. (Esztergom, 1867. dec. 21. – Budapest, 1911. dec. 11.)

Jogász, ügyész.

Iskoláiról és egyéb életeseményeiről keveset sikerült megtudni. Pályafutásának állomásai: albíró (Balassagyarmati Törvényszék, 1895. máj. 6.); alügyész (Balassagyarmat 1897); alügyész (Budapest, 1899. febr. (1908-10 között ügyész a Fővárosi XI. sz. Törvényszéknél. Budapesten a Logodi utcában lakott családjával, úgy halt meg, hogy egy építkezési állvány rászakadt. Három gyermeke volt. Felesége: Kruplanicz Aranka, született: Esztergom, 1870. nov.15. – Bp., 1954 júl. 26. Esküvőjük: Esztergom: 1895. okt. 1. Feleségének apja Kruplanicz Kálmán, Nógrád megye főispánja, királyi tanácsos volt. Unokája Karátson Endre író, irodalomtörténész, Párizsban él.

Karátson Endre–Törv. irattár– Bgytört.–TóthT

Evangélikus Egyház balassagyarmati gyülekezetének története

1577–1663

A 16. században, a Balassa uraság korában kezdett terjedni a reformáció, ők az egyházmegye patrónusai. 16/17. század fordulójától létezett Bgy-on evangélikus gyülekezet, talán már 1577-től. Lelkészek:

1622: Laurentius Niger (Niger Lőrinc, talán Fekete Lőrinc)

1653: Vankó (Vakun) János

1656: Czabánus Eliás (Czabányi Illés)

1657: Hrdina András 1663-ig

1663 a török másodszor foglalja el a várost, dúlás, a lakosok elhagyják, ezért a gyülekezet működése is megszűnt. 1671–81 gyászévtized, protestánsüldözés.

1695–1717

1690 után indul a város újraterelítése, magyar és szlovák lakosokkal 1695–97: második ev. templom építése, ez tűzvész áldozata lett, felépült a harmadik templom a Rákóczi szabadságharc idején. Ezt 1717-től a katolikusok elvették. Lelkészek: 1693?–1705: Satellites (Satelitis) György.

1717-ig Hojcsics (Hoitsi) János.

Ettől fogva nem volt lelkész, a gyülekezet működése lényegében megszűnt.

1781-es türelmi rendeletet követően 1785-től éled újjá a gyülekezet, 1795-re épül fel a negyedik templom.

Vezető lelkészek: 1785–1805: Márk János Frigyes (Ideje alatt épült a templom, a paplak és az iskola),

1805–1828: Sztancsek (Sztancsik) Sámuel (Minden vagyonát a gyülekezetre hagyta),

1828–1843?: Benedicty Károly,

1843–1849: Bánóty Sámuel, jelentős alapítványt tett.

1849–1877: Draskóczy Gusztáv lelkész

1877–1895: Simkó Frigyes lelkész, alesperes (Csömör, 1830 –1895.V.20)

1895-től a püspökök, vezető lelkészek lásd külön címszavaknál



Intézmények:

- Evangélikus elemi népiskola. Nevesebb tanítói: Nikolaidesz Tamás 1709; Grentzer Mihály 1798; Sipkay Pál 1817; Kovácsy József (50 éven át); Takács Lajos 1898. 1929-ben négytanerőssé vált az iskola: Bérczes Lajos ig., Jeszenszky Margit, Szilárdné Krman Anna, Krman Erzsébet (egy ideig Scholz Olga).
- Evangélikus Ifjúsági Egyesület (Alapító elnök: Tirtsch Gergely püspöki titkár, 1899).
- Evangélikus Nőegylet 1918-ban alakult, elnöke Nagy Mihályné.
- Evangélikus Szeretetház 1931. máj. 1-jén nyílt meg.
- Evangélikus temetkezési Egylet (1864).

Órállók–Okolicsányi–Molnár–<http://bgyarmat.lutheran.hu/rolunk/tortenet>–Ladányi–NLHH 1900. okt. 14.–Czenzthe Miklós–Bgy. ev. egyházközség levéltára

F

Fábián János jun. (? , 1700-as évek közepe/vége – 1847-ben még élt.)

Balassagyarmat főbírója 1845-ben.

Jobbágy (telkes gazda). 1835-től 1842-ig esküdt, 1837-ben vice perspector, 1843–44 és 1846–47 között kisbíró. Földbérlo, az öreg kocsmá árendása, háza a Széchenyi utcában volt.

Petrikné

Fajnór Sándor (Szanda, [Galgóc?]*] 1842. – Balassagyarmat, 1916. okt. 5.)

Nógrád megye főszolgabírója.

Jogi tanulmányait Genfben végezte, bírósági pályára ment, de visszatért Balassagyarmatra árvaszéki ülnöknek. 1898-ban a megye főjegyzőjének választották meg. A NLHH így méltatja: „Az alatt a hosszú idő alatt, melyet a közszolgálat terén eltöltött, minden pillanatban a képességnek, a szorgalomnak és a tiszteletre méltóságnak annyi tanújelét adta, hogy a vármegye közönségének teljes rokonszenvét és szeretetét biztosította a maga részére. Széles látóköre és tudománya előtt most egy újabb kör nyílt, mely betöltésre vár” Halálakor a vármegyei tisztikar adott ki gyászjelentést. Szónoki képességeit több ízben méltatták.

NLHH 1899. 1.; 1902. 1.; 1903. 26.–NH 1916. okt. Gyászjelentés–Borovszky–*Bgy. ev. egyházközösség levéltára

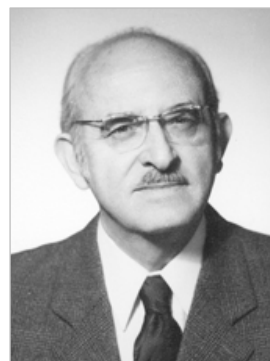
Faludi Pál, dr. (Balassagyarmat, 1913. máj. 22. – Balassagyarmat, 2001. jan. 1.)

Belgyógyász, a kórház osztályvezető főorvosa.

A BBG-ben érettségizett, 1942-ben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett orvosi diplomát. Végzése után a város kórházában, a belosztályon segéd-, majd alorvos. 1945–1947-ig ausztriai hadifogsága alatt ausztriai kórházakban magyar hadifoglyokat gyógyított. Hazatérve ismét a kórház belgyógyászati osztályán dolgozott, a szakvizsgát 1950-ben tette le. A Balassagyarmatra „száműzött” Sántha Kálmán professzor őt választotta belgyógyász konziliárusának. 1958-ban kinevezték az újonnan létesített II. Belgyógyászati osztály élére, melyet 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig vezetett. 1960-ban, reumatológiai szakvizsgáját követően úttörőként szervezte meg a kórház és a terület reumatológiai ellátását. 1961-ben a kórház ig. helyettese is volt.

D.: Munka Érdemrend bronz fokozata (é.n.); Magyar Vöröskereszt kitüntetése (é.n.).

Faludi Gábor dr.–Bgy. Levéltár



Farkas András (Abaújszina, 1920. nov. 30. – Balassagyarmat, 1991. márc. 22.)

Festőművész, gimnáziumi tanár.

A Kassa melletti faluban született hétgyerekes parasztcsaládban. Kassán végezte a középiskolát, majd 1939-ben a budapesti Képzőművészet Főiskolára került, ahol Burghardt Rezső akadémikus festő növendéke lett. Idegenkedett arisztokratikus modorú mestertől, ezért Rudnay Gyulához kezdett járni, a Főiskolát 1944-ben



végezte el. A Szépművészet című folyóirat kritikájában a friss diplomások közül a legtehetségesebbnek tartotta. Diplomája megszerzése után az első magyar hadsereg katonájaként az Odera-Visztula térségében hadifogságba került. A fogságból hazatérve úgy érezte, hogy megtört művészi karrierje. Rajztanárként helyezkedett el Nagykállón, majd Balassagyarmaton, ahol 1947-től 1984-ig a BBG rajztanára volt. Madách Az ember tragédiája című munkájához hét sorozat illusztrációt készített élete során. Irodalmi érdeklődését Balassától Villonon keresztül Cervantesig illusztrációiban fogalmazta meg. Szívesen ábrázolta az egyszerű embereket. Iskolájában látható hatalmas méretű rajza Balassiról, mely az iskola névadójának emblematisztikus ábrázolása.

D.: Orsz. Illusztrációs pályázat 3. díj (1952); Szocialista kultúráért (1955); Országos Pedagógus Képzőművészeti Kiállítás díja (1963, 1981.); Balassagyarmati Képzőművészeti pályázat I. díj (1969); Nógrád megyei Tanács díja (1970); Nógrád Megye Madách Imre Díja (1971); Derkovits Galéria emléklakettje (1975); „Ember és természet” pályázat díja (1976), Ligeti Lajos pedagógiai-díj (1977); Balassi-díj (1977); Kiváló Tanár (1979); Balassagyarmatért Emlékérem (1981); Horváth Endre-díj (1986); a város díszpolgára (1990).

K.: Túlnyomó részben belföldi (egyéni, csoportos, Réti Zoltánnal közös) kiállításainak száma meghaladja a százat.

BBH 1991–Bacsúr–BBG

Farkas Ferenc, galántai (1837. ? – Balassagyarmat, 1908. szept. 28.)

Balassagyarmati köz- és váltóügyvéd.

1875-től haláláig, a Balassagyarmati ügyvédi kamara titkára, 19 évig tiszteletbeli főügyész, ellenzéki politikus. Esztergom főegyházmegyei ügyész, a balassagyarmati Takarékszövetkezet aligazgatója. A Nógrád-Honti Ellenzék c. lap felelős szerkesztője a lap megjelenésekor (1896), majd Pozsonyi Gábornak adja át a tisztséget. (Felelős Reményi Franciska, R. Károly és Ede testvére). 1898-ban a Nógrád vármegyei Múzeum Társulat ügyészévé választják. Köszöntő verseket írt barátainak, melyeket a NLHH több ízben közreadott. (1903. 18. sz., 1906. 9. sz.).

Bgytört–NLHH cikkei–gyászjelentés

Farkas István (Szeged, 1890. júl. 17.–Budapest, 1953. szept. 2.)



A BBG igazgatója, történelem-magyar-latin-görög szakos tanár, tanügyi főtanácsos. Középiskoláit a szegedi piaristáknál és Rózsáhegyen végezte, oklevelét a budapesti egyetemen szerezte. Tanári működését Losoncon kezdte, ahol 1919-ig tanított, majd 1933-ig Újpesten a Könyves Kálmán Gimnáziumban ig. h.-i beosztásban dolgozott, 1933–1946 között a BBG igazgatója volt. 1943-ban dedikált verseskötetet kapott Szabó Lőrincztől a Balassagyarmaton töltött napok emlékére. Közéleti szereplése imponáló: A Madách Társaság tagja, majd ügyvezető alelnöke, az Actio Catholica szervezőbizottság elnöke, Esztergom főegyházmegye tanácsosa, a BTSE tenisz szakosztály elnöke, a Szegényügyi Bizottság ügyvezető elnöke, a r. k. egyházközség képviselőtestületének és tanácsának tagja, az Egyesült keresztény nemzeti liga helyi szakosztályának elnöke, a Nógrád Vármegyei Múzeum választmányi tagja. Balassagyarmat városi képviselőtestületének tagja, az újpesti katolikus kör elnöke, majd tb. elnöke, a magyar nyelv és irodalom szak-

felügyelője. 1944. dec. 11-én Balassagyarmat mb. polgármestere, 1945-ben szociáldemokrata párttag. 1946-ban az újpesti Könyves Kálmán Gimnáziumba helyezték, ahol igazgatóként dolgozott haláláig. (Neje: Nell Sarolta, a Napsugárklub Katolikus leányegylet elnöke, 1937).

F.m.: *Dr. Visnovszky Rezső emlékezete* (Bgy., 1939); – *Madách Losoncon* (Bgy., 1940); – *Tormay Cecil emlékezete* (Bgy., 1940); – *Pajor István emlékezete* (Bgy., 1940).

Ladányi-Bgytört–Esze Tamás–NH 1940. nov.; 1940. dec.–Sághy Rita közlése

Farkas Márta (Balassagyarmat, 1894. márc. 25 – ?)

Hegedűművésznő.

Farkas Ferenc pusztavérti (Komárom megye) földbirtokos, tb. megyei főjegyző, Nógrád megyei ny. aljegyző leánya. (Anyja: Burány Mária). Kisgyermekkorában feltűnt rendkívüli tehetségével, 9 éves korától a Zeneakadémián tanult, Hubay Jenő tanítványaként 1910-ben végzett, 1914-ben művészi oklevelet nyert. Tehetségéről a sajtó elragadtatással írt. Több hazai és külhoni turné után hároméves Észak-Amerikába szóló szerződést kapott, de a világháború kitörése megakadályozta utazását, jelentősen befolyásolva nemzetközi pályafutását.

Itthon, 1923-ban volt mesterével, Hubay Jenővel adták elő Bach kettős versenyét frenetikus sikerrel. Hazai fellépései során szülővárosába is ellátogatott 1928. febr. 11-én.

Borovszky–MAL–NH 1928. jan. 22.–anyakönyv

Farkas Pál (Mohora, 1882. márc. 20.(23?) – Budapest, 1940 körül)

A BBG magyar-latin szakos tanára, költő.

A budapesti egyetemen végzett magyar-latin szakon. 1905-től 1910-ig tanított a BBG-ben, Habsburg-ellenes szellemben. Nógrád megyei tartózkodása alatt Mohora község képviselőtestületének és a Nógrádvármegyei Törvényhatósági bizottságnak tagja, a Nógrádvármegyei Múzeum Társulat titkára, a Madách Társaság tagja. Szépirodalmat és szakdolgozatokat írt, különösen a palóc néppel és nyelvvel foglalkozott. Verseit többnyire a NH és a NLHH közölte. A Borovszky-féle megye-monográfiának folklór fejezetét is ő írta, melybe szülőfalujának kulturális örökségét is beleszötte. A Nógrádi Hírlapban publikált nógrádi palóc szótára elég nagy vitát kevert. Egyedi teóriával állt elő a palócok eredetére nézve. Elismert tanára és személyisége volt a BBG-nek és a városnak, de 1910-ben „az elhunyt Lakatos József tanszékére a minisztérium Farkas Pál balassagyarmati főgimnáziumi tanárt küldte” az újpesti főgimnáziumba. Egy szintén áthelyezett tanártársával búcsúvacsorát adott híveinek a Barokk vendéglőben. A városhoz való kötődését mutatja, hogy még 1916-ban is küldött tárcát a Nógrádi Hírlapba. 1910 és 1936 között Újpesten a Könyves Kálmán Gimnáziumban tanított, ahol a könyvtár szakavatott támasza volt. 1936-ban a budapesti Szent István Gimnáziumba helyezték, ahol 1940-ig dolgozott. Mindkét gimnáziumban a cserkészcsapatok parancsnoka volt.

F.m.: *Emlékeim* (Költemények. Bgy., 1907); – *A nógrádi palócok eredete, kapcsolatban az egész palócsággal* (Főgimn. Ért. 1905/6); – *Ádám és Lucifer az Ember tragédiájában* (Főgimn. Ért. 1906/7.); – *Az Ember tragédiája* (Főgimn. Ért. 1908/9).

Borovszky–Főgymn. Értesítők–ZoTa–NH 1907, 1910, 1916 (nov. 5.)–Esze–Mohora honlapja–Mohora története 1970-ig–Hendel Ödön: Az újpesti főgimnázium krónikája (1905–1914) in: Újpesti Helytörténeti Értesítő 1995–Szent István Gimnázium honlapja és Évkönyvei (1936–1940).

Fáy Albert, id. (fáji) (Gicze, 1824. jan. 8. – Szügy, 1911. márc. 9.)

Földbirtokos. A balassagyarmati ref. egyház főgondnoka (1899).

Gömör és Nógrád vármegyék virilis megyebizottsági tagja, volt nemzetőr kapitány. Giczéről (Gömör m.) költözött Nógrádba. Pénzadományt tett és sokat fáradozott a balassagyarmati református templom felépítéséért. A Nógrád vármegyei Nemzeti Intézet Stefánia alapjából díjazta azokat a tanítókat, akik a tót nemzetiségű helyeken a magyar nyelv tanításában szép eredményeket értek el. A Nógrád vármegye történetében (Borovszky) ő írta a Nemzeti Intézetről szóló részt. Kálnay Nándor szerint: „Minden ízében magyar vér pezsgett benne... Szívéből mindenfelé az emberszeretet melege sugárzott. Hazafiságától sokan tanulhatnak”. A szabadelvű párt tagja, értekezletének elnöke volt 1899-ben.

Borovszky–Kálnay

Fáy Albert, dr. (fáji) (1871. ? – 1922. máj. 3.)

Belügyminisztériumi h. államtitkár.

Fáy Albert unokája, F. Árpád és Rudnay Zsófia fia. A balassagyarmati járás szolgabírója volt 1896-ig, majd főispáni titkárrá nevezte ki a belügyminiszter. Vármegyei tb. főjegyző, a Nógrádmegyei Nemzeti Intézet jegyzője, ő fogalmazta meg a vármegye véghatározatát II. Rákóczi Ferenc emlékezetének méltó megünnepléséről, az ünnep egyik szónoka. Kiváló szónok volt, akinek beszédeit formaérzék és klasszikus nyelvezet jellemzik. Tanulmányokat írt a NLHH-ba: *Kilencz száz év előtt* (Szent István király emlékezete. /1894. 34. sz.); *A vándor vagy oláh cigány kérdés* (1904. 9-10-11. sz.). 1911-ben Simon Jánossal indította a Nógrádi Naptárt, mely a Nemzeti Intézet évkönyveként jelent meg.

Borovszky



Fáy Árpád (1844. ? – 1930. nov. 19.)

Földbirtokos, bankigazgató.

Az 1880-as években megindult a Nógrádmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője, mely később rendszeresen, kéthavonként látott napvilágot Fáy Árpád, az egyesület titkára szerkesztésében. A lap a gazdasági élet fejlesztése céljából gyakorlati jellegű szakcikkeket közölt. A Nógrád vármegyei Múzeum Társulat igazgatója 1892-ig. A Balassagyarmati Népbank Rt. igazgatója Baintner Ottó után, 1896-tól. 1898-ban a borellenőrző bizottság elnöke. (A borhamisítás ellen alakult a bizottság)

Bgytört–Borovszky



Fayl Gyula (Szirák, (Hont vm.) 1886. júl. 4. – ?)

Balassagyarmat város első polgármestere (1923. dec. 28.–1927. nov. 3).

Selmezbányán végezte el a gimnáziumot, majd államtudományi vizsgát tett. 4 nyelven beszélt. Hont vm.-ben volt szolgabíró 1910-től, majd Nógrádban főszolgabíró. Mint egyetlen pályázó nyerte el a polgármesteri állást 1923-ban. 1924. okt. 5-én a Petőfi emléktábla avatásán mondott beszédét a képviselőtestület jegyzőkönyvben örökítette meg. 1925-ben részt vett a városok

III. nemzetközi kongresszusán, tapasztalatairól beszámolt a képviselőtestületnek. A városi villanytelep működése sok gondot okozott a város lakosságának és a fenntartóknak. 1923-ban szakértői bizottságot állítottak fel annak megvizsgálására, hogy mit kell felújítani a gyárban. Az üzem vezetését ideiglenesen rábízták Szvoboda Imrére, aki hadifogolyként Taskentben villamos üzemet vezetett. A villanytelep fejlesztésére szükséges pénzüsszeget a képviselőtestület a városi tanács ellenzése mellett megszavazta, a kölcsön felvételére Fayl Gyula polgármestert kérték fel. 1927-ben fény derült Szvoboda üzelmeire, aki mulasztásaival a várost megkárosította, így felmondás nélkül elbocsátották. Az ügyel kapcsolatban Fayl Gyula ellen is vizsgálatot folytattak, felbontását a megye elutasította, távoznia kellett a polgármesteri székből, nyugdíjazták. Utóda Horváth Sándor vármegyei másodfőjegyző lett.

Bgytört–NH 1923. dec. 30.; 1927. nov. 20.

Feistl József (Balassagyarmat, 1809. márc. 2. – Balassagyarmat, 1879. aug. 26.)

Balassagyarmat első *diplomás* gyógyszerésze.

Apja korán meghalt, iskoláit feltehetően városunkban végezte, majd a pesti egyetemen tanult, ahol 1831-ben kapott gyógyszerész diplomát. Ezt követően 43 éven át gyakorolta hivatását. Az első patika, a „Szentlélekhez” 1804-ben a váci Wischetzky Antalé volt, 1819-ban Magyar Korona néven is nyílt egy, melyet a losonci Höller József vezetett, s melyet Feistl 1836-ban megvett. Hivatása gyakorlása mellett tevékeny volt a város közéletében, megbecsült, köztisztületben álló polgára volt városának. 1848–49-ben a városi nemzetőrség tagja, kapitányi beosztásban. Fia követte apja hivatását.

BBH 1987 (Reiter)–BBH (Reiter) 2009.

Fekete Róza (Balassagyarmat, 1875. dec. 20. – Kolozsvár, 1902. febr. 20 (22?))

Színésznő.

Kolozsvárott lépett fel először 1896. jan. 24-én. Később Vajkay Rezső honv. minisztériumi segédtitkár felesége lett.

MSZML–MÉI

Feledi Henrik (Balassagyarmat, 1834. ? – Balassagyarmat, 1917. ápr. 24.)

A Városi Hitelintézet megalapítója.

A város nagy tiszteletben álló polgára volt, a Hitelintézetet 45 éven át vezette. Fiatal korától kezdve tevékenyen részt vett a város közügyeiben. A városért, annak szellemiségeért és gazdasági helyzetéért végzett munkájáért nagy közmegbecsülés övezte. Az izraelita hitközség elnöke 1903-ban. Királyi tanácsosi elismerést is kapott.



Bgytört–BBH (Hausel)–NH 1917. Nekrológ (Dr. Feledy Jenő)

Feledi (Felsenburg) Ferenc (Balassagyarmat, 1833. okt. 9. – Balassagyarmat, 1901. szept. 15.)

Orvos, tb. vármegyei főorvos.



A gimnáziumot Esztergomban végezte, orvosi diplomát Bécsben kapott 1861-ben. Az egyetem elvégzése után két évig egy bécsi kórházban szerzett gyakorlatot, majd hazatért Nógrádba. Először losonci járási orvos, 1869-től 72-ig Balassagyarmaton honvédorvos. 1872-től a balassagyarmati járás orvosa volt 1896. okt. 1-ig, amikor nyugdíjba ment. Áldozatkész munkásságot fejtett ki az 1873-as nagy kolerajárványban, a szegényeket ingyen gyógyította, s nem volt olyan jótékonyági ügy, melyet ne támogatott volna. A vármegye tiszteletbeli főorvosi címmel tüntette

ki. A város képviselőtestületének virilista póttagja volt (1898). 1901-ben végrendeletileg 2000 Ft-ot hagyott a gimnáziumra.

NLHH 1896. 24. évf. 3. sz. – Bgytört

Fényes Dezső (Arad 1888. okt. 5. – Los Angeles, 1973. dec. 27.)

Zoológus, néprajzkutató, a Palóc Múzeum igazgatója.

A Bp.-i Magyar Királyi Egyetemen bölcsészetet, állattant, embertant és földrajzot hallgatott, majd doktorált. 1912-től 1927-ig a Magyar Nemzeti Múzeum állattani Osztálya madártani részlegének vezetője volt. Hóman Bálint javaslatára 1927-től múzeumőr a balassagyarmati múzeumban, 1933–1944 között a múzeum igazgatója. Nagy néprajzi gyűjtőmunkát végzett, hatalmas gyűjteményének 90%-a a II. világháborúban elpusztult. Ő hozta létre az országban az első szabadtéri múzeumot (1933), ami ma is áll. Hollókő védetté nyilvánításában is jelentős szerepet játszott. A Búvár c. folyóirat



szerkesztője volt. Nevéhez fűződik egy már csaknem kiveszett kutyafajta felfedezése, tenyésztése és nemzetközi elismertetése. Gyűjtő munkái során vásárolt pár egyed, ezeket tenyésztette és mutatta be 1936-ban, amelyet a bizottság „mudi” fajta néven törzskönyvezett, igazi Hungarikum lett. A kutya rendkívül értelmes és tanulékony.

1944-ben a politikai szélsőjobboldalra sodródott, elhagyta az országot. A Los Angeles-i egyetemen tanított és a múzeum madártani osztályát vezette.

F.m: *Nógrádi népviselet* (Kassa, 1942); – *A Palócok és a Palóc Múzeum* (Bgy., 1931).

MMA–Wikipedia–NH 1931. ápr. 26.

Fényes Lajos (Surány, 1870.? – Balassagyarmat, 1950. márc. 24.)

Gyógyszerész.

A város egyik legismertebb gyógyszerésze, aki évtizedekig szolgálta a város lakosságát. Sírja városunk temetőjében van.

HTA-Bgy. ev. egyházközösség levéltára

Fertsek Elza (Balassagyarmat, 1889. máj. 15. – Budapest, 1974. dec. 11.)

Ifjúsági író, tanítónő, iparművész.

A bp.-i tanítónőképzőben szerzett oklevelet. 1908-tól óraadó tanító volt szülővárosában. Magánúton művészi csipkekészítést tanult Dékány Árpád iparművésztől. Tagja volt az Iparművészeti Társulatnak, művészi csipkéivel hazai és külföldi kiállításokon vett részt. 1937-től a Székesfehérvári Iskolánkívüli Népművelési Bizottság munkatársa, 1945-től gyermek könyvtáros, 1951–58-ban nevelő budapesti VIII. ker.-i iskolákban. 1934-től publikálta elbeszéléseit és ifjúsági regényeit. Fertsek Ferenc álnéven (is) írt.

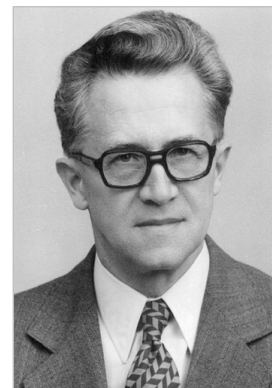
F.m.: *Fickó meg a többiek* (1937); – *Pubi és a körülmények* (1938); – *Bábu a polcon* (1939), *Boldogok éneke* (1941), – *Egészségesen távozott* (1942). Vendég című hangjátékát a budapesti stúdió közvetítette.

BBH 1989, 1990

Fischer Sámuel, dr. (Tasnád, 1883 – ? 1944 ?)

A kórház osztályvezető főorvosa volt, belgyógyász.

Orvosi diplomáját a Pázmány Péter tudományegyetemen kapta 1908-ban. Ettől fogva Balassagyarmaton dolgozott, 1910-től osztályvezetőként. Az első vh.-ban a balkáni és az olasz fronton volt csapatorvos; érdemeiért a Ferenc József rend lovagkeresztje, a koronás arany érdemkereszt, és a jubileumi emlékérem kitüntetésekkel jutalmazták. Az 1944-es zsidó deportálások során elhurcolták, további sorsáról nem tudunk, valószínűen a holocaust áldozata lett.



Ladányi-balassagyarmat.eu

Fitos László (Budapest, 1923. febr. 24. – Esztergom, 2015. szept. 6.)

A BBG fizika-matematika szakos tanára, főiskolai docens.

1941-ben érettségizett a Budapesten a Református Főgimnáziumban, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát 1947-ben. 1947-50 között a csurgói ált. iskolában tanított, 1950-ben került BBG-be, ahol 1966-ig dolgozott. 1954-től megyei matematika-fizika szakos szakfelügyelőként is tevékenykedett. 1964-ben megnősült, ekkor Szécsénybe költözött és a helyi mezőgazdasági szakközépiskolában tanított 1966-70 között.

1970-től 1984-ig a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola matematika szakos adjunktusa, majd docense volt. Ekkor kérte nyugdíjazását és Esztergomba költözött, ahol 1984-90 között a Temesvári Pelbárt Ferences Gimnáziumnak volt óraadó tanára. Rendszeresen jelentek meg cikkei és matematikai tanároknak szánt feladatai a Matematikai Tanítás módszertani folyóiratban.

D.: *Középiskolai munkájáért számos kitüntetést kapott*, 1983-ban Kiváló munkáért kitüntetés főiskolai tevékenységért.

F.m.: *Analóg tételek és feladatok a sík-és térgeometriában.* Tankönyvkiadó. 1984.

Fitos Lászlóné

Forgách Sándor, gr. (Balassagyarmat, 1814. aug. 20. – Gács, 1894. febr. 18.)

Ghymes és gácsi gróf, cs. és k. kamarás, vadgazda, utazó, szakíró.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc alatt az oroszok elé küldött teljhatalmú császári biztos, majd Pest vármegye törvényszékének ülnöke. Az alkotmányos uralom helyreálltával többnyire vadászattal töltötte idejét, Afrikában és Palesztinában is megfordult. „Egy öreg vadász” álnéven írt, ezt az álnevet a Vadász-Lapban is használta. 1885–1894 örökös főrendi tag volt. Balassagyarmaton a mai József Attila utca az ő nevét viselte.

F.m.: *Magyar-német, német-magyar vadász-műszótár* (Bp. 1875);

OTA–Kmetty

Freckska Jenő (esztergályi) (Zólyom, 1875. jún. 3. – Balassagyarmat, 1930. febr. 7.)
Királyi törvényszéki bíró.



A Frecska család nemessége 1702. márc.10-én hirdettetett ki Nógrádban, később Borsod megyében is. Iskoláit szülővárosában végezte. 1908-ban az igazságügy miniszter a kir. törv. jegyzőjévé, 1911-ben a zólyomi járásbírószégen albíróvá nevezte ki. 1914-ben (?) Balassagyarmatra helyezték bírónak. A Skarabeusz Asztaltársaság tagja volt. A kommün után a kommunista pereket lefolytató bírósági bizottság 4 tagjának egyike (elnök: Gottl Rezső); a TEVÉL (Területvédelmi Liga) nagyválasztmány tagja. Sírja a balassagyarmati temetőben van.

NH 1908, 1911, 1918-20, 1930 számai.

Frenyó Győző (Nógrádszentpéter, 1878. júl. 24. – Losonc, 1954. jan. 20.)

A BBG magyar-latin-számtan-természetrájk szakos tanára 1902–1913 között.

Az evangélikus tanács tagja, a múzeumi okmánytár őre, a dalegylet titkára. A város és a gimnázium életében igen tevékeny volt, számos előadást tartott. 1913-tól 1939-ig a losonci gimnáziumban tanított, mint igazgató ment nyugdíjba. 1916-ban felvételt nyert a losonci szabadkőműves páholyba.

F.m.: *Az alvilágról; A régi görögök templomairól* (1908); *Trójai mondakör* (1908). (A Főgimn. Értesítőben)

Főgimn. Értesítő-k-Gulyás-NH 1939. okt. 14.



Frideczky Lajos (kaplashi és csenedei) (Tereske, 1817. ápr. 23. – Losonc, 1902. dec. 3.)

Politikus, Nógrád vármegye első alispánja, a törvényszék elnöke. Ősi nógrádi család sarja. Már fiatalon, 1839-ben Nógrád megye másod aljegyzője, 1841-ben első aljegyzője, 1845-ben főjegyzője. 1842-ben táblabíróvá nevezték ki, 1848-ban országgyűlési képviselővé választották. 1849-ben a forradalmi feldunai hadseregnek kormánybiztos volt. A szabadságharc leverése után őt is letartóztatták és a Neugebaudéba vitték. Tereskei birtokát Majthényi császári biztos zár alá helyeztette 1849-ben. A hadi

törvényszék vizsgálata után, 1850-ben elengedték. Később Deák Ferenc pártjához csatlakozott. 1861-ben ismét képviselői mandátumot szerzett. 1867-től 1871-ig Nógrád megye első alispánja, 1872-től a balassagyarmati törvényszék elnöke volt. A tereskei Frideczky kúria műemlék volt.

wikipedia.org. – NagyIván-Varga

Fröhlich Pál (Arad ?, 1874. – Balassagyarmat, 1910. jan. 22.)

Az Állami Elemi Népiskola igazgatója.

1905-ben helyezték cserével (Óváry János helyett) Nagybecskerekéről Balassagyarmatra. Eredményes igazgatási tevékenységének korai halála vetett véget. Feljegyzések szerint influenzában halt meg.

Elemi Isk. Ért. 1905, 1910

Frólich Vilmos (1700-as évek vége – 1850 körül)

A város főbírója 1837-ben.

Pintér mester, 1841–46 között számvevő, 1839-ben és 1842-ben a nemzeti iskola inspectora, 1841-ben helyettes főbíró, 1846-ban borsáfár, földhaszonbérlet. Háza, istállója volt a Csizmadia (ma Táncsics Mihály) utcában, három legénnyel dolgozott.

Petrikné–Kmetty

Fúria Zoltán (Komlóskeresztes, 1895. ápr. 13. – Balassagyarmat, 1956. febr. 19.)

Evangélikus lelkész, alesperes, festőművész.

Gyermekezeit Bártfán töltötte, ott is kezdte középiskolai tanulmányait. Az első négy osztály után az eperjesi főgimnáziumba került. A gimnázium elvégzése után a képzőművészeti főiskolára szeretett volna beiratkozni, mert már ekkor szívesen rajzolt, festett. Végül az édesapja szívéhez közelebb álló papi pályát választotta, de irodalmi és képzőművészeti érdeklődése végigkísérte életét. Eperjesen, majd Pozsonyban végezte a teológiát, 1917-ben teológusnak nyilvánították. 1922-ben Rákospalotán segédlelkész, majd a kiskőrösi evangélikus gyülekezet hitoktató lelkésze lett. Kisebbségi novellái megjelentek a Pesti Hírlapban, több versét is közölték. Szobrászkodott, festett, főleg portrékat. Kiskőrösön több képe van családoknál. 1931-től lelkész volt Csákváron, ezután került Balassagyarmatra, ahol Szabó József püspök nagy szeretettel fogadta hatodik munkatársaként. Halála után 40 évvel festményeiből, szobraiból kiállítás nyílt meg Balassagyarmaton.



BBH 1998–Esze

Füredi Ferenc (Vác, 1881. – Vác, 1925. febr. 10. (Édesanyja látogatása közben))

A BBG latin-görög szakos tanára.

15 évig a piaristáknál, majd Gyöngyösön tanított, ezt követően került a BBG-be.

1919 és 1925 között volt a gimnázium tanára, korán bekövetkezett haláláig.

Főgimn. Értesítők–NH 1925. febr. 15.



G

Gaál Andor (Balassagyarmat, 1895. aug. 18. – Auschwitz, 1944. ?)

Író, újságíró.

Első novellái a Hét c. lapban jelentek meg. A Világ segédszerkesztője, majd a Magyar Hírlap munkatársa volt. Ennek megszűnte után, 1938-tól az Esti Kurir szerkesztőségének tagja lett. Fordított németből, franciából és angolból (Sherwood Anderson, Upton Sinclair, D. H. Lawrence). Lejtőn c. regényével 1922-ben az Athenaeum regénypályázatán I. díjat nyert. 1944-ben deportálták.

F.m.: *A bíborruhá asszony* (Bp., 1920); – *Lejtőn* (Bp., 1922); – *A francia ágy* (Bp., 1934).

MÉL 1994.–MZSL

Gabányi Béla (Balassagyarmat, 1909. febr. 23. – St. Petersburg (USA), 1977. nov. ?)

Irodalomtörténész, egyetemi tanár.

1945-től Ausztriában, 1950-től Argentínában élt, tanulmányait is itt végezte, 1957-ben az USA-ba költözött. Az University Farmingdale-en a latin és német nyelv professzora, 1974-től az Univ. St. Petersburg egyetem tanára volt.

RÚL–MEIL

Gábor Ármin (Balassagyarmat, 1884. okt. 15. – ?)

Színész, színpadra lépett 1920. november havában. Neje: Ambrus Teréz színésznő.

MSZML–MÉI

Gábor Gyula (Balassagyarmat, 1868. nov. 13. – Budapest, 1936. jan. 13.)

Ügyvéd, történész, hadbíró, író.

Tanulmányai végeztével ügyvédi irodát nyitott. A Pesti Izraelita Hitközség főtitkára, három évtizeden át főügyésze volt. Az I. világháború alatt honvéd hadbíró őrnagyi rangot ért el. Jogi és történelmi tárgyú művei szaklapokban jelentek meg.

F.m.: *Tanulmányok a katonai büntetőjogból* (Bp., 1901); – *A szerb büntetőtörvénykönyv* (Bp., 1902); – *A katonai börtönrendszer* (Bp., 1904); – *A megyei intézmény Nagy Lajos alatt* (Bp., 1908); – *A Szent István napi ünnep története* (Bp., 1927); *A somogy megyei Répás kerület története.* (é.n.)

MÉL 1994.–Gulyás–MZSL



Gábor (Graber) József (Balassagyarmat, 1879. – Illépuszta, 1929. máj. 14.)

Operaénekes (tenor), színész, rendező, műfordító.

A Színművészeti Akadémia után, 1899-ben a Vígszínház tagja lett. A Népszínházban operettekben is fellépett. 1900 őszén az Operaházhoz szerződött, ezt követően Berlinben lépett fel. 1913-ban visszaszerződött az Operához, ahol haláláig magánénekesként működött. 1922-ben az Operaház anyagi támogatására megalapította az Operaház Barátainak Társaságát (később Magyar Operabarátok Egyesülete).

Énekesi pályafutása mellett az 1926–27-es évadban rendezőként is bemutatkozott. Lengyel Menyhért Taifun c. drámáját az ő fordításában ját-

szották Olaszországban. A Balassagyarmathoz közeli Illépusztán egy kiránduláson agyvérzést kapott és meghalt.

F.sz.: *Loge* (Wagner: Rajna kincse); *címszerep* (Wagner: Tannhäuser); *David* (Wagner: Nürnbergi mesterdalnokok); *Herodes* (R. Strauss: Salome); *Pedrillo* (Mozart: Szöktetés a szerájból).

MÉL 1994.–Gulyás–MSZL–MÉI–NH 1929. máj. 19.

Gál Dezső (Balassagyarmat, 1901. nov. 20. – Budapest, 1980. aug. 9.)

Újságíró, színházi rendező, színész.

A gimnáziumi érettségi után színészi és rendezői képesítést szerzett, de a színházi pálya helyett az újságírást választotta. 1945-ig a Világ c. napilap munkatársa volt. 1945 után szórakoztató hetilapoknál dolgozott (Pesti Izé, Fűrész, Füles Bagoly).

MÉL 1994.

Garami Lajos (Jobbágyi, 1924. júl. 29. – Balassagyarmat, 2006. máj. 20.)

Evangélikus lelkész, esperes.

Az aszódi Evangélikus Gimnáziumban érettségizett 1942-ben. A soproni Evangélikus Teológiai Akadémia Magyar Erzsébet Hittudományi Karán szigorlatozott 1946-ban, majd ugyanebben az esztendőben, Balassagyarmaton szentelte lelkésszé dr. Ordas Lajos püspök. Előbb egy évig városunkban dolgozott segédlelkészként, 1949-ben Tatabányán vallástanárrá nevezték ki, majd 1949. dec. 1-től Egyházasdengelegre került lelkésznek, ahol 1973-ig szolgált. 1973-ban visszatért Balassagyarmatra, Szabó József püspök közvetlen utódaként dolgozott. Egymást követő két alkalommal is megválasztották a Nógrád Megyei Evangélikus Egyházkerület esperesévé. Harminc évig a Lelkészképesítő bizottság tagja volt. Aktív éveiben börtönmissziót, rendszeres kórházi és szociális otthoni látogatásokat is végzett. 1996. jún. 21-én Budapest aranydiplomát vehetett át 50 éves lelkészi szolgálatért. A Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetést 2002-ben kapta.

BHH 2003–BHH Ifj. különszáma 2002.

Gárdonyi (Goldstein) Vilma (Balassagyarmat, 1905. febr. 2. – Budapest (?), 1982)

Színésznő.

A Színegyesület iskoláját végezte. 1921-ben Kaposvárott lépett fel először.

Főbb szerepei: Cyrano (Roxane), Nagymama (Márta), Az ördög (Jolán). Innen a Renaissance Színházhoz szerződött, majd három esztendeig az Andrássy úti Színház tagja volt, ahol szintén szép sikert ért el. Sűrűn szerepelt filmen is. 1930-ban a Terézkörúti Színpad tagja volt.

MSZML–MÉI–www.geni.com





Gáspár Gusztáv (Pancsova, 1908. márc. 26. – Váci börtön, 1951. júl. 19.)

Katolikus pap, vértanú.

Pappá szentelése 1933. jún. 15-én történt. Első káptalani állomáshelye Balassagyarmat volt. Rendkívül jó szónoki képessége miatt a gyarmati hívek nagyon szerették. Az 1930-as években a csehkiverési ünnepség szónoka is volt. 1936-ban helyezték el hittanárnak a budapesti Verböczy gimnáziumba, majd 1943-tól a Magdolna Baleseti Kórháznak lett a lelkésze. 1945 után internálták, majd innét kiszabadulva Bécsbe menekült. A kommunista vezetés egy ügynököt küldött utána, aki az orosz zónába csalta. Itt letartóztatták, a váci börtönben halt meg. Újratemetve az esztergomi Bazilikában 2001-ben. Márványtábláján ez olvasható: „Isten ügyének katonája”.

Csordás Eörs: Isten ügyének katonája – Gáspár Gusztáv életáldozata (Szent István Társulat 2006)

Gazda Zoltán, dr. (Budapest, 1918. máj. 20. – Balassagyarmat, 1981. ápr. 3.)

Jogász, bíró.

A BBG-ben érettségizett 1938-ban; Pázmány Péter Jogi karon diplomázott 1940-ben. Joggyakornok (Balassagyarmat, 1942. okt. – 1944); jegyző (Balassagyarmat Járásbíróság, 1949); fogalmazó (Balassagyarmat Járásbíróság, 1950); bíró (Balassagyarmat Megyei Bíróság, 1955); tanácsvezető Nógrád Megyei Bíróság, 1971. dec. – 1978. jún.-ig, ekkor nyugdíjba lépett.

TóthT–Törv.irattár

Gebhardt Mátyás (1700-as évek utolsó harmada – Balassagyarmat? 1846 körül)

A város főbírója 1835–36 és 1838–41 között.

Nemesember volt, ősei Németországból telepedtek le Nógrádban. Foglalkozása: puskaműves. 1831–34 között és 1837-ben esküdt, s egyben borsáfár volt. Kétszer is leváltották a főbírói tisztségéből, mert nem végezte rendesen munkáját. Az 1810-es években kocsmája volt, szőlője. A Kender (ma Madách) utcában lakott.

Petrikné

Gellén László (Balassagyarmat, 1920. júl. 8. – Vancouver, 2001. márc. 15.)

Huszáraszslós.

Anyja Bogdán Marianna, apja Gellén Aladár, gazdasági titkár. 1938-ban kezdte tanulmányait a Ludovika Akadémián, de később megszakította. A VII. önálló huszárszázadban szolgált. 1942-től, mint a 23. gyalogezred lovasszázadának parancsnoka részt vett a 2. hadsereg Don menti hadműveleteiben. A háborút követően Nyugat-Európából már nem tért vissza, Kanadában telepedett le. Egy fia és egy lánya született, lánya Írországból él.

Bene-Szabó 2–MÉI–Gellén Csilla

Gellén Sándor (Schön) (Balassagyarmat, 1902. szept. 2. – Norfold, USA, 1980. aug.)

Hivatásos katona.

1925-ben a Ludovika Akadémián avatták hadnaggyá, majd a 3. huszárezredhez helyezték, 1926-ban főhadnaggyá, 1932-től a 3. huszárezred parancsnokává(?), 1936-ban századossá léptették elő. 1937–1938-ban az 1. vegyesdandár-parancsnokság saj-

tóosztályán dolgozott. 1942-ben a hazai Wünsdorf páncélos átképző tanfolyamot végezte el, majd egy harckocsi század parancsnokaként teljesített frontszolgálatot a 2. magyar hadsereg hadműveleti területén. 1942-ben őrnagyi előléptetésben részesült, innentől a szilágysomlyói 3. felderítő zászlóaljban szolgált. 1943. március-áprilisban Budapesten végezte a törzstiszti tanfolyamot. A háború után Nyugatról nem tért vissza, az USA-ban halt meg.

Bene-Szabó 2–MÉI

Gellén Barnabás, dr. (gellénfalvi) (Pusztaszalatnya, 1880. okt. 31.- Balassagyarmat, 1951. febr. 14.)

Balassagyarmati ügyvéd, földbirtokos.

A család 1685 táján került a vármegyébe a régi Gellénfalváról. Selmezbányán érettségizett, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen kapott jogi doktorátust 1908-ban. Ezt követően a városban folytatott ügyvédi gyakorlatot. Városi képviselő volt, a közgazdasági bank alapítója. Kóvár-újtelepen lévő birtokán méhészetet rendezett be és megalapította a Nógrádmegyei Méhész kört. Az 1919-es kommün alatt halálra ítélték, csak szerencsés körülmények folytán menekült meg.

Ladányi–anyakönyv–HK

Gerő Mór, dr. (Balassagyarmat, 1859. máj. 22.– Balassagyarmat, 1939. márc. 5.)

Orvos, m. királyi egészségügyi főtanácsos.

Budapesten és Bécsben végezte az orvosi egyetemet, 1883-ban diplomázott. Balassagyarmaton telepedett le és 50 éven át volt a MÁV orvosa, 1922 novemberétől ellenőrző főorvosa. Tevékenységét a Mozdonyvezetők Országos Szövetsége díszoklevéllel köszönte meg. Később az OTI-nak és a Stefánia Szövetségnek volt orvosa. Az Orvos-Szövetség Nógrád-Hont vármegyei elnöke is volt. 1926-ban egészségügyi főtanácsosi címet kapott. Az 1919-es „csehkiverés” idején lakásán látta el a sebesülteket. Igen népszerű orvos volt, temetésén minden városi vezető megjelent.



MTL–Ladányi–NH 1922. nov. 5., 1926. ápr. 14., 1933. nov. 5., 1939. márc. 12.

Gombaszögi Pauer János (Szalóc [Gömör vm.] Gombaszög pusztja 1891. márc. 27. – Balassagyarmat, 1978. jan. 15).

Az ötven év feletti régi balassagyarmati lakosok közül kevés olyan van, aki ne ismerte volna Gombaszögi Pauer-t, a művész lelkületű, különcségeivel feltűnést keltő „festőművészt”. Édesapja a német származású Pauer György, édesanyja Szekeres Piroska volt. Édesapja halála után, 1912-ben az özvegy, fiával Balassagyarmatra költözött. Az első világháború idején bevonult katonának. A háború után, 1918-ban iparigazolványt kért és kapott, mint lakatos és villanyszerelő mester, ezt az ipart 1927 decemberéig űzte. Az ezt követő évekről nincs információ egészen 1943-ig, amikor is engedélyt kért képek, képkeretek, dísztárgyak, üveg és porcelánáruk árusításához vándorkereskedés formában is. 1945 decemberében ismét kért engedélyt a vándoripar űzésére, mint ablaküvegező és képkeretező. Kérelmében ezt írja: „... a közérdeket is szolgálni fogom, mert



nemigen van olyan lakóház, ahol ablaküvegezést javítani nem lenne szükséges”. Engedélyt nem kapott, ezért 1947-ben lemondott iparáról s levele végére odaírta: „Ez után csak festegetni fogok.” Vélhetőleg már addig is kedvenc időtöltése lehetett a festészet és 1947 után a foglalkozása a különféle bejegyzésekben: festő. Feltehetően nyomorgott, mert a városi hivatal szegénységi bizonyítványt adott ki számára, 1961-től rendszeres szociális segílyt kapott. Nem tudni mikor, megházasodott, de 1945-ben már elvált, s utána édesanyjával élt annak haláláig. Képeinek lelőhelyei nem ismertek.

Bgy. levéltár– Anyakönyv



Gombos Gyula, dr. (Balassagyarmat, 1904. nov. 4.– Balassagyarmat, 1986. júl. 17.)

Városi tisztii főorvos, tüdőgyógyász osztályvezető főorvos.

Balassagyarmaton érettségizett 1922-ben, az orvosegyetemet Budapesten végezte, 1929-ben diplomázott. Orvosi oklevelének megszerzése után, 1929 és 1932 között a budapesti egyetem fül-orr-gége klinikáján volt egyetemi gyakornok, 1932-ben szakorvosi vizsgát tett. 1931-ben tisztiorvosi tanfolyamot is végzett. 1932 márciusától a balassagyarmati kórház alorvosa volt, majd a balassagyarmati városi tisztiorvosi állásba nevezték ki. 1939–41 és 1946–47 között egészségügyi ismereteket is tanított a BBG-ben. A pulmonológiai szakvonalon 1941 januárjától működött, amikor is a balassagyarmati járási tüdőgondozó intézet vezetésével bízták meg. A pulmonológiai szakorvosi vizsgát 1947-ben tette le és 1956 januárjában a balassagyarmati kórház tüdőosztályára nevezték ki osztályvezető főorvosnak, melyet 1969-ig vezetett. Az osztályos munka mellett, 1960-tól konzilliárusként, a nógrádgárdonyi megyei tbc-gyógyintézet bronchológiai vizsgálatait is végezte. Atyja Góttl Rezső, a kir. törvényszék elnöke volt.

Ladányi–NH 1930. márc. 14. – Gombos Klára közlése

Gosztonyi János (Olad, 1872. ápr. 3. – ?)

A BBG magyar-latin szakos tanára.

1903. máj. 25-én a budapesti tudományegyetem bölcsészeti fakultásán szerzett oklevelet. 1899–1900-ben a verseci állami főreáliskolánál, 1900–1909 között a nagyszombeni, 1909-től 1922-ig volt a BBG tanára. Apa: G. Antal; Montz Júlia

Esze–Főgimn. Értesítő (1922?)–HK

Góttl Rezső (Balassagyarmat, 1870. júl. 27. – Balassagyarmat, 1925. márc. 27.)



Királyi kúriai bírő, a törvényszék elnöke.

A balassagyarmati királyi törvényszék elnöke 1914-től feltehetően 1923-ig. Ez utóbbi évszám azért valószínűsített, mert fontos és vezető szerepe volt az 1918–19-ben történt helyi törvénytelen-ségek kivizsgálásában és a perek lefolytatásában. (Az utolsó városi „kommunista” per 1923. máj. 12-én zajlott le). A város társadalmi életének aktív résztvevője volt, több városi testület, szerveződés tagja. Góttl (Gombos) Gyula, későbbi városi főorvos apja.

NH 1925. ápr. 5.–Levéltár–Címtár

Görög Imre (Budapest, 1951. nov. 24. – Balassagyarmat, 1994. nov. 8.)

Pedagógus, költő, képzőművész.

Szegény családban nőtt fel, ahonnan nem szabványos út vezetett a diplomáig. Műszerész képesítést szerzett 1969-ben, leszerelése után, munka mellett érettségizett le. A következő években fizikai munkásként dolgozott, közben elvégezte az esztergomi tanítóképzőt. 1976-ban megházasodott és felesége szülővárosába, Balassagyarmatra költöztek. A Petőfi Sándor Általános Iskolában tanított. 1987-ben szerezte meg második diplomáját rajz szakon az egri tanárképző főiskolán.

A tanári pályát 1991-ben cserélte fel az Ipoly című újság menedzseri posztjára. Alapító tagja volt a Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaságnak. Önálló kötete halála után jelent meg. A balassagyarmati Tavaszi tárlatokon képzőművészeti alkotásaival is szerepelt. Halála évében önálló kiállítással jelentkezett a Szerbtemplomban.

F.m.: *Túl az én időmön* (Bgy., 1996).

BHH 1994. – Görög Imréné közlése



Görgey Lajos (Dernő, 1880. dec. 22. – Balassagyarmat, 1962. dec. 19.)

Honvédtábornok.

A Ludovika Akadémiát 1898-ban végezte el, majd több helyütt szolgált a hadseregben. Az I. vh.-ban százados, 1918-ban egy székely hadosztály parancsnoka. 1919-ben fogságba esett, halálra ítélték, de Bécsbe szökött. 1920-ban a kormánycsapatokkal tért vissza, felállította a 12. gyalogezredet, több állomáshelyen szolgált, 1933-ban II. oszt. Érdemkeresztet kap. Több katonai szaklap szerkesztője és cikkírója volt. (Apja: Görgey Lajos, an.: Feymann Gizella)

F.m.: *Újoncaink műveltsége* (Hadsereg, 1910); – *Magyar Királyi Honvéd Gyalogsági Lőiskola közleményei* (1930).

Gulyás–Anyakönyv



Gregori József (Balassagyarmat ?, 1897. okt. 9. – Balassagyarmat, 1975. márc. 4.)

Cipész kisiparos.

Városi „intézmény”, aki haláláig üzte – környezetének elismerését és megbecsülését élvezve – eredeti foglalkozását. Egyszobás lakásában élt, 1971-ben a Tanácshoz fordult rendszeres szociális segélyért, mivel havi kb. 300 Forintnyi keresetéből nem tudta eltartani magát. „Aggkorom miatt csak sarokjavítást és egyéb kisebb cipőfoltozást végzek”. Ezt követően 133.- Ft havi rendszeres segélyt kapott. A városi tanács ötven évig tartó kisipari tevékenységéért 1974. dec. 9-én elismerő oklevelet adományozott neki. Háza, egyben cipésműhelye a Rákóczi fejedelem útja és a Széchenyi utca sarkán állt, igen elhanyagolt állapotban, ezért halála után a város lebontatta, helyette kis parkot alakítottak ki, melyet „Gregori parknak” neveznek. (Az elnevezés nem hivatalos).

Kmetty–Bgy. levéltár



Gulya Pál, dr. (Szupatak, 1929. nov. 7. – Balassagyarmat, 1976. szept. 13.)

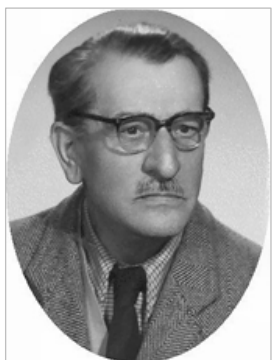
Gimnáziumi tanár, honismereti kutató.

Elemi iskoláit szülőfalujában, a polgárit Pásztón végezte, majd Salgótarjánban a Kereskedelmi Középiskolát. A Budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen szerzett diplomát történelem-földrajz szakon. Az egyetem után tanársegéd lett, de visszavágyott szülőföldjére: a balassagyarmati Tanítóképzőbe került, itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Helyes Ilonával. 1957–61 között a BBG-ben történelemtanár, 1961-től 1968-ig a Fóti Gyermekvárosban a középiskola kollégiumának igazgatóhelyettese volt. 1968–1973 között a balassagyarmati Szántó Kovács Gimnázium és Szakközépiskola igazgatója. Helytörténeti munkáját 1970-ben kezdte. A történelemtudomány területéből szerezte doktori képesítését.

F.m.: *Balassagyarmat története* (társsz. Bgy., 1977.)

Gulya Pálné közlése–Bgytört

Guttmann István, dr. (Balassagyarmat, 1899. szept. 29. – Balassagyarmat, 1979. jún. 6.)



Tisztiorvos, házi orvos.

Középiskoláit az akkori magyar királyi főgimnáziumban végezte Balassagyarmaton, a budapesti Orvostudományi Egyetemen kapott orvostudományi diplomát 1924-ben. Végzése után a Mária Valéria kórház sebészeti, belgyógyászati, majd pszichiátriai osztályain dolgozott 1929-ig. Ezt követően tisztiorvosi képzést szerzett és 1945-ig Szécsényben és Ipolyságon volt tiszti főorvos. 1945-től nyugdíjazásáig (1972) a városban dolgozott körzeti (házi) orvosként; a Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetést ekkor kapta.

Guttmann Katalin közlése–NH 1930. okt. 20; 1939. jan. 1.

GY

Gyarmathy Michel (Ehrenfeld Miklós) (Balassagyarmat, 1908. jan. 23. – Párizs, 1996. okt. 30.) 1841–45 között az árvák atyja, 1836-ban tagja az építmenyi bizottságnak.

Rendező, díszlet- és jelmeztervező.

Balassagyarmaton töltötte gyermekkorát, a BBG-ben tanult, de érettségi vizsgát nem tett. Budapestre költözött, az Iparművészeti Iskolában folytatott tanulmányai mellett Jaschik Álmos művészeti szabadiskoláját is látogatta, ahol scenikai tanulmányokat folytatott. Az 1930-as évek elején kezdett a fővárosi színházakban (Király Színház, Városi Színház, Budai Színpark) dolgozni. 1933-ban Párizsban telepedett le, ahol pályája végéig a Folies-Bergère revüszínház grafikus, díszlet- és jelmeztervezője, rendezője, művészeti igazgatója és részvénytulajdonosa volt. Festőként és grafikusként is közismert volt, legismertebb Josephine Baker-ről készített portréja.

Mindig szívesen emlékezett vissza szülővárosára, verseiben a szülőföld, Balassagyarmat képei elevenednek meg. Revüiben is szívesen használt magyar elemeket. 1984-ben járt újra városában, ugyanekkor Budapesten átvette a Magyar Népköztársaság rubinokkal ékesített zászlórendjét. Balassagyarmaton temették el 1996. nov. 14.-én.
F.m.: *Mosolyok és könnyek* (Párizs, 1970); *Volt egyszer, hol nem volt* (Párizs, 1975).

SzKbgy-Esze-MSZT (II.)-Majdán B



Gyarmati László (Balassagyarmat, 1921. ápr. 18. – Madrid, 1980. szept. 1.)

Gyógyszerész, egyetemi tanár.

Középiskoláit szülővárosában végezte, majd a bp.-i Orvostudományi Egyetemen szerzett gyógyszerész diplomát 1949-ben. 1955-től az Egészségügyi Tisztai Iskolán oktatott hivatásos tisztként, majd a Magyar Néphadsereg egészségügyi szolgálatának kutatóintézetében dolgozott. 1971-ben egyetemi tanárrá nevezték ki a SOTE Gyógyszerészeti Intézetébe, dékánhelyettes is volt. A Gyógyszerészet és az Acta Pharmaceutica Hungarica c. folyóiratok szerkesztő-bizottságának volt tagja, a kémiai tudományok kandidátusa.

F. m.: *A gyakorlati toxikológia alapjai* (Bp., 1963); – *Klinikai toxikológia* (társsz., Bp., 1969); – *Aeroszlok gyógyszer-technológiája* (társsz., Bp., 1979); – *A gyógyszer-technológia és a biofarmacia kémiai ellenőrző módszerei* (társsz. Bp., 1982).

Gyógyszerészet, 1980. 3. sz. (Gy.L.)-MÉL 1994

Gyarmathy Mihály (vitész) (Balassagyarmat, 1894. máj. 10 – Budapest, 1972.)

Kereskedő, képviselőházi terembiztos, vitézi hadnagy.

Gimnáziumi tanulmányait szülővárosában végezte, felsőfokú kereskedelmi főiskolát Pozsonyban. 1915-ig kereskedő Balassagyarmaton (rövid ideig Ausztriában). Az I. világháborút végigharcolta, több kitüntetést kapott, 1927-ben vitézzé avatták. A Balassagyarmati járás vitézi hadnagya lett. 1932-ben a Nemzeti Egység Párt megyei, majd országos elnöki titkára, a Nógrád Megyei Madách Társaság alapító tagja. A balassagyarmati Katolikus Legényegylet világi elnöke volt 1931–1935 között.

KMKA-NH 1931. máj.-Niedermann

Gyurkovits Pál (1700-as évek közepe/vége – 1847-ban még élt.)

Balassagyarmat főbírója 1846–47-ben.

Nemesember, ősei Trencsén vm.-ből származtak, mestersége mészáros. Háza a Kis Tabánban volt.

Petrikné

Gyürky Ábrahám, gr. (Kisterenye, 1836. – Temes-Gyarmat, 1901. dec. 15.)

Nógrád vármegye főispánja.

„Ábrahám gróf, szül. Kis-Terennén 1836 jan. 29. A katonai pályára lépve, 1856. Morva- és Oláhországban a 8. sz. dsidásezredben, mint hadnagy szolgált. 1866-ban a porosz és olasz háborúban, mint önkéntes huszárfőhadnagy vett részt. Itt szerzett érdemeiért 1867. grófi rangra emeltetett”. 1862-ben kamarás, 1872 ápr. 6-án Nógrád vármegye főispánjává nevezték ki, 17 éven át töltötte be ezt a tisztséget. 1881-ben a Lipót-rend középkeresztjét nyerte el, 1884-ben valódi belső titkos tanácsossá nevezték ki. Egy ideig Nyitra vármegye főispánja is volt, a város díszpolgára. Tagja volt a porosz Johannita-rendnek. 1891-ben lemondott Nógrád vármegye főispánságáról és a losonci kerület képviselője lett. A szabadelvű párthoz csatlakozott, de a közigazgatási vita alkalmával kilépett a pártból. Apja Gy. Pál „dúsgazdag palócz király”, anyja Vay Erzsébet.

Pallas–Gyászjelentés–Borovszky

Gyürky Katalin (Hollné) (Balassagyarmat, 1925. febr. 25. – Budapest 2002. aug. 17.)

Régész, kutatási területe a középkor.

F.m: *A Buda melletti kánai apátság feltárása* (Bp., 1996); – *Az egykori budai domonkos kolostor* (Bp., 1976); – *Das mittelalterliche Dominikanerkloster in Buda* (Bp., 1981); – *Az üveg. A Budapesti Történelmi Múzeum középkori gyűjteménye.* (Bp. 1986, angolul is); – *A domonkos rend középkori kolostorai Budán.* (in: Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Szerk. Haris A.; 1994).

BKK 2000–Danis Győző: Kána megmentése (National Geographic, 2005).

H

Halász Tibor, dr. (Ipolság, 1904. jan. 19.–Balassagyarmat, 1991. júl. 6.)

Jogász, a Nógrád Megyei Bíróság tanácselnöke.

1921-ben Vácon érettségizett, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán végzett 1926-ban. A bírói vizsgát 1931-ben tette le. Joggyakornok (Balassagyarmati Törvényszék, 1929); jegyző (Balassagyarmati Törvényszék, 1936 júl.); bíró (Salgótarjáni Járásírószág, 1938. júl.); bíró (Balassagyarmati Járásírószág, 1939. nov.); bíró (Balassagyarmati Törvényszék, 1940. máj.); tanácselnök (Nógrád Megyei Bíróság, 1947 – 1974. jún.). 1976-ban 50 éves munkaviszony után vonult nyugdíjba, ezen alkalomból megkapta az Igazságügy Kiváló Dolgozója kitüntetést. Apja, Halász Ferenc árvaszéki ülnök, író, a Honti Lapok szerkesztője volt.

Halász Csilla dr.–TóthT



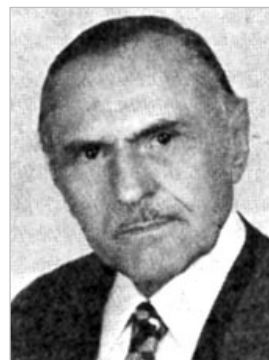
Hámori Dezső (Holczmann) (Balassagyarmat, 1910. febr. 17. – Budakeszi, 1982. dec. 12.)

Állatorvos, az állatorvos-tudomány doktora, egyetemi tanár.

Tanulmányait Bp.-en végezte (1933); doktori címének elnyerését (1935) követően magántanári képesítést szerzett (1943). 1950-től az Állattenyésztési Kutatóintézet lótenyésztési osztályvezetője, 1965-től haláláig a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Min. Információs Központ állategészségügyi dokumentációs szervezetét vezette. Az Agrárirodalmi Szemle Állategészségügy c. periodikájának szerkesztője volt. Tudományos működése különösen az örökléskórtan terén ért el nemzetközi viszonylatban is kimagasló eredményeket. Egyetemi tanári címet 1979-ben kapott. Széles körű nyelvismeretével külföldön is számos elismerést aratva emelkedett szaktudományának nemzetközi élvonalába. Több száz folyóirat-közleménye és 11 szakkönyve jelent meg.

F. m.: *Lótenyésztés* (Bp.1946, 1951); – *Lótenyésztési eugénika* (Bp.1944); – *Háziállatok öröklődő alkati hibái és betegségei* (Bp., 1974); – *Constitutional disorders and hereditary diseases in domestic animals* (Bp.-Amsterdam, 1983); – *El cuidado de los animales domésticos* (Hajas Józseffel, México, 1972); – *Come trattare gli animali: vacca da latte* (Hajas Józseffel, (Bologna, 1974).

MÉL 1994 cd–Karasszon Dénes: Hámori Dezső dr. 1910–1982. (Magyar Állatorvosok Lapja, 1983. 38. 637-638)–konyvtar.univet.hu



Hámosné dr., Dusovszky Mária (Debrecen, 1874. jan. 25. – Debrecen, 1945. nov. 24.) Magyar nyelv és történelem szakos tanár, a bgyarmati polgáriskola igazgatója (1921–1935).

Az 1927/28-as értesítő szerint már 33 éve volt tanár, Gyarmaton 8 éve tanított. Élénken részt vett a város társadalmi életében, a város rangos személyisége: a Nógrád-vármegyei Madách Társaság rendes tagja, a Társadalomtudományi Társaságnak, az Országos Polgáriskolai Tanárok Egyesületének, az Országos Vöröskereszt Egyesület, a KANSZ, az Országos Gyermekvédő Liga, a városi Szent Erzsébet Nőegylet, a Ste-

fánia Szövetség választmányának tagja, az Ingyen Fa- és Szénegyesület tb. alelnöke. Az igazgatósága alatt leplezték le Komjáthy Jenő emléktábláját a polgáriskola falán. Az 1938-as tanévtől kérte nyugdíjazását. Szülővárosába költözött, ott van eltemetve. (Korán elhunyt férje H. Péter, Bars vármegye királyi tanfelügyelője volt). Egy-két forrás szerint családi neve *Dusóczky* volt*

*KissÁ–Polg. Isk. Értesítők–anyakönyv–HK– Fogarassy Zoltán**

Hanzély Márton (Pest, 1856. aug. 22. – Balassagyarmat, 1925. márc. 27.)

Nógrád vm. árvaszéki elnöke.

Hanzély László országgyűlési képviselő és balogi Baloghy Júlia fia. 1878-ban balassagyarmati, 1883-ban szécsényi szolgabíró, majd 1887-ben gr. Gyürky Ábrahám mellett főispáni titkár. 1889-től sziráki szolgabíró, 1894-ben ismét főszolgabíró a rétsági járásban. 1898-tól árvaszéki elnökhelyettes, 1901-től Nógrád vármegye árvaszékének elnöke. A III. o. vaskorona rend lovagja.

F.m.: *Társadalmi kötelesség a hősi halált halt honfitársaink árván maradt gyermekei érdekében* (Bgy., 1916); – *Negyven év Nógrád vármegye életéből 1878–1918* (Nógrádi Hírlap 1924. 30, 36, 38, 40, 41, 42, 43 számaiban).

Esze–Miskolczy–Simon János: A Hanzély család története. Komárom, 1914. – NH 1925. ápr. 5.; NH 1928.

Hanzély Gyula, nemes (Budapest, 1870. okt. 6. – Szűgy, 1940. márc. 3.)

Gazdasági főtanácsos, bankigazgató, a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézet elnöke.

Református főgimnáziumban érettségizett, majd jogi pályára lépett: Lipcsében, Genfben és Budapesten folytatta tanulmányait. 1895 és 1920 között szűgyi birtokán gazdálkodott.

1919-től a Népbank igazgatója volt Balassagyarmaton, városi képviselő, a Megyei Gazdasági Egyesület alelnöke. A balassagyarmati Népbank megfestette portréját Gyurkovics Ferenc losonci festőművésszel.

Ladányi–ATZ–NH 1940. márc. 9. – Gyászjelentés

Harmat (Heksch) Miklós (Balassagyarmat, 1901. márc. 8. – Sao Paulo, 1957. jún. 20.)

Szerkesztő, újságíró. (1914-ben Harmatra magyarosított)

Uruguayban, majd Brazíliában élt. 1922-ben a Dél-amerikai Magyar Hírlap szerkesztője, a Sao Paoloi Magyarajkú Zsidók Egyesületének elnöke is volt.

MEIL–HK

Harmos Gábor (hihalmi) (Varsány, 1847. aug. 25. – Budapest, 1916. jan. 5.)

Jogász, ügyvéd.

Balassagyarmaton volt ügyvéd 1873-tól, 1878-tól Nógrád megye tiszti főügyésze, 1881-től főjegyzője. A Nógrádi Lapok első szerkesztője 1873. jan. 5. – 1875. dec. 26-ig, melyben Mikszáth Kálmán első írásait publikálta. Más forrás szerint (NH) Mikszáthtal alapította a lapot 1872-ben. A balassagyarmati kaszinó, a tűzoltó egyesület és a katolikus iskolaszék elnöke, három évig a takarékpénztár igazgatója. 1886-tól a budapesti ítélőtábla bírójának. A királyi tábla átszervezése után egy ideig Kassán volt bírósági tanácsos, majd visszatért Budapestre. II. oszt. Vaskereszt kitüntetését kapott.

F.m.: *Védbeszéd, melyet Benkó Sisa István bűnügyében a balassagyarmati kir. törvényszék előtt 1875. október 27-én tartott* (Bgy., 1875); – *Nógrád megye szervezete és szabályrendeletei* (Bgy., 1881–1885).

Borovszky–Végh: Sisa Pista, az utolsó nógrádi betyár. Mikszáth Kiadó, 1997.–Szinnyei–NH 1916. aug. 29.

Hasenfeld Manó, dr. (Balassagyarmat, 1836. – Budapest, 1905. febr. 9.)

Orvos, sebész, balneológus, egyetemi magántanár.

A bécsi egyetemen 1860-ban nyert orvosdoktori oklevelet; 1863-tól a fürdő-gyógyászat magántanára a budapesti egyetemen, a párizsi „orvos-fürdészeti”, a londoni orvosegylet és a nőgyógyászati társulat levelező tagja és Szliács rendelő főorvosa. Cikkei az Orvosi Hetilapban, a Gyógyászatban, a Gyógyszerészi Hetilapban, a Math. és Term. Közleményekben, a Magyar Természettudományi Társulat Közlönyében, a Magyar orvosok és természet vizsgálók Munkálataiban, az Annales d’Hydrologieban jelentek meg, főleg a gyógyvizek és a nőgyógyászati betegségek összefüggéseivel foglalkozott.

Szinnyei–MZSL–MÉI–balassagyarmat.eu

Haskó József Antal (1730. ? – Balassagyarmat, 1800. aug. 29.)

A Balassagyarmati r. k. gyülekezet kántor-tanítója volt 1756 és 1800 között.

Kacs Kovács iskolamester lányát vette feleségül. A hívek szerették, a város polgárainak tisztelete övezte, melyet halotti bejegyzése jól bizonyít: „Örök emlékezetre méltó a vallássossága, az erkölcsössége, az irodalmi tudása és a zenében való kitűnő jártassága miatt”.

F.m.: *Zivy Priklad* (Buda 1788).

Esze–Hausel/5

Hatvani László, dr. (Isaszeg, 1932. jan.11. – Balassagyarmat, 2004. szept. 20.)

Belgyógyász-reumatológus, kórházigazgató.

Iskoláit Isaszegen kezdte, majd a gödöllői Premontrei rend gimnáziumában tanult és érettségizett. A budapesti Orvostudományi Egyetemen 1956. szept. 29-én kapta meg diplomáját. Az egyetem elvégzése után a balassagyarmati kórházba került, egészen nyugállományba vonulásig ott dolgozott. 1956-tól beosztott orvosként a Belgyógyászatban, 1958-ban a két belgyógyászati osztály létrehozását követően a II. Belgyógyászatban dolgozott, ahol a reumatológiai profil dominált. 1971-től városi főorvos, majd 1973. febr. 15-től 1988. júl. 15-ig a Városi Kórház igazgatója volt, ekkor nyugdíjazták.

D.: *Balassagyarmatért Emlékérem* (1972); *Balassagyarmat Egészségéért* (2004).

Dr. Hatvani Lászlóné közlése–Kórház



Heer György (1700-as évek vége – Balassagyarmat, 1848.)

Balassagyarmat főbírója 1841-től 1844-ig.

Kötélgyártó mester. 1836–37-ben esküdt, fa-számadó, 1838–39-ben ún. belső gazda. 1846-ban törvénybíró és polgármester, 1841-ben ispotályi perceptor, 1839-ben tagja az építményi, 1845-ben a „tűzóvó” bizottságnak. A mai Széchenyi utcában lakott.

Petrikné



Hell Jenő (Dacsókeszi, 1911. jan. 31.– Szovjetunió, 1946. szept. ?)
Hivatásos katonatiszt.

1917-ben került családjával Balassagyarmatra, 1929-ben érettségizett a BBG-ben. 1933-ban lövész hadnaggyá avatták a Ludovika Akadémián.

Több helyen szolgált (Budapest, Palics, Örkénytábor). 1945. áprilisában szovjet hadifogságba esett, ott halt meg ismeretlen helyen. (Apja: H. Jenő, an: Benke Margit, felesége: Ballay Anna)

KeBé



Hemerka Gyula (Eperjes, 1917. jún. 25. – Balassagyarmat, 2000. nov. 16.)

Művelődésház igazgató.

Zenész család sarjaként végezte el a pozsonyi konzervatóriumot, majd szlovák és magyar színházakban dolgozott színészként és/vagy szervezőként. A világháború után műfordítóként alkalmazták a Népművelési Intézetnél és a Gondolat Könyvkiadónál. 1957-ben házassága révén került Balassagyarmatra, ahol hamarosan a Művelődésház igazgatója lett. Nevéhez fűződik a Madách

Színpad életre hívása, az irodalmi színpadi napok elindítása, a Palóc néptánc Együttes megszervezése, a Horváth Endre Galéria létrehozása, a palóc nyár rendezvénysorozat, regionális népművészeti bemutatók, országos társastánc bajnokságok szervezése, az Irodalmi Presszó indítása a legjobb magyar előadóművészek meghívásával. Nyugállományaiba vonulása után Nógrád megye szlovák hagyományait, a magyar és szlovák irodalom kölcsönhatásait kutatta. 1997-ben Balassagyarmatért Emlékérmet kapott.

F.m.: *Bibliográfiája* (Cikkek, rövid tanulmányok, fordítások) tételszáma 44.

BHH 1985; 1987; 2000 (Nekrológ)–Esze

Herzfeld Dezső (Balassagyarmat, 1877 (78?) – ?)

Vezérigazgató.

Középiskoláinak elvégzése után a Hunnia gépgyárban dolgozott irodistaként, majd a Magyar Takarékpénztár és Jelzáloghitelbank tisztviselője lett. 1901-től a Belvárosi Takarékpénztárba került, ahol igazgatói beosztásig vitte. Később (egy forrás szerint 1914-től, másik szerint 1935-től) a Phönix Vill. Vállalat RT. vezérigazgatója lett és számos fontos iparvállalat igazgatósági tagja. Színművét 1900 júliusában mutatták be: „Éppen olyan, mint az édesanyja” címmel. Feltehetően több írása is van.

Gulyás–MTL 1933.

Hetényi Vilmos (Mátészalka, 1869. dec. 13. – Balassagyarmat, 1909. ápr. 14.)

Balassagyarmat főjegyzője, népszerű publicista.

A piaristáknál végzett Tatán, Vácott és Győrött tanult tovább. Kertész akart lenni, az egyetemi fűvészkertbe ment dolgozni, MÁV főkertész lett, majd éles fordulattal mégis a köz szolgálatába állt. Baintner Arnold kiemelte az igen tehetséges fiatalembert, Vadkert jegyzője lett, majd Balassagyarmat város főjegyzője 1904–1909 között. A századfordulón újságírással és lapszerkesztéssel is foglalkozott. 1901-ben Hesz Vilmos álnév alatt kiadta a Nógrádi Hírlapban évekig megjelent, népszerű cikkeiből

összeállított humoros kötetét, melyeket az újságban Mimóza álnéven publikált. Ritkán lehet olvasni olyan egyértelműen elismerő emlékezést közszolgálati emberről, mint róla: „Szívén feküdt a községe ügye úgy egészében, mint minden egyes polgáré. Nem a sablonos munka embere volt, nem a hivatalos óra rideg beamtere. Sőt a hajnali órák már munkában találták télenyáron, hogy a nappalt a polgárság ügyes-bajos ügyének szentelhesse. Bizalommal ment hozzá mindenki, hisz tudták, hogy a legutolsó szegényt is oly jó szívvel támogatta hasznos tanácsaival, mint a leggazdagabbat. Nem az érdek embere volt, használni akart mindenkinek. Jó lelkét legjobban jellemzi az, hogy legszívesebben annak tett szívességet, akitől viszontszívességet nem várhatott. A bajban levőnek segítségére ment mindig, ha anyagi áldozata árán is. Ő nem volt csak addig barát, míg barátjának a szerencse kedvezett, sőt az elhagyatottat biztatta, segítette. Oly szívet, lelket mint az övé, e mai sivár korban, keveset, nagyon keveset találni, talán nem is.” (Nógrádi Hírlap 1909. 16. sz.: „Egy igaz emberrel kevesebb van a világon”. Balassagyarmaton van eltemetve.



Gulyásálnév–Kovács Anna: A bojtorjáni Mimosa. Nógrádi Történeti évkönyv 1989.–Bgytört–Gyászjelentés NH 1909. ápr.

Heves Béla (Balassagyarmat, 1880. dec. 27. – ?)

Színigazgató, színész.

1902-ben végezte a Vígyszínház színésziskoláját, majd a kispesti színháznál lett színész. Később Németh József miskolci és Andorffy Péter pozsonyi színtársulatánál lépett fel apa- és jellem-szerepekben. 1903-ban az Első erdélyi színikerület (Marosvásárhely, Nagyszeben, Déva, Dés, Torda) igazgatója lett, ahol hét évig működött. Utána (1908) a szatmári színházat vezetését nyerte el. Az I. világháború kezdetétől közel 10 évig volt hivatalban; 1923-ban megnyitotta az újpesti Blaha Lujza Színházat. 1927-ben nyugalomba vonult. 1929-ben megválasztották a Magyar Nyugdíjas Színészek Egyesülete elnökévé.



MSZM–MSZL–MÉI

Hints Ferenc, dr. (farkaslaki) (Marosvásárhely, 1890. okt. 4. – Balassagyarmat, 1949. febr.7.)

Jogász, bíró, járásbíróság elnöke.

Köztisztviselőként álló erdélyi család sarja, nemesi előnevük is szülőföldjük környékére utal. Édesapja, Hints Elek sebész-főorvos, egyetemi magántanár, a marosvásárhelyi kórház igazgatója volt. Elemi- és középiskoláit Marosvásárhelyen, jogi tanulmányait Pozsonyban, Halléban és Kolozsváron végezte. Jogászi pályafutását 1914-ben joggyakornokként kezdte a marosvásárhelyi törvényszéken, majd jegyző a kolozsvári törvényszéken. Az első világháborúban a szerb, orosz és olasz fronton harcolt, három év után főhadnagyként szerelt le több kitüntetés birtokosaként.

A háború befejeztével a románok menesztették hivatalából, átmenetileg a gyulatelki birtokán gazdálkodott, földjeit 1924-ben államosították. Felesége: vajasdi Ajtay Ilona.



1926-ban a fővárosban ügyvédi praxist folytatott, majd bírósági titkárként dolgozott a pestvidéki törvényszéken. 1929-ben kapott kir. járásbírói kinevezést Vámosmikolára, ahol a ref. Egyházközség főgondnokaként is tevékenykedett. Az 1930-as évek végén a nógrádi megyeszékhely városba, Balassagyarmatra helyezték, ahol haláláig a Járásbíróság elnökeként munkálkodott. Hamvai feleségével együtt a balassagyarmati köztemetőben nyugszanak.

Kubicza

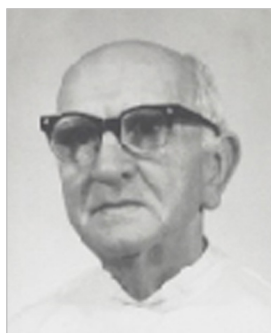


Hoffman (Hofman) Kajetán, dr. (? 1800 – Balassagyarmat? 1858. márc. 1).

1840-ben a város hat orvosának egyike.

A Bugát Pál és Flór Ferenc szerkesztette „Orvosi tár” folyóirat előfizetője volt. A város lakosságának kb. egyharmadát kitevő zsidóság a városi tanácsban három tanácstaggal képviselte. Az első képviselők Dr. Hoffman Kajetán, Berczely Mór és Elfer Soma lettek. A hitközség elöljáróságának is tagja volt.

balassagyarmat.eu



Holik Sámuel, dr. (Nyíregyháza, 1903. máj. 13.– Balassagyarmat, 1990. febr. 24.)

A kórház gyermekosztályának vezetője 1952-től 1972-ig. Szülővárosában érettségizett, a debreceni Orvostudományi Egyetemen szerzett diplomát. A debreceni klinikán lett gyakornok, majd tanársegéd a gyermekosztályon. 1936-ban került Balassagyarmatra a város első szakképzett gyermekgyógyászként. Városi orvosként és gyermekgyógyászként tevékenykedett. Később tisztiorvosi és iskolaorvosi teendőket is ellátott. Kitartóan szorgalmazta az önálló gyermekosztály létrehozását, amire 1948-ban került sor. A gyermekosztály főorvosának többszöri helyettesítése után 1952. júl. 1-től a kórház osztályvezető főorvosává nevezték ki, 1972. okt. 15-én vonult nyugállományba. Publikációinak száma 71. Aktív közéleti és szakmai tevékenységéért 1972-ben a Balassagyarmatért Emlékéremmel tüntették ki.

BHH 1990 (dr.Borszéki Erzsébet)–Patakyné Holik Katalin

Holló (Schwarz) Dezső, dr. (Balassagyarmat, 1884. – Balassagyarmat, 1938. jan. 31.)

Ügyvéd, a vármegye és a város mozgalmainak lelkes harcosa.

Ügyvédi oklevelét 1910-ben szerezte, ettől az időtől kezdve számos társadalmi feladatot vállalt. A törvényhatóság és a városi képviselőtestület tagja, a megyei ügyvédi szövetség elnöke, az országos ügyvéd szövetség társelnöke, az OMKE, a Balassagyarmati Takarékpénztár ügyésze.

NH 1938. febr. 7.

Holló Imre (Balassagyarmat, 1906. júl. 22. – Budapest, 1971. júl. 20.)

Főmérnök, Állami díjas (1970).

1930-tól az Egyesült Izzóban gépszerkesztő, majd üzemmérnök. 1940–44-ben katonai szolgálatot teljesített, és munkaszolgálatos volt. 1945-től részt vett az Egyesült Izzó

újjaépítésében, 1953-tól a Vákuumtechnikai Gépgyár főmérnöke. 1967-ben a Nagyteljesítményű Lámpagyártó-sor kutató főmérnöke. Számos újítása volt a vákuumtechnikai gépek, gépsorok és gyárak fejlesztése terén. Főleg az automatizálás technológiáját dolgozta ki világszínvonalú eredményességgel.

F. m.: *Mérőműszerek és mérés a gépiparban* (Bp., 1952); – *Vákuumtechnikai gépek* (Bp., 1954).

Hary Márta: Meghalt H. I. (Izzó, 1971. aug. 26). – MÉL 1994



Hollóssy Géza (eőri) (Kőröstarján, 1866. márc. 26. – Balassagyarmat, 1940. aug. 21.)
Nyomda és hírlap tulajdonos.

Debrecenben, majd Pallagon tanult a Gazdasági Akadémián, ahol 1882-ben végzett. 1908-ban megvette az 1885-ben alakult Könyvnyomdát Balassagyarmaton és több alkalmazottal vezette, mely akkor a megye legnagyobb nyomdája volt, a vármegye hivatalos szállítója. A Nógrádi Hírlap tulajdonosa is volt egyben. Számos társadalmi megbízatása volt, többek között a megyei törvényhatósági bizottság tagja, városi képviselő, a református egyház presbitere.

Ladányi–NH 1940. máj. 4.

Horváth Danó (Balassagyarmat, 1850. szept. 22. – Balassagyarmat, 1904. ápr. 13.)
Ügyvéd, árvaszéki ülnök, lapszerkesztő, költő.

Jogi tanulmányai elvégzése után Balassagyarmaton lett lapszerkesztő; 1877-ben vármegyei aljegyzőnek, majd árvaszéki ülnöknek választották meg. Komoly társadalmi aktivitást fejtett ki Balassagyarmat kulturális mozgalmaiban: alapítója volt a színekörnek, alelnöke és aktív dalosa a Dalegyletnek, helyettes elnöke volt az elemi iskola gondnokságának, elnöke a községi iskolaszéknek. Az 1877-ben, a Balassagyarmaton megalakult Madách Emlékügyi Bizottság jegyzője lett. Szerkesztette az Ipoly című politikai lapot 1871–72-ben és a Nógrádi Lapok és Honti Híradó című szabadelvű politikai hetilapot 1874-től haláláig, 1904-ig. Halálakor a NLHH számában a város prominens emberei emlékeztek rá (Kossaczky, Baintner Ottó) és kezdeményezték egy síremlék felállítását, mely másfél év múlva el is készült. Csuppay Ferenc, a főügyész-jóbarát adta át egy általa írt distichon kíséretében. „Bátor, erős harcos, ha közügynek érdeke hívta/
Védőjét lelte benne az elhagyatott/ Lelkében magasan a barátság
szent tüze lángolt./ Gondos apát veszített benne az árva család./
Elmúltán sírtunk: de kinek fájdalma erősebb/ A szerető hitves
könnye örökre folyik”.

F.m.: *Talizmán* (költemények) (Bgy., 1871).

Kovalcsik/I–ZoTa–NLHH 1905. nov. 1.



Horváth Elek (bibithi és legéndi) 1805 körül–Balassagyarmat, 1863. aug. 19.)
főszolgabíró, majd Nógrád megye első alispánja.

A szabadságharc idején, 1849 februárjában a császáriak elfogták és elmozdították hivatalából. Később a Nógrád megyei gazdasági egyletben is tevékenykedett.

Andor Csaba

Horváth Emil, dr. (Alsópáhok, 1932. jan. 9 – Balassagyarmat ? 1999. okt. 29.)

Jogász, bíró.



1952-ben érettségizett, a Pécsi Jogtudományi Egyetemen diplomázott. Fogalmazó (Veszprémi Járásbíróság, 1956. júl. 26); fogalmazó (Ajakai Járásbíróság, 1956. okt. 1); fogalmazó (Tapolcai Járásbíróság, 1957. jún. 4); bíró (Veszprémi Járásbíróság, 1958. jan. 7); bíró (Ajakai Járásbíróság, 1958. nov. 19.); bíró (Salgótarjáni Járásbíróság, 1964. júl. 14.); bíró (Nógrád Megyei Bíróság, 1982. jan. – 1999. dec. 31). Ekkor nyugdíjba lépett. Tanácselnök (Nógrád Megyei Bíróság, 1986. május 1.) Fialtakorúak ügyeiben eljáró tanács elnöke (Nógrád Megyei Bíróság 1987. február 1.)

TóthT–Törv.irattár

Horváth Endre (Bazin, 1896. márc. 3. – Budapest, 1954. okt. 13.)

Pénzjegyszervező grafikusművész, rézmetsző, kisgrafikák, bélyegtervek készítője, a Pénzjegynyomda művészeti igazgatója.

Alkotásain művészi fokon jeleníti meg a magyar népviseletet és a népi motívumokat. Művészete előtti tisztelgésül 1967-től utcát, 1969-től galériát neveztek el róla Balassagyarmaton, a város három helyén lepleztek le emléktáblát, 1979-től állandó kiállítás mutatja be munkásságát (Rákóczi u. 107.) A Horváth Endre Alapítványt 1985-ben Balassagyarmat Város Tanácsa létesítette, 2007 óta az Alapítvány nem önkormányzati formában működik. Balassagyarmaton van eltemetve. Síremlékét a három Párkát ábrázoló grafikájának felhasználásával id. Szabó István Kossuth-díjas szobrászművész készítette, mely a gyarmati temető egyik gyöngyszeme.

K.: *Budapest, Planetárium* (1985); *Balassagyarmat, Horváth Endre Galéria* (1985); *Budapest, Ferencvárosi Galéria* (1988); *Kecskemét, GAMF Galéria* (1991); *Balassagyarmat, Horváth Endre Galéria* (1995); *Budapest, FISE Galéria* (1995); *Balassagyarmat, Horváth Endre Galéria* (plakátok a balassagyarmati Képtár gyűjteményéből, 2003); *Budapest, Magyar Állami Operaház, Vörös Szalon* (2005); *Balassagyarmat, Horváth Endre Galéria* (2005); *Budapest, Vérhalom Galéria* (2005); *Budapest, FISE Galéria* (2006).

Kovalcsik A: Horváth Endre grafikusművész élete és munkássága Bgy. 1986.–Kmetty.



Horváth Sándor, dr. (neográdi) (Hont-füzesgyarmat, 1886. febr. 8. – ?)

Balassagyarmat polgármestere, a megye alispánja.

Régi Nógrád megyei család sarja. (Apja H. István körjegyző, evangélikus, anyja Brogyáni Diana rk. Katolikusként keresztelték 1886. árp. 16-án, és a katolikusok erről értesítették a csánki ev. egyházat, akik szintén beírták az anyakönyvükbe, itt az apa neve: petői Horváth, a gyereké Sándor István).

Középiskoláit és a jogi(államtudományi)akadémiát Sopronban végezte. 1905: körjegyző, 1910: szolgabíró, 1914: mb.főispáni titkár, 1916: főjegyző, 1917-ben Hont vármegyében lett főispáni titkár, 1924-ben Nógrád-Hont vármegyei másodfőjegyző. 1927-ben választották Balassagyarmat polgármesterévé, ezt a tisztséget 1939 áprilisáig töltötte be, ekkor ő lett a megye alispánja. Polgármesteri működése alatt

a város sokat haladt előre. 1932-ben a MAVART kiküldöttével megegyeztek abban is, hogy önálló helyi járatot állítanak be a Nagyliget-Kórház útvonalon. Számos társadalmi egyesületnek állt az élén, szépirodalmi téren is tevékeny volt. A salgótarjáni Balassi Társaság tagja, 1939-től a Madách Társaság alelnöke volt. Több helyütt közölt és olvasott fel. Mint újságíró a pozsonyi Nyugatmagyarországi Híradó munkatársa volt. Alispáni posztjáról a nyilas éra alatt nem mondott le, feltehetően ezért népbíróági eljárás indult ellene, melynek iratai azonban nem voltak fellelhetők. Szóbeli forrás szerint 1944 nov.-dec. körül családjával a Felvidékre költözött (menekült?), további sorsa nem ismert.

Ladányi-NH 1928. jan. 1.; 1939. márc. 19.–Kunné Kubicza Erzsébet közlése–Tyekvicska Á. in: Nagy Iván Történeti Kör Évkönyv 1995. 76.–MTL 1933.–HK

Horváth Vilmos (Balassagyarmat, 1879. máj. 23. – Budapest, 1949. máj. 23.)

Állatorvos, állategészségügyi szervező.

Oklevelének megszerzése (1901) után vármegyei állatorvos lett. 1904–1940 között állatorvosi szolgálatban volt, 1921-től állategészségügyi főtanácsos is a Földművelődési Minisztériumban. 1933-tól az Állatorvosi Főiskola, ill. 1934-től 1939-ig a Műszaki és Gazdaságtudományi Egy. Állatorvosi Osztályának előadója.

F.m.: *A magyar közigazgatás szervezete* (Bp., 1938).

MÉL 1994–Gulyás

Hosszu Márton (Balassagyarmat, 1894. aug. 27. – Hockliffe (Anglia), 1953. nov. 24.)

Festőművész.

Gyermekkorát Kolozsvárott töltötte, majd Budapesten elvégezte a Képzőművészeti Főiskolát. Kitűnő kapcsolatban volt az egyházzal, melytől több megrendelést is kapott. Szentképeket, oltárképeket festett és restaurált. 1928-ban Rómában megfestette XI. Pius pápa portréját, 1931-ben Tiranában Ahmed Zogu, majd I. Zogu király államfő és az anyakirálynő portréját is. 1936-tól Angliában élt, csak egyetlen lányával tartotta a kapcsolatot.

D.: 1928-tól a *Munkácsy-céh* tagja; *Szent Gergely lovagrend parancsnoka*; „*Pro ecclesia et pontifice*” aranykereszt; *Szkander bég rendjel parancsnoki kereszt*.

K.: *Budapest Műcsarnok* (1922); *Kolozsvár* (1923); *Budapest Műcsarnok* (1924); *Budapest Műcsarnok* (1926); *Kolozsvár* (1926); *Budapest Műcsarnok* (1929); *Budapest Műcsarnok* (1930); *Budapesti Nemzeti Szalon* (1935); *Varsó egyéni kiállítás* (1938); *London Magyar festők csoportkiállítása* (é.n.)

MÉI–MFGA



Hottovinszky Károly (Balassagyarmat, 1841. okt. 21.– Balassagyarmat, 1905. jan. 30.)

Római katolikus plébános, az első, aki a város szülötte volt.

Iskoláit Selmeczbányán, Nagy-Szombatban és Esztergomban végezte; 1868. aug. 2-án szentelték fel. Vajkán, majd Hidason, Tallóson és Ipolynyéken volt káplán. 1872–77 között balassagyarmati káplán, plébános-helyettes. 1877–1884-ig Marcalban, utána Balassagyarmaton plébános, haláláig. 1893-tól alesperes,



tanfelügyelő, a katolikus népnevelők egyesületének elnöke. 1900-tól címzetes kano-
nok, címzetes szentszéki ülnök és több társadalmi szervezet vezetőségi tagja (Megyei
törvényhatósági bizottság, városi képviselőtestület, Takarékpénztár igazgatósága).
Plébánossága alatt készült el a templom toronyteteje, a harangok öntése. Fejlesztette
az iskolát, bevezette a magyar nyelvű éneklést, a megalakult legényegyletnek volt
elnöke. A város nagy tiszteletben álló egyházi vezetője volt, halálakor minden közin-
tézményen kitűzték a fekete zászlót.

Mint papnövendék, a pesti magyar egyházi irodalmi iskolában tűnt fel, „A szentek
tisztelete az egyházban” című munkájával; írt szent beszédeket a Katholikus Lelki-
pásztorba, a Jó pásztorba és a Nógrádi Lapokba. Pályadíjas műve: András bácsi. (El-
beszélés az „István bácsi Naptárában” 1869.)

Szinnyei–Hausel/5

Höppner Gyula (zendi) (Pásztó, 1849. ápr. 24. – Balassagyarmat, 1924. okt. 29.)

Újságíró, gazdálkodó, fűtőművész.

Kalandos életútja során volt honvéd, részt vett az olasz és a porosz hadjáratban, szí-
nész volt Kecskeméten és Vácott, barát Aszódon. Volt ügynök, gazdálkodó, szökött
katonaként fél évet ült Pozsonyban, jegyzőként dolgozott Homokterenyén és Parádon,
tiszttviselő a balassagyarmati árvaszéken és telekkönyvnél, majd a sziráki és a módosi
járásbírószágon. 1894 után gazdálkodott Fancsikán, végül Balassagyarmaton telepedett
le, itt is hunyt el.

A feltehetően különc ember fűtőművészetével gyakran elkápráztatta a városi rendez-
vények résztvevőit. Felesége a gyászjelentésben azt közli, hogy „Báró Zendi, azaz
Höppner Gyula, mókamester és fűtőművész 77 éves korában” elhunyt. Különféle
Nógrád megyei (salgótarjáni, sziráki, balassagyarmati) lapokba írt rendszeresen,
többnek (Sziráki Közlöny, Nógrádi Ellenzék) felelős szerkesztője is volt az 1890-es
években, írói álnevei: Zendy Gyula, Báró Zendi, Báró Uzendy Gyula stb.).

www.http://pas-kisterseg.hu–NH 1924. nov. 1.–r. k. anyakönyv Bgy.–Esze–Gulyásálnév

Höppner Vencel (? 1803 körül – Balassagyarmat, 1883. márc. 3.)

Sebészorvos, kerületi orvos Balassagyarmaton.

Az 1848/49-es szabadságharc idején, az 1848. júl. 21-i megyei választmányi ülés el-
rendelte a nemzetőrség létszámának emelését. Az ülésen nagy volt a lelkesedés,
Imády Károly balassagyarmati plébánost tábori főpappá nevezték ki. Megválasztották
a nemzetőrök személyi ügyivel foglalkozó négytagú igazoló választmányt is, melynek
H. lett az egyik tagja (Szentiványi Anzelm, Kacs Kovits Károly, Bodnár István mellett)

MID–II.–Bgytört

Hradsky, Ladislav (Balassagyarmat, 1911. aug. 27. – Prága, 1987. márc. 5.)

Író, műfordító, a magyar irodalom népszerűsítője Csehországban.

Munkásságából kiemelkedő a XIX. és XX. század magyar szépirodalom fordítása
cseh nyelvre (köztük Madách, Mikszáth kötetei, A Pál-utcai fiúk, Ady, Arany, József
Attila versei) és a cseh–magyar ill. magyar–cseh nagyszótár.

D: *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1964)

BHH 1987.– www.babelmatrix.org/index.php?interfaceLang=hu

Hrdlicska Károly (Nagybánhegyes, 1888. – Balassagyarmat, 1935. jan. 12.)

Orvos.

A Mária Valéria kórház orvosának nevezte ki a főispán 1931-ben, később a balassagyarmati Társadalombiztosítási Kirendeltség pénztárnoka és körzeti (házi) orvos volt évtizedekig. Fiatalon halt meg, a balassagyarmati temetőben fekszik, feleségével, Borhegyi Rózsival.

NH 1934. jún. 3; 1935. jan. 13. – Bgy. ev. egyházközség levéltára.



Hummel Kornél (Budapest, 1907. júl. 12. – Bp.? 1945.)

Mártírhálált halt, katolikus pap.

1929. jún. 29-én szentelték pappá. Jeszenszky Kálmán plébánossága idején került Balassagyarmatra káplánnak, Major István és a később több könyvet író Perlaky (Prassel) Lajos mellé. Kray iktatta be Balassagyarmatom 1931. szept. 26-án, 1931–32-ben a bgy-i Katolikus Legényegylet másodelnöke volt. 1932-ig látta el az egyházi feladatokat, majd innét a Budapest-Zuglói plébániára helyezték. 1933-tól hittanár volt a fővárosban, haláláig. A front alatt – ő is, mint több paptestvére az országban – az erőszakoskodó orosz katonákkal szemben próbált nőket megvédeni, ekkor a katonák agyonlőtték.

Reiter László: Vértanú papjaink (Életrő 2003) – Niedermann



Hummer Ferenc (1700-as évek utolsó harmada? – Balassagyarmat, 1835.)

A város főbírója volt 1829–30 között.

Pékmester volt, 1823–28 és 1831–34 között esküdt, egyben a borkassza „perceptora”, pincetulajdonos. A Kistabán utcában lakott.

Petrikné



Hummer Mihály (Felsőesztergály, 1859. jún. 13. – Balassagyarmat, 1918. júl. 31.)

Királyi kereskedelmi tanácsos.

A rk. iskolaszék tagja, egyik legismertebb nagykereskedő, virilista, választott képviselő, Jeszenszky Kálmán apátplébános temette.

Bgy.tört. – NH 1918.

Huszár Aladár, (baráti) [Ipolybalog, 1885. máj. 10. – Mauthausen, (Dachau?) 1945. febr. 5.]

Politikus, Nógrád-Hont vármegye, majd Esztergom-Komárom vm. főispánja.

A középiskolát a váci piaristáknál és a budapesti II. kerületi katolikus főgimnáziumban végezte. Jogot hallgatott részben a budapesti, részben a genfi egyetemen. Doktorátusa után, 1908-ban fogalmazó-gyakornokként lépett Nógrád vármegye szolgálatába.



1910-ben Nógrád vármegye aljegyzője lett. 1912-ben Balassagyarmatra költöztek. Az első világháború után vármegyei másodfőjegyzőnek nevezték ki. 1919-ben a cseh megszállás alatt részt vett a szlovákokkal folytatott tárgyaláson Zólyomban, majd ő fogalmazta meg a tiltakozó jegyzéket az antant fegyverszüneti bizottságához, 1919. jan. 29-én a vasutasok és polgárok javaslatára kézbe vette a városparancsnokságot, felszólította a cseheket a fegyver letételére, a város cseh megszállása elleni harc egyik vezetője. A Tanácsköztársaság idején visszavonult, de következetes „ellenforradalmi” magatartást tanúsított: segítette a menekülő konzervatívok átjutását az Ipolyon, házában bújtatta Tormay Cecile írónőt. Állását elveszítette, feleségének ékszereit lefoglalták, élelmiszerigazolványt nem kaptak. A letartóztatás elől hat hétig bujdosni kényszerült a környező hegyekben. A kommün bukása után, 1919 szeptemberében Nógrád és Hont megye kormánybiztosa lett, 1920. aug. 24-től 1923-ig főispánja. 1923. szept. 18-án leplezték le arcképét, melyet Márk Lajos festőművész festett. 1923–1932-ig Komárom és Esztergom vármegye főispánja. 1932 novemberétől 1934 júniusáig Budapest főpolgármestere, 1934 júniusától 1944. márc. 19-ig az Országos Társadalombiztosító Intézet elnöke volt. 1944. márc. 23-án németellenessége miatt „nyugdíjazták”, ápr. 3-án a Gestapo letartóztatta, koncentrációs táborban halt meg.

MÉL–BHH 1995–Vadász Ferenc: Tenyérnyi ég. Bp. 1970.–NH 1919/20/23 évi számai



Huszay Gábor, dr. (Balassagyarmat, 1944. júl. 9.– Budapest, 2009. máj. 31.)

Közlekedésmérnök, mérnök-közgazdász, a KERMI főigazgatója. A Budapesti Műszaki Egyetemen végzett, majd a MKKE mérnök-közgazdász szakán 1977-ben. 1970-től a KERMI-ben dolgozott, 1988-tól a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség elnöke.

D.: *Klauzál Gábor-díj* (1995), *Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje*

Ki Kicsoda. Poligráf 2009.



Hübner Jenő (Székesfehérvár, 1863. szept. 30. – Budapest, 1929. aug. 10.)

Építész.

Budapesten tanult, az egyetemet Bécsben végezte, majd 1882–1887 között ott is dolgozott. Hazatérve Alpár Ignácnál helyezkedett el. 1894-től önállóan vállalt megbízásokat. Stílusát a historizmus jellemezte; szívesen alkalmazott francia reneszánsz elemeket is.

Főbb tervezései: *Balassagyarmati közkórház* (1897–98) és *a Törvényszéki palota* (1894), *Győri városháza*, *Tordai kórház*, Budapesten a volt Lipótvárosi Takarékpénztár palotája, székesfehérvári *Árpádfürdő*, kolozsvári *Marianum Leánynevelő Intézet*, budapesti *Fő-utcai börtön*, győri *Szentháromság Kórház*.

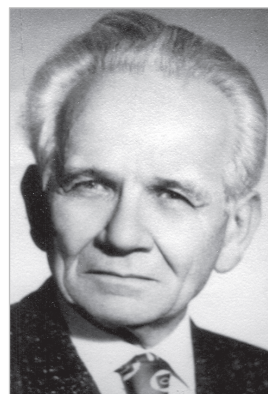
MÉL–Wikipédia–Majdán

I

Ibrányi Endre (Budapest, 1903. ápr. 24. – Balassagyarmat, 1977. okt. 28.)

Belgyógyász, a balassagyarmati Rendelőintézet igazgató főorvosa (1950–1972).

Alap- és középiskolai tanulmányait a fővárosban végezte. Orvosi diplomáját 1928-ban vette át a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi fakultásán. Az egyetem elvégzését követően a fővárosi Szent László, Szent Rókus Kórházakban és rövid ideig a Herczog Klinikán dolgozott. 1931-ben Érsekvadkertre költözött a család, ahol ő körzeti orvosként tevékenykedett közel tíz esztendeig. Itt bekapcsolódott a község közéletébe, szövetkezeti elnök, községi képviselő lett, majd ellátta a Nemzeti Egységpárt elnöki feladatait is. Mélyen vallásos meggyőződése alapján az egyházközség világi elnökeként irányította a falu vallásos életét. 1941-ben a család Balassagyarmatra költözött, ahol az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) balassagyarmati szervezetének a vezetésével bízták meg. 1950-ben a város Rendelőintézetének igazgatójává nevezték ki, nyugállományba vonulásáig ebben a beosztásban dolgozott. Városunkban is hosszú ideig vett részt a Főplébánia egyházközségi képviselő-testületi munkájában. 2009-ben a Város Díszpolgárra díjjal tüntették ki (posztumusz).



Kórház–2008

Illés István (Homokterenye, 1871. jún. 9. – ? 1944-ben még élt).

A BBG magyar-latin szakos tanára 1910–24 között.

Középiskoláit Rozsnyón, az egyetemet Budapesten végezte. 1897-ben a rózsashegyi kegyesrendiek gimnáziumában, 1898-tól 1910-ig Selmezbányán és Désen tanított. 1934-ben Zalaegerszegre került. Tárcái jelentek meg többek között a Dési Hírlapban, a Nógrádi Hírlapban.

Zeneszerzéssel is foglalkozott, fennmaradt műve: Emma (kerिंगő).

F.m.: *Fejezetek Arany János mondattanából* (é.n.).

Főgimn. Értesítő 1911–Gulyás



Ilovszky Ármin (? 1881. – Balassagyarmat, 1943.)

Földbirtokos, gazdálkodó.

Balassagyarmat Horthy-korszakbeli egyik leggazdagabb vállalkozó szellemű személyisége, városi képviselőtestületi tag. Az 1920–30-as években a nyírjesi vizenyős területű földek bérelésével, birtoklásával, az ott található erek, patakocskák vizének fölfogásával, hét tóból álló hal- és mezőgazdasági mintagazdaságot hozott létre (állattartás, dohánytermesztés, öntözéses bolgárkertészet, gyümölcsstermesztés). Síremléke a helyi, műemlék zsidó temetőben található.



Majdán Béla



Imády Károly (Tornynos, 1811. nov. 7. – Balassagyarmat, 1883. dec. 10.)

Balassagyarmat plébánosa 1840–1883 között.

Eredeti családi neve Smolik (Smolka?) volt. Tanulmányait Nagyszombaton és Budapesten végezte, 1834-ben szentelték pappá. 1830-ban jött Balassagyarmatra, itt volt káplán 1839-ig, ezt követően – közkívánatra – plébános. A város és a hívők megelégedésére 43 évig volt Balassagyarmat plébánosa. Mikszáth jól ismerte, korai írásaiban gyakori szereplő. Hosszú szolgálata alatt „szemtanúja volt a reformkornak, a forradalmi időknek és a

szabadságharcnak, az osztrák önkényuralomnak, a kiegyezés korának és a dualizmus kezdeti éveinek”. 1857-ben ő fogadta a városba látogató császárt, ekkor kapta meg a Ferenc József rendet, mely lovagi címmel járt. Rendkívül népszerű, közkedvelt egyházi és közéleti ember volt, városa 1895-ben síremléket emelt neki.

Mikszáth–Hausel/5



Ipolyi (1934-ig Ivanich) Károly (Balassagyarmat, 1903. aug. 27. – Budapest, 1991. jún. 3.)

Vegyésszmérnök, posta műszaki tanácsos.

A Budapesti József Nádor Műegyetemen vegyésszmérnöki oklevelét 1926-ban szerezte meg. 1922-ben az egyetemi év nyári szünetében a Posta vegyészeti osztályán gyakornokoskodott. 1926-tól 1972-ig, nyugállományba vonulásáig a Posta Kísérleti Állomás vegyészeti osztályán dolgozott. Munkaköre a postai üzemanyagok vizsgálata, átvétele, minőségi feltételeinek kidolgozása és a postaüzem érdekébe eső kísérletek. Szakirodalmi munkát is végzett.

1958-tól a posta műszaki igazgatója volt. Cikkei a Közlekedéstudományi Szemlében, a Magyar Technikában, az Elektrotechnikában és a Magyar Kémikusok Lapjában jelentek meg. Kutatásainak eredményei alapján meghívást kapott a genfi International Telegraph and Telephone Consultative Committee munkájában való részvételre. 57 tudományos-műszaki közleménye jelent meg.

D.: *Munka Érdemrend ezüst fokozata; Közlekedés Kiváló Dolgozója; Magyar Szabványügyi Hivatal emléklakettje.*

Fm.: *Anyagismeret. Felsőfokú távközlési technika* (Bp., 1964.)

RÚL–Postamérnöki szolgálat 1887–1937. Bp., 1937.(335 o.) – Szerk. önéletrajz



Iványi Józsefné, (kisjeszeni) Jeszenszky Margit (Balassagyarmat, 1887. okt. 22 – Balassagyarmat, 1964. jan. 7.)

Tanítónő.

Tanulmányait a budapesti Ranolder Nőnevelő Intézetben folytatta; házasságkötése után 1914-ben kezdett tanítani a balassagyarmati római katolikus elemi fiúiskolában, annak első osztályait vezetve. Több híres tanítványa volt, mint például: Ligeti Lajos, Szabó Lőrinc, Jobbágy Károly, Polgár István. Jobbágy Károly több versében név szerint is említi. 27 évi tanítás után vonult

nyugalomba. Jeszenszky Kálmán esztergomi főszékesegyházi plébános, prelátus, protonotárius kanonok húga.

Szalkay Katalin

Iványi József (Szelőce [Nyitra vm.] 1886. dec. 3. – Balassagyarmat, 1971. okt. 15.)

Nógrád megyei királyi tanfelügyelő.

1936-ban Abaúj-Torna vármegye, 1938-ban Abaúj-Torna vármegye és Kassa törvényhatósági város kir. tanfelügyelője volt, 1943 végén visszatért Balassagyarmatra. A II. világháború után újjászervezte a Nógrád megyei tanfelügyelőséget, amely a háborús rongálódások miatt egy ideig saját házában működött. Tanügyi főtanácsos, egyházközségi elnök is volt. Az 1950-es években nyugdíját megvonták. A balassagyarmati Palóc Múzeumban teremőrként, majd tárlatvezetőként dolgozott 81 éves koráig.



Szalkay Katalin közlése–BBG adattár

Izraelita egyház balassagyarmati közössége

Egyike a legrégebbi magyarországi zsidó hitközségeknek, több mint 500 évvel ezelőtt alakult.

A hitközség levéltárának jó része az 1919-es kommün alatt teljesen megsemmisült.

Három templomuk volt: a zsinagóga – mely az ország egyik legszebb, román-arab stílusú temploma volt – 1865–66-ban épült. Létrejöttében nagy szerepet játszott a közösség akkori elnöke és tudós főrabbi, Deutsch Dávid (→). (A II. világháború végén a lőszerraktárnak használt épületet a visszavonuló német hadsereg felrobbantotta). A Bész Hamidras-t 1852-ben, az Ifjúsági Egyesület imaházát, 1926-ban építették. A városban lakó zsidók többsége az orthodoxia követője volt. A Chevra Kadisa az egyház fennállása óta működött, a temetőben évszázados sírkövek hirdetik a zsidóság folyamatos jelenlétét a városban. A temető ma védett műemlék.

Egyéb egyházi intézmények:

- Talmud Tóra egyesület és iskolája; Izr. elemi iskola (6 osztályos, 5 tantermes); Nőegylet; Legényegylet; Ifjúsági Egyesület, Cserkészcsapat. Az iskolákban 1854-ben rendszeresítették a magyar nyelvű oktatást.
- Az első ismert rabbi Baruch Liebermann volt a XIX. század második felében, őt követte Deutsch Áron Dávid, akit fia, Deutsch Áhron József (Pozsony, 1839. – Bgy. 1922.) követett 1878–1922 között, majd annak fia: D. Dávid (1899 – 1944). A háború után rövid ideig utóbbi veje, Kálmán Pinkhász lett rabbi, aki a 40-es évek végén Izraelbe ment. A hitközség egyik jegyzője a zsidó elemi iskola tanítója, Lövinger József volt (1852–1924). A város ismert egyénisége, Lázár Mihály (→) seprű gyáros is volt (1886–1944) a hitközség elnöke.

Részletesen: balassagyarmat.eu

Ladányi–MZSL–Majdán

J



Jagyutt Pál (Losonc, 1916. aug. 30. – Balassagyarmat, 2009. jún. 11.)

Mestercukrász.

A szakma alapjait Losoncon és Besztercebányán szerezte meg. A világpolitikai események hatására azonban kitelepítettként más-
hol kellett keresnie a megélhetést. 1938-ban Budapestre került,
ahol a kezdeti nehézségeken anyai nagybátyja segítette át. Pest-
szenterzsébeten dolgozott, ott ismerkedett meg későbbi feleségé-
vel. A világháború alatt többször behívták katonai szolgálatra.

Budapest szőnyegbombázása elől Balassagyarmatra „menekül-
tek”, ahol éppen bátyja bérelte a Kaszinót (Ipoly Szállót). Ez a kisváros lett otthonuk,
gyermekük szülővárosa. A cukrászat mellett itt kezdte el a vendéglős tevékenységet
megnyitva a Scitovszky utcában a Fészek vendéglőt. A Balassagyarmaton élő cuk-
rászt kollégái nehezen fogadták be, de a vendégek elismerték a minőséget mindenek
elő helyező munkáját és hamarosan kitüntető bizalmukkal honorálták. Kézműves mi-
voltát végig megtartotta és cukrászgenerációk kerültek ki a vezetése alatt álló üzem-
ből. Élete jól példázza a kisiparosok jelmondatát: A mesterség tisztelete az iparos be-
csülete. A Balassagyarmatért Emlékérem tulajdonosa (1994).

BHH 2009 (szerk.)



Janko Král' (Kráľ János) (Liptószentmiklós, 1822. ápr. 24. –
Aranyosmarót, 1876. máj. 23.)

Szlovák költő, a szlovák forradalmi költészet megalkotója.

A pozsonyi evangélikus líceumban tanult jogot, itt kezdett verse-
ket írni, melyek Hurban *Nitra* (1844) című almanachjában jelen-
tek meg. Kezdeti versei népies műdalok voltak, melyekhez ké-
sőbb is szívesen visszatért. Igen sok verse népdalként maradt
fenn. Műveinek filozófiája sok hasonlóságot mutat Petőfi mun-
kájával. Pesten volt kisegítő egy ügyvédi irodában, így az 1848-
as forradalom kitörése ott érte, jelen volt a Pilvaxban, a Nemzeti
Múzeumnál. A forradalom mellé állt, Ipolyságon lázította a népet

a nemesség ellen, ezért 10 havi fogságra ítélték. Szabadulása után Balassagyarmaton
telepedett le, a megye szolgálatába állt, itt alapított családot, gyermekeit itt keresztel-
ték, több gyarmati családdal tartott fenn szoros kapcsolatot. Műveinek többsége nem
maradt fenn írott formában, mivel legtöbb művét megsemmisítette. Stílusa a
romantika és a realizmus kettősségével jellemezhető. Munkásságát 1952-re sikerült
rendeznie Milan Pišút irodalomkritikusnak.

A költő születésének 170. éves évfordulóján emléktábla-avatásra került sor a volt me-
gyeháza falán Balassagyarmaton. A magyar Írószövetség nevében Jókai Anna, a szlo-
vák nagykövetség nevében dr. Rudolf Chmel koszorúztak.

RLhirdesse-wikipédia

Jankovics László (1795–1854)

Nógrádmegyei földbirtokos, alispán.

1842-től megyei főszolgabíró, 1848. júl. 10-től másodalispán, majd Majthényi cs. biztos 1849 februárjában első alispánná nevezte ki, s mint ilyen az 1849. okt. 5.-én megalakult polgári és fenyítő törvényszék elnöke lett. Nógrád ideiglenes visszafoglalása után, Kossuth kormánybiztosa, Repeczky (→) elfogatta. 1850-től ismét alispán, majd megyei törvényszéki elnök volt.

Varga-OTA 2002

Jánossy Ferenc (Budapest, 1926. szept. 13. – Balassagyarmat, 1983. febr. 26.)

Festőművész, a balassagyarmati Képtár névadója.

Apja gimnáziumi tanár, édesanyja divattervező volt. Nagyapja híres beszercebányai építész, nagybátyja szintén neves építész. Bátyja, Jánossy István költő, műfordító, esszéíró, György testvére Kossuth-díjas építészmérnök, az Iparművészeti Főiskola tanára.

1945–50 között a Képzőművészeti Főiskolán Szőnyi István, Kmetty János és Fónyi Géza tanítványa volt. Már főiskolás korában részt vett az Európai Iskola kiállításain. 1951-ben Nuridsány Zoltánnal, Orosz Gellérttel és Sugár Gyulával együtt megalakítják a Négyesfogatot, közös kiállításokon mutatkoznak be, nagy szakmai elismeréseket aratva. Munkássága a posztimpresszionizmustól a szürrealizmusig ível. Olaj- és vízfestményeken kívül mozaikokat és grafikákat is készített, kerámiafestéssel is foglalkozott.

1956 novemberében művészettörténész feleségével együtt elhagyta az országot. Egy esztendőt Olaszországban töltött, majd Svájcban telepedett le, 1957-től 1963-ig Baselen élt. 1963 júliusában visszatért Magyarországra. A hazai képzőművészeti életbe nehezen illeszkedett be. 1964-től, egészségi állapota miatt Balassagyarmatra jött gyógykezelésre, itt telepedett le és dolgozott közel 20 éven át. 1990-ben posztumusz Horváth Endre-díjat kapott.

K.: Életében belföldön 18 önálló, 17 válogatott csoportos, 3 külföldi, halála után 8 kiállítása volt, 2004-ben emlék kiállítása nyílt Budapesten. Képei láthatók: Herman Ottó Múzeum (Miskolc); Kunstmuseum (Basel); Magyar Nemzeti Galéria (Bp); Városi Képtár (Balassagyarmat); Sok képe van magángyűjteményekben.

Irod: *Rejtett képzőművészeti értékek. Jánossy Ferenc festőművész kiállítása az Árkád Galériában.* (Megnyitja Jánossy István író. 1994. június 7.); *Jánossy Ferenc – Firinc 1926–1983*; Kortárs Kiadó 2004. Szerk: Csejdy László.

KMML–MFGÉL

**Jaskovics Ferenc** (Eperjes, 1860. szept. 17. – Balassagyarmat, 1914. jún. 19.)

A BBG második igazgatója.

Szülővárosában, Eperjesen végezte a gimnáziumot, majd a budapesti tudományegyetemen magyar és német nyelvből, irodalomból és bölcsletről nyert oklevelet. 1884-ben a szatmárnémeti kir. kat. főgimnáziumban kezdte tanári pályáját, ahol 17 évet töltött. 1901-ben került Balassagyarmatra igazgatónak. E feladata mellett intenzíven vett részt a város életében: a Dalegylet elnöke, a



Nógrádvármegyei Múzeum Társulat alelnöke és igazgatója, a Sportegyesület alelnöke, Nógrád Vármegye törvényhatóságának és Balassagyarmat képviselőtestületének tagja. Tanári működése 25 éves jubileumakor nagy ünneplésben részesült, számos előkelőség jelent meg. A vezérszónok Eötvös Józsefet idézte: „Életünk égő szövétnekhez hasonló, mely lassabban, majd sebesebben, de szüntelenül fogy. Boldog, ki, midőn életének e mulandóságára gondol, azzal vigasztalhatja magát, hogy sokaknak világított”.

A gimnáziumi értesítőben tanártársa, Schehák Rezső nekrológiájában így ír róla: „Nemcsak ékes szólását, de arany tollát is felhasználta a nemes célok érdekében”. Balassagyarmaton van eltemetve, de sírja ma már nem lelhető meg. A 20–30-as években halála évfordulóján, sírja mellett a Városi Dalegylet elénekelt kedvenc dalát és Kossatzky Arnold emlékezett rá.

F.m.: Mikes Kelemen (Szeged, 1902); – *A szatmárnémeti Dalegyesület története* (Szatmár, 1900); – *A Nógrádvármegyei Múzeum Társulat története* (Bgy., 1910); – *A Nógrád Vármegyei Múzeum építésének története* (Bgy., 1913); – *A mi új gimnáziumunk*. (Gimn. Értesítő 1901–1902).

Főgimn. Ért. 1910–1911; 1913–14–Borovszky–Gulyás–Anyakönyv–NH 1921. okt. 9.



Jeszenszky Danó (Dániel) (Losonc, 1824. jan. 5. – Budapest, 1906. okt. 27.)

Ügyvéd, királyi közjegyző, Balassagyarmat újjászületésének vezérszemélyisége.

Középiskoláit szülővárosában kezdte, Selmecbányán, majd Pozsonyban folytatta, ahol 1843-ban Petőfi Sándor lakótársa volt. 1848-ban letette az ügyvédi vizsgát, majd a szabadságharcban a nógrádi nemzetőr zászlóaljnál főhadnagyként szolgált. Később Debrecenben, a pénzügyminisztériumban volt fogalmazó, majd Losonc térparancsnoka. A szabadságharc után Balassagyarmaton

ügyvéd, később az ügyvédi kamara elnöke. 1862–63-ban alapította és szerkesztette a Felvidéki Magyar Közlönyt, 1864-ben megalapította a Balassagyarmati Takarékpénztárt. 1863-ban alapító-elnöke a Balassagyarmati Dalegyletnek, 1869-ben a megalakuló balassagyarmati Népkör első igazgatója, 1873-ban részt vesz a színikör építésének előkészítő munkálataiban, ugyanezen évben az *Ipoly* c. ellenzéki lap „lapfelügyelője”. 1875-ben királyi közjegyzőnek nevezték ki, ezért (is) 1879-ben Budapestre költözött hasonló státuszban, ahol haláláig élt. A Vachot Imre által szerkesztett „Losonczy Phönix”-be megírta Losonc történetét Jeszenői Danó álnéven. A Petőfi Társaság tagja volt, költőként is jelentős.

F.m.: *Költemények* (Bp., 1888) (Temérdek álnév alatt).

Borovszky–Szinyei–RNL–Kovalcsik/1–ZoTa



Jeszenszky Kálmán (Balassagyarmat, 1873. okt. 11. – Esztergom, 1946. jan. 29.)

1905-től 1931-ig Balassagyarmat plébánosa, a város kulturális és társadalmi életének meghatározó személyisége, a város díszpolgára. Apja Jeszenszky Géza telekkönyvvezető, anyja Irsinecz Anna. Gimnáziumi tanulmányait Losoncon és Esztergomban végezte, teológiát Esztergomban hallgatott, Prohászka Ottokár növendéke volt. 1896-ban szentelték pappá. Egy évig Nagysáró községben

volt subsidiarius, 1897-ben Budapestre került hitoktatónak. 1900-ban felsőbb leányiskolai és leánygimnáziumi hittanár lett. Már hitoktatói idejéből is számos szépirodalmi töredék, színdarab, esszé maradt ránk. 1905. júl. 1-jétől Balassagyarmat plébánosa 1931 januárjáig. Aktív tevékenységet fejtett ki a katolikus egyesületekben (Katolikus Legényegylet; Budapesti Központi Oltáregyesület balassagyarmati fiókjá; Szent Erzsébet r. k. Nőegylet; Férfi Kongregáció; Credo Férfi Egyesület; Jézus Szent Szíve Társulat; Női Mária Kongregáció; Katolikus Leányok Országos Szövetsége stb.) Szerepet vállalt a kulturális, közművelődési egyesületek munkájában is: tagja, majd alelnöke volt a Nógrádvármegyei Múzeum Társulatnak, alapítója, alelnöke, elnöke, majd díszelnöke a Nógrádvármegyei Madách Társaságnak, ahol számos irodalmi előadást tartott. Számos egyházi méltósága közül kiemelendő, hogy 1924-ben XI. Pius Pápa pápai prelátussá nevezte ki. 1931. jan. 22-én a hercegprímás főszékesegyházi kanonokká nevezte ki Esztergomba, 1932-ben a főszékesegyházi főesperesi teendőkre kapott megbízást. Balassagyarmatról történt elhelyezésekor a Nógrád-vármegyei Nagy Iván Múzeumnak adta értékes könyvtárát. Esztergomban élt haláláig, ott is temették el a főszékesegyház kriptájában. 1991-től utca viseli nevét városunkban.

F.m: *Emléklapok a balassagyarmati kath. legényegylet zászlószentelésére* (Bgy., 1902); – *Isten felé. Egyházi beszéd sorozat felsőbb leányiskolai és leánygimnáziumi növendékek számára* (Győr, 1903); – *Karcolatok a nőnevelésről* (Bgy., 1906); – *Jaskovics Ferenc 1860–1914. Emlékbeszéd* (Bgy., 1916); – *Háborús utam emlékei* (Bgy., 1917); – *Szent beszéd, melyet Szent Adalbert ünnepén 1931. április 19-én az esztergomi főszékesegyházban elmondott* (Esztergom, 1931); – *A balassagyarmati róm. kath. elemi fiúiskola vázlatos története* (Bgy., 1934). „Kiknek köszönhetjük a világháborút?” (NH 1915. dec. 5.)

Borovszky-Kovalcsik/I—Esze

Jeszenszky Margit (Lucfalva, 1894. máj. 20.– Salgótarján, 1974. márc. 6.)

Az „utolsó evangélikus tanítónő” volt.

Nyugdíjazása után Salgótarjánba költözött rokonaihoz. A balassagyarmati evangélikus parókián lévő levéltár halotti anyakönyvében is szerepel, ott olvasható az idézett megjegyzés.

Gyászjelentés–HTA–Bgy. ev. egyházközség levéltára

Jobbágy Károly (Balassagyarmat, 1921. máj. 27. – Budapest, 1998. jan. 16.)

Költő, műfordító.

1939-től gyors-gépíró, 1942-ben szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1948-ban tért haza.

Orosz szakos tanári diplomát, 1954-ben fordítói oklevelet szerzett, 1959-ben az ELTE magyar szakán diplomázott. 1957-től nyugdíjazásáig gimnáziumi tanárként működött. Az 1956-os forradalomban nem vett részt, de lelkesen üdvözölte azt. „A rádió mellett” és a „Mondják, a Himnuszt énekelték” c. versei elérték a világon szétszórt magyarokat is, és hatalmas sikert arattak. 1986 tavaszán kéthónapos amerikai meghívást kapott, úti élményeit önálló kötetben örökítette meg, amelyet a balassagyarmati Ipoly Könyvkiadó jelentetett meg. E kötet bevételeiből irodalmi alapítványt hozott létre, így régi vágya teljesült, hogy valamit tehetett szülővárosáért. Síremléke a balassagyarmati temetőben van. Balassagyarmat díszpolgára (1981).



D.: *József Attila-díj* (1953, 1964); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1964); *Felszabadulás emlékérem*; *Mikszáth plakett* (1973).

F.m: *Feltámadás* (1955); – *Hajnali viadal* (1956); – *Hó és Nap* (1962); – *Háló nélkül* (1965); – *Éjszakai vetítés* (1967); – *Papírszárnyak* (1970); – *Szentendrei búcsú* (1976); – *Líra négy keréken* (1979); – *Amerika poétaszárnyon.* (1987) – *Vesszőfutás* (hadifogságban írt versek, 1990); – *Tigrisek lázadása* (1993); – *Mondják, a Himnuszt énekelték – versek 56-ról* (2006).

MIL–KMÍK– BHH 1984., 1985/2., 1986., 1996., 1998.



József Farkas (Balassagyarmat, 1921. aug. 10.– Budapest, 2009. nov. 9.)

Irodalomtörténész.

1939–42 gyári munkás, 1942–45 munkaszolgálatos, ELTE BTK 1946–50. 1955–1956-ban a Magyar Rádió irodalmi osztályán csoportvezető, 1957 elején elbocsátották. 1958-tól a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének munkatársa, 1973–1990 között osztályvezetője volt. Irodalomtudományok kandidátusa (1956), doktora (1987).

Kutatási területe a századelő, különösen az I. világháború és a forradalmak magyar irodalma volt.

D.: *Akadémiai Díj* (1969, 1987), *Gábor Andor-díj* (1995).

F.m.: „*Rohanunk a forradalomba*” (1957); – „*Mindenki újokra készül*” (1959–67); *A magyar sajtótörténet irodalmának válogatott bibliográfiája* (1705–1945) (szerk. 1972); – *Tanulmányok a szocialista irodalom történetéből* (társszerk. 1975, 1977); – *Írók, eszmék, forradalmak* (1979); – *Értelmiség és forradalom* (1984); *Erkölc és hivatástudat* (1989); – *Mítosz és utópia* (társszerk. 1995); *Álmok és tények* (2001).

MÉI–BKK

Juhász János (Balassagyarmat, 1933. dec. 14. – Budapest, 1986. júl. 4.)

Gazdasági vezető.

1956-ban kapott oklevelet a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen. 1967-ig a Központi Statisztikai Hivatalban, 1967–68-ban a Gazdaságkutató Intézetben dolgozott. 1968-tól 1980-ig az MSZMP Központi Bizottságának gazdaságpolitikai osztályán politikai munkatárs, majd alosztályvezető, osztályvezető h. 1981-től az Országos Számítástechnikai Vállalat, 1982-től haláláig a Számítástechnika-alkalmazási Vállalat vezérigazgatója.

MÉL 1994



Juhász László (Bernece, 1920. máj. 22. – Balassagyarmat, 2013. okt. 12.).

Nyugalmazott vadászpilóta.

Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, majd a közeli Ipolyságon érettségizett. 18 évesen pilóta kiképzésre jelentkezett, felvételt nyert. Egy kétszáz fős alakulat tagjaként az elsők között került Olaszországba repülő kiképzésre, majd 1939 jan. 1-jével megalakult a Magyar Királyi Honvéd Légierő, melynek pilótája

lett. A II. világháborút pilótaként szolgálta végig, egyéves frontszolgálat alatt felderítői tevékenységet végzett. Héja típusú gépével hosszú időn keresztül tartotta a 10.500 méteres magassági rekordot. Egy balesetet követően kiképzőtiszt lett a veszprémi légi bázison. A háború befejeztével több külföldi felkérést is kapott, amelyeket visszautasított, noha sejthető volt, hogy *horthysta katonának* fogják tekinteni és üldöztetésnek lesz kitéve. Első civil munkahelye a Nógrád megyei Állami Építőipari Vállalt lett, munka mellett építész-technikusi képesítést szerzett az Ybl Miklós Műszaki Főiskolán. Családjával az 1950-es évek végén költöztek Balassagyarmatra. Az Ipoly-vidéki Erdő és Fafeldolgozó Gazdaságnál ügyintézőként, majd a Nógrád Megyei Kéményséprő és Kályhaépítő Vállalatnál igazgatóként dolgozott, 1980-ban vonult nyugállományba. Utolsó repülő élménye, hogy: 82 éves korában Bessenyei Péter műrepülő világbajnokunktól magabiztosan vette át a Red Bull nevű gépmadár irányítását természetes közegében, a több száz méteres magasságban. A tartalmas életút, a városhoz való hűsége elismeréseként a Balassagyarmatért Emlékérmét vehette át 2012-ben.

SZlaud (szerk)

K

Kacskovics András, dr. (Balassagyarmat, 1915. júl. 30. – ? 1944. okt. 6.)

Jogász, bíró.

Szakmai pályafutása: Joggyakorlatra bocsátott (Balassagyarmat) 1938. júl.–1939. júl.; Aljegyző (Balassagyarmati Járásbíróság, 1940. jan.); aljegyző (Balassagyarmati Törvényszék, 1940. jún.); jegyző (Balassagyarmati Törvényszék, 1941. júl.); titkár (Balassagyarmati Törvényszék, 1942. jan.); bíró (Rétsági Járásbíróság, 1942); bíró (Balassagyarmati Járásbíróság, 1943. szept.). 1944. okt. 6-án hősi halált halt. (Felesége: baracskai Szűts Klára sz.: Budapest, 1921.01.10–1975.05.27.)

TóthT–Törv.irattár–anyakönyv



Kacskovics Gyula, dr. (Pest, 1838. júl. 22. – Balassagyarmat, 1921. ?)

Orvos, Nógrád megye főorvosa volt.

Az 1883. évi megyei tisztújításkor lett vármegyei főorvos. Az 1896-ban alakult ellenzéki szellemű Népkör tagja volt.

ÁTZ–Bgytört–Borovszky

Kacskovics Károly (Mohora, 1799. ápr. 11. – Balassagyarmat, 1880. ápr. 3.)

Jogász, költő, megyei főügyész.

K. Ferencz földbirtokos és Tamaskovics Borbála fia. Császári és királyi törvényszéki ülnök, 1836–39-ig Nógrád megye főügyésze, 1847–48-ban börtön főfelügyelő, 1849-ben a császári orosz hadseregben biztos; a szabadságharc utáni ideiglenes rendszer idején cs. és kir. törvényszéki ülnök. Komjáthy Anselm: Nógrád-vármegyei Nemzeti Intézet monographiája c. munkájában (Balassagyarmat, 1896.) így ír róla: „... a magyar nyelv kiképzésére és terjesztésére Lajos testvérével együtt kiváló gondot fordított, minélfogva én még élő kortársaimmal együtt Kacskovics Károlyt tartom intézetünk indítványozójának”. Költeményei az Auróban, Hébében és a Koszorúban jelentek meg. Toldy Ferenc alkalmasnak tartotta arra, hogy egy tervezett fordítói társaság vezetőjének javasolja és rábízsa Schiller Don Carlosának átültetését.



Szinnyei–Borovszky–Szluha

Kacskovics Lajos (Mohora 1806. máj. 29. – Sőj, 1891. dec. 9.)

Ügyvéd, Nógrád megyei törvényszék bírása Balassagyarmaton, publicista, politikus, az MTA lev. tagja.

Középiskoláit Pesten és Vácott, a jogi tudományokat Győrött és Pesten végezte. Kapcsolatba került az Auróra-körrel, itt ismerkedett meg Kisfaludy Károllyal, Bajzával, majd Vörösmartyval és Toldyval, „kiknek buzdítására költeményeivel föllépett az akkori folyóiratokban”. (Költeményei a Koszorúban, Urániában és a Társalkodóban jelentek meg). 1829-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1832-ben részt vett a pozsonyi országgyűlésen, ahol Constitutionell cím alatt országgyűlési tudósításokkal kéziratot

hírlapot adott ki. Országgyűlési munkássága alatt a haza akkori nevezetesebb férfiival, gr. Széchenyi Istvánnal, báró Wesselényi Miklóssal, Kossuth Lajossal, Bezerédj Istvánnal is közelebbi ismeretségbe jutott. 1935-ben a Magyar Gazdasági Egyesület Nógrád megyei titkára lett.

Visszatérve Pestre a Kisdédóvó intézeteket terjesztő országos egyesület titkára lett és az egyesület Évlapjait szerkesztette 1837-43-ig. Munkássága alatt hazánkban a kisdédóvó intézetek száma hetvenre szaporodott. Az MTA 1837-ben levelező tagjául választotta. 1843-ban Pest város főjegyzője lett. 1848-ban képviselő, részt vesz a szabadságharcban, melynek leverése után egy ideig bujdosnia kellett, majd visszavonult vármegyéjébe. 1861-ben Budapest Ferencváros kerülete képviselőjének választotta. 1865-ben Nógrád vármegyei törvényszéki bíró lett, hivatalát 1874-ig viselte. Sirjánál Nagy Iván mondott beszédet.

F.m.: *Közlemények a kisdédóvás s nevelés köréből.* Buda, 1843; – *Kéziratban maradt önéletrajza 1888-ból és Testőr című novellája 1841-ből.* – *Szerkesztette a Magyar Gazda* (1841-43), *a Műipar* (1841), *a Mezőgazdasági Nefelejts* (1841-49) c. lapokat, *a Mezei Naptárt* (1840-44), *a Gazdasági Kistükört* (1843), *a Mezei gazdaság alapos ismeretére vezető Kalauzt* (1843) és *a Kertészeti Füzeteket* (1862).

Borovszky–Pallas–Szinyei–NL

Kalas Géza, dr. (Magyarcséke, 1918. febr. 15. – Balassagyarmat, 1991. jún. 16.)

Jogász, bíró.

Debrecenben érettségizett, Tisza István Egyetem jogi karán diplomázott 1940-ben. Tanácsvezető bíró (Nógrád Megyei Bíróság, 1957. márc. 21.); Elnökhelyettes (Nógrád Megyei Bíróság, 1964. márc. 1. – 1978. jún. 30.) (nyugdíjba lépett) Tanácsvezető bíró (Nógrád Megyei Bíróság, 1957. márc. 21.); Elnökhelyettes (Nógrád Megyei Bíróság, 1964. márc. 1. – 1978. jún. 30.) (nyugdíjba lépett).

1957-ben költözött családjával együtt Balassagyarmatra, ahol hamar bekapcsolódott a város irodalmi életébe. Maga is szerepelt a később országosan elismert Madách Imre Irodalmi Színpad egyik alapítójaként, műsorainak szerkesztője és (társ)rendezője lett. Párhuzamosan a Bajcsy Ált. Iskola gyermek színjátszó csoportjában nevelte ki az utánpótlást. Kicsik és nagyok – gyarmati generációk köszönhetik neki, hogy megszerették a verseket. Számos szakmai elismerés kitüntette.

TóthT–Törv. irattár–anyakönyv–Kalas György



Kalas Gézáné, dr., Ladányi Melinda (Borsodszemere, 1923. okt. 20. – Győr, 2015. szept. 9.)

Tanítónő.

Egerben, az angolkisasszonyok intézetében szerzett tanítói diplomát 1942-ben. Pályakezdőként egy kis jársági faluba, Alattyánba került, majd az 50-es évek derekán Nyíregyháza egyik peremkerületi iskolájában nevelte a sokgyermekes, szegény családok gyerekeit. 1957-ben érkezett Balassagyarmatra, ahol a Bajcsy-Zsilinszky úti Általános Iskola tantestülete fogadta soraiba. Előbb napközis nevelőként, majd igazgatóhelyettesként tevékenykedett 1970-



ig. Később a Dózsa György Általános Iskolában vállalt munkát. Sok időt szentelt a hasznosnak tartott szabadidős elfoglaltságok megkedveltetésének: selyemhernyó-tenyésztés, a népi hagyományok ápolása, bábkészítés, bábozás. Bábcsoportja országos minősítést kapott. Nyugállományba vonulása óta is élénk kapcsolatot tart a város közösségeivel. Több mint két évtizede a magányosok, az öregek, az elesettek, a vi-gaszra szorulóknak gyámolítója. Magára vállalta a balassagyarmati nyugdíjas pedagógu-sok klubjának vezetését.

D.: *Közoktatás Kiváló Dolgozója; Kiváló Pedagógus Érdemérem; Balassagyarmatért Emlékérem (2002); Balassagyarmat Önkormányzat Vasdiplomája (2012).*

BHH 2003—www.balassagyarmat.eu.

Kalmár István (Bánk, 1799. szept. 26. – Balassagyarmat, 1867. dec. 10.)

Ügyvéd, irodalmár, a város közeleti személyisége.

Gyermekkorát Bánkon töltötte (édesapja ott volt evangélikus lelkész). Feltételezhető, hogy Sárospatakon végezte jogi tanulmányait, 1821-ben ügyvédként telepedett le Ba-lassagyarmaton, munkáját 1861-ig gyakorolta. Az 1830-as évektől a kékkői uradalom ügyvédje lett az 1840-es évek közepéig. Úgy tűnik, hogy egyik elindítója, de leg-alábbis aktív mozgatója lett a város és az uradalmak között kezdett ún. cenzualista pernek. 1831-ben a Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet megalakításakor az alapítók, a mozgalmat pénzzel támogatók között volt és 1848-ig tevékeny szerepet is vállalt. Fe-lelése, „Kalmár Pistáné” szerepel azon a listán, amelyen a szépeket írták egybe. A „megye szépei” kézimunkákat és egyéb ajándékokat készítettek az Intézet által szer-vezett bálókra. A Nemzeti Intézet célja a magyar nyelv terjesztése volt a megyében. Az 1840–1850-es években tagja volt a balassagyarmati evangélikus egyházközségnek és a magyar iskola felügyelői tiszttét is ellátta. 1857-ben javasolta magyar nyelvű is-tentiszteletek tartását, melyet elfogadtak. Irodalom iránti érdeklődését jelzi, hogy Gyarmatra költözése után több értékes kéziratot és könyvet másolt le; 1824-ben az „Aeneas” Szalkay Antal-féle fordítását, 1825-ben összeállított egy latin nyelvű kéz-iratot a közjogról, 1827-ben németre fordította Volney vallástörténeti monográfiáját, 1833-ban lemásolta a Csécsi naplót (ezt másolta le aztán Nagy Iván magának), 1854-ben Petőfi verseit írta össze. Nyomtatásban azonban újságcikkein kívül egyik kézirata sem jelent meg. 1858-ban háromszor is kérvényezte kölcsönkönyvtár nyitásának en-gedélyezését, ami úgy tűnik, hogy sikerült, mert 1860-as levelében kéri Nagy Iván segítségét a pesti könyvbeszerzéshez. A kölcsönkönyvtár megnyitása jelentős esemé-nye a város művelődéstörténetének.

Hausel/3



Kalocsay Frigyes (Balassagyarmat, 1937. máj. 11. – Balassa-gyarmat, 2014. okt. 24)

Gimnáziumi tanár.

A BBG-ben érettségizett, majd 1959-ben végzett a Tanítóképző-ben. Hollókőn kezdett tanítani. 1966-ban az egri Tanárképző Fő-iskolán szerzett történelem-énekművészet tanári diplomát, történelem szakon pedig 1979-ben szerzett egyetemi diplomát az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen. Nyugdíjba vonulásáig évtizedeken át tanított a Szent-Györgyi Albert Gimnáziumban és jogelőd iskolájában. Alapító szervezője az Édesanyám rózsafája nemzetközi népdaléneklési versenynek. Nevéhez

fűződik a Szent-Györgyi Gimnázium és jogelőd iskolájának énekkara, amellyel többször szerepelt megyei, országos kórustalálkozókra s több alkalommal elnyerték az Év kórusa címet is, szerepeltek televízióban, 1989-ben Berlinben két hangversenyt adtak. Mai napig szervezője az Adventi kórustalálkozónak, amelyben városi, megyei középiskolások énekelnek Losonc, Ipolyság és Kolozsvár diákjaival. Kezdeményezésére alakult meg 2007-ben a Régi Tanárok Köre. Balassagyarmat szülöttjeként, a városért, a kultúráért, a humánus összetartozásért végzett tisztességes, példamutató és kiemelkedő munkájáért a Balassagyarmatért emlékérem kitüntetést kapta 2012-ben.

SZlaud (szerk)–balassagyarmat.eu.

Kamarás József (Salgótarján, 1909. szept. 27. – Balassagyarmat, 2004. júl. 21.)

Lokálpatrióta, az általa létrehívott Civitas Fortissima Kör örökös díszelnöke.

Érettségi után a Járásbíróságnál helyezkedett el tisztviselőként. Az 1930-as években az MTI-nél dolgozott, mint tudósító, Horthy Miklós kormányzótól Nemzetvédelmi Keresztet kapott munkája elismeréseként. 1944-ben a Kisgazdapárt támogatásával a gyarmati rendőralakulathoz került, melyet akkor hoztak létre. Amikor a kommunista rendőrpáncsnok felszólította, hogy lépjen be a pártba, a rendőrségtől kilépett, s a városi kórházba került szertárnoknak. 1947. aug. 15-én Mindszenty József hercegprímás mellett lehetett az egyik szónok, amikor az kihirdette a Mária-évet Esztergomban. Zeneszeretete végigkísérte életét. Még tanulóként játszott az Erdélyi József által vezetett Balassagyarmati Dalárda szimfonikus zenekarában, az ötvenes években a Bertalan Ákos vezette zenekarban, majd a városi fúvószenekarban. Kórházi éve alatt rengeteg kultúrműsort rendezett munkája mellett, Kenessey Alberttel és Bartha Elemérrel megírták a kórház vázlatos történetét is. Több mint 200 verset hagyott hátra, színdarabot is írt, dramatizált. 1978-ban alapítóként belépett a Balassagyarmati Honismereti Körbe, több cikket publikált a Balassagyarmati Honismereti Híradóban is.

D.: *Balassagyarmatért Emlékérem (1992), Balassagyarmat díszpolgára (1999).*

BHH 2004. (Szabó Andrea)



Kanyó Tibor (Órhalom, 1958. szept. 18. – Budapest, 2006. máj. 12.)

Tanár, történész.

Az általános iskola elvégzése után a BBG-ben érettségizett 1976-ban. Munka mellett szerzett diplomát történelem-népművelés szakon a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, majd 1993-ban történelem szakon az ELTE Bölcsészettudományi Karán. 1988-tól haláláig a balassagyarmati Szondi György Szaközépiskola és Szakiskola tanára volt. A Balassagyarmati Honismereti Kör tagja, az 1919. jan. 29-i balassagyarmati események egyik első történész összegzője. Történelemtanárként diákjaival részt vett a honismereti pályázatokon, vetélkedőkön és sokat tett a fiatalok történelmi ismereteinek gyarapításáért, a honismeret megszerettetéséért. Elvégezte az Államigazgatási Főiskola igazgatásszervező szakát, majd 1997-ben az időközi választáson Hugyag község polgármestere lett. Ne-



véhez fűződik a 2000-ben átadott hugyagi Millenniumi Emlékpark, és az ott elhelyezett Szent István-szobor felállítása. Sokat tett az 1956-ban, Hugyagon brutális kegyetlenséggel kivégzett két mártír, Hadady Rudolf és Hargitay Lajos emlékének ápolásáért. 2004 októberében felállította az áldozatok jelképes sírját, emlékművét. Munkája elismeréseként 2004. okt. 23-án a POFOSZ Érdemkeresztjét vehette át, majd e testület Nógrád Megyei Szervezetével együttműködve megkezdte a településen egy emlékhely kialakítását a hősök tiszteletére, de ennek átadását már nem élhette meg. 2006 októberében – POFOSZ Emlékplakett 1956. 50. jubileumi év – posztumusz kitüntetésben részesült. Az Önkormányzattól a „Balassagyarmat Kiváló Pedagógusa” címet kapta posztumusz (2006).

BHH 2006.–Balassagyarmat város honlapja



Kapos István (Garamszentbenedek, 1880. szept. 26. – Balassagyarmat, 1959. dec. 29.)

A római katolikus Nemzeti Iskola igazgatója.

Pedagógiai tanulmányait Léván végezte és fejezte be 1901. jún. 28-án. Ezt követően 12 évet Szklabonyán tanított, ahol terjesztette a magyar nyelvet. Balassagyarmaton 1912-től tanított. Verseket is írt és közölt, a Skarabeusz Asztaltársaság alelnöke, verseit ott is felolvasta. Az 1918-19-es baloldali változások idején is szerepelt, de 1921-ben irredenta színpadkép verseit írta és jelentette meg. 1922-ben a KANSZ jegyzője. Tagja volt a Madách

Társaságnak, a Mikszáth Társaságnak és a Gárdonyi Géza körnek. A Katolikus Legényegylet színielőadásainak egyik rendezője. 1937-ben a hercegprímás a r. k. Nemzeti Iskola igazgatójává nevezte ki. 1941 októberében vonult nyugdíjba.

F.m.: *Múlt, jelen és jövő. Irredenta élőkép* (Kucsera Endrével, Bgy. 1921.)

Bgytört–NH 1937. szept. 5.; 1940. szept. 27.–dr. Kapos Gyula közlése–Niedermann



Kapos Károlyné (Reményi Márta) Balassagyarmat, 1890. okt. 11.– Budapest, 1974. okt. 16.

Balassagyarmat vezető óvónője, Reményi Károly városbíró lánya.

Apját 5 éves korában elvesztette, nevelőanyjához, Robicsek Józsefné vácdukai kastélyába került, ahol testvéreivel együtt kiváló képzésben részesült. Óvónői oklevelét 1906-ban szerezte a budapesti Országos Kisdédóvó-Egyesület Képző Intézetében. Tanítónői képesítését magánúton tette le a Ranolder Intézetben.

Balassagyarmaton 1908. jún. 13-án kezdte meg vezető óvónői működését, évente 150-200 gyermekkel foglalkozott. Negyvenévi községi, majd városi alkalmazás után, 1948-ban ment nyugdíjba. Négy lányát – férje, Kapos Károly korai halála miatt – egyedül nevelte, mindegyiküket pedagógusi pályára. 1949-ben Budapestre költözött, családja körében

élt haláláig. Ő adományozta a sztregovai Madách muzeumnak az író valahai tulajdonát képező kovácsoltvas hintaszéket. (Rokoni kapcsolatok révén került hozzá).

Rosta Lászlóné (unokája) közlése

Kaposy István (Koppányszántó, 1852. nov. 30. – Szombathely, 1936. máj. 30.)

Tanár.

Az elemi tanítóképzőt Pécsen, az alreáliskolát ugyanott végezte; 1875-től a budapesti pedagógiumban tanult, ahol nyelvtudományból és történelemből képesítő vizsgát tett; 1879-ben főgimnáziumra szóló tornatanítói oklevelet nyert. 1877-től tanított Mágocson, majd Balassagyarmaton (1881–82-ben, a polgári iskolában), Komjáthy Jenő barátja volt. 1889-től a szombathelyi felső kereskedelmi iskolában magyar nyelvet és irodalmat, történelmet és közgazdasági ismereteket adott elő. A szombathelyi Berzsenyi-kör jegyzője s könyvtárnoka. Pedagógiai cikkeket és bírálatokat írt a Néptanítók Lapjába, az Ellenőrbe, az Iskolai Szemlébe és a Vas megyei Tanügybe; szép-irodalmi dolgozatokat vidéki lapokba.

Polg. Isk. Értesítő/1928–29/Szinnyei–Gulyás

Kardos Gyula (Maglód, 1880. márc. 26. – Budapest, 1943. szept. 2.)

Evangelikus püspök, Nógrád vármegye tanügyi esperese, kormányfőtanácsos.

Selmezbányán, Pozsonyban tanult, 1903-ban szentelték pappá, innentől kezdve Balassagyarmaton segédlelkész, 1912-től püspöki másodlelkész, 1926-ban alesperes, 1937-ben főesperes, 1942-től dunáninnei püspök. Evangelikus és református hittanár a főgimnáziumban (1903–1906). 1935-ben kormányfőtanácsos lett. A Balassagyarmati Nőegylet titkára, a Magyar Evangelikus Egyetemes Egyház aljegyzője, egyházi bírāja. Balassagyarmaton van eltemetve.



Iskolai értesítők–KMKA–Molnár

Kassalik Ferenc (Pest, 1795. – Budapest, 1884. dec. 9.)

Építész, grafikus, a megyeháza alkotója.

Előbb apja műhelyében, majd 1819-től a bécsi akadémián rajzolást és rézmetszést tanult. 1827-től pesti polgár és céhtag. Nagyvállalkozó volt, több mint 400 alkotása ismert. Az általa nagy számban épített empire stílusú bérházak a terület legjobb kihasználásának szempontjai szerint készültek. Legjelentősebb alkotásai a balassagyarmati megyeháza (1832–35), a fővárosban az egykori Nemzeti Zenede épülete a Semmelweis utcában (1836), a lebontott Vigyázó-palota a Rákóczi út sarkán (1837), a Hild József által 1863-ban átépített és az azóta lebontott régi pesti városháza (1842), a gellérthegyi Citadella (1851).

MÉL

Kaszner Olga (Losonc, 1883. – Balassagyarmat, 1962. máj. 19.)

Polgáriskolai igazgató, tanár.

Természetrajzot, éneket tanított 1918-tól 1921-ig a polgáriban. Innen a szécsényi iskolába került. Az 1933/34-es tanévben többször Gyarmatra akarták helyezni, de helyettesítés miatt maradnia kellett. Az 1934/35-ös tanévet Gyarmaton kezdte, és 1940-től az egyesített polgári igazgatóhelyettese, 1946–48 között igazgatója lett. Lányiskolai díjkezelő, a tanári könyvtár kezelője. Főtárgyain kívül tanított számtan-mértant, egészségtant, háztartástant, rajzot is. Tagja volt az Országos Polgári Iskolai Tanár- és

a helybeli Ingyen Fa- és Szénegyesületnek, az ág. h. ev. Nőegyletnek. A Balassagyarmati ev. temetőben van eltemetve.

Polg. Isk. Értesítők-HTA-Bgy. ev. egyházközösség anyakönyve

Keglevich Gábor, gróf (Pest, 1784. szept. 19. – Egreskáta, 1854. jún. 16.)

Nógrád vármegye főispánja.

1806-tól a helytartótanács egyre magasabb beosztású tisztségviselője, 1824-től Csongrád megye főispánhelyettese, 1827–1848 között Nógrád megye főispánja, 1830-tól a Magyar Kancellária tanácsosa, 1831-től koronaőr, 1832-től a Magyar Kamara al-, majd 1936-tól rendes elnöke, 1842-től főtárnokmester.

F.m.: Beszéd, melyet méltóságos buzini gróf Keglevich Gábor, Csongrád vármegye főispáni hivatalhelytartója... 1825. Sz. Iván hava 13-ik napján Szeghvár helységében helytartói hivatala elfoglalása alkalmával mondott (Szeged); – Beszéd, melyet mélt. buzini gr. K. G. mint ns. Nógrád vármegyének főispánja, ugyanazon ns. Megyének f. eszt. mind-szent hava 8. Balassa-Gyarmaton tartott tisztválasztó széke alkalmával azon ns. megye státusaihoz és rendeihez intézett (Pest, 1828).

MÉL-Varga

Kék László (Rozsnyó, 1815. márc. 2. – Balassagyarmat, 1893. aug. 14.)

Neves nyomdász, polgármester (községi bíró 1858–60).

1855-ben települt Balassagyarmatra. Tőkeigényes vállalkozását, a város első nyomdáját 1856-ban nyitotta meg. Később, „jó modorát az akkori kormányzat is méltatván, Pongrácz Károly kormánybiztos által 1858-ban Balassa-Gyarmat polgármesterévé neveztetett ki”. Kék László nyomdája a gyorsan fejlődő megyeszékhely igényeit elégítette ki. Egyrészt a megyei adminisztrációt látta el nyomtatványokkal, másrészt a korabeli közélet formálásának fontos tényezőjévé vált termékei által. Képviselőként, gyarmati polgárként, polgármesterként is a város jelentős személyisége volt.

Apja: K. József, an: Lázár Ágnes

BHH 2006.(Tóth Tamás)–anyakönyv

Kemény Gábor (Dunaszerdahely, 1836. júl.? – Budapest, 1919. márc. 10.)

Az állami elemi iskola tanára, majd igazgatója.

1868-ban került Balassagyarmatra. A helyi izr. iskolában kezdett tanítani, de az ott „tapasztalható zűrös viszonyok miatt” az elemi iskolába ment át. A magyar nyelvű oktatás nagy híve volt, ezért igazgatóvá történt kinevezésekor (1881) Steiner-ről magyarosította nevét. Német és francia nyelvet is tanított, utóbbit a polgári leányiskolában is 1894-től. A kormány tanulmányútra küldte 1872-ben nyelvismeretének bővítése végett. Látván, hogy az iskolát igen sok szegény gyermek nem tudja folytatni, Völgyi (Wagner) István, Háger Sándor és Zelenka János tanártársaival 1885 augusztusában létrehozták a Balassagyarmati Állami Elemi Iskola Segélyalapja nevű alapítványt, melyet Gönczy Pál minisztertanácsos jóvá is hagyott. Az Alapítványból elsősorban szegény, árva, valamint az idegen nyelvű, de magyarul tanulni igyekvő gyermekeket támogattak. 1906-ban, nyugdíjazása után, a fővárosba költözött gyermekei kedvéért. Szépen búcsúztatták, és az iskola megrendelte arcképét, mely elkészült és „ünnepeles keretek között lelepleztetett” a NH híradása szerint.

F.m.: *A balassagyarmati járás községeinek tanügyi monographiája* (é.n.)

Polg. Isk. Értesítő (1894-95)–Gulyás–NH 1906. júl. 8.; 1909. márc.

Kende (Kresnyák) Géza (Lőcse, 1874. – Budapest, 1907. júl. 13.)

A BBG tanára 1903–1907 között.

Tanulmányait a budapesti egyetemen, Eötvös kollégistaként végezte, matematikából és fizikából szerzett oklevelet. Rövid élete során először a kisújszállási ref. gimnáziumban volt helyettes tanár, majd az erzsébetvárosi áll. főgimnáziumban internátusi felügyelő, majd rendes tanár, németet is tanított. A balassagyarmati evangélikus egyháztanács, a Nógrád Vármegyei Múzeum könyvtárőre, a Magyar Kir. Természettudományi Társulat rendes tagja volt. 1907-ben hirtelen fellépő „idegbaj” jelentkezett nála, két tanártársa (Frenyó Győző és Schéhák Rezső) kísérte a fővárosi Schwartz klinikára, ahol hamarosan meghalt. A gimnázium tanári kara megrendítő gyászjelentést adott ki.

Főgimn. Ért. 1907–1908–NH 1907. jún. 16.; júl. 28.

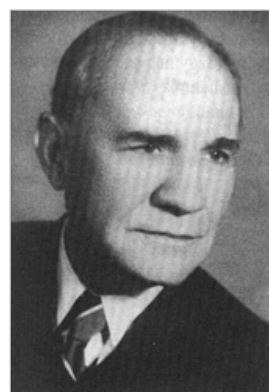
Kenessey Albert (Budapest, 1889. ápr. 27. – Balassagyarmat, 1973. jan. 31.)

Sebész, a városi kórház osztályvezető főorvosa, igazgatója, a város díszpolgára.

1913. máj. 2-án a kolozsvári tudományegyetem ünnepi ülésén avatták orvossá sub auspiciis regis, királygyűrü kíséretében. 1913 szept. 1. és 1919. márc. 31. között Budapesten ösztöndíjas műtőnövendék volt Dollinger Gyula professzor sebészeti klinikáján, közben azonban katonai szolgálatot is teljesített. 1919–1921 között alorvos volt a Rókus Kórházban Hüttl Hümér sebészeti osztályán. 1921-ben Vidakovics Kamill professzor meghívta I. tanársegédnek a létrehozandó szegedi sebészeti klinikára. 1925-ben megpályázta a balassagyarmati megyei Mária Valéria közkórházában megüresedett sebész főorvosi és kórházigazgatói állást, melyet Baross József alispán előterjesztése alapján nyert el 1925. jún. 15-i kezdettel. Kiváló sebészi kvalitása országos szinten is elismert volt. Ő alapította meg a kórház könyvtárát 1926-ban. Hosszú ideig volt a református egyház presbitere, a városi képviselőtestület tagja, a város életében tevékeny ember. 1951-ben a nagy tiszteletben álló, kiváló szakembert lemondatták. 1988-ban utcát neveztek el róla a városban. 1991-ben a kórház, melynek 26 évig volt igazgatója, az ő nevét vette fel; a kórház főbejárata mellett nagyméretű szürke márványtábla és abba épített bronz relief tiszteleg emlékének.

D.: *Signum Laudis a kardokkal, koronás érdemkereszt; Királyi Vörös-kereszt II.o. jelvény, Munka Érdemrend arany fokozata* (1969); *Balassagyarmat díszpolgára* (1970).

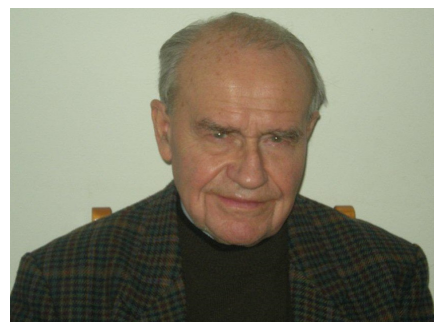
BHH 2002 (KeBé)–Kórház–Kovalcsik/3.–KMKA–NH 1926. febr. 28.–RLhird



Kenessey Béla (Balassagyarmat, 1929. máj. 5. – Budapest, 2018. jan. 12.)

Történész, szerkesztő. Szülei: Dr. Kenessey Albert sebész, kórházigazgató és Koltai Ida.

1947-ben érettségizett Balassagyarmaton a Balassi Bálint Gimnáziumban. Az 1947-48-as tanévben – édesapja kívánságára – a Pázmány Péter Tudománye-



gyetem Orvosi Karának hallgatója lett. 1948 szeptemberében ugyanezen egyetem bölcsészkarára ment át, ahol 1952 júniusában diplomázott magyar- történelem szakos tanárként. Az akkoriban kötelező katonáskodást követően 1952. október 1-től a TIT Könyvkiadójának – kezdetben *Művelt Nép*, 1959-től *Gondolat* Kiadó – szerkesztőségébe helyezték. 21 évig az Irodalmi és Művészeti, majd 10 éven át a Társadalomtudományi Szerkesztőségen dolgozott felelős szerkesztőként; nyugdíjazásáig, 1990. december 31-ig. 1961-ben kötött házasságot Hell Annával. Gyermekük: Béla 1966, Ágnes 1968. 1991 szeptemberétől 2013-ig – nyugdíjasként – a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tárlatvezető teremőre. 1962-től haláláig a Magyar Történelmi Társult tagja.

Kenessey Béláné (Hell Anna)

Keresztessy (Kreutz) Hedvig (Balassagyarmat, 1920. ápr. 4.–Budapest, 1974. jún. 28.)

Énekesnő (lírai szoprán).

Tanítónőképzőt végzett, majd a Zeneművészeti Főiskola énekszakán művész-tanári és középiskolai énektanári oklevelet szerzett. 1948–49-ben a Vígopera tagja; 1950–51-ben Kecskeméten, 1951–52-ben Cegléden, 1952–58 között Győrött volt énektanár. 1958-tól 1960-ig a Művelődésügyi Min. tisztviselője, 1961-től a Bp.-i Zeneiskolák Szervezetének szakfelügyelője volt. Mint koncerténekes sok mai szerző dalát mutatta be, oratórium-esteken is közreműködött.

MÉL 1994

Kertész Endre (Balassagyarmat, 1889. márc. 2.– Budapest, 1925. jan. 28.)

Színész.

Elemi iskoláit szülővárosában, gimnáziumi tanulmányait Budapesten végezte, majd a színészakadémia növendéke volt. 1910-ben lépett színpadra Kolozsvárott, ahonnan 1917-ben Szegedre, 1919-ben Budapestre szerződött az Andrássy-úti Színházhoz; majd a Belvárosi és a Magyar Színház tagja lett.

Főbb szerepei: *Bíró* (A vörös ember), *Szekeres* (A masamód), *A bolond* (II. Lajos), *Ibolya* (Igazgató).

MSZML–MSZL–MÉI

Kertész (Klein) István (anyakönyvben: László) (Szécsény, 1909. jún. 19.– Budapest, 1997. ?)



Szobafestő iparos mester, temetőgondnok.

Nyugdíjazása után, az 1970-es évek elejétől évtizedekig a balassagyarmati zsidó temető gondozója volt. Újrafestette a síremlékeket, fogadta és kalauzolta az elszármazottakat. 1992-ben alapítványt hozott létre a balassagyarmati zsidó közösség múltjának ápolására, a helyi izraelita temető és imaház gondozására, az imaházban kegyeleti emlékhely kialakítására. 1995-ben Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetésben részesült.

Majdán–anyakönyv

Kertész Leó (vitész) (Felsőszemeréd, 1894. aug. 3. – Balassagyarmat, 1945. nov. 30.) Kántor-tanító.

Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, a polgárit Korponán, a kántor-tanítói oklevelet Esztergomban szerezte meg 1914-ben. Az I. világháborút végig harcolta, számos kitüntetést kapott, tartalékos főhadnagyként szerelt le. Néhány évig Abádszalókon tanított, majd Balassagyarmaton a tanfelügyelőségén dolgozott. 1928-tól Patvarcon tanított, 1937-ben visszaköltözött Balassagyarmatra és itt is halt meg. Felesége: Komenda Katalin tanítónő, hét gyermekük született.

KeBé (Kertész József ny. mérnök írásos közlése alapján)

Keviczky Hugó (keviczei) (Nagyhalom, 1879. szept. 2. – Kisterenye, 1946. ápr. 7.)

Szobrászművész, éremszobrász.

Általános iskoláit Balassagyarmaton végezte, majd a zayugróci fafaragó iskolában és a bp-i Iparművészeti Főiskolában végezte tanulmányait. Mesterei Fadrusz János (?) és Stróbl Alajos voltak. Számos balassagyarmati köztéri szobor, éremportré és dombormű alkotója. A kor sokat foglalkoztatott szobrászművésze volt, többnyire az első világháború hőseinek emlékműveit alkotta országszerte. Művészi munkája mellett élénken részt vett a megye életében: tagja volt a Nógrád-Hont vm.-i törvényhatósági bizottságnak, a Hollós Mátyás társaságnak, a Nógrádmegyei Madách Társaságnak. 1921-1944 között a Százados-úti Művésztelepen élt.



F.m.: *Az 1648. évi hősnők és 1848-as emlékoszlop* (Bgy. 1908); *A csehkiverés emléktáblája* (Bgy. 1922); *Madách és Mikszáth emléktáblák* (Bgy. 1925); *Első világháborús emlékmű* (Bgy. 1929); *Kiss Árpád Ált. Iskola domborműve*; *Mailath Marietta, Demény Kálmán*; *Sréter István honv. miniszter, Prónay Pál alezr., Komjáthy Jenő mellszobrai*; *Baltik Frigyes síremléke* (Bgy.); *Az országgyűlés két házának hősi halált halt tagjaira emlékező dombormű* (Bp.); *Első világháborús emlékműve* (Szécsény, Nagyborzsöny, Ludányhalászi, Páty, Ercsi); *Thaly Kálmán* (Bp.); *Benka Gyula, Szabolcska Mihály és Tessedik Sámuel szobrai* (Szarvas), *Postások hősi emléke* (Bp);

MűvLex–MSZA–NH számai 1920-tól–Internet(KH)–RLhird–Hausel/4–MTL 1933

Kis Lőrinc, dr. (Ipolytarnóc, 1890. okt. 23. – Budapest, 1925. febr. 6.)

A BBG tornatanára 1919–1925 között.

Iskolai munkája mellett igen tevékeny volt a város életében: a Nógrád Vármegyei Földmíves Szövetség titkára (1920–25), a Nógrádi Földmíves c. lap szerkesztője, a Madách Társaság igazgató választmányi tagja, a balassagyarmati járás testnevelési bizottságának helyettes elnöke, a Nógrád megyei Gazdasági Egyesület, a MOVE és a TEVÉL tagja, a Nógrád megyei mezőgazdasági bizottság jegyzője. A népszerű fiatal tanár temetésén állami részről Sziller Péter, Blázsik Károly is részt vett. Ipolytarnócon temették el.

BBG Értesítő/1924-1925–NH 1925. febr. 8.

Kiss Antal (nemes) (Bussa, 1809. júl. 11. – Balassagyarmat, 1887.)

Katonatiszt, az 1848/49-es szabadságharc katonája.

1829-ben hadfi; 1831-ben hadnagy, 1846-ban alszázados. 1848-tól a szerb felkelők ellen harcolt a Délvidéken, júliustól századkapitány. Csatlakozott a honvédséghez, továbbra is a Délvidéken harcolt, 1849-ben őrnaggyá léptették elő, majd egy katonai kórház parancsnoka volt. A szabadságharc leverése után menekülnie kellett. 1850-ben visszatért, a hadbíróság megfosztotta rangjától, de szabadon engedték. Városunkban élt, itt is halt meg.

Bona–HK



Kiss Aranka ((Mezőlaborc, 1891. nov. 14. – Nógrádgárdony, 1972. okt. 18.)

Magyar-történelem szakos polgáriskolai tanár.

A balassagyarmati polgárban tanított 1917. febr. 24-től magyart és jogi ismereteket, az iskolai énekkart is vezette. A kommun alatt szerveződött női direktórium egyik tagja volt. 1922-ben a szécsényi polgárihoz helyezték, majd miután igazolták, hogy Gyarmaton nélkülözhetetlen, novemberben visszahelyezték.

1925–26-ban megszervezte az egyházi énekkart, mely vasárnaponként a déli misén működött közre. Tagja volt az Országos Vöröskereszt Egyesületnek (1928), a Nógrádvármegyei Múzeumtársulatnak (1928–1935), az Ingyen Fa és Szénegyesületnek (1930), az Actio Katholika kulturális bizottságának (1933), a balassagyarmati Szent Erzsébet Nőegyletnek. 1946-tól a Madách önképzőkör vezetője. Régi diákjai még ma is egyhangú rajongással emlékeznek meg róla: szabatos, szép magyarsággal beszélő, szigorú, de igazságos, az irodalmat egy életre megszerettető pedagógusként írnak róla.

Polg. Isk. Értesítők–KissÁ (Adamovits Zsuzsa; Solti Irén visszaemlékezései)–Bgytört

Kiss Árpád (Csernátfa, 1907. ápr. 21. – Budapest, 1979. szept. 29.)

A BBG tanára, a Pedagógiai Társaság elnöke.



A balassagyarmati gimnázium tanulója volt, majd tanára 1932-től 1939-ig. 1932-ben Mikó Pál helyére került a gimnáziumba, ahol francia és német nyelvet tanított. 1935-ben doktorátust szerzett francia filológiából, mint főtárgyból, filozófiából és pszichológiából, mint melléktárgyakból. 1935-től a városi Szegényügyi Bizottság titkára, a MOVE teniszegylet vezetője, 1937-től a Nógrádvármegyei Madách Társaság tagja. 1939. okt. 25-én a debreceni gyakorló gimnáziumhoz helyezték, helyére Orbók Aladárt nevezték ki. 1944-től az Országos Közoktatási Tanácshoz került, melynek működését 1945–48-ig irányította, majd az

Országos Neveléstudományi Intézetbe került. 1951–53 között Kistarcsára internálták, majd általános iskolában dolgozott. 1956 végétől a Pedagógiai Tudományos Intézet, majd az Országos Pedagógiai Intézet lett a munkahelye. Kezdeményezésére Magyarország már a 60-as évek végétől bekapcsolódott az UNESCO által kezdeményezett nemzetközi összehasonlító teljesítménymérésekbe. Egyetemi tanár, 1957-től tagja a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának, 1966-ban megvédte kandidátusi disszertációját. 1974-től a Pedagógiai Társaság elnöke. 1986. ápr. 19-től a

volt Bajcsy-Zs. általános iskola viseli nevét városunkban. Emlékét a városban két emléktábla is őrzi.

F.m.: *Az irodalmi bergsonismus* (Bgy.,1934); *Mai magyar nevelés* (Debrecen, 1943); – *Az emberi felszabadulás útja* (Debrecen 1945); – *Az új nevelés kérdései* (Bp.,1949) (Faragó Árpáddal); – *Műveltség és iskola* (Bp.,1969); – *Mérés, értékelés, osztályzás* (Bp.,1978). *Igazság költészet nélkül* (Bp., 1999). (Számos tanulmány különböző szaklapokban).

Zibolen Endre: KÁ. Magyar Pedagógia 1980/1–BBG Értesítők–Kovalcsik/3–Horváth Márton: Kiss Árpád. Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Bp. 1990.

Kiss Emil dr. (Szekszárd, 1908. jan. 9.– ?)

A BBG igazgatója (1948–1952). (Születési anyakönyvi kivonat Kis).

Angol-német szakos tanár. Az 1945 után hatalomra kerülő baloldallal helyezte a BBG élére. Számos igen népszerűtlen intézkedést volt kénytelen (hajlandó) végrehajtani.

A gimnáziumból történt távozása után a megyei művelődési osztályon volt tanulmányi felügyelő, később Salgótarjánba is költöztek. Sorsa további alakulásáról nem sikerült információt beszerezni.



HTA–BBG

Kiss Gyula, dr. (Balassagyarmat, 1911. szept. 8. – Balassagyarmat, 1976. jún. 29.)

A BBG igazgatója (1959–1967), matematika-fizika tanár.

A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett 1935-ben matematika-fizika szakos tanári oklevelet. Tanulmányai alatt Eötvöskollégista volt. 1940-ben a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen az államtudományok doktorává avatták Péccsett. Ezután kinevezték a balassagyarmati adóhivatalhoz, majd a pénzügyigazgatósághoz került. 1944. szept. 15-én katonai szolgálatra vonult be, 1945. márc.-ban orosz hadifogságba esett, ahonnan 1946. aug. 26-án tért vissza. 1950. febr. 1-jén az Országos Tervhivatal miniszteri titkára lett a salgótarjáni kirendeltségnél. A tanácsok megalakulása után a pénzügyi közigazgatásban dolgozott 1954-ig, ekkor lett tanár a BBG-ben, ahol élete végéig tanított. Balassagyarmat posztumusz díszpolgára (2001).



SZlaud–Család közlése–NH 1940. nov. 27.

Kiss Istvánné, Madarász Margit (? – ?)

A polgári iskola nyelv és történelemtanára 1884-től 1915-ig.

Szaktárgyain kívül tanított német nyelvet, rajzot, földrajzot, kézimunkát, az iskola első osztályfőnökeinek egyike. Életéről többet nem sikerült megtudni.

Polg. Isk. Értesítő/1928/29.

Kiss Tibor, dr. (Besztercebánya, 1917. máj. 8. – Balassagyarmat, 1997. júl. 18.)

Infektológus, a kórház osztályvezető főorvosa.

Tanulmányai és egyéb előzményei nem ismertek. 1958 őszén a Városi Kórházban kialakításra került egy önálló a fertőző osztály, 42 ágygal. Ennek lett vezető főorvosa, melyet nyugdíjazásáig irányított. Később, főleg gyermekágyak elhelyezésével, osztálya ágylétszám 52-re emelkedett.

D.: *Nógrád Megye Perliczi János Díja* (1979).

Anyakönyv–Kórház–Nógrád Megye Önkormányzat honlapja

Klein Gyula, dr. (Kecskemét, 1913. máj. 21. – Balassagyarmat, 1977. jún. 18.)

A város sebészeti szakrendelésének főorvosa (1957–1973).

A gimnáziumot Kecskeméten, az orvosi egyetemet Szegeden végezte 1931-ben. 1937-ben sebész szakvizsgát tett a Vidakovits-klinikán. A II. világháborúban hadifogságba esett ahonnan 1948-ban szabadult. Egy évet a szolnoki kórház fül-orr-gégészeti osztályán, majd a deszki csont-tbc osztályon dolgozott, innen került Balassagyarmatra. 1973-ban ment nyugdíjba.

Kórház



Kmetty Kálmán (Rád, 1923. nov. 19. – Balassagyarmat, 1985. dec. 16.)

Tanácselnök helyettes, helytörténész, tanár.

1943-ban tanítói oklevelet szerzett a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőben. 1943. szept. 29-én Csesztvén kezdte nevelői pályafutását, 1944 októberében Terénybe került kántortanítónak. Több éves szovjet hadifogság után 1948-ban foglalhatta el újra terényi állását. 1951. aug. 1.-től a galgagutai iskolához került. 1955-ben matematika-fizika szakos szaktanári oklevelet szerzett Budapesten. 1958. nov. 1.-én Balassagyarmatra helyezték, a Városi

Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője lett.

1960. júl. 1-től 1980-ig a Tanács végrehajtó bizottság elnökhelyettesi tisztét töltötte be. Nagy műveltséggel rendelkező városi vezető volt, aki a város anyagi lehetőségeihez képest sokat tett azért, hogy a kultúrát fejlessze. Tanácsi beosztása idején jelent meg a Városi Tanács kiadásában a Balassagyarmat története c. monográfia, Szabó Károly Balassagyarmat az irodalomban c. műve, Nagy Iván 1848-as naplója, s nem utolsósorban a Balassagyarmati utcanévek c. kiváló munkája. A Balassagyarmati Honismereti Kör alapítói között volt.

D.: *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1970); *Mikszáth emléklakett* (1973); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1977 és 1980).

F.m: *Balassagyarmat története* (Bgy., 1977, társszerző); – *Balassagyarmati utcanévek* (Bgy. 1980.)

BHH 1986 (Réti Zoltán)–HTA

Koháry István, báró (Csábrág, (Hont vm.) 1649. márc. 11. – Csábrág, 1731. márc. 29.)

Politikus, katona, költő. Balassagyarmat egyik újratelepítője a török uralom után.

A jezsuiták nagyszombati kollégiumában tanult, de nem elégedett meg főnemesi társaihoz hasonlóan a középfokú végzettséggel, 1662-ben beiratkozott a bécsi

egyetemre, ahol kitűnt tehetségével; a bölcsészet után a teológiai karon folytatta tanulmányait. 1667-ben fejezte be az egyetemet, és átvette a füleki várkapitányságot. Igen sikeres katonának bizonyult. Kitűnt lelkiismeretességével és udvarhűségével, melyhez egész élete során hű maradt, Thököly is hiába próbálta ajándékokkal és ígéretekkel megnyerni magának. 1682-ben várát a védők Koháry tudta és akarata ellenére feladták. Thököly lefogatta és magával vitte Munkács várába. A börtönből 1685 szeptemberében szabadult ki. 1686–1687-ben részt vett a felszabadító háborúban, de Eger alatt jobb karján megsebesült (1687) és katonai pályájának ezzel vége szakadt. Udvarhű magatartása jutalmaként 1707-ben altábornagy, 1711-ben Hont megye örökös főispánja, 1714-ben országbíró lett és Fülek várát örökös joggal a Koháry családnak adományozta a császár. 1711-ben I. József király Hont vármegye örökös főispánjává nevezte ki. 1723-tól visszavonultan élt a csábrági várban családja körében. Egyéni hangulatú költői műveket alkotott. A város egyik tulajdonosaként, a törökök kiűzése után a teljesen elnéptelenedett város újratelepítésében meghatározó szerepet töltött be, így vált a város történetének egyik kiemelten jelentős személyiségévé.



Szinnyei-wikipedia-www.<http://szelence.com/kohary/index.html>

Kokas Ferenc, dr. (Körmöcbánya, 1912. dec. 27. – Budapest, 1965. okt. 14.)

Sebész, a kórház osztályvezető főorvosa.

Egyetemi tanulmányait a debreceni, illetve a pécsi egyetemen folytatta 1930–1937 között, Debrecenben szerzett oklevelet 1938-ban. 1936–1940-ben a debreceni Élettani Intézetben, majd a pécsi Gyógyszertani Intézetben sebészeti kórtani kutatásokat folytatott. 1940–1959-ben a budapesti orvosi egyetem I. sz. Sebészeti Klinikáján műtőnövendék, majd tanársegéd. 1956-ban az ott kezelt (különböző oldalon álló) harcolók bánásmódját kifogásolta a Forradalmat leverő hatalom, ebbe belekeverték, mert éppen ügyeletes volt. Ezért a fővárosban vezető beosztást nem kaphatott. 1959–1965-ben a balassagyarmati kórház sebészeti osztályvezető főorvosa volt.



Főleg a sebészeti sokk és a vele szembeni teendők farmakológiai vonatkozásai foglalkoztatták. Ő vezette be hazánkban a sebészet területére a hibernálást.

F.m: *A hibernatio elméleti alapjai* (Bp., 1957).

HTA–Kokas Péter dr. közlése

Koltai Ernő dr. (Szendrő, 1875. júl. 23. – Balassagyarmat, 1953. aug. 1.)

Vármegyei árvaszék ügyésze, megyei tb. főügyész.

Középiskolát Selmechánán, egyetemet Budapesten végzett. 1901-ben Balassagyarmaton ügyvédi irodát nyitott s 1948-ig folytatta e hivatást. Lánya dr. Kenessey Albert kórházigazgató felesége volt. Elnöke volt a bgyarmati Ügyvédi Kamarának, igazgatóhelyettese a Balassagyarmati Takaré- és Hitelintézetnek. Ügyésze a Nógrád Vármegyei Múzeumegyesületnek és a



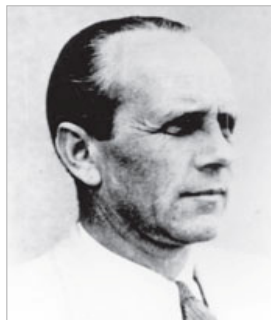
Vármegyei Gazdasági Egyesületnek, titkára a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézetnek. 1903-tól 1910-ig igazgatója a Balassagyarmati Dalegyletnek. Röpiratot írt a trianoni békeszerződés ellen.

BHH 1986.(KeBé)–Borovszky

Koltai Ernő, dr. (Balassagyarmat, 1903. aug. 15. – Vác, 1974. márc. 15.)

Jogász, vármegyei tisztviselő.

1909-ben kezdte meg tanulmányait a római katolikus fiú elemi iskolában. Már ekkor kezdett kibontakozni szeretete a labdarúgás iránt, 16 éves korában bekerült a Balassagyarmat Torna Egylet (BTE) csapatába. 1919. jan. 29-én részt vett a csehek kiverésében.



Jogi tanulmányait 1921–25 között végezte, 1925 nyarán tért vissza Gyarmatra, s mint államtudományi doktor szegődött el édesapja irodájába ügyvédbojtárnak. 1928 körül vármegyei tiszteletbeli aljegyző, 1929 dec. 3-tól vármegyei árvaszéki ülnök. Néhány barátjával teniszkлубot alakított a városban. 1939 júliusában a belügyminiszter kinevezte Losonc város polgármesterévé. Losoncon élte át a frontot, majd 1945 januárjában tért vissza Gyarmatra, ahol 1945 tavaszán engedélyt kapott egy szövőipari szakmunkásképző tanfolyam indítására, de ügyvédi

iroda nyitására nem kapott engedélyt. Végül, sok hányattatás után, családjával Vácot telepedett le.

BHH 2003.(KeBé)–HTA

Koltai Jenő (Balassagyarmat, 1910. dec. 25. – Leányfalu, 2002. máj. 9.)



Hivatásos katona, tanár. 1928-ban érettségizett, majd a Pécsen megszervezett tiszti iskolán, a Zrínyi Akadémián tanult. 1931 szeptemberétől a Ludovika Akadémián folytatta tanulmányait. 1932-ben avatták gyalogos hadnaggyá. Az ünnepélyes avatás után a Balassagyarmaton elhelyezett 6. kerékpáros zászlóaljhoz osztották be. 1937 őszén kezdte meg tanulmányait a Hadi Akadémián, melyet befejezve, 1940 őszén – századosi rangban – a szombathelyi hadtestparancsnokságra került. Részt vett az erdélyi bevonulásban, majd 1941. július és november között a gyorshadtest kötelékében a szovjet frontra is eljutott. 1941-ben a

vezérkar hadműveleti osztályára helyezték át. 1945. febr. 2-án felmentették e beosztásából, ezt követően elhagyta az országot. Ausztriában írta német nyelven a Fort Anakonda c. indiánregényét, amely Innsbruckban jelent meg. 1951 májusában az USA-ba távozott, ott elvégezte a Columbia Egyetemen a francia–német tanári szakot, 1969-től egy nyelvi főiskolán volt tanár New Jersey-ben. 1981-ben ment nyugdíjba.

F.m: *Fort Anakonda* (németül) (Innsbruck, 1951); *Egy honvédtiszt visszaemlékezései* (Calgary, 1984).

BHH 2002.(KeBé)

Koltay Gyula (Stomfa, 1884 –?)

A BBG tanára 1908–1917 között.

Budapesten történelem-földrajz szakon végzett. 1907–8-ban a pozsonyi kir. kath. főgimnáziumban próbaéves volt, 1908-ban kinevezték Balassagyarmatra helyettes, majd 1911-től rendes tanárnak. Ismeretterjesztő előadásokat tartott, cikkeket írt a helyi lapokba. A munkásgimnázium titkára, a balassagyarmati Sportegylet jegyzője volt. 1917-ben a pozsonyi áll. főreáliskolához helyezték.

F.m: *Balkán-félsziget országai; – Törökországról; – Magas Tátráról; – Ember a fejlődő társadalomban.*

Főgimn. Értesítők 1913/14–Esze



Koltai Zoltán (Balassagyarmat, 1904. aug. 23. – Balassagyarmat, 1995. jan. 30.)

Huszárszázados, apja K. Ernő ügyvéd.

1922 és 1925 között a keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia hallgatója volt és agrármérnöki diplomát szerzett. 1929–31-ben vámőrtiszti tanfolyamot végzett. Közben nem hivatásos katonai szolgálatot teljesített. 1931-ben átvették hivatásos állományba: 1931-ben huszárhadnagy, 1934-ben főhadnagy, 1939-ben százados. 1937-ben elvégezte a főtiszti tanfolyamot. 1941. július-novemberben számos helyen harctéri szolgálatot teljesített, a felvidéki bevonulás részvevője volt Kárpátalján. 1945 februárjában súlyosan megsérült, áprilisban amerikai fogságba esett Ausztriában. 1948-ban kivándorolt Angliába, 1983-ban hazatelepült.

Bene-Szabó–KeBé



Komáromy Imre (1815 – Balassagyarmat, 1873. aug. ?)

1848 előtt az ellenzékhez tartozó politikus.

1849-ben a balassagyarmati járás császári közigazgatási főszolgabírója, és e tisztségét egy ideig az 1853. évi átszervezés után is megtartotta, majd 1856-ban az országos úrbéri törvényszék elnöke lett. Pongrácz Arnold megyei főnöknek írt jelentésében több család – Huszár, Madách, Blaskovich, Fridiczky – tagjairól forradalmárként számol be, további titkos kémkedést vállalva.

Varga

Komjáthy Anselm (Pálfalva, 1818. júl. 13. – Szécsény, 1900. ápr. 19.)

Nógrád vármegye királyi tanfelügyelője, királyi tanácsos.

Tanulmányait elvégezvén 1841-ben ügyvédi oklevelet szerzett. Kacs Kovics Károly joggyakornoka volt 1838-ban, aki könyvtárát rendelkezésére bocsátotta. 1841-ben kinevezték tiszteletbeli alügyésznek. Jó barátságban volt Madáchsal, gyakorta találkoztak. A szabadságharc alatt fontos szolgálatot tett Lenkei tábornoknak, az ő segítségével sikerült Komáromba jutnia. Ugyanakkor 1849 tavaszán végrehajtotta a császári parancsokat, Bgyarmaton fenyegető intézkedéseket hozott és a császárellenes érzelmek miatt még a díszkardokat is begyűjtette. 1852-ben



ügyvédi irodát nyitott Szécsényben, 1867-ben törvényszéki bíró, 1872-ben Nógrád megye főjegyzője, majd árvaszéki elnök, 1880-tól tanfelügyelő lett, s igen hasznos munkálkodást fejtett ki a népoktatásban. A király 1876-ban a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

F.m.: *Magyar magánjogtan. Jelesb e nemű munkák után a legújabb törvényekhez alkalmazva* (Pest, 1846); – *Nógrádmegyének az 1870. 42. törvényczikk értelmében szervezete* (Bgy., 1872); – *Magyar alkotmánytan rövid kivonatban* (Bgy., 1890.)

Borovszky–Praznovszky–Bgytört

Komjáthy Győző (Balassagyarmat, 1883. jan. 21. – Budapest, 1966. dec. 6.)

Költő, jogász.

Komjáthy Jenő költő fia. A bp.-i egyetemen jogot tanult és statisztikai államvizsgát tett. A 20-as évek második felétől az Est-lapokban, 1945 után a Kortársban és az Élet és Irodalomban publikált. Költészete egészen más, mint az édesapjáé, semmiféle hasonlóság nincs közöttük. Komjáthy Jenő „kozmosz távlatával, végtelenbe lendülő hömpölygésével” szemben fia költészetét a finom könnyedség, az impressziók és gyakran egy-egy képből álló versek határozzák meg. Életében egyetlen kötete jelent meg.

F.m.: *Áll a tenger 1926–1959* (versek, Bp. 1959).

Fodor József: K. Gy. Verseihez–MÉL 1994.



Komjáthy Jenő (Szécsény, 1858. febr. 2. – Budapest, 1895. jan. 26.)

Költő, lapszerkesztő, polgári iskolai tanár.

Iskoláit Besztercebányán, Vácott, Pozsonyban járta, végül Esztergomban érettségizett. Első költeménye tizennyolc éves korában jelent meg nyomtatásban. A pesti bölcsészkarra iratkozott be magyar-német szakra, de vizsgáit nem tette le. Pesten barátságot kötött Reviczky Gyulával. 1880-ban Balassagyarmatra került a polgári iskolába, itt feleségül vette tanártársnőjét, Márkus Gizellát. Egy kolléganőjével való (máig sem tisztázott) afférja miatt állását 1885-ben megszüntették, később Szencre helyezték. Ezt megelőzően, 1877-ben lapot alapítottak Luby Sándorral Röpke Ívek címmel, mely pár hónapot élt csak meg. 1894-ben barátai rábeszélésére költeményeit sajtó alá rendezte. Közben megbetegedett, 1895-ben Budapestre ment, hogy gyógykezeltesse magát, de váratlanul meghalt, állítólag éppen egyetlen verseskötetének megjelenése napján. A 19. század vég irodalmi törekvéseinek jelentős képviselője, Ady előfutára. Kiemelkedő képessége és műveltsége miatt környezete intrikáinak és támadásainak áldozata lett. Balassagyarmatról távoztában írja meg Búcsú Abderától című keserű versét. Emléktábláját a polgári iskola falán 1925. nov. 30-án helyezték el, Visnyovszky Dezső emlékbeszédének kíséretében. Az iskola és a Madách Társaság kezdeményezésére társadalmi úton gyűjtötték össze a szükséges összeget. A táblát Keviczky Hugó, pusztán az anyag költségeiért elkészítette. 1958 óta a Balassi Bálint Gimnázium falán lévő emléktáblát Komlós Aladár leplezte le. 1967 óta utca viseli nevét városunkban. 1981-ben Győrfi Sándor Komjáthy Jenő szobrát avatták fel a Palóc ligetben.

F.m.: *Homályból* (Bp., 1895)

MÉL–Polg. Isk. Értesítő 1925/26–Kmetty–RLhird–Kovalcsik/2.

Kommerell Gyula (Balassagyarmat, 1849. máj. 5. – Balassagyarmat, 1908. nov. 3.)
Órás, az Ipartestület alapító tagja.

A balassagyarmati Munkásbiztosító Pénztár elnöke 1885-től; a katolikus legényegylet választmányi tagja (1901). „Önzetlen, odaadó és emellett szakavatott elnököt nem minden ipartestület mutat fel: az ő lelke teljesen egybe van forrva ezen intézménnyel és elég hosszú időn át. Emellett Kommerellnek, el lehet mondani, szerencsés keze is volt. Bármit kezdett, bármibe fogott, neki sikerült”. (Apja: K. András, an.: Sáfár Júlia).

HTA (Kiss Endre jegyző beszéde)–Gyászjelentés

Kondor Ernő (Balassagyarmat, 1884. márc. 26. – Budapest, 1951. márc. 17.)

Színész, kabaréigazgató, nótaszerző.

Bankhivatalnokként indult, majd elvégezte az Országos Színészegyesület iskoláját (1904), majd Aradon, Debrecenben, Kassán játszott. Miután nagyobb örökséghez jutott, a fővárosban a Teréz krt. 46. sz. alatt megnyitotta az első pesti kabarét Bonbonniere névvel (1907.) Miután vagyonát elvesztette, eladta a kabarét (1908), ismét vidéken játszott. Dalokat írt, számos nótája valóságos népdallá lett (Kecskebéka felmászott a fűzfára, Zöldablakos kicsi ház, Sárika, kis szentem). A fasizmus évei alatt dalait már nem adták elő, töltőtollak javításából tartotta fenn magát. Szobra Balassagyarmaton, a Helytörténeti Gyűjtemény előtt (Búza Barna alkotása) áll.



Irod.: Nagy Endre: *A kabaré regénye* (Bp., 1935); Kellér Dezső: *Kortársak és sors-társak* (visszaemlékezések, Bp., 1971).

MÉL

Kondor (Kohn) Miklós (Balassagyarmat, 1894. – Budapest 1945. márc. 19.)

Katonatiszt, berepülő pilóta.

1914-ben elvégezte a Wiener Neustadt-i (Bécsújhely) Hadirepülő iskolát, ezt követően a 29. repülőszázad kötelékében főhadnagyi rangban szolgált berepülő pilótaként. Két alkalommal súlyosan megsebesült, az olasz fronton gépét lelőtték, fogságba esett, majd megszökött és újra frontszolgálatra kérte magát. Megkapta az arany és a bronz Signum Laudis hadi-ékitménnyel kitüntetés, a Károly Csapatkeresztet, a kétsávos Sebesülési Érmét, a Hadifogság Keresztet, az Osztrák-, Német-, Bolgár-, és Magyar Háborús Emlékérmét. Az 1919. jan. 29-i balassagyarmati csehkiverés résztvevője, mint az iglói géppuskás alakulat hivatásos tisztje. Az első világháborúban tanúsított hősiessége miatt Kondor Miklós és családja a zsidótörvények meghozatala után Horthy Miklós kormányzó „kormányzói védettsége” alá került. Az 1944-es nyilas hatalomátvétel után a kormányzói védettség megszűnt, családjával Budapesten bujkált, pár hét múlva agyhártyagyulladásban meghalt.



Majdán/I



Kondor Vilmos (Körmöcbánya, 1859. jún. 2. – Balassagyarmat, 1942. máj. 22.)

Erdőmérnök, erdőfőtanácsos, múzeumigazgató, a Palóc liget létrehozója.

Középiskoláit szülővárosában, az Erdészeti Főiskolát Selmezbányán végezte. 1882-ben erdészeti államvizsgát tett, három év múlva a Magy. Kir. Földművelésügyi Minisztérium erdészeti főosztályára rendelték. 1891-ben Balassagyarmatra helyezték, ahol erdőmesteri, majd erdőtanácsosi minőségben dolgozott 31 éven át. Az 1890-es években létrehozta az Erzsébet ligetet hét

hektáron, mely mára a három hektárra zsugorodott Palóc liget. Tervei és közreműködése nyomán létrejött az ún. Nagyliget, mely az 1940-es években kedvenc kiránduló- és szórakozóhelye volt a gyarmatiaknak. 1916-ban a Nógrád Vármegyei Múzeum igazgatójának választották meg, ahol a 20-as évek közepéig tevékenykedett. 1997 augusztusában az Országos Erdészeti Egyesület Vándorgyűlése a Palóc ligetben elhelyezett emléktáblával tisztelte meg az előd emlékezetét.

RLhird.–Polg. Isk Ért.–Bgy. ev. egyházközösség levéltára

Kossaczky Arnold, dr. (Szelestyén, 1855. szept. 9. – Balassagyarmat, 1938. febr. 24.)
Ügyvéd, megyei tiszti ügyész, irodalmár, lapszerkesztő.



Apja: K. Károly megyei aljegyző, an: vitalisfalvai Vitalis Mária. A selmezbányai liceumban végezte középiskoláit 1873-ban, majd a budapesti egyetemen joghallgatónak iratkozott be. Az egyetem végeztével a joggyakorlatot ügyvédi irodákban Budapesten töltötte el, 1880. máj. 20. jogász doktori, 1881. jún. 21. ügyvédi oklevelet nyert és Budapesten ügyvédeskedett. 1894 júliusában Nógrád megye tiszti ügyészévé választották, Balassagyarmatra tette át lakását. Hivatali munkája mellett igen élénken vett részt a város társadalmi életében. A Madách Társaság alapítója, az evangélikus nőegylet titkára, a helyi ev. egyház főjegyzője volt.

Igen művelt, sokoldalú ember. Műfordítóként is ismert volt, számos cikket írt a megyei lapokba, melyek az Ügyvédek Lapjában, a Losoncz és Vidékében, a Nógrádi Lapokban és Honti Híradóban jelentek meg. (Az én városom és még valami; A csók ethnographiája, A húsvét kérdése, A kereszténység I. és II. századában, Péter és Pál napja, A társadalmi élet és a vallás, M. Guyan után, Márton lúdja, Egy régi lap vármegyénkről, A német professorok Magyarországról, A diák életből, Horváth Danó mint presbyter, Egy régi kalendarium, A keresztyénség és a feltámadás eszméje stb.). 1895-től a Nógrádi Lapok és Honti Híradó, majd 1906-tól a jogutód Nógrádi Hírek főszerkesztője és vezércikkírója. Zenével is foglalkozott: Hulló csillag címmel több zenedarabot írt és adott ki. Lefordította olaszból Benvenuto Cellini életrajzát; Machiavelli II Principe c. munkáját; Thierry Amadénak Histoire des Gaulois és Histoire de la Gaule c. műveit.

Fm: *A kereszténység eredetének története* (Renan után ford. Szent Pál. Bgy., 1897). – *Antikrisztus* (Renan után ford. Bgy., 1899); – *Renan munkájának többi részei: Az evangéliumok, A keresztyén egyház, Marcus Aurelisu, Az antik világ vége* (é.n.).

Magyar Hírlap 1897. 80. sz.–Anyakönyv–Színnyei

Kosztka Mihály (Bazin, 1848. szeptember 27. – ?)

Nógrád vármegye tanfelügyelője.

Bazinban végezte az elemi- és középiskoláit, majd a tanítóképzőt Szentgyörgyön, ill. Nagyszombaton. 1873. szept. 1-től az alsódraskóci államilag segélyezett tót tanítási nyelvű iskolához választották meg tanítónak. Munkálkodása által ezt az iskolát Trencsény vármegye első magyar nyelvű iskolájává tette, amiért Trefort Ágoston VK miniszter írásbeli elismerését fejezte ki és 1876 szeptemberétől a felső népiskola igazgatójává nevezte ki. A Trencsény vármegyei tanítóegyesület főjegyzője lett. 1879-ben a diósgyőri állami iskola élére került. Alig egyévi tanítóskodás után Nyitra vármegye segéd tanfelügyelőjévé nevezték ki. 1887. ápr. 15-én Trencsény vármegyébe került hasonló minőségbe apósa, Mednyánszky János mellé. 1892. márc. 3-tól Nógrád vármegye tanfelügyelőjévé nevezték ki Balassagyarmatra, ahol 1894. júl. 7-én ünnepelték tanügyi működésének 25 éves jubileumát.

F.m: *Jelentés a nógrádvármegyei tankerület népoktatásának 1892–93. évi állapotáról. A vármegyei közigazgatási bizottság elé terjesztette* (Bgy., 1894); – *Trencsén-megye földrajza, a népiskolák III. osztálya számára* (Pozsony, 1889).

Wagner István: Kosztka Mihály. Élet- és jellemrajz (Bgy., 1894.)–Esze–Szinnyei



Kosztolányi Gyula (Örhalom, 1876. okt. 22. – Balassagyarmat, 1918. dec. 10)

A város főjegyzője.

A r. k. iskolaszék tagja. Balassagyarmat várossá nyilvánításának előkészítésével bízták meg (többek között), melyet nagy elánnal végzett. Korai halála („Spanyol nátha”) akadályozta meg, hogy megélje elkezdett munkája sikerét.

Bgytört

Kosztolányi Imre Sándor, dr. (Balassagyarmat, 1913. máj. 3.– Balassagyarmat, 1992. jan. 26.)

Jogász, járásbíró.

Régi nemesi családban született, hetedik gyermekként. A BBG-ben érettségizett 1933-ban; Pázmány Péter Egyetem Jogi karán diplomázott 1938-ban. Egyetemi éveit és a háborús katonai szolgálatot kivéve mindig szülővárosában élt. Ügyvédjelölt (Bgyarmat, 1938); közigazgatási gyakornok (Bgyarmat Megyei Város Bíróság, 1940); joggyakorlatra bocsátva (Bgyarmat, 1940. jan.); joggyakornok Bgyarmati Járásbíróság, 1940. okt.); joggyakornok (Bgyarmati Törvényszék, 1941); aljegyző Bgyarmati Törvényszék, 1941. júl.); ügyészségi megbízott (Bgyarmati Járásbíróság, 1941); jegyző (Bgyarmati Törvényszék, 1943. jan.); jegyző (Bgyarmati Járásbíróság, 1943. júl.); titkár (Bgyarmati Járásbíróság, 1944); bíró (Szécsényi Járásbíróság, 1945); bíró (Bgyarmati Járásbíróság, 1945); bíró (Bgyarmati Törvényszék, 1947. júl.); bíró (Bgyarmati Járásbíróság, 1948. júl. – 1950. dec.) Törvényszéki karrierjének az 1950-es évek politikája vetett véget. Felesége Zsámboky Mária, négy lányuk született. Haláláig a balassagyarmati rk. egyházközség képviselő testületének világi elnöke volt.

TóthT–Törv.irattár–anyakönyv–Dr. Bajiné, Kosztolányi Zsuzsa

Kovách György (hodosi) (Tiszafüred, 1894. ápr. 22. – Budapest, 1955. nov. 9.)

Orvos, Nógrád megye tiszti főorvosa.

Középiskoláit és az egyetemet Budapesten végezte. Az I. vh. alatt orvosként teljesített szolgálatot. Leszerelése után a Fővárosban dolgozott, 1924-ben a fővárosi tisztiorvosi hivatal kötelékébe lépett. 1925-ben a főváros polgármesterének előterjesztésére Rockefeller ösztöndíjban részesítették. 1926-ban a sziráki járás tisztiorvosa lett. 1928–1935 között Nógrád és Hont vármegyék tiszti főorvosaként működött, Bgyarmaton lakott. 1935-től közegészségügyi felügyelő a Fővárosban. Tagja az Országos Orvosszövetségnek és a Természettudományi Társulatnak.

MTL (1930)–választói névsor (1930).



Kovách Zoltán, dr. (avasujvárosi) (Nagybecskerek, 1889 – Balassagyarmat, 1931. nov. 27.)

Bőrgyógyász, a kórház osztályvezető főorvosa.

A Mária Valéria Kórház bőrosztályát 1922-ben szervezték újjá, ennek vezetésével bízták meg. A BBG 25 éves jubileumi ünnepségén a szervező bizottság négy tagjának egyike volt, 1926. jún. 10-én. Pályáját korai halála szakította félbe. Felesége, Muttyánszky Katalin is nagyon fiatalon követte, 1933. aug. 14-én halt meg, tbc-ben. Közös síremlékük a balassagyarmati temetőben van.

Reiter László sírkő fotógyűjteménye–Címtár–Kórház–Bgy.levéltár (1930 évi választói névsor) – r. k. anyakönyv Bgy.



Kovács Alfonz (Balassagyarmat, 1961. márc. 31. – Balassagyarmat, 1999. márc. 31.)

Festő- és grafikusművész, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagja. 1980-ban végzett a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola díszítő-szobrász szakán, Budapesten. 1980. aug.1-től a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ Horváth Endre Galériájának kiállítás rendezője volt haláláig. Tizenhat egyéni és hét csoportos tárlaton mutatta be képeit Nógrád megyében, Miskolcon, Hatvanban, Szegeden, Budapesten, valamint Szlovákiában. Sajátos formanyelv, szín- és motívumgazdagság jellemzi alkotásait.

D.: *Salgótarjáni Tavaszi Tárlat díja* (1997); *Szécsényi Őszi Tárlat díja* (1997–98–99); *Horváth Endre-díj* (posztumusz, 2000).

BHH 1998.–Kovács Alfonz (katalógus) 2001–Röpke Ívek 2004–Bacsúr

Kovács (Kukla) Jenő, dr. (Balassagyarmat, 1903. júl. 3 – Pécs, 1972. ?)

Jogász, bíró.

Iskoláit városunkban végezte, a BBG tabló képe alapján 1921-ben érettségizett még Kukla néven, több, később ismert gyarmati polgárrá lett fiatalal. Joggyakornok: (Balassagyarmat, 1926. nov. 1); jegyző (Balassagyarmati Törvényszék, 1931. jún. 20.); titkár (Balassagyarmati Törvényszék, 1936. júl. 1.); bíró (Balassagyarmati Törvényszék, 1937. márc. 1. – 1945 ?). 1945 január végén, az újonnan megalakuló nemzeti bizottságban a szociáldemokrata párt képviselője, majd áprilisban a Városi Igazoló

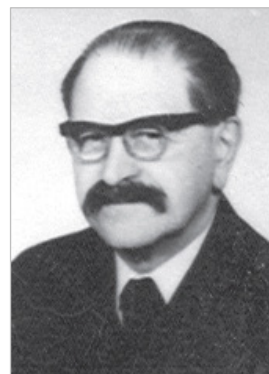
Bizottság tagja. Ezt követően a fővárosban ügyvédkedett (?), majd Pécs lett a Városi Bíróság elnöke.

TóthT–Törv.irattár–Szalkay-BBGtablók–BaintnerO

Kovács László (Körmend, 1910. szept. 25. – Balassagyarmat, 1994. júl. 8.)

A BBG magyar-latin-orosz szakos tanára.

Szegeden tanult, 1934-ben végzett magyar–latin szakon a szegedi Egyetemen. Rozsnyón óraadó tanárként dolgozott a premontreiek által működtetett gimnáziumban. Onnan kis kitérővel 1940-ben került a BBG-be. A hadseregbe történt behívása után vonat parancsnokként vett részt a világháborúban, hadifogságba került és 1948 körül tért haza. Akkor rövid ideig a Magyar Parasztpártban politizált, mikor a kommunisták bekebelezték a pártot, oda nem lépett be, más pártnak sem volt tagja. Hadifogsága alatt megtanult oroszul, ezért orosz nyelvet is tanított. Aktívan részt vett az MSZBT (Magyar–Szovjet Baráti Társaság) szervezésében, így került egy küldöttség tagjaként Moszkvába néhány hétre 1959-ben. Ezen társaság kapcsán kapott több, az MSZBT által alapított kitüntetést. A BBG-ben tanított nyugdíjazásáig (1971). Többször volt igazgatóhelyettes. (Felesége: Selmeczi Sára 1989.11.18-án halt meg).



Dr. Kovács Lajos Mihály közlése–BBG archívum–Bgy Anyakönyv–KeBé

Kovács Palya István (Kazár, 1901. dec. 1 – Kazár ?, 1984)

A város utolsó polgármestere és első tanácselnöke.

„A bányászszakmán kívül más képesítéssel nem rendelkezett, de a munkásmozgalomban eltöltött évei, nagy élettapasztalata, elvi szilárdsága és a szocializmus ügye iránti odaadása segítették őt abban, hogy a városi tanács vezetője legyen” – szól kinevezésének korabeli indoklása. 1949–50 között a tanácsrendszer bevezetéséig Balassagyarmat polgármestere, majd az MDP balassagyarmati városi bizottságának 1950 áprilisában megtartott VB ülésén bekerült a városi választmányba is. 1950. aug. 15-én a városi tanács alakuló gyűlésén a végrehajtó bizottság elnökévé választották. Ezt a posztját 1953. februárig töltötte be, amikor lemondott. Nyugdíjas éveit Kazáron töltötte. A városi tanács 1969-ben határozott a díszpolgári cím odaítéléséről, amelyet elsőként Kovács P. Istvánnak adtak át.



Bgytört–HTA

Kovács Sándor (Nagyveleg, 1869. máj. 20. – Budapest, 1942. márc. 31.)

Dunáninnen evangélikus püspök 1935-től Balassagyarmaton. Püspök, egyháztörténész, egyetemi tanár.

Teológiai tanulmányait a soproni (1888–91) és pozsonyi ev. teológiai akadémián (1892–93) végezte, 1891–92-ben Kapuváron nevelősködött. 1893–94-ben a hallei, 1894–96-ban a bp.-i tudományegyetemen tanult. 1894-ben lelkésszé avatták. 1896-tól a pozsonyi teológiai akadémia h. tanára, teológiai tanári vizsgája (1900) után 1904-től rk., 1907–1919 között r. tanára, 1917-től igazgatója. 1919–23-ban a Bp.-en működő

pozsonyi teológiai akadémia tanára. 1923-tól nyugalomba vonulásáig (1936) a pécsi tudományegyetem soproni ev. hittudományi karán az egyháztörténet és egyházjog ny. r. tanára volt. 1935-től a Dunáninnen Ev. Egyházkerület püspöke, egyidejűleg 1936-tól sámsónházi lelkész. 1908-tól a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagja, 1917-től a debreceni tudományegyetem doktora. 1921–1937 között a Luther Társ. főtájtára, 1937–41-ben elnöke. Szerkesztette az Evangélikus Órállót (1905–07), az Ösvényt (1913–30), a Jó Pásztort (1899-től), a Magyar Protestáns Történelmi Emlékeket (Bp., 1916–17), a Keresztény imádságos könyvet (Balassagyarmat, 1900) és a Kis énekes könyvet (Balassagyarmat, 1901).

F.m.: *A soproni ev. lyceumi Magyar Társaság története 1790–1890* (Sopron, 1890); – *Két anya harca a XVII. században*; – *Kép a magyar protestantizmus történetéből* (Pozsony, 1897); – *Zay Amália báróné* (Bp., 1902); – *A rabszolgaság kora a magyar protestáns egyházban* (Bp., 1907); – *Az élet és nagyság elve a történetírásban* (Bp., 1908); – *Két vértanú a XVII. századból* (Bp., 1910); – *Andreae Ernő, 1825–1910* (Pozsony, 1911); – *Méreg* (Pozsony, 1917); – *Evangélikus egyházi könyvek* (Bp., 1926); – *A haladás törvénye a kereszténység történetében* (Bp., 1928); – *A magyar evangélikusság földrajza és néprajza* (Sopron, 1930).

MÉL 1994



Kovács Sebestény József (Ipolyásztó, 1886. márc. 18. – Perőcsény, 1958. ápr. 21.)

A balassagyarmati református gyülekezet első lelkésze, a gimnázium hittanára 1911-től 1922-ig. A polgári iskolai gondnokság tagja (1920–23). Ipolyásztói ref. pap-dinasztia sarja: apja, nagyapja, dédapja, ükapja is lelkész volt. Balassagyarmati működése első idején igen intenzív egyházi élet folyt, egyletek alakultak, a gyülekezeti szám emelkedett. Az 1919-es cseh kiverésben és a város társadalmi életében tevékenyen részt vett. 1927-ben lemondott, a jobb egyházi és anyagi körülmények között lévő Perőcsény meghívásának tett eleget, ahol megválasztották lelkésznek.

Későn nősült, egy nálánál fiatalabb bárónőt vett feleségül. 1950-től 1952-ig a drégelypalánki egyházmegye utolsó esperese volt.

Hodossi-Polg. Isk. Értesítők–Kovács Sebestény Béla

Kovácsy Kálmán (Balassagyarmat, 1862. – Rákospalota, 1932. márc. 13.)

Evangélikus lelkész, országgyűlési képviselő.

K. József, balassagyarmati evangélikus kántortanító fia. Selmezbányán, Eperjesen, Pozsonyban tanult. Nagykürtösön lett lelkész, majd Rákospalotára került és ott szolgált élete végéig, nagy népszerűségtől övezve. Az 1910-i évi általános választásokon a fülöpszállási kerületben országgyűlési képviselő lett Kossuth-párti programjával. 1919-ben a kommun több hónapra politikai túszként a budapesti gyűjtőfogházba zárta. 1920 áprilisában, már szabad emberként visszalátogatott a fogházba, lelkészként megbocsátott fogva tartóinak. A Kossuth Lajos emlékére New Yorkban 1928-ban állított szoboravatáson a magyar zarándokok között Kovácsy Kálmán is ott volt és beszédet tartott az emigráns magyarság körében. A Pittsburgh Egyetemen díszdoktorrá avatták és találkozott az Egyesült Államok akkori elnökével is. A III. kerületi Kaszinó alapítója, a Gazdakör és az Erdély Bizottság elnöke. Intenzíven munkálkodott Rákos-

palota várossá nyilvánítása ügyében, ami a történelmi események miatt nem válhatott valóra. Rákospalota díszpolgára. Sírján emlékművet állítottak és utcát neveztek el róla a hálás rákospalotaiak. Ma már sírhelyét se ismerjük.

Gulyás-Búza–NH 1932. ápr. 17–wikipedia

Kovalecsik András (Makó, 1931. nov. 28. – Balassagyarmat, 2007. febr. 9.)

Matematika–fizika szakos gimnáziumi tanár, helytörténeti kutató, a Balassagyarmati Honismereti Kör elnöke.

Pályakezdő pedagógusként feleségével az ötvenes évek elején került előbb Salgótarjánba, majd Balassagyarmatra. A Bajcsy-Zsilinszky úti Általános Iskolában kezdte pályafutását, a Tanítóképzőben, annak megszűnte után a BBG-ben folytatta pedagógiai tevékenységét. A Balassagyarmati Honismereti kör megalakulásakor (1978) annak elnökévé választották. A Balassi öregdiákjainak találkozóiból bontakozott ki a nyolcvanas évek elején Balassagyarmat barátainak találkozója, a gyarmatiak és az innen elköltözöttek évente megrendezett budapesti összejövétele. E találkozóknak és Balassagyarmat kulturális életének szervezője és állandó résztvevője volt. Munkahelyein, a BBG-ben, majd a Szondi György Szakközépiskolában vitrinek, tablók őrzik iskolatörténeti bemutatóit. Határon innen és túl szívesen ment előadást tartani, kiállítást rendezni, segíteni a kisközségek hagyományápoló, nemzeti tudatot megőrző tevékenységét. A képzőművészet iránti vonzalmának köszönhető nagy felfedezése Horváth Endre pénzjegytervező grafikusművész hagyatéka. A Horváth Endre Alapítványt azzal a céllal hozta létre az alapítványtevő, Rebmann Rókusné, hogy a Balassagyarmathoz kötődő képzőművészeket elismerjék. A kitüntetett alkotók műveiket ajándékozták a Városi Képtárnak, gyarapítva, gazdagítva gyűjteményét. Albumok, kötetek jelentek meg a Kiadványi Alapítvány segítségével. A Honismereti kör elnökeként ismerkedett meg Esze Tamás történész-professzorral. Bekapcsolódott az Esze Tamás által elkezdett kutatásba, gyarapítva a helyismereti gyűjtemény anyagát. Kezdeményezője, szerkesztője, írója volt többek között az 1979-ben megindított Balassagyarmati Honismereti Híradónak.



D.: *Ligeti Lajos Pedagógiai-díj* (1983); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1984); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1990), *Balassagyarmat díszpolgára* (1995), *Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztet* (2002); *Szondi György Szakközépiskola Szondi-emlékplakettje*.

F.m: *Madách Imre Az ember tragédiája. Farkas András illusztrációi* (Bgy., 1978; Bev.) – *Horváth Endre 1896–1954* (Bp., 1979); – *Farkas András kiállítása* (Katalógus bev. Bgy., 1980); – *Horváth Endre grafikusművész élete és munkássága* (Bgy., 1986); – *Farkas András rajzai* (Válogatta és az előszót írta. Bgy., 1988); – *120 éve született Jeszenszky Kálmán* (Bgy., 1993); – *Szabó Vladimír festőművész kiállítása* (Bgy., Katalógus előszó, 1994); – *100 éve született a XX. századi magyar grafika kiemelkedő művésze, Horváth Endre (1896–1954.)* (szerk.) (Bp., 1996); – *Emlékezés Furia Zoltánra 1895–1956* (szerk.) (Kiskőrös-Balassagyarmat, 1996); – *Horváth Endre festőművész és grafikus 1896–1954* (Bp., 2000); – *Megyery Sári – Sacy von Blondel* (szerk.) (Bgy., 2000). – *Arcok Balassagyarmat múltjából / 1.* (Bgy., 2001); – *Arcok Balassagyarmat múltjából / 2.* (Bgy., 2004); – *Arcok Balassagyarmat múltjából / 3.* (Bgy., 2006).

Közel száz tanulmány, újságcikk, recenzió.

BHH 2006–In memoriam Kovalcsik András (Madách Imre Városi Könyvtár 2007).

Körmendi–Frim Jenő (Budapest, 1886. okt. 21. – Washington, 1959. aug.)

Szobrászművész. A balassagyarmati Hősi emlékmű alkotója (1937).

A bp.-i Iparművészeti Iskolán, majd Párizsban Joseph Bernardtól tanult. Számos portrét (Svéd Sándor, Korányi Frigyes) és plakettet (Hubay Jenő, Vámbéri Ármin) mintázott. Eötvös Loránd és Jedlik Ányos mellszobrát Szegeden állították fel. Több köztéri szobrot is készített: Jászberény: Török-magyar harcosok; Esztergom: Szobieszky János (1933); Balassagyarmat: Hősi emlékmű (1937); 1906-tól szerepelt a Műcsarnok tárlatain. 1910-ben a Művészházban, 1934-ben az Ernst Múzeumban, 1935-ben a Lipótvárosi Kaszinóban mutatta be munkáit. 1939-ben hosszabb időt töltött Hollandiában, több városban rendezett kiállítást. Innen az USA-ba ment, ott feleségével, Fejérváry Erzsí festő és keramikussal volt közös kiállítása 1939-ben.



Netlexikon.hu–MÉL 1994



Környei (Král) József (Brassó, 1901. ápr. 5. – Salgótarján, 1987. okt. 31.)

Tanító, tanítóképző intézeti tanár, igazgató.

1922–24-ig Mátranovákon, 1924-ben Salgótarjánban, 1924-től 28-ig Zagyvaróna-Inászákon volt bányatelepi tanító. 1951–1954-ig megyei szakfelügyelői megbízatást kapott, majd 1954-ben a balassagyarmati Tanítóképzőhöz helyezték, amelynek megszűnés előtti utolsó évében igazgatója lett. 1965 nyarán visszaköltözött Salgótarjánba. Tanítványai kezdeményezésére 1982-ben Nógrád

Megyei Pedagógiai Díjat, 1984-ben vasdiplomát vehetett át.

Kovalcsik/3



Kövi Pál (Balassagyarmat, 1924. ápr. 9 (7 ?). – New York, 1998. ápr. 17. (29 ?))

Agrármérnök, vendéglátóipari szakember.

A BBG-ben *érettségizett* 1942-ben, agráripari egyetemi tanulmányait Kolozsváron kezdte, de 1944-ben az érkező front miatt visszatért szülővárosába. A félbeszakadt tanulmányokat a háború után Keszthelyen agrármérnökként fejezte be. Aktív labdarúgó is volt, 1947-ig a Balassagyarmati MTE csapatában játszott, majd 1947-ben Olaszországba távozott, ahol 1947–50 között első ligás csapatokban játszott. Közben vendéglátósként is működött.

1950-ben az USA-ba ment, ahol a New York-i főiskolán szállodai és vendéglátóipari diplomát szerzett. Először a Waldorf Astoria főpincére lett, majd a Sherry Netherland Hotel helyettes bankett menedzseri állását kapta. 1966-ban Margittai Tamással megvették a Four Seasons (Négy évszak) elnevezésű vendéglőt New Yorkban, melynek világhírű konyhája volt. Rendszeresen visszajárt Magyarországra és Erdélybe; köny-

vében 20 év gyűjtésére alapulva idézi fel az erdélyi konyha jellegzetes ételeit. 1998-ban Balassagyarmat díszpolgára posztumusz kitüntetésben részesült. Balassagyarmaton, 1998. jún. 27-én, a katolikus temetőben temették.

F.m: *Erdélyi lakoma* (1980, Kriterion, 1985, Corvina)

www.balassagyarmat.eu–BHH 1986–Komoróczy Csaba

Kövy Tivadar, dr. (Bazin, 1830. ? – Balassagyarmat, 1894. ápr. 4.)

Ügyvéd, a városi Önkéntes Tűzoltó Egylet megalapítóját és első elnöke.

Gyászjelentése szerint az 1848-49-es szabadságharc honvédtisztje; a balassagyarmati ügyvédi kamara elnöke; a város Takarékpénztárának ügyésze; a bgy.-i evangélikus egyház világi felügyelője; Nógrádvármegye bizottságának és Balassagyarmat város képviselőtestületének virilista tagja; a balassagyarmati polgári iskolaszék elnöke. 1876-ban Wágner István általános iskolai tanítóval összefogva megalakította a Balassa-gyarmati Önkéntes Tűzoltó Egyletet, melynek parancsnoka is volt 1875-76-ban. 1899-ben a város kérte a kötelező tűzoltóság megszervezését, ezzel egy időben, 1899 májusában az Önkéntes Tűzoltó Egylet kimondta feloszlását. (Felesége Baintner Irma)

Baintner O–Bgy.tört.–HK

Krausz Salamonné, Weisz Vilma (Balassagyarmat, 1865 – Szelény, 1910. dec. 7.)

Weisz Salamon balassagyarmati birtokos lánya, költő.

Már 14-15 éves korában verselgetett és Veisz Vilma néven közölte verseit a NLHH-ban 1882–86 között. Hont megyében, Szelényben lakott férjével, Krausz Salamonnal, aki 40 éves korában, 1896. aug. 21-én elhunyt. (Az OSZK-ban őrzött egyetlen verses könyvecskéje a katalógusa szerint Balázs Sándorné és Bognár Vilma szerepel szerzőként). Verseinek fő témája korán elhalt párja miatti gyásza: „E néhány dalt szívem vérevel írtam/ Versenyt sír benne bú és fájdalom”.

F.m: *Esthangulat* (Versek. 1898).

Esze–NLHH 1882–86; 1898. 9–NH 1910

Kray Pál, báró (krajovai és topolyai) (Balassagyarmat, 1894. nov. 18. – Balassagyarmat, 1941. máj. 2.)

Plébános, tiszteletbeli kanonok.

Érettségi vizsgát a szegedi piaristáknál tett és 2 éven át jogot hallgatott, majd Bécsben végezte hittudományi tanulmányait, 1930-ban avatták doktorrá. A kommun alatt Lichtenstein Alajosné Erzsébet főhercegnő várplébánosa lett Gross Allersdorffban. 1925-ben Drégelypalánkon káplán, a következő évben a Szt. Anna Kollégium tanulmányi felügyelője, majd 1928-ban Ludány, 1931-től 1941-ig Balassagyarmat plébánosa lett, ünnepélyes beiktatásáról részletes korabeli tudósítást olvashatunk. 1937-ben kezdte meg a zárda újabb iskolaépületének építtetését, a város életében intenzíven részt vett, de a filiákban is sokat tett az ifjúság neveléséért. Szügyben (1933) és Ipolyszögön (1937) új római katolikus elemi iskolát létesített. 1935-ben Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás kinevezte az esztergomi főszékeskáptalan tiszteletbeli kanonokjának. A város társadalmi életének is aktív résztvevője (színelőadások, teadélutánok, bálók, iskolai ünnepségek, egyesületek,



társulatok nagyobb összejövetelei, a cseh-kiverés évi megemlékezései, Madách Társaság). A város lakossága tisztelte és szerette, váratlan és korai halála megdöbbenést keltett, sírköve közadakozásból készült.

Ladányi-BHH 2003–Hausel/5



Krekó József, dr. (Kartal, 1915. febr. 4.– Balassagyarmat, 2014. márc. 4.)

Fül-orr-gégész, a kórház osztályvezető főorvosa.

Elemi iskolai tanulmányait Kartalon végezte, az aszódi gimnáziumban érettségizett 1934-ben. Tanulmányait a debreceni orvostudományi egyetemen folytatta. Sebészeti szigorló idejét a balassagyarmati kórházban, dr. Kenessey Albert főorvos keze alatt töltötte. 1940-ben kapta meg orvosdoktori diplomáját, és a balassagyarmati Mária Valéria Közkórház sebészeti osztályának állását nyerte el. 1941-ben fül-orr-gégészeti, 1942-ben sebészeti szakorvosi képesítést szerzett. 1943. ápr. 1-én tényleges katonai szolgálatra hívták be. 1955-ben, az akkor alakult fül-orr-gégészeti osztály osztályvezető főorvosává nevezték ki, itt dolgozott 1980. évi nyugállományba vonulásáig. Pályafutása alatt húszezer különféle műtétet végzett el.

D.: *Balassagyarmatért Emlékérem* (1969, 1981, 1997); *Munka Érdemrend bronz fokozata* (1972); *Nógrád Megye Perliczky János Díja* (1980); *95. születésnapja alkalmából a Magyar Köztársaság Kormányától Oklevelet kapott* (2010).

Patakyné Holik Katalin interjú (2010. szept. 5.)–gyászjelentés

Krúdy János (Szécsénkovácsi, 1795. máj. 5.– Kékkő (ma: Modry Kamen, 1853. nov. 26.)

1832-ben lett Nógrád megye várnagya.

Feladata a vármegyeháza gazdasági ügyeinek intézése. Munkája során vegyes intézkedéseket kellett végrehajtania, az elbitangolt jószág eladását éppúgy ő intézte, mint a tűzifa beszerzését. Teendői közé tartozott a megyei hajdúk felszerelésének beszerzése, a megyeháza helyiségeinek rendben tartása, festése, a vármegyei rabdolgoztató intézet gazdasági ügyeinek intézése. 1846-ban a választásokon kibukott hivatalából, ugyanezen közgyűlésen táblabírói címet kapott. Vereségének oka, hogy munkáját hanyagul, pontatlanul végezte.

Praznovszky–Gyászjelentés–HK

Kubányi Béla (Balassagyarmat, 1857. febr. 28. – Eperjes, 1908. ápr. 26.)

Pap, ev. és ref. gimnáziumi hittantanár.

Pesten, Esztergomban tanult, majd a budapesti és az esztergomi férfi tanítóképzőbe lépett, ahol „mind a három tanfolyamról bizonyítványt nyert és 1875-ben a kegyes tanítórendbe vétette fel magát”. Ezt követően Vácott és Kecskeméten tanult, majd a „teológia hallgatása végett Nyitrára küldetett”, ennek elvégzése után mint tanár Tatán, Máramarosszigeten és Vácott működött. 1883-ban a bölcséletből, a magyar nyelvből és irodalomból a budapesti egyetemen tanári oklevelet nyert. 1888-ban a piarista rendből kilépett és a kunszentmiklósi ev. ref. gimnáziumnál nyert tanári állást. 1891-ben az intézetet elhagyta. Élete utolsó időszakában az eperjesi Collégium Főgimnázium-

umának tanára volt. Költeményei és cikkei számos vidéki lapban megjelentek. Értekezése a tatai r. k. gimnázium értesítőjében: A viszony Isten és a világ között (1882).

F.m.: *Szentelek követése. Rövid olvasmányok a szentelek életéből az év minden napjára* (Bp., 1886); – *A halhatatlanság hite történelmi, bölcseleti és bibliai alapon* (Vác, 1887); – *Üdvözlő-dal Schuster Konstantin, váczi megyés püspök székfoglalása alkalmából* (Vác, 1887); – *Üdvözlő-dal Váry Gellért, kegyesrendi ujonczmester 25 éves tanári jubileuma alkalmából* (Vác, 1887).

Szinnyei–Borovszky

Kubicza István (Alsóstepano, 1882. jan. 8. – Balassagyarmat, 1945. nov. 8.)

Vármegyei főjegyző.

Elemi iskoláit valószínűleg Turdossinban (ma: Tvrdosin) végezte. Tízéves kora körül a család Losoncra költözött, ott járt az állami főgimnáziumba, 1902-ben érettségizett. Az érettségi után az egri érseki jogi líceumba ment. Végzés után, 1906. aug. 14-én elkezdte közigazgatási gyakornoki munkáját a füleki, majd a balassagyarmati járásban. Öt év hivatali szolgálat után, 1911-ben választotta a közgyűlés vármegyei aljegyzővé. Ebben a szolgálati minőségében 1921-ig működött, 1921-ben másodjegyzői előléptetést nyert, 1928-tól vármegyei másod főjegyző. 53 éves, amikor egyhangúlag vármegyei főjegyzőnek választották meg. Szoros kapcsolatot ápolt az egyházzal. 1921-ben Balassagyarmaton megalakult a római katolikus egyházközség, az alakuló ülésen jelen volt, ő vezette a jegyzőkönyvet. A húszas években az egyházközség jegyzője volt. Később tanácsstag, képviselőtestületi tag, a férfi katolikus kör választmányának tagja, az Emericana Főiskolai Diákszövetség Corporatio Hippolytanájának dominusa, a Szent Lászlóról elnevezett férfi kongregáció prefektusa. Vallásosságával van összefüggésben, hogy a gazdasági válság éveiben olyan jótékony célú egyesület ügyvezető alelnöki tisztét vállalta el, mint a Stefánia Szövetség, vagy korábban a Vöröskereszt. 37 éves hivatali közszolgálat után 1942. dec. 31-én ment nyugdíjba. A nyugodt nyugdíjas évek helyett azonban egyre inkább a háborús viszonyok erősödtek, 1944 decemberében Balassagyarmatot is elérték a harcok. 1945 tavaszán az újjászerveződő megyei közigazgatás ismét szolgálatba hívta, de 1945 őszén kórházba került, ahol nov. 8-án meghalt.



Kunné Kubicza Erzsébet–BHH 2002–Hausel/2

Kubinyi Lajos (felsőkubinyi és deményfalvi) (Liptószentmiklós, 1854. ápr. 4 – ?, 1931. jan. 17.)

A Balassagyarmati Királyi Törvényszék elnöke volt 1900. márc. 25.–1913 májusáig. Esküdtbíróági elnök volt 1901 – 1911. december között. 1913-ban nyugdíjba lépett és megkapta a Ferenc József-rend középkeresztjét.

Nyugdíjba menetele után visszavonult birtokára gazdálkodni. Petőfit fordította szlovák nyelvre.

NH 1931. febr. 1.–anyakönyv–TóthT

Kudlik Ignác (felső-liszkői) (Balassagyarmat, 1760. márc. 23. – Dercsika, 1822. nov. 2.)
Katolikus plébános.

A bölcseletet 1780-tól Nagyszombaton hallgatta, majd a teológiát is, melyet Pozsonyban folytatott. 1786-ban szentelték fel. Segédlelkész volt Tallóson, Hegyen, majd Kossuthon. 1791-ben plébánossá Dercsikára (ma Szlovákia) nevezték ki.

F.m: *Sanctus Stephanus primus rex Hungariae magna ecclesiae columna gentis apostolus patriae pater. Dum festa ejus solennitas ageretur ab antiquissimo seminario honoribus ejus sacro, panegyrica dictione celebratus. Tyrnaviae XIII. Kalendas mensis Septembris anno ab erectione CCXV. reparate salutis 1781. Tyrnaviae;* – *Szent István király napi prédikáció, melyet t. n. Komárom vármegye insurgens vitézeinek tábori papjok ... élő nyelvvel felmondott Szombathelyen 20. aug. 1797. Szombathely.*

Petrik-Szinnyei

Kurländer Ignác (Balassagyarmat, 1846. dec. 25. – Budapest, 1916. szept. 2.)

Meteorológus, csillagász.

1870-ben asszisztens, 1875-ben obszervátor és 1890-től aligazgató a Magyar Királyi Meteorológiai Intézetnél. Ő volt az, aki megindította a hazai időjárási előrejelzések, prognózisok közreadását. Tevékeny részt vett a meteorológiai évkönyvek szerkesztésében.

F.m: *Az 1874. V. Borelli-féle üstökös definitív pályaszámítása* (Bp. 1878. Gruber Lajossal); – *Földmágnassági mérések a magyar korona országaiban 1892–1894.* (Bp., 1896).

Mtud-Borovszky



Kuthy Dezső (Baja, 1888. nov. 11. – Budapest, 1973. máj. 18.)

A Dunáninneni Evangélikus Egyházkerület püspöke.

Középiskoláit Baján végezte, teológiai tanulmányait Pozsonyban. Miskolcon volt segédlelkész, majd Monoron lelkész. Kardos Gyula püspök halála után, 1943. dec. 13-án iktatta be dr. Csenegódy Lajos esperes. Balassagyarmaton nagy küldöttség fogadta. 1946-ban gégebaja jelentkezett, ezért 1947. szept. 14-én nyugdíjba vonult, és a fővárosban élt. A háborús viszonyok ellenére elkezdte a püspöki székház létesítési munkálatait, de betegsége

és a háború miatti változások más irányba terelték a város evangélikusainak sorsát.

NH 1943. máj.–Gyászjelentés

L

Lázár Mihály (Balassagyarmat, 1886. – Auschwitz ?, 1944. jún. 13.)

A balassagyarmati zsidó hitközség városszerte köztiszteletnek örvendő utolsó elnöke a helyi zsidóság elhurcolása idején. A Lázár és Nikolsburger Seprű- és Kefegyár társ tulajdonosa. A – többek között délvidéki, bácskai kendert földolgozó – tucatnyi munkást foglalkoztató kisüzem a Kossuth utca elején, a későbbi Nógrád megyei Gyógyszertári Központ épületében működött. (A Holocaust áldozata)

Majdán/I

Ledofszky Gizella (Székesfehérvár, 1877. máj. 5. – Balassagyarmat, 1959. után)

Szubrett színésznő.

Rákosi Szidi növendéke volt. Színi pályára 1895-ben lépett, 1899-ben a Magyar Színházhoz szerződött, ahol a Sulamith c. operettben Abigail szerepében nagy sikere volt. 1902. okt. 1-jén a Népszínház tagja, 1909 őszétől a Király Színház tagja lett. Kis termete miatt Márkus József külön az ő számára írt egy operettet A liliputi hercegnő címmel. 1911–12-ben tagja volt a Magyar Királyi Operaháznak.

BLAHA–MSZL–MSZML

Lengyel Ottó (Balassagyarmat, 1921. dec. 14. – Balassagyarmat, 2006. márc. 16.)

Templomfestő, restaurátor, szoba- és címfestő.

Szülővárosában tanult és nőtt fel. Fiatal korában futballozott és atletizált, 30 éves koráig a budapesti UTE versenyzője, mint középtávfutó és műlesikló. A II. világháborúban amerikai fogságba került, majd onnan kiszabadulva 1946-ban letartóztatta a GPU. Az őrizetből megszökve rövid budapesti bujkálás után Ausztrián át Olaszországba szökött, ahol a Cinecittában dolgozott, mint díszletfestő. 1949 őszén hazatért Rómából. A munka és a sport mellett magántanulóként elvégezte a négy polgárit, majd a gimnáziumot, s a mestervizsga letétele után, 1954-től önálló kisiparosként dolgozott. 1963-tól az ország területén összesen 82 templombelsőt varázsolt újjá. Eredeti barokk motívumok és az ő rajzai nyomán egy fafaragó elkészítette azt a két csillárt, amit ő aranyozott. Ezek láthatók a város főplébánia templomában, ahol ő restaurálta a Fájdalmas Anya szobrát, a Jézusszíve oltár tabernákulumát és a szószék tetején lévő Jó pásztor szobrot is. A rendszerváltás utáni első önkormányzatban képviselővé választották.

Nekrológ BHH 2006.

Lenkeiné dr., Jablánczy Margit (Nyitra, 1876. okt. 28. – Balassagyarmat, 1957. márc. 6.)

A polgári leányiskola igazgatója, tanára.

Aranyosmaróton dolgozott 1902-től 1912-ig, onnan helyezték városunkba. 1912–1937 között a balassagyarmati polgári leányiskolában a mennyiség és természettudományi szakcsoport és a testnevelés tanára, tanított kézimunkát is. Az iskolában bevezette a kevésbé megterhelő testmozgással járó skandináv tornát. E



célből tanulmányutakon is járt. 1915-ben férjhez ment Lenkei (y?) Nándorhoz, a város ismert fogorvosához. 1926 áprilisában megszervezte a Rozgonyiné Szentgyörgyi Cecília Sportkört. A balassagyarmati Szent Erzsébet Nőegylet alelnöke, az Ingeny Fa- és Szénegylet alelnöke 1935-től, a Stefánia Szövetség és az Országos római katolikus Nőszövetség választmányának, a Római Katolikus Ligának, a KANSZ-nak és az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületnek tagja volt, az OPITE Budapest-környéki körének megbízottja (1926). 1928-tól a Nógrádvármegyei Múzeum Társulat tagja, az Országos Vöröskereszt Egyesület választmányi, 1933-tól a római katolikus egyháztanács tagja volt. 1935-ben, mint rangidőst, megbízták az iskola igazgatásával. A nyugállományba vonuló pedagógust 1937. szept. 23-án búcsúztatták a tanárok és növendékek.

Polg. Isk. Értesítők–Anyakönyv–Morvay Béla



Lévai Sándor (Csongrád, 1890. febr. 1 – ?)

A BBG földrajz-természettan szakos tanára.

1930-tól 1938-ig volt a BBG tanára, 1935–36-ban a földművelésügyi minisztérium növényvédelmi irodájának helyi megbízottja. A csongrádi áll. reálgymnáziumból helyezték Gyarmatra, 1938-ban innen Győrbe került az áll. Gróf Apponyi Albert Leánygymnáziumba. (Apja: Lévai P, anyja: Vincze Veron)

BBG Értesítők– anyakönyv

Lévai Sándor (Balassagyarmat, 1930. aug. 3. – Budapest, 1997. jan. 4.)

Bábszínész, báb- és díszlettervező.



Az Iparművészeti Főiskola díszlettervező szakán tanult Oláh Gusztáv, Bod László tanítványaként 1949–1954 között. 1954-ben az Állami Bábszínház díszlettervezője lett. Két év után a győri Kisfaludy Színház bábszínésze és tervezője, ahol több szerepet is eljátszott. 1958-ban ismét az Állami Bábszínházban dolgozott, 1960-tól a televízió báb- és díszlettervezője volt. Több, igen népszerű bábfigura alkotója. Aktívan részt vett a Magyar Képzőművészek, a Színművészek, a Film- és Tévéművészek Szövetségének munkájában. Elnökségi tagja az UNIMÁ-nak és a Bábjátékosok Egyesületének.

F.m: Rejtő J.–Szilágyi D.: *A szőke ciklon*; Mészöly M.: *Árgyilus királyfi*; Fazekas M.: *Lúdas Matyi. Bábtervei: Tüdér Ibrinkó; Csalavári Csalavér* (1958); *A szarvaskirály* (1959); *Lúdas Matyi* (1960); *Süsü, a sárkány*.

RÚL–MSZL– mek.niif.hu/02100/02139/html/sz14/183.html

Lévay Zoltán, dr. (Balassagyarmat, 1903. márc. 26. – Balassagyarmat, 1984. nov. 24.)
Politikus, ügyvéd.

A debreceni Tisza István Tudományegyetem jogi karán végzett, majd összevont bírói-ügyvédi vizsgát tett. 1943–49 Hajdú vm. főügyésze. Ezt követően politikai pályafutása elég változatos: 1944-ben belépett a FKgP-ba, melynek ideiglenesen országos elnöke, országgyűlési képviselője lett. Kizárták a pártból, ekkor rövid ideig a Sulyok-féle Magyar Szabadság Párt tagja volt, majd nem sokkal ezután a Balogh-féle Függet-

len Magyar Demokrata Párt tagja. 1941–46 között a Tiszántúli Szépműves Céh főtitkára. A politikából kiábrándulva végül szülővárosába jött vissza.

RÚL-KeBé

Ligeti Gyula, dr. (Balassagyarmat, 1903. dec. 12. – ? 1945. jan. 15.) (Utólagos Anyakönyvi bejegyzés: 1950 nov.21, holokaust áldozat?)

Ügyvéd.

Tanulmányait szülővárosában kezdte, a jogi egyetemet Budapesten végezte, 1930-ban tette le az ügyvédi vizsgát. Budapesten, Salgótarjánban, majd Balassagyarmaton volt ügyvédgyakornok, ahol 1931-ben telepedett le és ügyvédi irodát nyitott. A MOVE, a Balassa Sport Egyesület ügyésze, a Bgy-i Ügyvédi Kamara titkára, az Ügyvédi Kamara Országos Bizottságának tagja. (A Deák F. u. 4. szám alatt lakott).

KMKA

Ligeti Lajos (Balassagyarmat, 1902. okt. 28. – Budapest, 1987. máj. 24.)

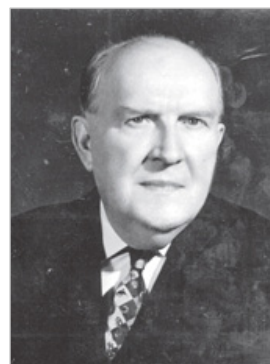
Orientalista, egyetemi tanár, az MTA tagja.

A mongol, török, mandzsu-tunguz, tibeti és kínai műveltségnek s a magyarság keleti kapcsolatainak nagyhírű kutatója. Balassagyarmaton járt gimnáziumba, ahol 1921-ben érettségizett. A Pázmány Péter Tudományegyetemen görög-latin szakon tanult, Eötvös-kollégistaként török filológiát és magyar őstörténetet hallgatott. Az egyetemet 1925-ben fejezte be, summa cum laude doktorált. Párizsban ösztöndíjas volt, itt vált orientalistává, 1928-ban utazott Távol-Keletre. 1935-ben az egyetem adjunktusa lett, majd egy év múlva az Akadémia levelező tagja. Szinte évente vett részt expedíciókban Kínában, Mongóliában, Japánban, Afganisztánban. Munkáinak többsége magyarul és franciául jelent meg. 1947-ben az MTA rendes tagja lett, ahol 1949-től 21 éven át az alelnöki tiszteletet töltötte be. 1982-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1984-ben pedig a szegedi József Attila Tudományegyetem avatta díszdoktorává.

1980-ban, megalapításának 80. évfordulóján a Balassi gimnáziumban alapítványt tett. 1991-ben utcát neveztek el róla szülővárosában, 1992-ben emléktáblát helyeztek el Baltik Frigyes utcai lakóházán, melyet később lebontottak, így születésének centenáriumán az emléktábla a Balassi Bálint Gimnáziumba került. A Honismereti körben emlékülést tartottak munkásságáról, tanítványai és akademikusok közreműködésével 1992-ben és 2002-ben.

D.: Kossuth-díj (1949); Magyar Népköztársaság Zászlórendje (1970, 1974); Munka Érdemrend arany fokozat (1975); Magyar Népköztársaság babérkoszorúkkal ékesített Zászlórendje (1982); Najramdal-rend, Mongólia (1972); Diplome d'honneur, Törökország, (1974); Akadémiai Aranyérem (1967); Indiana University altajisztikai aranyérme (1968); Balassagyarmat díszpolgára (1982).

F.m.: *Rapport préliminaire d'un voyage d'exploration fait en Mongolie Chinoise 1928–1931* (Bp., 1933); – *Sárga Istenek, sárga emberek. Egy év Belső-Mongólia lámakolostoraiban* (Bp., 1934); – *Afgán földön* (Bp., 1938); – *Az ismeretlen Belső-Ázsia* (Bp., 1940); – *Catalogue du Kanjur mongol imprimé* (Bp., 1942–1944); – *A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van* (Bp., I. 1977; II. 1979); – *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban* (Bp., 1986).



Irod.: Benkő Loránd: *A nyolcvan éves L. L. köszöntése* (Magy. Nyelv, 1983. 3. sz.); Kara György: *L. L. emlékezete* (Népszabadság, 1987. jún. 10.); Kara György: *L. L.* (Magy. Tud., 1987. 10. sz.); Róna-Tas András: *L. L.* (Keletkutatás, 1987 ősz).

MÉL 1994–BHH 1992, 2002.



Lippay Lajos, dr. (Magyarszögyén, 1897. szept. 27. – Balassagyarmat, 1949. márc. 8.)

Pápai protonotárius, esztergomi kanonok, balassagyarmati plébános.

Művelt, nagy tudású egyházi személyiség volt. Teológiai tanulmányait Esztergomban végezte. 1923. júl. 29-én pappá szentelték, majd Rómában folytatta stúdiumait. 1925-ben Balassagyarmaton káplán, a következő évben Budapestre helyezték a Sophianum Intézetbe, 1928-tól a Szent Imre Kollégium prefectusa. 1932-ben visszatért Esztergomba a Hittudományi Főiskola tanárának, egy időben a Szeminárium prefectusa lett. 1941-től balassagyarmati plébános, 1944-től a főegyházmegye nógrádi részének érseki biztosa, 1945-ben az érsekvadkerti kerület esperese és tanfelügyelője, 1946. máj. 4-én mesterkanonoki stallumot kapott.

Tagja volt a Szent István Akadémiának, szerkesztette a Magyar Sion c. lapot, a Magyar katolikus írók évkönyvét, dolgozott a Katolikus lexikon írói közösségében. 14 önálló teológiai munka és számtalan cikk fűződik nevéhez. A 2. világháború végén sok személyt, családot megvédett a zaklatásoktól, menedéket biztosítva számukra a plébánia épületében. Tekintélyét mutatja, hogy a legzavarosabb időszakban a megszálló szovjet csapatoktól fegyveres őrizetet is tudott biztosítani a plébániára. Tagja volt a városi képviselőtestületnek, elnöke a Nemzeti Bizottságnak, amely kiegyensúlyozott összetételével sokáig meg tudta őrizni a politikai egyensúlyt, de a fokozódó zaklatások felőrölték egészségét. Balassagyarmaton van eltemetve az általa alapított kápolna falában, emléket márványtábla őrzi a katolikus ravatalozó falán.

F.m.: *Küzdelmekben az Igazság felé. Szent Ágoston életbölcsélete* (Bp., 1930); – *Krisztus szülőföldjén. Palesztina* (Bp., 1933); – *A keleti egyházak* (Bp., 1934); – *A protestantizmus* (Bp., 1935); – *Ünnepi beszéd Szent Adalbertről* (Esztergom, 1935); – *A titokzatos Keleten* (Bp., 1937); – *Magyar Katolikus Írók évkönyve* (Bp., 1937. társsz.); – *Az ősegyház hite* (Esztergom, 1938); – *A magyar Vatikán Hercegprímási palota, Keresztény Múzeum Képtára, gobelin és régészeti gyűjt.* (Esztergom, 1938); – *Leopold Antal-Lippay Lajos: Esztergomi Útikönyv* (Esztergom, évszám?); *Három világrész partjain – Útirajz* (Bp., 1940); *Magyar Szentek* (Bp., 1940); *Liturgikus elmélkedések 1-2.* (Rákospalota, 1945); *A pápaság a világ tükrében* (évszám nélkül).

BHH 1998. (Kovalcsik A.)–Kovalcsik/I–Hausel/5



Ljubimov, Vaszilij Mitrofanovics (Rosztov, ? – ? 1986.)

1944. dec. 9-én, mint Plijev tábornok gépesített lovas hadtestének felderítő osztagvezetője a szovjet hadsereg képviselőjeként katonáival együtt délkelet felől elsőként hatolt be Balassagyarmatra. A város díszpolgára lett 1969. (okt. 23-án!)

1980-ban a Balassagyarmatért Emlékérmet kapott.

Ricsei Anna–Hopkó Tatjana BHH 1986.

Lombos Márton (Bercel, 1916. febr. 26. – Balassagyarmat, 1988. jún. 10.)

Balassagyarmat tanácselnöke (1965–1977).

1929-től élt Balassagyarmaton. Itt volt inas, kereskedősegéd, a háború után az Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalat igazgatója. Politikai összeköttetéseivel sok előnyt tudott kiharcolni városának, a város iparosításának elindítója volt.

D.: *Munkás-paraszt hatalomért emlékérem* (1957); *Munka Érdemrend ezüst fokozata* (1961); *10 éves munkásör szolgálatért* (1967); *Jubileumi emlékérem* (1970); *Haza Szolgálatáért érdemérem arany fokozata* (1970, 1975); *Munka Érdemrend arany fokozata* (1971, 1977); *Közbiztonsági érdemérem arany fokozata* (1977); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1977); *Belkereskedelem Kiváló Dolgozója* (1956); *Kiváló munkásör* (1960); *Kiváló munkásör parancsnok* (1962); *Vizgazdálkodás kiváló dolgozója* (1972); *Magyar Kábel Művek tiszteletbeli aranygyűrűs 40 éves törzsgárda tag* (1977); *Balassagyarmat díszpolgára* (1978).



Podlipszky Ervin feljegyzései, elegyes gyűjtemény–BHH 2002

Luby Károly (Balassagyarmat, 1856. szept. 20. – Balassagyarmat, 1933. dec. 24.)

Irodalmár, sportoló.

Balassagyarmaton, Vácott, Besztercebányán, Esztergomban tanult. 1882-ben a budapesti királyi táblánál telekkönyvvezetői, a Nógrád vármegyei jegyző szigorló bizottságnál jegyzőképeségi oklevelet nyert. 1884-től 1916-ig a balassagyarmati kir. járásbíróság alkalmazottja volt, mint irodatiszt vonult nyugalomba. A NLHH-nak 1896-tól volt rendszeres tárcaírója. Első elbeszélése *Egy századvégi menyasszony* címmel jelent meg a NLHH-ban. Elbeszéléseit, dalait és románcait a közönség nagy lelkesedéssel fogadta, a Liptó c. hetilapba is számos elbeszélést írt. Felolvasásokat tartott az evangélikus egyeletben, 15 évig volt tagja a balassagyarmati dalkörnek, a női dalkörnek jegyzője, a tűzoltóegylet csapattisztje. Mint jeles kerékpáros Balassagyarmaton apostola volt a kerékpáros sportnak; kiváló úszó is, aki Vácnál egyedül, kíséret nélkül átúszta a Dunát, ezenkívül jó vívó és kitartó gyalogló volt.

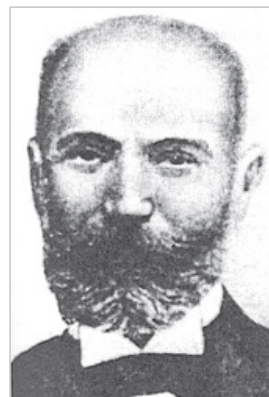
F.m: *Modern élet a vármegyében.* (novellák, Balassa-Gyarmat, 1901).

trajz–Esze–Szluha M.–HK

Luby Sándor (benedekfalvi) (Balassagyarmat, 1855. aug. 30.– Budapest, 1905. okt. 5.)

Költő, újságíró, ügyvéd.

A legismertebb és legtehetségesebb a többi, irodalommal foglalkozó családtag között. Fiatalon a fővárosba került, de szülővárosával tartotta a kapcsolatot. Több antológia válogatta be egy-egy versét, korának ismert kismestere volt. Már 18 évesen tiszteletdíjjal közölte egy versét a Vasárnapi Újság, később csaknem minden fővárosi irodalmi lapban megjelent. A klasszikus külhoni irodalomban jól tájékozódott, sokat fordított németből és szlovák-ból. 1877-ben Komjáthy Jenővel együtt szerkesztették Balassagyarmaton a Röpke Ívek c. szépirodalmi hetilapot. 1883-tól Budapesten élt, ahol a



Pesti Hírlapnak volt belső munkatársa. A Mátyás Diák c. humorisztikus lap vezérverseit is ő írta. Költészetének uralkodó tárgya a szerelem, többnyire szenvedő-érzelmes stílusban, de egyértelmű, hogy élénken figyelemmel kísérte a közélet történéseit. Számos „politikai”, hazafias verset írt, melyben meglehetősen bátorságról tett bizonyosságot Habsburg-ellenességéről: önálló, független Magyarországot szeretett volna. Szülőházán (Madách u. 16.) 1940-ben márványtáblát helyeztek el.

F.m: *Rajzok. Elbeszélések és dolgozatok Börne Lajos irataiból* (Ford. és kiadta. Bp., 1880). – *A csángók. Száműzetésük és megváltások története* (Népies versekben. Bp., 1884). – *Tűnő percek* (Költemények. Bp., 1885). – *János kulacsa vagy a hűség jutalma* (Bp., 1886); – *A babonás szűcs* (Mulatságos történet. Bp., 1888); – *Álmok az üdvről* (Költemények. Bp., 1894); – *Vergődés* (Költemények. Bp., 1899); – *A sákingeni trombitás* (Scheffel J. Viktor után ford. Bp., 1900).

Szinnyei-MÉL-Kovalcsik 2-ZoTa

M

Madách Gáspár (Sztregova, 1590. – Sztregova, 1647.)

Költő, műfordító, Nógrád megye alispánja.

Előbb szolgabíró, majd táblabíró, 1617-től 1646-ig Nógrád megye alispánja. A költészet művelésében rokona, Rimay János volt a mestere, kinek hátrahagyott műveiből egy latin nyelvű vallásos költeményt magyarra fordított. Négy vallásos éneket ültetett át cseh nyelvből magyarra Czobor Anna tiszteletére. Eredeti, magyar nyelven írt munkái többnyire elmélkedéseket tartalmaznak. Egy rövid verses krónikájában a korábban divatozó hazudozásokat és hiúságokat ostorozza. Legsikerültebb munkája a Balassi-strófákban Wesselényi Ferenc nevére írt fohászkodása.

F.m.: (Kéziratok) *Soliloquium Joannis Rimay* (Igen szép énekek, cseh nyelvből magyarra ford. 1636); *Calabria tartományra bocsátott Isten ostora* (cseh nyelvből ford. 1638); *Krónika, eredeti tanköltemény*; *Wesselényi Ferencz nevére szerzettetett versek* (1646). (báró Radványszky-család sajkókazai levéltárában).

MÉL–Borovszky–NagyIván–Szinyei

Madách Imre (Alsósztrégova, 1823. jan. 20. – Alsósztrégova, 1864. okt. 5.)

Költő, jogász, a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője.

Középiskoláit magánúton, a filozófiát és a jogot Pesten végezte.

Itt megismerkedett a kor jelesebb íróival, költőivel, a reform-eszmékkel. Legjobb barátja Lónyay Menyhért, akinek húgához írt szerelmes verseit adta ki 1840-ben Lantvirágok címen.

1842-ben letette az ügyvédi vizsgát, ebben az évben Nógrád vármegye tiszteletbeli aljegyzője, 1843-ban táblabíró. Megismerkedett

Fráter Erzsébettel, aki 1845-ben felesége lett. Csesztvére költözött, 1845-ben kinevezték a nemesi birtokok összeírását végző

bizottságba, majd a közérő összeírására szervezendő bizottságnak lett tagja. 1846-ban

a megyei katonai főbiztosi tisztséget nyerte el közfelkiáltással. 1847-ben készült a

Nógrádi képcsarnok c. tréfás epigrammagyűjtemény (Szontagh, Pulszky Ferenc, Madách).

Részt vett az 1848/49-es eseményekben. Március 13-án birtokán kezdeményezésére

gyűltek össze az ellenzékiek, hogy a lemondott Károlyi János helyére országgyűlési képviselőnek

kérjék fel Kubinyi Ferencet. Főbiztosként megszervezte, felruházta és ellátta a nógrádi nemzetőrséget és az átvonuló honvédseregeket.

Áprilisban, amikor a honvédseregek felszabadították Nógrádot, főbiztosi tiszteből felmentették,

de árvaszéki ülnökként és választmányi tagként tovább működött. 1849 szeptemberében

a fegyveres gerillák fegyvereinek egy részét birtokán rejtette el. 1852 augusztusában

letartóztatták, mert birtokán bújtatta Rákóczi Jánost, Kossuth titkárát. A börtönből és a

kényszerű pesti tartózkodásból 1853 augusztusában tért haza Csesztvére. Feleségével

kapcsolata egyre romlott, válásuk okmányát 1854. jún. 25-én írják alá Ecsegen.

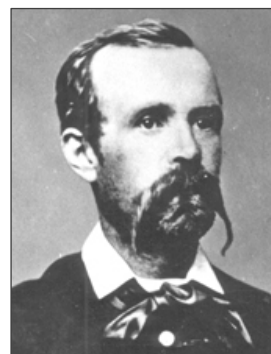
A társadalmi és családi életében bekövetkezett válság újra az írás felé fordította. Verse

sek és egy politikai vígjáték, A civilizátor megírása után megírta Az ember tragédiája c.

korszakos művét, melyet Szontagh tanácsára Arany Jánoshoz juttatott el, bírálatot kérve.

1861-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselőjének választották. Mint a

határozati párt képviselője nagy hatású beszédet mondott a parlamentben, amelyet nyomtatásban is



ban, mint kompozícióban igen jeles mű”. Arany kezdeményezésére a Kisfaludy Társaság kiadta a drámát 1861-es kiadási évvel, 1862 eleji megjelentetéssel, melynek sikerét bizonyítja, hogy 1863-ban új kiadást ért meg. 1862. jan. 16-án a Kisfaludy Társaság, 1863. jan. 13-án a Magyar Tudományos Akadémia választotta tagjává. Madách nem sokáig élvezhette az elért irodalmi sikert, 42. évében meghalt.

1870 óta utca viseli nevét Balassagyarmaton, 1925-ben helyezték el emléktábláját a megyeháza falán, 1937-ben Sidló Ferenc (→) szobra került közadakozásból városunkba. Több társaság és díj viseli nevét.

Kmetty–RLhird–Praznovszky

Madách Imre (sztrégovai és kelecsényi) (Csesztve, 1859. dec. 29. – Balassagyarmat, 1915. nov. 10.)

Madách Károly fia. Magyar királyi pénzügyi tanácsos, számvevőségi főnök.

Cserhátsurányban, majd Balassagyarmaton élt. Balassagyarmaton a Deák Ferenc u. 18-ban volt lakása. Eltemetve Csesztvén.

Kerényi: Az utolsó nógrádi nagyasszony: Palócföld 1986/3. 75.–Reiter László: Madách emlékek Balassagyarmaton. Nógrádmegyei Hírlap 2000. jan. 21.

Madách Imréné Fráter Erzsébet (Csécse, 1827. júl. 20. – Nagyvárad, 1873. nov. 17.)



1845. júl. 20-án tartották az esküvőt Csécsén, majd a fiatal pár Csesztvére költözött. Itt születtek gyermekeik. A válás után Fráter Erzsébet nagybátyjához költözött. A válási szerződést 1854. júl. 25-én írták alá. Egyénisége, Madách életében betöltött szerepe ma is sokat vitatott. Embertelen körülmények között, katasztrofálisan fejezte be életét Nagyváradon. Balassagyarmat utcanevadással adózott tragédiája és emléke előtt, s az Alsósztrégovára vezető út közelében létesült új utcák egyikét nevezte el róla 1972-ben. 1992-től Párkányi R. Péter Fráter Erzsébet szobra díszíti a Szalézi Kollégium udvarát.

Andor Csaba: Házasság előtt, válás után. Bp. 2003.–Kmetty

Madách Pál (Alsósztrégova, 1827. ápr. 23. – Alsósztrégova, 1849. okt. 30.)

Nógrád megye alispánja 1849-ben, Madách Imre testvére.

Részt vett a szabadságharcban, Egy érdekes naplótöredéket (*Úti tárczámból*, 1849) és több elbeszélést hagyott hátra. Imre bátyja keserű, pesszimista versben búcsúzott el nagyon fiatalon meghalt öccsétől.

Borovszky–Kovalecsik/2



Magos (Munk) Dezső (1884. márc. 1. – Aszód? 1944.)

A város építésze, tervező-kivitelező, 1913-ban építésmesteri képesítést szerzett.

Főbb balassagyarmati munkái a városi strand, az Ipolymenti Országzászló (1933). Az emlékművet az 1940-es évek vége felé lebontották, majd 2004-ben a Vitézi Rend közreműködésével, az országban elsőként, helyreállították. Ő tervezte a szaléziak első magyarországi Don Bosco templomát. Az ő munkája a Városháza, a kórház több pavilonjának bővítése, a Női ideg-elmeosztály

építése, a Kaszinó, a rendőrség, a csendőrség székházai, a pénzügyi palota, a r. k. plébánia, a vágóhíd, a „repülő-híd” építése. 1930-ban az országos mérnöki kamara tagja lett. Az 1920-as években katolizált, de sem ez, sem az alispán pártfogása nem mentette meg attól, hogy 1944-ben a nyilasok elhurcolják. Annak ellenére, hogy a felső katonai vezetéssel is kiváló kapcsolatokat ápolt, több laktanyát épített az országban (pl. a rétságit), csak időlegesen tudták segíteni. Nem pontosan ellenőrizhető források szerint a deportáltakat szállító szerelvényen öngyilkosságot követett el.

Majdán–BHH 2004.

Magyar Pál, dr. (Balassagyarmat, 1922. márc. 10. – Budapest, 2007. ápr. 18.)

Ügyvéd, az 1956-os Járási és Városi Ideiglenes Nemzeti Forradalmi Tanács titkára.

1928-ban kezdte tanulmányait az evangélikus iskolában, majd 1932–1940 között a BBG-ben. A Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot végzett, 1944-ben kapta meg diplomáját. 1944 novemberében bevonult, francia fogságba esett, 1946 áprilisában tért haza. Az igazolási eljárás után bírónak nevezték ki a pesti központi kerületi bíróságon, majd a népfőügyész titkára lett. Politikai okból lemondott állásáról, s visszatért Balassagyarmatra ügyvédjelöltnek. 1948-ban letette az ügyvédi szakvizsgát, megnyitotta ügyvédi irodáját. 1956. okt. 24-én négy budapesti egyetemista röplapokat osztogatott Balassagyarmaton. Közülük kettőt letartóztattak. Daróczi és Magyar ügyvédek vállalták volna a védelmüket az ügyészségen, de ott „nem tudtak” a letartóztatásról. Okt. 26-án 3000 ember tüntetett kiszabadításukért. A fiúkat kiengedték, a két ügyvédet megválasztották a Forradalmi Bizottság elnökének ill. titkárának, mely december elején feloszlatta magát. Magyar Pált 1957. febr. 12-én a Forradalmi Bizottság több más tagjával együtt letartóztatták. A Budapesti Katonai Bíróságon tárgyalták a Daróczi és társai elleni pert. Magyar Pált első fokon halálra ítélték, az ítéletet másodfokon 8 évre módosították, 1962-ben szabadult. 2004. okt. 26-án vette át gyémántdiplomáját a budapesti egyetemen. 1992-ben Balassagyarmat, 2004-ben Nógrád Megye díszpolgára lett.

Nógrádmegyei Hírlap 1996. okt. 30.–BHH 2004. (Kiss Tamás)



Mailáth István Géza, gróf (székhelyi) (Pécs, 1860 jan. 13. – Mailáthpuszta [ma: Nógrádgárdony], 1933. júl. 26.)

Nógrád megye főispánja, országgyűlési képviselő, a főrendi ház tagja. 1893-ig a haditengerészetnél szolgált, majd feleségül vette gróf Zichy Nándor leányát, s visszavonult nógrádgárdonyi kastélyába. Birtokain mintagazdaságot létesített. A szécsényi kerület országgyűlési képviselője (1905), 1917 júliusától Nógrád vármegye főispánja. 1905-ben elnöke a nemzeti ellenállást képviselő, Nógrád Vármegye Törvényhatósági Bizottsága által kiküldött alkotmányvédelmi, 55-ös bizottságnak. Elnöke a Nógrád vármegyei Gazdasági Egyesületnek, a Balassagyarmati Takarékpénztárnak, elnöke és mecénása a vármegyei Casinó Egyesületnek, a Balassagyarmati Dalegyületnek, a Balassagyarmati Katolikus Legényegyletnek, a Múzeumegyesületnek, a Balassagyarmati Korcsolyázó Egyesületnek és a Nógrád vármegyei tüdővész ellen védekező egyesületnek. 1912. okt. 22-én X. Pius pápa a „Pro



Ecclesia et Pontifice” érdemkeresztet adományozta neki, mint a balassagyarmati r. k. egyházközség díszelnökének. 70. születésnapjára az általa támogatott egyesületek közös ünnepélyt adtak a Takarékpénztár nagytermében. Hozzájárult, hogy Keviczky Hugó „jeles szobrászművész, vármegyénk szülötte”, mellszobrát elkészíthesse. Arcképét (Huszár Aladáréval együtt) Márk Lajos festőművész festette meg, 1923. szept. 18-án leplezték le.

Borovszky–Esze–BHH 1984 (Majdán Béla)–Gudenus–Jeszenszky–NH. 1918. X. 20.; 1923.szept.23.



Majtényi Gyula (Baja, 1875. febr. 26. – Balassagyarmat, 1961. jan. 21.)

A BBG tanára, a Nógrádi Hírlap felelős szerkesztője.

Kalocsán teológiát, Budapesten bölcsészetet végzett. 1904-ben tanári oklevelet nyert magyar és latin nyelv- és irodalomból. A budapesti gyakorló főgimnáziumban tanárjelölt, 1903-tól Balassagyarmaton helyettes tanár, 1905-ben véglegesítik. 1938. jún. 30-án vonult nyugállományba. A Nógrádi Hírlap munkatársa, majd felelős szerkesztője 1910–1944 között. A Ladányi-féle könyvbe a balassagyarmati sajtó történetét írta meg. A Múzeum szépművészeti osztályának őre, a Nógrád vármegyei rabsegélyező egyesület pénztárosa. Tanulmány- és zárandokútjain beutazta a Trianon előtti Magyarország, Európa és a Szentföld sok-sok táját. A BBG-ben Madách önképzőkört alakított. Életének utolsó éveiben a szalézi atyáknál talált otthonra. Temetésén Balassagyarmat összes katolikus lelkésze szolgált. (Apja: Majtényi Antal, an: Zsivánovics Anna).

Borovszky–BBG Értesítő 1937/38.(Blázsik Károly)–Kovalcsik/2

Majthényi László, báró (Buda, 1820. dec. 23. – Lukanyénnyé, 1908. okt. 7.)

Hont vármegye első alispánja (1842), majd főispánja.



1849-ben Komárom, Bars és Nógrád megyék császári biztosa a szabadságharc leverése után. A Balassagyarmatot elfoglaló császári csapatokkal érkező báró Majthényi László királyi biztos berendelte a megye tisztikarát, akik a durva fenyegetés hatására (köztük Madách Imre is) felesküdték a magyar államfőre (I. Ferenc József-re). A császáriaknak behódoló Majthényi túlbuzgóságában 1849. febr.1-jén elrendelte a templomok tornyára is kitűzni a császári sárga-fekete zászlót, a kerítések hasonló színűre festését. Tevékenységét a császári udvar számos kitüntetéssel jutalmazta, bár hivataláról hamarosan lemondott. A császári megbízás vállalása miatt egész életén át viselnie kellett a muszka-

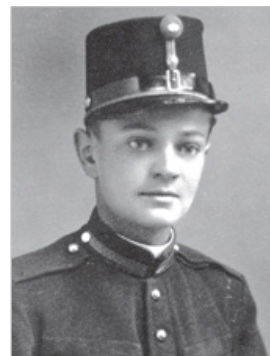
vezető címet. „Majthényit az ellenségei basának nevezték. Való igaz, hogy erős akaratú férfiú volt a hajthatatlanságig és az eszközökben sem volt válogatós”. 1896-ban megvásárolta Einberger Adolf örökösaitól a lukanyénnyei birtokot és „visszavonult lukanyénnyei tuskulanumába, hol tisztelői sűrűn felkeresték, 1908-ik évben bekövetkezett haláláig” (Czobor). A NLHH Bismarkhoz hasonlította őt, Török Zoltán alispán is meglátogatta. (Apja: M. Anton, anyja: Ambrózy Johanna)

Varga–Czobor László NH 1924. máj. 20–Esze–NHÖ–Bgytört–Borovszky–Nógrádi-Honti Ellenzék 1896. júl.–NLHH 1897. júl .4.–anyakönyv

Málnássy Ferenc, vitéz (Balassagyarmat, 1923. aug. 26.– 1945. márc. 22. [a légtérben, szolgálatteljesítés közben])

Magyar királyi repülő főhadnagy.

Városunkban az evangélikus iskolában tanult, majd a soproni katonai iskolába került. Repülő alapkiképzését a Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap győri kereténél fejezte be 1941-ben. 1943. aug. 20-án avatták repülő hadnaggyá Kassán. Több, mint 75 bevetésen vett részt, a második világháború kilencedik legeredményesebb magyar vadászpilótája lett. Magyar Koronás Bronz Emlékérem, Tűzkereszt első fokozata és a Vaskereszt első és másodosztályú kitüntetések kaptak. Városunk 2008. dec. 10-én emléktáblát avatott emlékére.



BHH 2008–Becze Csaba: Elfelejtett hősök. 2006.

Mandel Ignác, dr. (Méhkerék, 1877. – Balassagyarmat, 1944. jún. 14?)

Kórházi osztályvezető főorvos, pszichiáter.

Az érettségit Nagyváradon tette le, a budapesti egyetemen szerzett orvosi diplomát 1900-ban. A lipótvárosi elmegyógyintézetben volt gyakornok, majd a balassagyarmati kórház elmeosztályán lett főorvos 1903-ban. Az országban elsőként valósította meg a pszichiátriai betegek kihelyezését többnyire környékbeli falusi családokhoz. Ez a családi ápolási forma (CSÁP) országos karriert futott be, gyakran járt szakmai küldöttség a balassagyarmati kórházban tanulmányozni a rendszert, mely az 1970-es évekig működött. Világháborús szolgálataiért a Signum Laudis kardokkal kitüntetést kapta. A BBG-ben tanárként is működött 1906–14 és 1920–39 között. 1937-ben ment nyugdíjba, ekkor a Magyar Vöröskereszt érdemkereszt kitüntetést kapta a Kormányzótól. 1944. júliusában a „zsidókkal együtt ismeretlen helyre szállítatott”.*

(Más forrás alapján deportálása közben, a vonaton halt meg.)

Szakirodalmi munkáiban a demencia, az alkoholizmus szövődményei, az elmeosztályok szervezeti kérdései és a családi ápolás témáival foglalkozott.

*Ladányi–NH. 1937. máj. 30.–Magyar ideg- és elmeorvosi bibliographia 1831–1935. Zsakó I, Jó J. (reprint: Animula Bp. 1993.)–*anyakönyvi bejegyzés– balassagyarmat.eu*

Manga János, dr. (Pereszlény, 1906. jún. 24. – Budapest, 1977. szept. 2.)

Néprajzkutató, történész.

Tanítói diplomát, majd Kolozsvárott bölcsészdoktorátust szerzett (1941). Szlovákiai magyar falvakban (1929–38), ill. Érsekújvárott tanított (1938–41). 1932-től a pozsonyi rádió magyar adásának első szerkesztője. Az 1930-as években a rádió munkatársaként kezdett népzene gyűjteni szlovákiai falvakban. A bp.-i Néprajzi Múzeum muzeológusa (1941–49), majd a balassagyarmati Palóc Múzeum igazgatója (1949–1957, 1958–1959). A történelemtudományok kandidátusa (1960). A bp.-i Népművelési Intézet ig.-ja (1960–63), nyugdíjazásáig az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársa, osztályvezetője (1963–1973). Elsősorban ünnepi népszokásokkal, népi hangszerekkel, r. k. vallásos néprajzzal és pásztorművészettel foglalkozott. Az Ipoly és a Garam mente, Zoborvidék és Mátyusföld vidékeit kutatta. Vizsgálta a jeles napok magyar-szlovák interetnikus vonatkozásait. Tanulmányokat tett közzé a mo.-i szlová-



kok néprajzáról. Születésének 80. évfordulóján fehér márványtáblát avattak a Palóc Múzeum lapidáriumának falán. A Megyei Múzeum, egy nevére elnevezett konferenciát rendezett munkásságára emlékezve, melynek anyaga a Múzeum évkönyvében jelent meg.

F.m.: *Ünnepi szokások a Nyitra megyei Menyhén* (Bp., 1942); – *A magyar katolikus népelet képekben* (Bp., 1948); – *Egy dunántúli faragó pásztor* (Bp., 1954); – *Ünnepek, szokások az Ipoly mentén* (Bp., 1968); – *Magyar népdalok – népi hangszerek* (angolul, németül is, Bp., 1969); – *Magyar pásztorfaragások* (angolul, németül is, Bp., 1971); *Palócföld* (Bp., 1979).

MÉL (Hibás születési hely!)–Kovalcsik/3–Manga János Konferencia. *Múzeumok Évkönyve 1996-97.*(159-225).

Markói István (Balassagyarmat, 1916. aug. 7. – Balassagyarmat, 2006. jún. 22.)
Kereskedő, lokálpatrióta.



A Nemzeti Iskolába járt, ezután két gimnáziumi osztályt végzett, majd a polgári tanulója lett. 1933–1936 között inaskodott András Pál fűszer-csemege kereskedőnél. Balassagyarmaton a Mária Terézia 3. Gyalogezred 7. századánál teljesített tényleges katonai szolgálatot. Leszerelése után a budapesti központi távírdához ment kézbesítőnek, majd a balassagyarmati postához került. A II. világháború alatt a szovjet fronton harcolt. A háború után visszatért eredeti szakmájához. Előbb önálló volt, majd az államosítás után a Népbolt, ill. az Iparcikk kereskedelmi Vállalatnál dolgozott. A papírboltból ment nyugdíjba 1977-ben, háromszor kapott Kiváló Dolgozó kitüntetést. Balassagyarmat sportéletében a II. világháború után előbb az ökölvívó, majd a labdarúgó szakosztály, az 1970-es évek második felétől ismét az ökölvívó szakosztály tevékenységét támogatta. Gyermekkora (1928) óta gyűjtötte a bélyegeket. 1952-ben a városi bélyeggyűjtő kör elnöke lett, 1980-tól a Mikszáth Kálmán Művelődési Központ bélyeggyűjtő szakkörét vezette. 1994-ben sokoldalú tevékenységéért Balassagyarmatért Emlékéremmel tüntették ki.

HTA–BHH 2006.

Márkus Gizella (? 1855. – Budapest, 1933. nov. 21.)

A polgári iskola tanára volt 1880–1887-ig. Komjáthy Jenő felesége. Budapesten halt meg: 78 évesen villamos balesetet szenvedett.

Polg. Isk. Értesítő 1928/29.–NH. 1933. nov. 26.

Márkus Sándor (Balassagyarmat, 1831. ápr. 7. – Besztercebánya, 1867. febr. 17.)
Botanikus, tanár.

A hallei egyetemen tanult, majd a besztercebányai ev. gimnázium tanára, 1859-től igazgatója volt. Főleg a moszatokat tanulmányozta, de Besztercebánya környékén virágos növényeket is gyűjtött. A környék moszatjaiból közel 200 félélt határozott meg. Adatait korai halála miatt Hazslinszky Frigyes adta közre a Természettudományos Közleményekben 1868-ban.

F.m.: *Beiträge zur Flora von Neusohl* (Öst. Botan. Zeitschr. 1865–66.)

MÉL–Gulyás

Marno Tivadar (lovag, eichenhorsti) (Cserhátsurány, 1879. jan. 3. – Balassagyarmat, 1941. okt. 31.

Katona, alezredes, városparancsnok.

A közműn leverése után, 1919. aug. 6-án a város katonai parancsnoka lett. „Első intézkedése volt, hogy tiszti karhatalmat állított fel. Majd megszervezte a csendőrséget, a városi rendőrséget és a pénzügyőrséget”.

Apja: M. János; an: Kubinyi Berta. Felesége: Zsarnay Amália.

A család őse Spanyolországból származott, a nemesi előnevet M. *nagyapja* kapta V. Ferdinándtól, 1837. júl. 25-én. M apja már Ausztriában született (Bécs, 1841. ápr. 11. – Surány, 1894. febr. 5). Balassagyarmatra még Johann Nepomuk Franz Maximilian Marno von Eichenhorst néven települt le, feltehetően az 1800-as évek második felében, itt házasodott meg és élt.

Bgy.tört.–anyakönyv–Bende Imre–Marno János – Marno Amália – Szekeres-Marno Alán



Márton Bálint, dr. (Gyoma, 1934. szept. 29. – Balassagyarmat, 2014. aug. 8.)

Szakgyógyszerész, akvarellista.

Hódmezővásárhelyen érettségizett 1953-ban, a szegedi Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Karán diplomázott 1958-ban. Első munkahelye a Nógrád megyei Tanács Gyógyszertári Központja volt, 1960-ban került a balassagyarmati kórház gyógyszerzetárába, ahol 2012-ig dolgozott. A kórház vezető főgyógyszerésze volt 1962-től 2000-ig. Gyógyszerészdoktori címét 1972-ben a Toxikológia tárgyköréből szerezte. A képzőművészettel 1960-ban ismerkedett meg, első tanítómestere Farkas András művésztanár volt. Alapító tagja volt a Nógrád megyei Képzőművészeti Egyesületnek.

K: *Balassagyarmat, Eger, Hollókő, Siófok* (egyéni); *Baja, Balassagyarmat, Budapest, Diósjenő, Salgótarján, Pásztó* (csoportos). Képei számos magángyűjteményben vannak bel- és külföldön.

D: *Kiváló Gyógyszerész* (1975); *Szakszervezeti Munkért Arany fokozat* (1977); *Bartha Elemér Alapítvány díja* (1983 és 1984); *Budapesti Tavaszi Fesztivál Toxikológiai Információs Rendszer Professzionális különdíj*; *Intézeti Gyógyszertárak Számítógépes Rendszere I. díj* (2009); *Horváth Endre-díj* 2011.

Szerk. önéletrajz



Martos Zsigmond (Zsebfalu, (Sáros m.) 1888. – Auschwitz, 1944. jún. 13.)

Festőművész, a BBG tanára (1922–1940).

Elemi és középiskoláit Eperjesen végezte, Késmárkon érettségizett. A Budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanult tovább, 1913-ban diplomázott, egyik tanára Ferenczy Károly volt. 1922-ben a sümegi állami reáliskolából került Balassagyarmatra rajztanárnak. 1925 nyarán minisztériumi ösztöndíjjal olaszországi tanulmányutat tett, de járt tanulmányúton Ausztriában, Nagybányán is. Sokszor tervezte a Katolikus Legényegylet színelőadásainak színpadát és díszleteit. Festményeiből az 1920-as években több gyűjteményes kiállítást rendezett. Nyugdíjazása után is Balassagyarmaton maradt,



innen vitték feleségével együtt Auschwitzba. 1996-ban posztumusz Horváth Endre-díjat kapott.

BBG Értesítő. 1939/40 (Homér Lajos)–Nagy Évkönyv–Bacsúr–NH 1940. febr. 10.–Niedermann

Martzányi István (1700-as évek közepe – 1841-ben még élt)

Balassagyarmat főbírója 1836-ban.

Foglakozása nem ismert, 1832–36 között a heti és országos vásárok árendása, kocsmabérlő. 1831–35 és 1837–41 között esküdt, de a gyakori hiányzások miatt hivatalából leváltották. A Kender (ma Madách) utcában volt háza.

Petrikné–Kmetty

Mátyás Károly (Jékelfalu, 1883. jan. 15. – Balassagyarmat, 1933. jún. 6.)

A BBG tanára (1907–1933).



Löcsén tanult, majd Eötvös-kollégistaként végzett latin és német szakon 1906-ban. 1905–06-ban helyettes a besztercebányai kir. kath. főgimnáziumnál, 1907. okt. 17-től kinevezték Balassagyarmatra helyettes tanárnak, 1909-től véglegesítették. 1914–1918-ig katonai szolgálatot teljesített, 1919-ben tért haza olasz hadifogságból. 1907-től 1933-ig a BBG latin, német, testnevelés tanára, cserkésztsz. 1919–20-ban a sportszakosztály vezetője, 1920-tól 1929-ig a cserkészlet és katonai kiképzés vezetője. A Nógrád-Hontvármegyei testnevelési bizottság, a MOVE tagja, cserkésztsz. Tartalékos tüzér főhadnagy, a Segélyegylet vezető-ségi tagja. Az Eötvös Kollégium volt tagjai szövetségének vidéki

választmányi, a r. k. egyházközség tanügyi bizottságának és Szövetség helyi osztályának elnöke (1927-?). Apja: M. János, an.: Frid Katalin.

BBB Értesítője 1932/33. (Váli Rezső)–NH 1933. jún. 14.

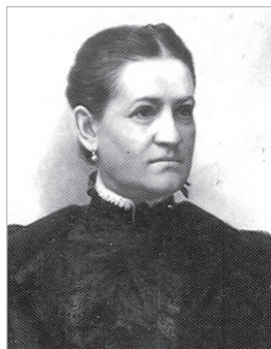


Mauks Mátyás (farkasfalvi) (Mohora, 1825. szept. 5. – Balassagyarmat, 1876. jan. 14.)

Szolgabíró, ügyvéd, földbirtokos.

Mikszáth első principálisa, a kékkői, majd a balassagyarmati járás szolgabírója. Mikszáth apósa, öt gyermeke volt, Ilona lánya lett Mikszáth felesége.

Mikszáth–Jeli



Mauks Ilona (Mohora, 1855. aug. 18. – Horpács, 1926. máj. 24.)

Mikszáth Kálmán felesége.

Apja szolgabírósági esküdtje volt a jogász Mikszáth, akivel 1873. júl. 13-án szülői tilalom ellenére Pesten házasságot kötött. 1875-ben betegsége visszakényszerítette Mohorára. Anyagi nehézségek miatt 1878 nyarán törvényesen is elváltak Mikszáth kívánságára. 1882-ben a már elismert író ismét feleségül kérte és 1882. dec. 31-én (más forrás szerint 1883. jan. 1-jén) újra házasságot kötöttek. Három gyermekük: Kálmán, János és Albert született. Férje halá-

la után kezdte írni emlékeit, amelyek igen jelentős dokumentumai a „nagy palóc” életének és érdekes képet festenek a város 19. századbeli társadalmának életéről. 1972 óta viseli nevét a Mikszáth Kálmán utcától keletre nyitott új utcák egyike.

F.m.: *Visszaemlékezések* (Bp., 1922).

MÉL–Gulyás–Jeli–Kmetty

Megyery Ella, Györffy Aladárné (Balassagyarmat, 1889. márc. 18. – Bad Aibling, 1962. márc. 9.)

Újságíró, író, szerkesztő.

Irodalmi pályáját az I. világháború idején költőként kezdte. Később újságíró lett, 1941-ig belső munkatársa volt a Pesti Hírlapnak, 1936-tól 1939-ig az Ünnepek c. képes hetilap szerkesztője. Sokat utazott, bejárta egész Európát és Észak-Afrikát; élményeiről cikkekben, könyvekben számolt be. Konzervatív-jobboldali beállítottságú volt, rokonszenvezett az ilyen indíttatású mozgalmakkal. 1944-ben Nyugatra menekült; Portugáliában és az NSZK-ban élt. Az emigráció jobboldali köreiből tartozott. 1947-től 1949-ig a landshuti Hungaria, 1953-tól 1954-ig a müncheni Új Hungaria lapokba írt, 1959–61-ben a Magyar Könyvbarátok (München) szerkesztője volt.



F.m.: *Konfessio* (versek) (Bp., 1917); – *A Világvándora hercegnő. Hét országon keresztül* (Útirajzok, Bp., 1928); – *Római notesz* (Bp., 1929); – *Istenek, fáraók, emberek* (útleírás, Bp., 1935); – *Velencei notesz* (Bp., 1937); – *Budapesti notesz* (Bp., 1937); – *Franco Spanyolországában* (Bp., 1938); – *Ejtőernyős villámháború* (Bp., 1941).

Irod.: *Mérő Ferenc: Emigrációs magyar irodalom* (Köln–Detroit–Wien, 1966). – *Megyery Sári: Én is voltam jávorfácska. Visszaemlékezések*, (Párizs, 1975, Bp., 1979).

MÉL 1994

Megyery István (Vasmegyer, 1859. aug. 13. – Budapest, 1931. aug. 17.)

Császári és királyi kamarás, magyar királyi koronaügyész-helyettes, jogi író, főügyész.

Jogi tanulmányait Debrecenben és Budapesten végezte. Előbb vidéken volt ügyész, 1887-től 1895-ig Balassagyarmaton királyi ügyész, a megyei fogház igazgatója, a rabok oktatásának kezdeményezője, majd 1898-tól az Igazságügy Minisztérium törvény-előkészítő osztályán teljesített szolgálatot, ahol a büntetőeljárás hatályba léptető jogszabályok, utóbb egyes börtönügyi jogszabályok tervezetén dolgozott. 1909-től a büntetőjogi osztály vezetője, 1912–1929 között koronaügyész-helyettes. Cikkeket írt 1876-tól a Szabolcs megyei Közlönybe, a Debreczeni Ellenőrbe, a Nyírvidék és a Délbáb c. lapokba. 1889-től 1894-ig a Nógádi Lapok munkatársa. 2010. nov. 9-én a legfőbb ügyész leplezte le emléktábláját a balassagyarmati Cégbíróság falán.



F.m.: *A magyar ügyészségek* (Bgy., 1893); – *A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek* (Bp., 1905); – *Les institutions pénitenciaires en Hongrie* (Bp., 1905). – *Lord Byron életrajza* (Bp., 1889); – *Versék és tárcacikkek 1878–1891* (Bgy., 1893).

MÉL 1994–BHH 2009–www.balassagyarmat.eu

Megyery Sári (Sacy von Blondel) (Balassagyarmat, 1897. júl. 28. – Párizs, 1983. febr. 5.)

Filmszínésznő, író, költő.



Rózsahegyi Kálmán színészképző iskolájának elvégzése után az UHER cég szerződtette 1916-ban. A weimari Németországban Reinhardt filmjeiben játszott, negyvenkilenc film női főszereplője volt. 1932-ben felhagyott a filmezéssel. Berlinből hazatért Budapestre, ettől kezdve csak irodalmi, hírlapírói tevékenységet folytatott. Első verseskötetére Kosztolányi és Karinthy is felfigyelt. 1933 és 1938 között számos fővárosi lap (Az Újság, Pesti Napló, Színházi Élet, Pester Lloyd) munkatársa. Sorra jelentek meg nagysikerű regényei, verseskötetei. 1938-ban Párizsba utazott, ahol végleg letelepült. 1939-ben André Lang francia újságíró és színpadi szerző vette feleségül. Egyetemi tanulmányokat folytatott Franciaországban és Angliában. 1955-ben Cambridge-ben angol tanári diplomát szerzett. Több művét franciára fordították. Két utolsó művével Magyarországon ismét közismert lett.

F.m.: *Gál, a becsűs* (Bp., 1926); – *Csak a fényre vigyázz* (Bp., 1932, Molnár C. Pál rajzaival); – *Mama karriert csinál* (Bp., 1932); – „...és könnyűnek találtatott” (Bp., 1934); – *Adjátok azoknak* (Szőnyi István illusztrálta verseskötet. Bp., 1935); – *Te érted akartam* (versek, Bp., 1942); – *A vendég* (reg., Bp. 1943); – *Une fée dans la maison* (reg., Paris, 1958); – *Én is voltam jávorfácska...* (Önéletrajz. Párizs, 1975; Bp., 1979); – *Játékszerelem* (emlékek, portrék. Bp., 1984).

Irod.: *Keresztury Dezső: Egy életmű tükre* (Irod. tört., 1978. 1. sz.); *Heimann Ildikó: Hazája a magyar nyelv* (MN., 1979. jún. 14.); *Dénes Zsófia: Sacy* (MN., 1983. febr. 17.); *Lőcsei Gabriella: Megyery Sári emlékezete* (MN., 1983. febr. 17.); *Vezér Erzsébet: A jávorfácska kidőlt* (Élet és Irod. 1983. 6. sz.); *Lőcsei Gabriella: Játékszerelem* (MN., 1984. ápr. 23.); *Halász Péter: Búcsú M. S.-től* (Irod. Újság, 1983. 2. sz.).

MÉL 1994–Kovalcsik/I–Megyery Sári–Sacy von Blondel. Szerk. Kovalcsik András Bgy. 2000.

Melicher Ferenc, dr. (Esztergom, 1839. júl. 24. – Balassagyarmat, 1895. máj. 5.)
Vármegyei főügyész.

Jogi tanulmányait Bécsben végezte, 1860-ban diplomázott, 1866-ban ügyvédi vizsgát tett, 1871-ben jogtudorrá avatták. Esztergomban volt főispáni titkár 1864-ben, 1867-ben Esztergom főügyésze, majd városi ügyész 1872-75 között. 1875-től (Cím-NH) 1895-ig Nógrád vármegyei főügyész. Balassagyarmaton élt haláláig, itt temették el 1895. máj. 7.-én. (Az Esztergom és Vidéke c. lap 1895. máj. 9. számában jelenik meg halálhíre, mely szerint „idevalósi polgári családból származott, atyja jónevű órásmester volt”. (Apja: M. András, anyja: Mikusai Anna; felesége: Schickinger Fanny, gyermekei: Kornél, Mariska, Endre)

Cím-NH. 1899. máj. 17–TóthT–Esztergom és Vidéke

Melicher Gyula (Balassagyarmat, 1877. körül – Flint, (USA) 1940. febr. 28.)
Szerkesztő, jogász.

A Magyar Királyi Tudományegyetemen végzett jogot. USA-ba távozásának időpontja ismeretlen. Ott a Szabadság c. lap belső munkatársa, a Detroiti Újság szerkesztője. 1932–40 között a Flint Újság tulajdonosa és szerkesztője. A „Magyar Farmerek Szövetsége” megalapítója.

MEIL

Merczel Erzsébet (Balassagyarmat, 1944. júl. 16. – Üllő, 2006. nov. 21.)

Amatőr színjász, rendező, művelődésszervező, költő.

Városi, járási, megyei, majd országos versmondó versenyek díjazottja. A balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központban volt népművelő. Madách-díjat kapott a Madách Imre Irodalmi Színpaddal (1975). Harminchat éves volt, amikor elszakadtak családi kötelékei, s rövid, az egészségügyben töltött idő után a MALÉV dolgozója lett. Elsajátította a hőlégballon vezetésének tudományát, és szakszolgálati engedéllyel nagy utazásokat tett. Egyik földrészről a másikra, egyik világversenyről a másikra, győzelmek, trófeák, újságcikkek jelezték hőlégballonos útjainak sikerét, de ő maga is tudósította az olvasókat. 1995-ben, „Malév Repülésért” érdemérmet kapott. Kisprózái jelentek meg az ország különböző városaiban, új lakhelyén, Üllőn lapot szerkesztett. 2004-ben, a Röpke Ívek jubileumi kötetében írja magáról: „Számptalan terv, félig kész anyag, vázlat. Mindegyik követelőzik, akarja, hogy foglalkozzam vele. Csak az idő bánik velem mostohán. Hiába kérem, álljon meg, hiszen még rengeteg dolgom van... Nem hallgat rám.” Az utóbbi években főleg antológiákban szerepelt: Alterra svájci–magyar kiadó, Accordia kiadó (Nívódíjat a Rep Rapszódia c. művére), Lyra antológia Pápán, a Duna Part irodalmi újság, Röpke Ívek.

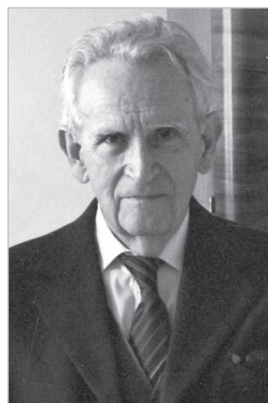
BHH 2003, 2006–Röpke Ívek 2004.



Merczel Miklós (Balassagyarmat, 1918. dec. 4. – Balassagyarmat, 2010. ápr. 11.)

Órásmester, lokálpatrióta.

A Nemzeti Iskolába 1924-től járt elemibe, négy osztályt a Balassi gimnáziumban végzett, majd órás lett. 1941-től 1943-ig tényleges katonaidéjét töltötte, ismételt behívása után fogságba esett és 1945 novemberében került haza. Órásmesteri vizsgáját 1946-ban tette le Budapesten, és városunkban nyitott üzletet. Az ötvenes évek elején egyre többet bélyegezték maszeknak, kizsákmányolónak, így 1952-ben az erdészethél akart elhelyezkedni, de a város ipari osztálya és a KIOSZ kérte, hogy folytassa tovább a munkát, mert Balassagyarmat és környéke szolgáltatását nem tudja nélkülözni. Így lett Balassagyarmat egyedüli és nagy becsben álló órásmestere. Zeneszeretete végigkísérte életét: először az énekkarba hívták, majd megtanult klarinétozni, s így a Bertalan Ákos vezette városi együttes, valamint a levante fúvós zenekar tagja lett. Később évekig a szövetkezeti vegyes karban működött közre, a katolikus Szent Felicián egyházi kórusban több mint 40 évig énekelt. Egyik alapító tagja a helybeli kertbarát körnek, gyakran rendeztek helyi kiállításokat, fajtaismertető bemutatókkal. Városának 48 db piros virágú vadgesztenyefát adományozott, melyek – ha továbbra is körültekintő-



en gondozzák őket – pár év múlva a város díszei lehetnek. A városért és szakmájáért végzett odaadó és hűséges munkájáért a Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetést kapta 1994-ben.

Oroszlánné Mészáros Ágnes szerk. laudációja 1994.

Mezey Gyula (Balassagyarmat, 1861. márc. 11. – Budapest, 1922. jún. 26.)

Növénykórtani (fitopatológus) szakember, szakíró.

Tanulmányait a bp.-i műegyetemen végezte, 1883-ban középiskolai tanári oklevelet szerzett, s kinevezték a magyaróvári gazdasági akadémia természetrajz tanszékére tanársegéddé, majd a mezőgazdász oklevél megszerzése után 1893-tól rendkívüli, 1896-tól nyilvános rendes tanár. 1907-től a kassai gazdasági akadémián tanított 1920-ig, annak megszűnéséig. Közben Németországban, Svájcban és Ausztriában tanulmányozta a gazdasági oktatást és a magvizsgáló állomásokat, 1893-ban Dél-Franciaországban a szőlőművelést. 1921-ben a keszthelyi gazdasági akadémiára került. Része volt a vetőmagvizsgáló állomások korszerűsítésében és átszervezésében. Munkájában nagy gondot fordított a szőlő mikológiai kérdéseire. 1886-ban hazánkban elsőnek ismertette a gyökérfonálférget (*Heterodera Schachtii*). A Köztelek gazdasági növényteni rovatát vezette 1892–1907 között.

F.m.: *Vetőmagcsávázási kísérletek* (Magyaróvár, 1889); – *A dohány mozaikbetegsége* (Linhart Györggyel Mezőgazd. Szle, Magyaróvár, 1890); – *A white-rot vagy a szőlő fakórothadása* (Bp., 1891); – *Szőlőbetegségek* (társsz. Magyaróvár, 1895); – *A szőlő peronospora betegségei* (Magyaróvár, 1895).

Rothmeyer Imre: M. Gy. (Köztelek, 1922)–MÉL 1994

Mihalik János (Bisztricska [Etfalva?], 1865. ápr. 9. – ?)

Publicista, költő.

Balassagyarmaton hat polgári iskolát végzett. 1891-től járásbíróági díjnak, később irodatiszt. 1921-től, mint nyugalmazott irodatiszt Balassagyarmaton lakott. Versei és crokijai jelentek meg újságokban. Közel hatvan költeménye jelent meg 1885-től 1905-ig az Ország Világban, Vasárnapi Újságban, Képes Családi Lapokban, a Budapestben és a NLHH-ban. Humoros versei a Kakas Mártonban, Borsszem Jankóban és a Bolond Istókban Feketevízi álnéven vagy névtelenül jelentek meg. A Pesti Napló Tarka Krónika c. humoros rovatába crokikat írt a századfordulótól.

Esze



Mikó Pál, dr. (Losonc, 1870. jan. 13. – Balassagyarmat, 1941. okt. 3.)

A BBG magyar-latin-ógörög szakos tanára.

Budapestben végezte az egyetemet. Szarvas Gábor tanítványa volt, magyar nyelvészettel foglalkozott. Értekezései a Magyar Nyelvőrben jelentek meg, az Akadémia nagyszótárának munkatársa volt. 1895-ben Székelyudvarhelyen, az állami főreáliskolában kezdte munkáját, 1898-tól Bártfán rendes tanár, 1907-ben helyezték Balassagyarmatra, ahol 1932-ig volt a BBG tanára, a Madách Önképzőkör vezetője 1910–14 és 1915–16 között. Az 1920-as években a Nógrádvármegyei Múzeum, a

Casino, a Madách Társaság választmányi, a református egyháztanács tagja. Előadást tartott a feminizmusról, a helyi lapban több cikke jelent meg. Mivel jelentős könyvtára volt, így módja volt a fontosabb külföldi baloldali gondolkodók elméleti műveit is olvasni, 1919. ápr.-aug. között, az érdeklődők – elsősorban a polgári értelmiségiek – részére, kérésüknek eleget téve, magánlakásokon tartott tájékoztató, felvilágosító előadásokat a kommunizmus, mint államrendszer elméletéből. Ezt a tevékenységét túldimenzionálva, Andrassy úti (ma Ady Endre) házának falára az MSZMP Városi Bizottsága és a Városi Tanács 1969-ben emléktáblát helyezett. Ennek a táblának a helyére tették a dr. Mikó Pál fia, Mikó Zoltán II. világháborús vezérkari százados emlékét megőrző táblát, amelyet Göncz Árpád köztársasági elnök 1997. jún. 27-én avatott fel.

Doktori disszertációjának címe: „*A női magyar levélstílus a XVII. században*”. (Magyar nemesasszonyok – Szilágyi Erzsébet, Lorántffy Zsuzsanna, Zrínyi Ilona – levelezései és azok nyelvi, stilisztikai, tartalmi vizsgálata).

BHH 2002. (Szász L)–Antal Zoltán. Nekrológ. BBG Értesítő 1941/42–NH 1909–RLhird–Bgytört

Mikó Zoltán (Balassagyarmat, 1910. okt. 14 – Ogyessza, 1945. aug. 19.)

Vezérkari százados, az ellenállási mozgalom tagja, posztumusz vezérőrnagy.

1934-ben végzett a Ludovika Akadémián hadügyi rangban. 1943–44-ben vezérkari százados. A Horthy-féle kiugrási irodánál tevékenykedett, a megszállás után nagy része volt a németellenes ún. Görgey zászlóalj megszervezésében, a Szálasi hatalomátvételt követően bujdosnia kellett. Titkos tevékenysége rendkívül



szerteágazó volt, csendőrségi kapcsolatai révén védett egyes követségeket, ahol a bujdosók menedéket kaphattak, hamis iratokkal látta el az üldözötteket. Több száz személy kapott Mikó aláírásával szabad mozgást elősegítő, sőt a behívástól, kitelepítéstől mentesítő igazolványt (Illyés Gyula, Veres Péter, Kovács Imre, Tamási Áron, Szabó Lőrinc). Egyértelműen német-ellenes tevékenysége alapján 1945-ben önként jelentkezett a szovjet oldalon, de az NKVD a Wallenberggel való kapcsolata miatt letartóztatta, a Szovjetunióba deportálták, majd kivégezték. 1991-ben a szovjet hatóságok rehabilitálták, Göncz Árpád köztársasági elnök 1995. máj. 23-án a Parlamentben posztumusz vezérőrnaggyá léptette elő.

Mikó Zoltán embermentő tetteit emléktábla őrzi Budapesten az I. Úri utca 28 sz. épületen és Balassagyarmaton szülőháza falán, mely utóbbit 1997. jún. 27-én avatott fel Göncz Árpád köztársasági elnök.

RÚL–balassagyarmat.eu–Hári Katalin: Mikó Zoltán emlékezete (Püski 1996)

Mikszáth Kálmán (Szklabonya, 1847. jan. 16. – Budapest, 1910. máj. 28.)

Író, jogász, a magyar próza egyik legnagyobb mestere.

Balassagyarmaton kezdte pályafutását, Mauks Mátyás szolgabírónál. A Nógrádi Lapokban jelentek meg első írásai, itt ismerte meg feleségét, Mauks Ilonát. Műveiben gyakran kaptak főszerepet szülőföldjének egyszerű emberei, a „jó palócok”, a „tót atyafiak”, novelláiban Balassagyarmat közismert alakjai is megjelennek.



1911 óta hivatalosan utca viseli nevét Balassagyarmaton, 1925-től emléktábla hirdeti a megyeháza falán itt töltött hivatali idejét, 1960-ban emléktáblával jelölték Madách utcai lakóházát, 1961-ben szobrot – Herczeg Klára alkotása – állítottak tiszteletére a megyeháza előtt.

MÉL–Kmetty–RLhird



Mocsáry Antal (Bozók, 1757. szept. 18. – Lapújtó, 1832. máj. 24.)

Birtokos, író, helytörténeti író.

1790-ben Nógrád megye főszolgabírája lett, 1800-ban főbiztos. Barátságban állott kora nevezetesebb íróival, Kazinczyval, Fáy Andrással, Vitkovics Mihállyal. Nejének halála után 1803-ban Lapújtóra vonult vissza, ahol az irodalommal és a tudományokkal töltötte életét. Nógrád vármegye első monográfusa.

F.m.: *Az emberi sors meggondolásából származott elmélkedései és fohászkodásai egy magát igazán megesmért szívnek* (Pest, 1800. Németül is); – *Egy római történet, barátaimért* (Buda, 1804); – *A tisztelt barátság, vagyis Aurelius és Martzia érzékeny történetei, de csak: érzékenyekért versekben* (Buda, 1805); – *A Vág vizének áradása Nyitra vármegyében a pöstyéni fürdőben...* versekbe foglaltatott (Pest ?;) – *Nemes Nógrád vármegyének történelmi, geographiai és statisztikai esmertetése* (Pest, 1826.)

MÉL–Borovszky

Mohácsy Gitta (Scholtz Tivadarné) (Budapest, 1918. szept. 21.)

Lokálpatrióta, a Balassagyarmatért Emlékérem tulajdonosa (2004).

A középosztályhoz tartozó, művelt, a világra nyitott családban nevelkedett két bátyjával és öccsével együtt. A budai Baár-Madas Leánynevelő Intézetben a széleskörű műveltség mellett alkalom nyílt az idegen nyelvek elsajátítására: a francia, német, olasz, angol és spanyol nyelvek ismeretében gyakran kísérté tolmácsként építészmérnök édesapját. Bátyja halála után Mohácsy Gitta még erősebb kötődést tanúsított Balassagyarmat iránt. Több kulturális program közreműködőit delegálta Gyarmatra (a Kalevala Kórus, a Párizsban élő, magyarul kiválóan beszélő Bernard Le Calloch Ligeti Lajos professzorról tartott előadása). Értékes festményt is adományozott a Madách Imre Városi Könyvtárnak.

www.balassagyarmat.eu



Mohácsy József, dr. (Budapest, 1914. febr. 24. – New York, 1989. szept. 11.)

Közgazdász, író, alapítványtevő.

Első iskolaéveit Gyarmaton végezte, később Budapesten, a Bolyai Főreáliskolában érettségizett 1932-ben. Egyetemi tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetem közgazdasági fakultásán végezte, ahol 1937-ben doktorált. Banktisztviselőként és alkalmanként könyvelőként is dolgozott édesapja és bátyja építési vállalkozásában. Az államosítás során a Magyar Nemzeti Bankba került, s 1956-os külföldre távozásáig ott is maradt.

1956. nov. 25-én feleségével, tizenhat éves fiával külföldre távozott, 1957 januárjában, New Yorkban telepedtek le. Először mint alkalmi munkás, majd különböző pénzügyintézeteknél és vállalatoknál dolgozott, mindig közgazdasági területen.

Alapítványt tett Balassagyarmaton helytörténeti kiadványok megjelentetésére.

F.m.: *A légtornász története.* (Bp., 1986).

BHH 1999.

Moldoványi (Mráz) Gusztáv (Dobsina, 1876. jan.12. – ?)

Bölcséleti doktor, a BBG tanára (1905–1920).

Budapesten Eötvös-kollégistaként végzett magyar-német szakon.

Pancsováról helyezték Balassagyarmatra 1905-ben. 1914-ben magyarosította nevét. 1920-ban kérésére Kőbányára helyezték át.

F.m.: *A dobsinai német tájszólásról.* (Az Akadémia kiadásában jelent meg). – *Mit vár az iskola a szülői háztól a testi és erkölcsi nevelés terén;* – *A német legenda, különösen a XVIII. sz.-ban.* (Bp., 1899); – *A német ballada 1750–1850 (é.n.).*



Főgimn. Ért.-NH 1920. szept. 26.

Moldoványi István, dr. (retteghi) (Balassagyarmat, 1871. ápr. 9. – Budapest, 1916. aug. 2.)

Vegyésszámológép és jogi doktor, királyi iparfelügyelő.

Az egyetemet Budapesten végezte, itt avatták doktorrá 1892-ben. 1896-ban a kereskedelemügyi minisztériumba nevezték ki. A mezőgazdasági kémia tanulmányozása céljából a földművelésügyi minisztérium külföldi tanulmányútra küldte.

F.m.: *Adatok a jód oldhatóságához* (Bp., 1892); – *A tinkturákról* (Bp., 1893); – *Az extraktumokról* (Bp., 1894); – *Az első magyar orvosi könyv* (Bp., 1894); – *A közgazdasági válság-elméletek története* (Bp., 1879); – *Die Entstehung der Monarchie in Ungarn* (Bp., 1898); – *A munkások érdekképviselője* (Bp., 1898); – *Ipari döntvénytár* (Bp., 1898); – *A magyar iparfelügyelői intézmény fejlődése* (Bp., 1899); – *Az ipari és gyári alkalmazottaknak baleset elleni védelméről és az iparfelügyelőkről* (Bp., 1899); – *A bécsi munkaközvetítőintézet* (Bp., 1899); – *Az ipari és kereskedelmi segélyszervezet viszonya a munkaadóhoz* (Bp., 1900).

Borovszky-Szinnyei

Mollinár Gizella (Budapest, 1896. szept. 7. – Budapest, 1978. febr. 23.)

Költő, író.

1919-ben Balassagyarmaton tartózkodott, markánsan baloldali beszédeket tartott, a helyi nőmozgalmi direktórium tagja, a megyei nőpárttitkári funkcióra jelölték. Radikalizmusát „a szocialista-kommunista párt balassagyarmati szervezetének végrehajtó bizottsága helytelenítette”. Emlékeit Vádoltuk egymást c. regényében írta meg. A Tanácsköztársaság bukása után 5 rendbeli izgatás miatt 10 havi börtönre ítélték, büntetését a balassagyarmati börtönben töltötte. Ennek lenyomata Az Isten hallgat c. regénye. Gyermekkorától maga tartotta el magát; volt malterhordó, textilszövő, cseléd, markotányos

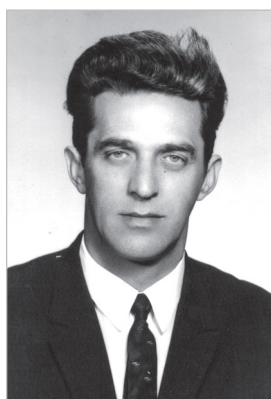


lány. Színes, mozgalmas életét terjedelmes, önéletrajzi regényciklusba foglalta, ezek több kiadásban (olaszul is) megjelentek. Újabb verseit a Vigilia közölte. Férje: Gebauer Gusztáv.

F.m.: *Asszonyi alázat* (Bp., 1927); – *Földet érint homlokunk* (Bp., 1929); – *Az arc elsötétül* (Bp., 1931); – *A kocsi ajtó* (Bp., 1937); – *Betévedt Európába* (I–II., reg., Bp., 1941); – *Betelt a föld hamissággal* (I–II., reg., Bp., 1941); – *Meddő szüret után* (I–II., reg., Bp., 1942); – *Vádoltuk egymást* (I–II., reg., Bp., 1942); – *Az Isten hallgat* (reg., Bp., 1947).

Irod.: *Radnóti Miklós: Ami történik. M. G. verseiről* (Próza, Bp., 1971).

MÉL –NH. 1919. nov. 23.–Bgytört.



Molnár Ferenc (Csütörtök, 1930. ápr. 1. – Balassagyarmat, 2004. szept. 1.)

A BBG matematika-fizika szakos tanára.

Az elemi iskola elvégzése után 1941-ben, Győrött a bencés gimnáziumban kezdett tanulni. A háború és a Csallóköz elcsatolása miatt 1946–47-ben a Dunán szökve jártak át az iskolába tanulni. Végül Sümegen fejezte be a középiskolát. Egyetemi tanulmányait Szegeden végezte 1954-ben, ebben az évben került Balassagyarmatra a BBG-be, itt tanított nyugdíjazásáig. Diákjai szeretettel jelzi, hogy csak Mofénak hívták évtizedeken át. Rövid ideig óraadó tanárként tanított még, majd mivel a nyugdíjasoktól a

BBG megvált, a keresztény iskolában tanított fizikát 2003-ig.

D.: *Balassi-díj, Kiváló Pedagógus, Ligeti Lajos Pedagógiai-díj* (1979, 1991).

A katonai kollégiumi munkája elismeréséül *HM miniszteri kitüntetés* is kapott.

Molnár Mihály–BBG–Diákjai emlékezete

Molnár János (Érsekújvár 1854. márc. 10. – Balassagyarmat, ?)

Balassagyarmat nagyközség főbírója (1918–1923).

Fodrász, az Ipartestület alapító tagja és pénztárosa (1891-től), majd elnöke. 1896-ban indítványára az Ipartestület segélyalapot hozott létre, melynek kamataiból az önhibájukon kívül munkaképtelenné vált tagokat támogatták. 1898-tól a róm. kat. legényegylet alelnöke. 1910-ben a Nógrádvármegyei Múzeum Társulat pénztárosa, 1918-ban az akkor alakuló Nemzeti Tanács elnökségének tagja. A tanácskormány bukásakor az ismét összeülő városi képviselő-testület (1919. aug. 12.) az ő elnökletével gyűlésezett. Az újonnan alakuló legitimista párt alakuló ülésén (1919. dec. 24.) ő is jelen volt Sztranyavszky Sándor lakásán. Mint főbíró a lakásügyek rendezésével bízta meg az előljáróság. Felhívásában ezt olvashatjuk: „Legsürgősebb feladatomban a proletárdiktatúra által foganatosított sérelmes lakásrequirálások felülvizsgálata fogja képezni”. További sorsáról nem tudunk.

Bgytört.

Molnár Kálmán (? 1881.– Balassagyarmat, 1968. okt. 11.)

Tanár, 1919–21 ig.h., 1935–40 között igazgató a polgári iskolában.

Mint tanár németet tanított. 1926-ban a VKM Vámosmikolán új polgári iskola szervezésével bízta meg. A fölmerülő akadályok miatt felmentését és Balassagyarmatra történő visszahelyezését kérte. 1935 áprilisától betegeskedése mellett csak az igazgatói teendőket látta el. Tagja volt az Országos Polgári Iskolai Tanár-egyesületnek, a Nógrád Vármegyei Kaszinónak, a MOVÉ-nak (1935-ig) és a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézetnek. 1935-től a Stefánia Szövetség választmányi tagja.

Polg. Isk. Értesítő 1940/41.



Molnár Pál, dr. (Ipolyvece, 1914. dec. 13. – Balassagyarmat, 2000. máj. 25.)

A Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményének megalapítója.

Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, majd a BBG-ben érettségizett. 1934-ben iratkozott be a soproni Evangélikus Hittudományi Karra. Teológiai tanulmányait 1938. jún. 1-jén fejezte be. Első állomáshelye Sámsonháza volt, közben a tanítói oklevelet is megszerezte, ezután került Zobor községbe lelkésztanítónak. Közben 1944-ben a pécsi Jog és Államtudományi Karon jogi doktorátust szerzett. Amikor 1945-ben Zobor községet visszacsatolták Csehszlovákiához, mint magyar állampolgárt, a csehszlovák hatóságok előbb kiutasították, majd szlovák híveinek közbenjárására a kiutasítási határozatot visszavonták. 1948-ban végül mégis úgy döntött, hogy hivatalos engedéllyel hazaköltözik Magyarországra. Itthon különböző tanügy-igazgatási beosztásokban dolgozott Balassagyarmaton. Utoljára gazdasági felügyelőként, illetve számadó igazgatóként. 1976-ban nyugdíjba vonult. Nyugdíjasként vette vállára 1977-től a Helytörténeti Gyűjtemény vezetésének gondját és végezte nagy lelkesedéssel, amíg erejéből tellett.

BHH 2000.



Molnár Zsigmond (Lőrincréve, 1962. márc. 22 – Balassagyarmat, 2012. dec. 15.)

A balassagyarmati református gyülekezet vezető lelkésze (2000–2012).

Nagyenyeden a Bethlen Gábor Kollégiumban érettségizett, majd felvételt nyert a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetbe, tanulmányai végeztével segédlelkész lett a Marosvásárhelyi Vártemplomban. 1990-ben kötött házasságot a szintén református lelkész Tóth Erzsébettel.

A rendszerváltással kerültek a Pest-megyei Szokolyára, ahol tíz éves szolgálatuk alatt megerősítették a gyülekezetet, megszervezték az énekkart, ifjúsági és angol nyelvi táborokat indítottak. 2000 márciusában került Balassagyarmatra. Tevékenysége 12 éve alatt újra erőre kapott a református közösség: munkás-



ságához fűződik a Templom, a Lelkeszi Hivatal és az Imaterem felújítása, a város és a kapcsolódó szórványtelepüléseken élő reformátusok közösségeikben való megerősödése.

A város közéletében is tevékenyen részt vett. (Zenés Áhítatok, gyülekezeti lap, ifjúsági napok és táborok, Honismereti Zarándokutak szervezése, Kamarakórus létrehozása, az Ipolyon túli magyarsággal való kapcsolatainak erősítésére). Elhivatott munkásságával beírta nevét Balassagyarmat történelmébe, ezért postumusz a Balassagyarmatért Érdemrend kitüntetést vehette át özvegye. Hajdúböszörményben helyezték örök nyugalomra.

www.balassagyarmat.eu (szerk. laudáció)–Molnárné Tóth Erzsébet

Morvay Aurél, dr. (alsódraskóczy) (Balassagyarmat, 1883. nov. 23. – Budapest, 1946. máj. 14.

Kúriai bíró volt.

MÉI–Gerő–Gulyás



Mozga Zoltán (Vajkóc, 1917. júl. 23. – Debrecen, 2002. márc. 21.

A BBG német-francia szakos tanára volt (1940–1949).

Középiskolai tanulmányait Nyíregyházán a Királyi Katolikus Gimnáziumban végezte 1927 és 1935 között, majd 1935-től 1939-ig a Debreceni Tudományegyetemen, francia-német szakon végzett. 1940. nov. 25-től kinevezett tanár a BBG-ben, 1943. szeptembertől óraadó a Tanonciskolában. Közben tartalékos szolgálatra vonult be az 1941–42-es, ill. az 1942–43-as tanévben.

A munkácsi csapatkórháznál szolgált 1944–45-ben, majd 1 évet hadifogságban töltött. 1946-ban újra tanított a BBG-ben, 1947. szept. 15-től mellékfoglalkozású nevelőtanár a Madách Imre Népi Kollégiumban és az általános iskolában is. 1950-ben a debreceni Csokonai Gimnáziumba helyezték. Nyugdíjba menetele (1977) után a Református Szeretetotthonba költözött.

BBG Értesítők–Ethei: A balassagyarmati 217. számú Szondi György Ipari Szakmunkásképző Intézet története, 1880–1980 (Bgy., 2003)–Önéletrajz, (Kenessey Bélának, 1998)–Méliusz Ref.Szeretetotthon

Munkay János (Nagyfalu, 1820. júl. 13. – Garam-Újfalu, 1890. márc. 12.)

R. k. káplán Balassagyarmaton 1854–1864 között.

A gimnáziumot Rózsahegyen és Egerben végezte, 1837-ben Szepes egyházmegyei papnövendék lett. A teológia II. évét elvégezte, ekkor kilépett és tanítással foglalkozott, végül tanulmányait Nagyszombatban fejezte be: 1850-ben felszentelték. Több helyen szolgált plébánosként, káplánként (Kékkő, Busa), végül, 1888-ban esztergomi tiszteletbeli kanonoknak nevezték ki. Nagy egyházi irodalmi tevékenységet fejtett ki, 26 könyve (köztük több németül), sok értekezése, cikke, tanulmánya jelent meg. Cikkei a Kath. Egyház és Iskolai Lapban, a Religióban, a Családi Lapokban, a Pázmány-füzetekben, a Katholikus Hetilapban és számos más korabeli lapban jelentek meg.

F.m.: *Jézus Krisztus Isten fia s a világ megváltója kínszenvedésének és halálának története* (Balassa-Gyarmaton, 1858; tótul: Pest, 1863 és Szakolcza, 1869).

Pallas–Petrik–Szinnyei

Muraközy Ferencné, dr.-né, Cselényi Éva (Balassagyarmat, 1936. aug. 29. – Szécsény, 2007. máj. 25.)

Pszichológus, gyógypedagógus.

Pályáját a szátoki nevelőintézetben kezdte, majd 1962 januárjától 1993 decemberéig, nyugdíjaztatásáig, a Városi Kórház pszichológusa. Lelkiismeretes kórházi munkája mellett a város minden korosztályával találkozott, aki rászorult segítségére. Aktív dolgozóként, majd nyugdíjasként is irányította a városi csecsemőotthon állami gondozásra szorult beteg kicsinyeinek értelmi és érzelmi nevelését. A GYIVI örökbefogadási szakértője volt, a Nevelési tanácsadó munkatársaként végezte az iskolaérettségi vizsgálatokat, részt vállalt az idősök otthonában élők lelki gondozásában. Harmincöt éven át igazságügyi szakértőként segítette a rendőrség és a bíróság munkáját, közreműködött a honvédségi sorozásokon, megszervezte a városi telefonos lelki segélyszolgálatot. Szakmai lelkesedésből, hivatástudatból ismeretterjesztő előadásokat tartott óvodákban, iskolákban, falun, városban, igyekezett minden meghívásnak eleget tenni. Élete utolsó kilenc évét végtelen türelemmel viselt betegségben töltötte, a befejező időt a Ferences Nővérek szécsényi otthonában, férjének szerető gondoskodása mellett. Volt munkatársai egy életre szóló példát tanulhattak tőle emberségből és szakmai tudásból. Balassagyarmatért Emlékérmeket kapott 1999-ben.



HTA-Zonda Tamás visszaemlékezése

Muraközy Ferenc, dr. (Miskolc 1936. máj. 20. – Budapest 2011. április 12.)

Körzeti-, majd háziorvos.

Édesapja, dr. Muraközy József állatorvos, családjával az ötvenes évek elején költözött Balassagyarmatra. Ő maga a BBG-ben érettségizett 1954-ben, későbbi feleségével, Cselényi Évával együtt, aki osztálytársa volt. A budapesti Orvostudományi Egyetemen végzett 1960-ban. A diploma után a soproni kórház sebészeti osztályára került. 1961-ben hazajöttek Balassagyarmatra. Körzeti, majd háziorvosként dolgozott 1997-ig. Fáradhatatlan, önfeláldozó, a betegek érdekeit mindenekelőtt valónak tartó, nagy tudású orvosként ismerte az egész város, akit nagy tisztelet és megbecsülés övezett. A református egyház helyi gyülekezetének gondnoka volt 1976-tól, később főgondnok. Egyedül maradva úgy érezte, hogy még képes munkálkodni embertársaiért, ezért haláláig a Vértanúk Állomáson is tevékenykedett.

D.: *Érdemes Orvos* (1984); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1984); *a város díszpolgára* (1997); *Perliczy János-díj* (1997).

Szerk. önéletrajz–Muraközy Nóra közlése–Hodossi



Murár Lajos (Balassagyarmat, 1883. okt. 24. – Balassagyarmat, 1945. dec. 30.)

Építőmester, ácsmester.

Oroszországi hadifogsága idején harcolt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméért 1918 szeptemberéig Ukrajnában a kolomeai járásban, azután itthon dolgozott. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt helyi szervezetének és a megyei di-

rektórium elnökévé választották. Ő volt az, aki a kommün vezetőjeként 1919 márc. 30-án lefoglalta az egyházak eszközeit, értékpapírjait és pénztárkönyveit. 1920. máj. 19-én hathavi börtönre, 3 év hivatal- és jogvesztésre ítélték 4 rendbeli sikkasztás miatt. Később is rendőri megfigyelés alatt állt. Illegálisan tovább folytatta munkáját. 1934-ben agyvérzés érte. Tevékenységének emlékét lakóházán, amelyet ő maga épített, emléktábla hirdette 1969-től 1991-ig. Ugyanezen idő alatt az István (később Szent István) utca viselte nevét, mivel itt volt a szülőháza.

MÉL–Kmetty–RLhird–NH 1919. aug. 10.

N

Náday István (Nagymihály, 1888. jún. 20. – Balassagyarmat, 1954. jan. 30.)

Vezérezredes, honvéd tábornok.

A Ludovika Akadémián avatták gyalogos hadnaggyá 1908-ban. 1920–21-ben elvégezte a Hadiakadémiát, 1926–1930 között hadiakadémiai tanár. 1930-ban ezredes, 1937-ben tábornok, 1940-ben altábornaggyá lépett elő. 1942-től 1944. ápr. 1-ig az I. hadsereg parancsnoka, vezérezredes, 1944. júl. 1-jén nyugdíjba ment. 1944. szept. 22-én Horthy különmegbízottjaként titokban az olaszországi Casertába repült a nyugati szövetségesekkel tárgyalni. Küldetése sikertelen volt. 1945-ben hazatért, igazolták és a nyugdíját megerősítették.



MÉL 1994 –Szakály– Pávai Vajna Viktor: Hadtörténelem 1-2. (Bp.,1936).

Nagy Ervin (Galgamácsa, 1930. jún. 19. – Balassagyarmat, 2015. ápr. 9.)

A Balassi Bálint Gimnázium tanára.

Édesapja katonatiszt volt, kinek korai halála miatt apai emléke nem maradt. Iskoláit Aszódon végezte, hadmérnök szeretett volna lenni, így az időközben visszacsatolt Észak-Erdélyben működő gr. Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet diákja lett. A front közeledtével azonban vissza kellett térni Aszódra, ahol 1949-ben érettségizett. Tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatta Budapesten, ott szerzett matematika-fizika szakos diplomát. 1953-ban a kiskéri gimnáziumba helyezték, miként későbbi feleségét, Nemes Györgyi magyartörténelem szakos tanárnőt is, akivel 1957-ben házasságot kötött. Még ez évben mindkettőjüket Balassagyarmatra helyezték a BBG-be. 1971-ben részt vett a szegedi JATE diplomamegújító posztgraduális képzésén. Munkáját magas szakmai színvonalon végezte, megbecsült, szeretett tanár és osztályfőnök volt, amit tanártársai és volt tanítványai szép és őszinte visszaemlékezései is sugallnak. Nyugdíjba menetele után tovább dolgozott a Szent Imre Gimnáziumban.

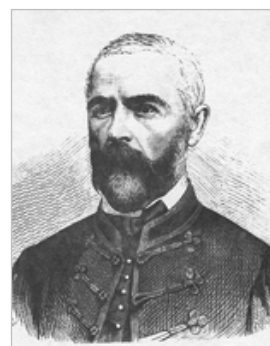


BHH 2015 (Kovács Ferenc, Melo Ferenc, Kocsis Mihály)-Nemes Györgyi

Nagy Iván (felsőgyőri) (Balassagyarmat, 1824. jún. 18. – Horpács, 1898. okt. 26.)

Történész, genealógus, a Palóc Múzeum alapítója.

Iskoláit Egerben, Esztergomban és Vácott járta; a jogot magánúton, valamint Losoncon és a pozsonyi kir. jogakadémián végezte. Mint királyi táblai jegyző Pozsonyban érte meg az 1847–1848 évi utolsó rendi országgyűlés nagy eseményeit. Atyja fejlesztette ki benne az erős történelmi érzéket, s korán bevezette a vármegye levéltárába. 1848-ban a hetedik honvédszászlóaljba lépett és a Drávától a Lajtaig részt vett Jellasics támadásának visszaverésében; október végén átment a 49. honvédszászlóaljhoz. A világosi fegyverletétel híre Facséton találta főhadnagyi beosztásban. Sok veszedelem közt bujdosva hazafelé vette útját, végre



szept. 4-én eljutott Bujákra (Nógrád vm.), ahol ismeretlenül, bujkálva a jeles és híres nők életrajzát kezdte írogatni. Viszontagságos körülmények között jutott vissza Balassagyarmatra, ahol 1853-ban ügyvédi irodát nyitott. Ott működött mindaddig, míg 1855. aug. 1-jén kinevezték tisztnak a pesti egyetemi könyvtárhoz, s így végre hajlamainak megfelelő állást kapott. Ezen év szept. 27-én nőül vette Csathó Pál akadémiai tag árva leányát, Máriát. Legfőbb művét, a Magyarország családait ekkor írta s adta ki. Ő ezzel a művével egymaga „minden segítség és támogatás nélkül többet tett szaktudományunk népszerűsítésére, mint egy egész társulat” – írta Fejérpataky a Genealógiai és Heraldikai Társaság 1889. nov. 24-i titkári jelentésében. Az MTA 1858. dec. 15-én levelező taggá választotta, rendes tag 1874. máj. 21-én lett. 1878-ban nyugalmazását kérte, s be sem várva a képviselőház határozatát, még azon év júliusában Horpácsra költözött birtokára. Így élte utolsó éveit visszavonultan, Szontagh Pál, Csalomjai (Pajor) István és Kacs Kovics Lajos társaságában, még az irodalomtól is távol maradt öt évig (1878–1883). Az 1883-ban megalakult magyar heraldikai és genealógiai társaság egyik alelnökének választotta. Ebben az időben minden erejét Nógrád megye történetének megírására akarta szentelni, melyet nagy buzgalommal folytatott, kivált midőn a vármegye 1888-ban hivatalosan is megbízta a monographia megírásával. 1891. jan. 3-án hívta össze az első értekezletet egy Nógrád megyei múzeum-társaság ügyében, ezt követően minden szabad idejét a megyei közügyeknek, a nógrádi múzeumnak s a monographiának szentelte. Számtalan cikke, tanulmánya hírlapokban, folyóiratokban és évkönyvekben jelent meg. Főműve ma is pótolhatatlan és kikerülhetetlen alpműnek számít. Nógrád vármegye történetének, a reformkori Balassagyarmat közállapotának leírója. Szabadságharckori verses és prózai naplóját Balassagyarmaton adták ki. (1967, 1998). Végrendeleítésben feleségével, Csathó Máriával egyetértésben minden vagyonát egy Balassagyarmaton felépítendő múzeum javára hagyta. Az 1914-ben elkészült múzeum egy rövid időre felvette nevét. 1900-tól utcát neveztek el róla városunkban, 1978-tól Hadik Gyula Nagy Iván szobra a Palóc ligetben, a múzeum előtt hirdeti emlékét. 1994-ben a megyeháza falán vörös gránit emléktáblát lepleztek le tiszteletére.

F.m.: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal I – XII;* (Pest, 1857 – 1865 és egy pótkötet, Pest, 1868); – *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490* (forráskiadvány, I – IV., szerk. Nyáry Alberttel, Bp., 1875–78); – *Nógrád vármegye története az 1544-ik évig* (Bgy., 1907); – *Összes versei* (kéziratban a Palóc Múzeumban, Bgy.)

Szinnyei–Kmetty–RLhird.–SzKpanth– Márki Sándor: Emlékbeszéd N. I. r. tag felett (MTA Emlékbeszédek, Bp., 1900).



Nagy Mihály (benkepatonyi) (Szalatnyapuszta, 1858. – Balassagyarmat, 1924. febr. 19.)

Nógrád megye alispánja, udvari tanácsos.

A család a nemességet I. Lipót idején kapta 1686-ban.

A gimnáziumot a fővárosban végezte, a jogot Pozsonyban, majd Budapesten. Ifjabb korában lírai és humoros költeményeket írt fővárosi lapokba Don Miguel álnéven. Az 1870-es években a Nógrádi Lapokba több tárcát, vezércikket és az Ipoly szabályozásáról cikksorozatot írt. 1880-ban lépett közszolgalatba Balassagyarmaton, a királyi törvényszéken, Friedeczky Lajos mellett. 1881-ben aljegyző, 1882 főszolgabíró, 1889 első alispán, 1897-

ben főjegyző, 1898–1923 között vármegyei alispán. A szécsényi országgyűlés 200 éves évfordulója alkalmából 1905-ben kiadott emlékfüzetbe hosszabb történelmi tanulmányt írt. A királytól a Vaskorona rend lovagja kitüntetést kapta 25 éves alispánsága ünnepén. Balassagyarmaton utcát neveztek el róla, 1910-től 1959-ig volt használatban az utcanév (a Kossuth Lajos utcának a Luther utca és a vasúti átjáró közötti szakasza)

Borovszky–Kmetty–NH 1924. febr. 24.

Nagy Rezső (Cegléd, 1922. ápr. 12. – Székesfehérvár, 1995. júl. 20.)

A BBG irodalom- és nyelvtanára.

A gimnáziumot szülővárosában végezte, 1940-ben érettségizett, majd 1940–1944 között a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult, Eötvös-kollégista volt. Katonai szolgálata miatt megszakított tanulmányát 1948 januárjában fejezte be magyarlatin szakon, később az orosz szakot is elvégezte. Ezután 3 évet Kisterenyén tanított, majd 1951-től 1985-ig a BBG-ben. Magyar nyelvet és irodalmat, latint, orosz, németet és időnként franciát is tanított. Nyugdíjazása után családjával Székesfehérvárra költözött, nyugdíjas éveit is aktívan töltötte: Szent Ágostont, Tertullianust, Kempist olvasta eredetiben, Pázmányt, Prohászkt, a Biblia görög és latin fordításait vetette össze, az egyházatyák és a reformáció korának hitvitázó irodalmával is foglalkozott. A nyelvészet talán az irodalomnál is jobban érdekelte, különösen az összehasonlító nyelvészet és a nyelvtörténet néhány kérdése. 1993-ban lefordította Sajnovics János latin nyelvű csillagászati munkáját (*Idea Astronomiae*), amelyet Székesfehérvár önkormányzata megjelentetett.

D.: *Oktatásügy Kiváló Dolgozója.*

Nagy Péter közlése

Nagy Rezsőné (Pock Klára) (Budapest, 1929. jan. 18. – Székesfehérvár, 2008. jan. 1.)

A BBG biológia-földrajz szakos tanára.

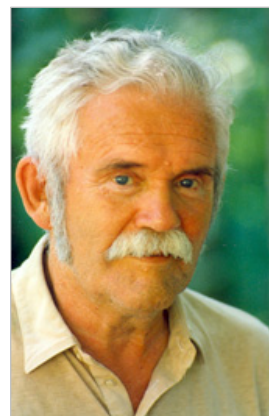
A gimnáziumot az Angolkisasszonyok váci utcai leánygimnáziumában végezte, 1947-ben érettségizett. A Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett, tanári diplomáját 1952-ben kapta meg. Biológiát és földrajzt tanított a BBG-ben 1952–1985 között. A szorosan vett iskolai munka tanári ambícióját kielégítette. Gyermekkorából hozott értékrendjének megfelelően elsősorban családjának élt.

Nagy Péter közlése

Nemcova, Božena (Bécs, 1820. febr. 4. – Prága, 1862. jan. 21.)

Cseh író.

Egy cseh vámhivatalnok fiatal feleségeként kapcsolódott be a nemzeti mozgalomba és az irodalmi életbe. Folklórgyűjtő munkája és szociográfiai jellegű publicisztikája, valamint népmesék egyéni hangvételű átírása után *Babička* (Nagymama, 1885) c. regényével egy csapásra a cseh próza élvonalába került. Férjével Balassagyarmaton élt 1852–53-ban. Megszerette



Gyarmatot és lakosait, az általa látottakat összevetette hazája polgárosultabb, fejlettebb viszonyaival. 1854-ben a cseh Lumir c. irodalmi folyóiratban, majd 1858-ban a Cseh Királyi Múzeum lapjában jelent meg az *Egy magyar város (Gyarmat)* c. 40 oldalas leírása, amely szociografikus jelleggel, alapvetően őszinte, realista és átfogó leírást ad a XIX. sz. közepének Balassagyarmatáról (Hemerka Gyula fordításában jelent meg). A nógrádiakról és Bgyarmatról több cikke jelent meg más cseh lapokban is. 1962-ben, halála 100. évfordulóján emléktáblát lepleztek le a Múzeum falán.

Hankó B. L. - Heé Veronika: *A cseh irodalom története. A kezdetektől napjainkig.* Budapest, 2003.
 MESz. – wikipedia.org/wiki/Božena_Němcová – RLhird. Nagy Iván Történeti Kör évkönyv 1995



Nemes László (Nagykanizsa, 1925, jún.13. – Budapest, 1958. okt.13.)

Építészmérnök, 1956-os tevékenységért elítélt.

Nagykanizsán érettségizett, majd a M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem építészmérnöki karán kezdte meg tanulmányait, de az Egyetem nemsokára megszűnt. Leventeként katonának jelentkezett, majd az amerikai fogság után 1945-ben folytatta tanulmányait, 1950-ben kapott diplomát. A balassagyarmati magasépítő NV-nál 1950-től építésvezető lett, majd 1952-től főmérnök. A Megyei Bíróság Elnökétől a megye területére 1954-ben igazságügyi építési szakértői megbízást kapott. 1954 végén a Nógrád megyei Állami Építőipari Vállalat Balassagyarmati Főépítés-vezetőségének vezetője lett. Építőipar Kiváló Dolgozója kitüntetést a Minisztertől vehette át 1955-ben, a megyében elsőként. Az 1956-os forradalom idején a balassagyarmati Munkástanács tagja volt. Ezután nevezték ki a NAÉV salgótarjáni központjába műszaki osztályvezetőnek 1957. április 1-től. Ezt a pozíciót az 1958-as történet letartóztatásáig töltötte be. Az 1956-os forradalom idején a vállalatnál történtek miatt Nemes László és társa ellen „államellenes bűntett” miatt eljárás indult; 1958 tavaszán előzetes letartóztatásban, majd a balassagyarmati börtönben volt. Szabadláb-
 ra kerülése után körzeti építésvezető lett Vácon. Az 1955-ben kapott szakmai kitüntetésétől megfosztották. 1958. okt. 7-én kihirdették az ítéletet. 1958. okt. 9-én súlyos motorbalesetet szenvedett és a kórházban elhunyt. Neve szerepel az 1956-os balassagyarmati elítéltek névsorában.

Kubicza Erzsébet



Nemesdy Ervin, dr. (Balassagyarmat, 1925. nov. 25. – Balaton vize, 2002. jún.14.)

Mérnök.

A József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen végzett 1948-ban. A műszaki tudományok kandidátusa 1952, doktora 1960, a BME Útépítési Tanszék egyetemi tanára. MTA Közlekedéstudományi Bizottságának elnöke, számos szakmai bizottság tagja ill. elnöke volt. A Mélyépítéstudományi Szemle szerkesztője.

D.: Jákó József-emlékérem; MTESZ-díj (1982, 2001); Zielinszki Szilárd-díj (2001).

F.m.: *A vágányok kivetődésbiztonságának elmélete és új általános számítási módszere* (Bp., 1959); – *Vasúti ivkítűző zsebkönyv* (Bp., 1961); – *Lassító nyomok korszerű ki-*

alakítása gyorsforgalmi utakon (Bp., 1963); – *Útítkitűző* zsebkönyv (Bp., 1963–64); – *Vágánykapcsolások és vasúti állomások* (Bp., 1966); – *Vasútállomások és pályaudvarok tervezése* (Bp., 1966); – *Vasúti felépítmény* (Bp., 1966); – *Útépités I–IV kötet* (Bp., 1970–1976); – *Utak és autópályák pályaszerkezete: technológia: építés* (Bp., 1971); – *Útépitési ismeretek* (Bp., 1972); – *Út- vasútépités* (Bp., 1970); – *Utak és autópályák tervezési alapjai* (Bp., 1974). Többszöri új kiadások; közel 20 egyetemi jegyzet

RÚL–OSZK katalógus

Németh Béla (Szentbékáll, 1906. dec. 14. – Balassagyarmat, 1982. máj. 4.)

Történelem-földrajz szakos tanár a BBG-ben, várostörténész.

1934-ben került a gimnáziumba tanárgyakornokként, 1967-ig tanított. A népművelési előadások vezetőjeként jelentős munkát végzett. A Balassagyarmat története c. könyv három fejezetét írta. A Honismereti Gyűjtemény őrzi a város iskolái és a BBG történetének kéziratát. Az iránta érzett tisztelet és szeretet volt az elindítója 1975-ben a Németh Béla-díjnak, melyet két volt osztályának tagjai alapítottak, s mely a megemlékezésen túl serkenteni akarja a későbbi ifjúságot a többlettudás szerzésére.

Régi diákjai körében született meg az elhatározás egy szerény síremlék létrehozására is, melynek megáldásakor, 1999. szept. 25-én a „rá emlékezők... nem az elmúlást idézték, hanem azt, hogy akit szeretnek, azt nem felejtették el.”

F.m.: *Balassagyarmat története* (társszerző) (Bgy., 1977); – *A Balassi Bálint Gimnázium története* (kézirat)

BBG Értesítők–Bgytört–Németh Zoltán–BBG évkönyve (Rónai Ottóné)



Neu Sándor, báró (Balassagyarmat, 1898. jan. 4. – Kirchheimbolanden, 1990. szept. 28.)

Hivatásos katona.

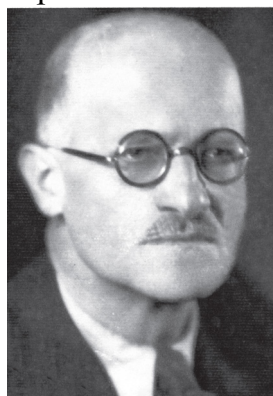
Lényegesebb szolgálati helyei: a Ludovika Akadémia elvégzését követően a 13. honvéd gyalogezred kötelékében vett részt az első világháborúban. 1918. nov. 19-től az Ipolysági csendőrszárnyparancsnokságon, 1923-tól pedig mint járási testnevelő tiszt Szobon teljesített szolgálatot. 1924. nov. 1. és 1925. júl. 1. között a 4. gyalogezred állományába tartozott, majd a szombathelyi vámőrkerülethez osztották be. 1933. nov. 1-től szárnyparancsnok, majd egy év múlva ismét tagja a 4. gyalogezred tiszti állományának. Előbb a 2. puskásszázad parancsnokaként, 1937. ápr. 1-jétől pedig a 4/I. zászlóalj visszamaradó különítményének anyagi tisztjeként szolgált. Közben 1936. okt. 1. és 1937. márc. 31. között törzstiszti tanfolyamot végzett. 1938-ban őrnaggyá, 1942-ben alezredessé léptették elő. 1941-ben a ceglédi 7/II. zászlóalj parancsnokává nevezték ki, mellyel 1942. jún. 24-én a keleti hadszíntérre vonult. Szept. 14-től a Don menti hadszíntéren a 13. könnyű hadosztályparancsnokság I. b osztályának vezetői teendőit látta el. 1943-ban nyugállományba helyezését kérte. A háborút követően nyugati hadifogságából már nem tért vissza, s német területen telepedett le. Életének további eseményei nem ismertek.

[http://hatarvadasz.hu\(szerk.\)](http://hatarvadasz.hu(szerk.))– Szakály Sándor hadtörténész

Niedermann Imre, dr. (Szécsény, 1893. okt. 10. – Eger, 1946. szept. 28.)

Nógrád megye főlevéltárnoka Balassagyarmaton (1925–1941).

Elemi tanulmányait a szécsényi Római Katolikus Fiúiskolában végezte. A középiskolát Balassagyarmaton folytatta, majd ezt követően a pécsi ciszter rendi gimnáziumba nyert felvételt, 1913-ban jeles érettségít tett. A Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi karán folytatta tanulmányait, melyeket megszakított az I. világháború. Négy évig katonáskodott, ebből 26 hónapot töltött orosz hadifogságban. Középiskolai tanári szakvizsgákat tett 1920-ban és 1924-ben magyarból és történelemből.



Ezt követően gyakorként tanárként egy tanévet a balassagyarmati gimnáziumban töltött 1924–1925-ben. 1924. jún. 30-án a vármegye szolgálatába lépett, és mint helyettes főlevéltáros kezdte meg a munkáját. Egyike volt azoknak a levéltárosoknak, akik már országos levéltári kezelői, illetve köz-törvényhatósági szakvizsgát tettek. A vizsga letétele után, 1926. jan. 1-jén főlevéltárnoki címet kapott. Doktorátusát Pécsen tette le 1936-ban. Történeti kutatásokat is végzett, főleg a magyar Anjouknak Dalmáciában lezajlott érdekvédelmével és a kuruc kor megyéinkre vonatkozó adatgyűjtéseivel foglalkozott. Ismeretterjesztő

előadásokat tartott a város társadalmi egyesületeiben, helytörténeti cikkeket publikált a megyei sajtóban. 1940–1941 között fegyelmi vétséget követett el, mert – feltételezések szerint – a zsidótörvénnyel kapcsolatosan anyakönyvi adatokat semmisíthetett meg, aminek eredménye 1941. októberi nyugdíjaztatása lett. 1946-ban Egerbe költözött, de új munkahelyén (Földhivatal) nem sokáig tevékenykedhetett, mivel 53 éves korában elhunyt. Ott temették el, de 1971-ben az oldalági rokonság földi maradványait hazahozatta és Szécsényben, szülei síremlékében helyezték örök nyugalomra. Folyóiratokban 26 dolgozata jelent meg. Főként a 18. századdal foglalkozott Tizennyolc helytörténeti dolgozatot írt. Könyv alakban három műve jelent meg.

F.m.: *Magyarország és a bosnyák politika Mária és Zsigmond alatt (1382–1420)* (Bgy., (1936, doktori értekezés is); – *A balassagyarmati Katolikus Legényegylet története* (Bgy., 1937); – *Nógrádi élet a régi világban* (Bp., 1942).

BHH 1988.(Wolf Ida)–BHH 2003(Galcsik Zsolt)–NH 1941. okt. 18.–Galcsik Zsolt: Niedermann Imre(in: Kovalcsik/2)



Novák Dániel (Kecskemét, 1798. júl. 22. – ? 1849. máj. 27.)

Építész, művészeti író, „cs. kir. akadémiai művész és architektus”.

Városunk jeles személyei között történő említése, a korában híres és építészeti jelentős vármegyei börtön tervezése miatt indokolt. Az építésben jelentős szerepet játszott Entz Mátyás, helybeli építőmester.

A budai építési igazgatóság rajzolója, később előadója volt. 1837-ben ő tett javaslatot arra, hogy a budai Váralagutat megépítsék, nagy szerepe volt Pest és Buda korabeli városképének kialakításában. Buda visszafoglalásakor Heinrich Hentzi császári parancsnokkal való összejátszással vádolták meg, majd a honvéd haditörvényszék hazárulásért hozott ítélet alapján a Vérmezőn kivégeztette. Igen termékeny szakíró és

grafikus, művészeti cikkei megjelentek a Társalkodó, Regélő, Hasznos Multságok, Honművész és egyéb folyóiratokban. Ő írta meg az első magyar nyelvű művészeti adattárat. Apja: N. György. an: Bunkovics Terézia.

F.m: *Hajdan-, Közép- és újabbkori híresb képírók, szobrászok s rézmetszők életrajza. Művészek, technikusok és dilettánsok számára, s az ízlés terjesztésére.* (Buda, 1835).

Wikipédia–Petrik–Szinnyei–Majdan/2

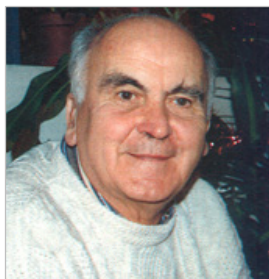
Nováky Mihály (1780 körül – Balassagyarmat, 1831.)

Balassagyarmat főbírója (majore judici).

1815–16 és 1823–28 között volt főbíró. Nemesember, ősei Trencsén vármegyéből az 1780-as években telepedtek Nógrádba. Szabó mester volt, 1815-ig esküdt, 1816–22 és 1829–31 között törvénybíró. Háza a templom utcában volt.

Petrikné

Ny



Nyéki Lajos (Balassagyarmat, 1926. máj. 22. – Lagardelle, 2008. júl. 3.)

Két nyelven alkotó író, egyetemi tanár.

A BBG tanára volt 1952–1956 között, 1956-ban Franciaországba távozott. A magyar és a francia nyelv kutatásáért 1976-ban a GNRS (francia kutatási központ) kitüntetését kapta. 1976-tól az új Sorbonne-on szemiotikát tanított, 1979-től a párizsi keleti nyelvek főiskoláján a magyar nyelv és irodalom tanára volt.

Nyelvészeti kutatásokat is végzett, doktorátusait a ritmus és kommunikáció, valamint a magyar és általános nyelvészet témából készítette. 1990-ben állami doktorátust szerzett az új Sorbonne-on, s ettől az évtől ugyanitt egyetemi tanár lett. Már 1956 előtt publikált magyar folyóiratokban (Palócföld), francia mesekönyvet fordított magyarra. Azóta kb. 150 különféle írása, tanulmánya jelent meg franciául és magyarul. A párizsi magyar szellemi élet egyik prominens alakja, szervezője, aktivistája volt. Legjelentősebb műve a francia nyelven megjelent magyar nyelvtan.

F.m.: *Elválasztás* (versek, Róma, 1963); *Grammaire pratique du hongrois d'aujourd'hui*, (Párizs, 1988); *Párizsi vallomások* (Balassi Bálint Könyvtár, Salgótarján 2002).

D.: *Bárczi Géza emlékérem* (1989); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1992); *Balassagyarmat díszpolgára* (1993).

Ipoly 1992. jan. 31. – HTA – www.balassagyarmat.eu – Nyeky – nekrolog.html

O

Okolicsányi György, dr. (Ipolyság, 1909. aug. 21.– Balassagyarmat, 1990. márc. 3.)
A megyei bíróság büntetőtanácsának elnöke.

A trianoni döntés után került Ipolyságról Balassagyarmatra. 1927-ben érettségizett a reálgimnáziumban, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi fakultásán doktorált. Sikeres ügyvéd-bírói vizsga után nemsokára a megye egyik legképzettebb büntetőjogásza lett. Igazságos és jogilag jól megalapozott ítéleteiről a fellebbviteli fórumok is elismeréssel nyilatkoztak. A koncepciós perek időszakában ránehezedő befolyásolási törekvést volt bátorsága elutasítani, ítéleteiben a függetlenség és befolyásolhatatlanság, az igazság és a korrektség jegyei tükröződtek. Édesapja Okolicsányi István mint árvaszéki elnök több évig működött a vármegyházán.

BHH 1990 (Kamarás József: Egy igaz bíró halálára)–KeBé

Okolicsányi János (okolicsnói) (Galgóc, 1825. – Balassagyarmat, 1903. márc. 11.)
Törvényszéki bíró.

1848–49-ben honvédhadnagy volt, később Andrássy Gyula titkára, stuttgarti osztrák-magyar követ, majd törvényszéki bírónak nevezték ki 1883 márciusában. Apja: Okolicsányi János, an. Remelka Katalin. Síremléke a balassagyarmati temetőben van feleségével, sógorával Zeke Kálmánnal és annak feleségével.

F.m.: *Ausztria–Magyarország és a porosz győzelem* (Pest, 1870. Névtelenül.) Előbb Kákai Heti krónikájában jelent meg. Eredetileg németül adta ki szintén névtelenül); – *Lehet-e reformpárt?* (Pest, 1872. Névtelenül).

Szinnyei–NLHH 1883–Esze–Reiter László sírfotó gyűjteménye



Okolicsányi János, dr. (Losoncapátfalu [ma Szlovákia], 1858. febr. 20.–Balassagyarmat, 1918. nov. 24.)

Vármegyei tisztii főorvos

Az Országos Közegészségügyi Tanács, a polgári lányiskolai gondnokság tagja. 1896-ban nevezték ki járási főorvosból megyeivé.

Munkásságáért a II. oszt. polgári hadi érdemrendet kapta 1917-ben. Apja: Okolicsányi János, an.: Gellen Ottilia, felesége: Beniczky Mária.

Polg. Isk. Értesítő 1913/15–Anyakönyv–NH 1917–Reiter László sírfotó gyűjteménye– 1930. évi választási névsor (Bgy. levéltár)–NLHH 1896. 40 sz.

Oláh Dezső (ladmóci) (Munkács, 1857. ? – Balassagyarmat, 1942. márc. 17.)
Gazdasági főfelügyelő.

Mosonmagyaróváron szerzett mezőgazdasági diplomát. Eleinte különböző uradalmakban dolgozott, majd 1899-ben Nógrád megyében helyezkedett el. 1922-ben mezőgazdasági főfelügyelő lett, 1929-ben nyugdíjba vonult. A Gazdasági Egyesület örökös tagja volt, a városi képviselőtestület, a vármegyei törvényhatósági bizottság tagja, a református egyház presbitere.

KeBé (Fésűs István közlése alapján)



Oppe Emil, dr. (Pécs, 1922. júl. 1. – Pécs, 2000. jan. 17.)

Szülész-nőgyógyász, osztályvezető főorvos, kórházigazgató.

Elemi és középiskolai tanulmányait Pécsen végezte, majd a pécsi Orvostudományi Egyetemen tanult, ahol 1947-ben avatták orvosdoktorrá. 1947-től 1951-ig a pécsi nőgyógyászati klinikán díjtalan, később díjas gyakornok, szakvizsgáját 1951-ben tette le kitűnő eredménnyel. 1951-től a salgótarjáni megyei kórház szülész-nőgyógyászati osztályán dolgozott adjunktusként. Balassagyarmatra 1960 augusztusában került, ahol először ideiglenes osztályvezetői megbízást kapott a szülész-nőgyógyászati osztá-

lyon, 1960. dec. 1-től véglegesítették. 1961. jan. 1-től 1972. dec. 31-ig a balassagyarmati kórház igazgatója is volt osztályvezető főorvosi teendői mellett, ekkor lemondott az igazgatói posztról. (Már 1965 májusában beadta lemondását, de nem fogadták el). A városi fűvőszenekear oszlopos tagja volt. 1987-ben vonult nyugállományba, visszaköltözött szülővárosába.

D.: *Balassagyarmatért kitüntetés* (1972); *Nógrád Megye Perliczi János Díja* (1978), *Munka Érdemrend ezüst, később arany fokozata* (dátum ismeretlen).

Bgy.Kórház irattár–Oppe Márta

Oravetz István (Balassagyarmat, 1898. szept. 12. – Budapest, 1949. okt. 17.)

Könyvkiadó, szociáldemokrata.

Bádogossegéd volt, fiatalon csatlakozott a szociáldemokrata mozgalomhoz. 1933-ban kiadója és szerkesztője volt az Új harcok c. szocialista szemlének. Több ízben büntették szabadságvesztéssel. 1945 után az Országos Könyvhivatal tisztviselője lett.

MÉL

P

Paczolay Imre (Carolus Emericus Antonius) (Nógrádmegyer, 1818. okt. 30. – Balassagyarmat, 1882. ?)

Az 1848/49-es szabadságharc tisztje.

Önként jelentkezett a honvédségbe, hadnagyi rangot kapott, 1849. márciusban főhadnagy. 1867–68-ban honvédegyleti tag Nógrád megyében, később fogházfelügyelő lett.

BonaG.–HK

Paczolay Nárcisz (nemes) (Balassagyarmat, 1815. – Balassagyarmat, 1867 után)

Az 1848/49-es szabadságharc tisztje.

P. Jakab postamester és Mihálkovics Petronella fia. 1832-ben az 5. tüzérezrednél szolgált, 1841-ben leszerelt. 1848-ban a Nógrád megyei önkéntes nemzetőr zászlóalj századosa. E rendfokozatban 1849 nyarán és a világosi fegyverletételnél a zászlóalj parancsnoka. 1861-ben Nógrád megye csendbiztosává választják. A kiegyezés után a megye honvédegyletének tagja.

BonaG

Paczolay Rázmás (Erazmus) (nemes) (Balassagyarmat, 1810. – Balassagyarmat ?)

Az 1848/49-es szabadságharc tisztje.

1828–33-ig önkéntes a 12. huszárezredben. A szabadságharc idején, 1848 szeptemberében főhadnagy, 1849 márciusában százados. Világosnál tette le a fegyvert. 1861-ben Nógrád vm. alkotmányos számvevőjévé választották.

BonaG

Paczolay Zoltán, dr. (Szűgy, 1882. máj. 7.– Balassagyarmat, 1947. dec. 23.)

Vármegyei tiszti főügyész, kormányfőtanácsos.

A gimnáziumot a budapesti piaristáknál végezte, majd a budapesti és kolozsvári egyetemen jog és államtudományi doktorátust szerzett. 1910-ben ügyvédi vizsgát tett. 1902-ben a vármegye területén 60 Hangya Fogyasztási- és Hitelszövetkezetet hozott létre, tevékenységéért 1904-ben a Hangya Központ titkárává nevezték ki. 1911-ben az esztergomi főegyházmegye ügyésze, 1916-ban a Ferencz József-rend Lovagkeresztjével tüntették ki. A nemzeti tanács 1918-ban állásából elmozdította, a kommun bukása után hívta vissza a Törvényhatósági Bizottság. Több egyházi és világi intézmény tagja vagy vezetője volt: Baross Szövetség, Nemzeti Intézet, MOVE, Ügyvédi Kamara, Katolikus Legényegylet, a KANSZ jogtanácsosa, főtitkára, 1933-ban kormányfőtanácsossá nevezték ki. A balassagyarmati római katolikus autonóm egyházközség első világi elnöke. 1944-ben az egyházközség megfestette portréját, leleplezése díszgyűlés keretében febr. 19-én történt. 1945-ben a megalakuló városi képviselő-testület tagja lett (SZDP). A Ladányi-féle könyvben a vármegye sportéletéről írt tanulmányt. Apja: P. Gyula, an: Liebstickl Antónia.



Ladányi–NH. 1921. dec. 11.; 1944. febr. 12.–Bgytört–HK



Pajor István (tótlipcsei), (Ipolynyék, 1821. máj. 20. – Balassagyarmat, 1899. márc. 28.)

Költő, műfordító, ügyvéd, tiszti főügyész Balassagyarmaton.

Középiskoláit Korponán, jogi tanulmányait Losoncon és Pozsonyban végezte. Az 1840-es évek országgyűlésein távollevők követeként vett részt id. gróf Apponyi György képviselőjében. Ügyvédi oklevelet szerzett, majd Hont vármegye első aljegyzőjévé választotta. A szabadságharcban mint Hont vármegyei nemzetőr főhadnagy vett részt. Az abszolutizmus alatt ügyvédi diplomájától is megfosztva, kiscsalomjai birtokán gazdálkodott. 1860-ban Balassagyarmatra költözött, ettől fogva vett részt Nógrád vármegye közéletében. 1872-ben a vármegye tiszti főügyészévé, majd árvaszéki elnökké választotta, mely hivatalából való nyugalomba vonulása után királyi tanácsos lett.

1873-tól a megye vezető újságjának állandó munkatársa és a város közéletében is igen tevékeny. Tagja a Petőfi- és a Kisfaludy Társaságnak, 1892. okt. 16-án írói munkásságának 50. évfordulója alkalmával fényes ünnepség keretében köszöntötte a vármegye vezetése. Irodalmi, nyelvészeti, publicisztikai írásai, műfordításai számtalan hírlapban és kötetben jelentek meg. Írói álneve Káldor, többnyire Csalomjai volt.

Nagy nyelvismerete (latin, német, szlovák, francia, olasz, angol és spanyol) felhasználásával fordítóként is komoly tevékenységet fejtett ki. (Lefordította Horatius összes műveit, Corneille Cinnáját, Wetschel Imádságait, több latin és modern klasszikus költő munkáját). A vármegye számos ünnepélyéhez írt ódát. Saját költeményeit több kötetben adta ki. Sok történetet és anekdotát örökített meg az Emlékek és rajzok a 48 előtti jóvilágból c. munkájában. Ipolyi Magyar Mithológiája adatainak egy jó részét is ő szolgáltatta, élénken részt vett Nagy Ivánnal a Nógrád Vármegyei Múzeum megalapításában. Korai költészetének legjobb darabjai a gunyoros, ironikus hangvétellű művek, később terjedelmes, túlburjánzó, dagályos alkalmi verseit maga adta elő egy-egy ünnepség, esemény helyszínén.

A Madách Társaság 1940-ben emléktáblával jelölte meg a Kossuth u. 29. (akkor Nagy Mihály u. 5.) számú házat. 1972-től a városban utcát neveztek el róla.

F.m.: *Költemények* (Balassa-Gyarmat, 1859); – *Neológia és Orthológia* (B.-Gyarmat, 1883); – *Emlékek és rajzok a 48 előtti jó világból* (B.-Gyarmat, 1897); – *Tarka bokréta* (B.-Gyarmat, 1897 költemények).

Kmetty-RLhird-Kovalcsik/2-ZoTa

Palóc Kertbarát Kör

A Kör Elekes Éva, Merczel Miklós és Hemerka Gyula javaslatára, 1973. ápr. 6-án alakult meg a Mezőgazdasági Szakiskolában, az alapító foglalkozáson harminchárman vettek részt. A három alapító közül Láng Mihály a gyümölcsstermesztés, Láng Mihályné Tóth Katalin a dísznövénytermesztés, Radocsai Imre pedig a zöldségtermesztés irányítását vállalta. A számos aktív tag közül Dr. Ember Lajosné, Huber Jenőné, Czibulya József, Majer József, Karvai Tibor, Merczel Miklós, Németh Tibor végeztek kiemelkedő munkát a Kör érdekében. A Kertbarát Kör az elmúlt évtizedek alatt számtalan kiállításon vett részt, szakmai elismeréseket, díjakat nyert, aktív szakmai kapcsolatokat tartott fenn országhatáron belül és kívül, helyi termékbemutatókat szerveztek, támogatói a Virágos Balassagyarmatért mozgalomnak. Tevékenységük elismeréseként 1996-ban Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetésben részesültek.

Palóc Kertbarát Kör kiadványa, Balassagyarmat 2003

Pályi Pál (Szob, 1878. jan. 23. – Balassagyarmat, 1950. nov. 18.) Nógrád megye főispánja.

Középiskoláit Debrecenben végezte, jogász diplomáját Budapesten szerezte. Hont vármegye szolgálatába állt: 1907–1919 Ipolynyéken, 1921–23 Vámosmikolán főszolgabíró. 1902–03-ban a Hont vármegye c. lapot szerkesztette. 1923-ban főjegyző lett, 1926. nov. 14.-én a „közigazgatásilag egyelőre egyesített” (k.e.e.) Nógrád-Hont vármegye főispánjává nevezték ki. Igen művelt, olvasott ember volt, vezetőségi tagja a Nógrád vármegyei Madách Társaságnak, a Gyóni Géza Irodalmi Társaság tagja. A drégelypalánki ref. egyházmegye gondnoka, a balassagyarmati ref. egyházközség főgondnoka. A megye átalakulása után (1929) is ő maradt a főispán, 1931-ben ment nyugdíjba saját kérésére. Ezt követően elvállalta a Mezőgazdasági Hitelszövetkezet elnök-igazgatói tisztét. A Kormányzó II. oszt. magyar érdemkereszt a csillaggal kitüntetésben részesítette. Második felesége zsidószármazású volt, de kitért és hívő református, ennek ellenére 1944-ben elhurcolták. A háború után, 1946-ban beléptették a Kiszgadzapártba, de 1949-ben eltávolították, mert nem bizonyult elég radikálisnak, Széchenyi utcai házáat is elvették, lányánál kellett meghúzódnia.

F.m.: *Őszi lesen.* (versek, Bgy., 1941)

HTA–NH 1926. nov. 14.; 1931. febr. 22.–Ladányi– Esze (ifj P.Pál emlékezése)



Panyik-Tóth Éva (Gyula, 1916. máj. 26.– Balassagyarmat, 1992. jan. 11.)

A BBG német-magyar-orosz szakos tanára.

Apja: Panyik-Tóth József, an.: Klein Eleonóra. Szegeden járt egyetemre, 1939. máj. 28-án tette le a középiskolai tanári vizsgát. Utána a Veress Pálné internátus tanulmányi felügyelője Budapesten. Szüleivel együtt került Balassagyarmatra; előbb a polgári iskolában tanított 1941–44 között, majd a gimnáziumban 1943-tól 1949-ig. Ekkor Vásárosnaményba költözött a család, ott ismerkedett meg és ment férjhez dr. Bakó Lászlóhoz. 1953-tól ismét a BBG-ben tanított egészen nyugdíjazásáig, 1973-ig. A háború után kiegészítőként az orosz szakot is elvégezte. Vallásos lévén, rendszeresen járt templomba, ezért el akarták távolítani a gimnáziumból, de nyelvszakos oktatóhiány miatt ez nem sikerült. Első férje halála után Frisch Józsefhez ment férjhez. A családi sír a balassagyarmati temetőben van, melyet 2010-ben jótékony kezek felújítottak.

BBG Értesítők–Kovács Gábor közlése–Anyakönyv–NH 1939. szept. 3.



Panyik-Tóth József, dr. (Gyula, 1889 – Balassagyarmat, 1949. aug. 24.)

Magyar-latin-gyorsírás szakos gimnáziumi tanár.

A gyulai római katolikus gimnáziumba a „nagyváradai püspök Önnagyméltósága 1915. aug. 25.-én kelt 2397. sz. rendeletével ...a megürült magyar-latin tanszékre nevezte ki” (világi okleveles tanárnak), ahol 1938-ig tanított. 1927–29-ben, majd 1933-ban a gimnázium Vörösmarty Ifjúsági önképzőkörét vezető tanára, az ifjúsági, majd a tanári könyvtár őre volt. Főtantárgyai mellett



időnként görögpótló irodalmat és történelmet is tanított. Egészségügyi okokból kérte áthelyezését, így 1938. aug. 1-jén Balassagyarmatra helyezték. 1946-ban nyugállományba vonult. A balassagyarmati temetőben van eltemetve, szintén tanár lányával.

BBG Ért–Gyulai Katolikus Gimnázium évkönyvei



Papócsi Ferenc (Szepetnek, 1907. nov. 2. – Győr, 1991. szept. 27.)

Magyar-történelem szakos tanár.

Iskolai tanulmányait Hatvanban, Szécsényben és Balassagyarmaton végezte, miután édesapját, id. Papócsi Ferenc távírdai felvigyázót a Magyar Királyi Távírda Balassagyarmatra helyezte. A jászberényi tanítóképző főiskolán szerzett diplomát 1929-ben. Nevelői munkáját Balassagyarmaton kezdte 1929-ben, majd Deszkre, 1931-től pedig Érsekvadkertre helyezték. Az egri Tanárképző Főiskolán szaktanítói, majd a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán tanári képesítést nyert. 1948. szept. 1-től a Bajcsy-Zsilinszky úti általános iskolában magyar-történelem szakos tanárként dolgozott, későbbiekben szakfelügyelői feladatokat is ellátott. Nyugdíjazása után (1969), 1971–1976 között a Horváth Endre Galériában tárlatvezető volt. 1976-ban Győrbe költöztek, hogy közel legyenek lányukhoz.

F.m.: *Aranymosó. Egy észrevétlen emberélet* (Győr, 1988)

BHH–Ifjúsági különszám, 2006–www.balassagyarmat.eu

Papócsi László, dr. (Balassagyarmat, 1939. dec. 20. – Budapest, 2015. dec. 14.)

Állatorvos, egyetemi tanár, miniszterhelyettes, a Bábolnai Állami Gazdaság és utódintézményei vezérigazgatója.



Az Állatorvos-tudományi Egyetemet 1964-ben végezte el. 1964–75: Bábolna állategészségügyi laborvezető, főállatorvos, 1975–82: vezérigh., 1982–90: mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszterhelyettes, 1990–92: a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát vezérigazgatója, 1992–97: a Bábolnai Rt. ügyvezetője. Ezt követően több vezető beosztásban dolgozott: 1997-től a Hungária Közraktár Rt. elnöke, 1998-tól a PÁTE Kutatási Központ ig., 2001-től a Budapesti Agrárkamara elnökségi tagja, 1995-től a Magyar Állattenyésztők Országos Szövetsége, 1983–98: a Magyar Lovas Szövetség elnöke. A MOB tagja. 1996-tól a Magyar

Faluért Alapítvány kuratóriumának elnöke. Az állatorvos-tudomány kandidátusa (1982).

D.: *Eötvös Lóránd-díj* (1982); *Marek József-émlékérem* (1989).

BKK 2009

Papp Béla, dr. (Balassagyarmat, 1955. jún. 23. – Balassagyarmat, 2007. máj. 30.)

Jogász, önkormányzati tisztviselő.

Alapiskoláit a Bajcsy úti általános iskolában végezte, a BBG-ben érettségizet 1973-ban. Ezt követően a Városi Tanácson gyakornok, majd a Területfejlesztési és Ellátási Osztályon ipari ügyintéző, de gyakorlatot szerzett gyámügyi területen, valamint az

anyakönyvi csoportnál is. Először a veszprémi Tanácsakadémiát végezte el, majd 1985-ben a szegedi Tudományegyetem Jogi Karán jogi doktori diplomát kapott. 1992-ben megbízott jegyzői feladatokat látott el, 1993-tól aljegyző, 2004-ben előbb a Titkársági, majd az Önkormányzati és Szervezési Osztály vezetésével bízták meg. Köztisztviselői munkásságának elismerésül 2007-ben Balassagyarmatért Emlékérem posztumusz kitüntetését kapott.

BHH 2008.

Paule László (Temesvár, 1933. júl. 19. – Balassagyarmat 2011. máj. 30.)

Alap- és középiskolai tanulmányait a városunkban végezte el, 1953-ban érettségizett a BBG-ben. Továbbtanulását egykori tanára – nem munkás származása miatt – nem javasolta, így Balassagyarmaton a Volán Vállalatnál helyezkedett el, ahol egészen a Forradalom kitöréséig dolgozott, amikor is a Balassagyarmati Járás Ideiglenes Forradalmi Nemzeti Tanács munkájában vett részt. A Petőfi emléktábla megkoszorúzásában szervező, vezető szerepet vállalt, mint a járási munkástanács tagja. A forradalmi események balassagyarmati történéseinek helyszínein aktív résztvevője, intézője volt a személy-, élelmi-szer- és üzemanyag szállításnak. 1957. márc. 7-én letartóztatták, majd ítélet hirdetése nélkül börtönbüntetést kapott. 1958 áprilisában szabadult, évekig csak segédmunkás beosztást kapott. 1961-ben a Fémipari Vállalat jogelődjénél helyezkedett el a szállítási osztályon, a vállalatnál 29 évig dolgozott, a városban a kultúrát közvetítő tevékenységet is folytatott. Politikai, odaadó társadalmi tevékenységért 1991-ben „A Hazáért és a szabadságért emlékérem” kitüntetését kapta a Magyar Köztársaság Elnökétől, 2012-ben a Balassagyarmatért Érdemrend kitüntetését kapta (postumusz).



SZlaud (szerk.–Paule Lászlóné)

Peja Győző (Galgagyörk, 1907. jún. 24. – Miskolc, 1983. szept. 26.)

Geográfus, BBG tanára volt.

A bp.-i Tudományegyetemen Cholnoky Jenő keltette fel érdeklődését a geomorfológia iránt. Még hallgatóként Noszky Jenő mellett bekapcsolódott a Cserhát földtani térképezésébe, megismerve a terepi kutatómunka gyakorlati módszereit. 1931-ben földrajz-természettudományi szakos tanári diplomát szerzett, majd doktorált. 1934-től 1940-ig Balassagyarmaton tanított, közben folytatta a Cserhát és az Ipoly-völgy természetföldrajzi kutatását. 1941-től Bp.-en szakfelügyelő. 1943-tól gimnáziumi ig. Máramarosszigeten, 1945-ben Ózdon gimnáziumot szervezett, 1952-től Miskolcon gimnáziumi igazgató. Kutatási eredményeit összegezte az „Adalékok az agyagos-homokos területek felszínformáinak ismeretéhez” c. értekezésében (1958). Mintegy nyolcvan tudományos, ismeretterjesztő és iskolatörténeti közleményt jelentetett meg. A földrajztudományok kandidátusa (1958). A Magyar Földrajzi Társaság Miskolci Osztályának, valamint a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Borsod-Abaúj-Zemplén megyei földrajz-geológiai szakosztályának elnökeként egyik kezdeményezője az évente megrendezett Borsodi Földrajzi Heteknek és a Borsodi Földrajzi Évkönyv sorozatnak. Kedvtelésből festett is.



D.: *Kossuth-díj (1949); Munka Érdemrend arany fokozata (1982).*

F.m.: *A csermosnyavölgyi táj geomorfológiája (Bp., 1941); – Tektonikus eredetű morfológiai formák kialakulása a Sajó-völgy középső szakaszának környékén (Bp., 1956); – A Miskolc–Diósgyőri medence felszínformái (Miskolc, 1959).*

MÉL–BBG Értesítők–BHH 1995



Perliczi János Dániel (Késmárk, 1705. okt. 29. – Apátfalva, 1778. ápr. 6.)

1731-től 1754-ig Nógrád vármegye főorvosa volt.

Bölcséleti és orvosdoktor és megyei főorvos, P. Illés ág. ev. lelkész és Büschel Anna Borbála fia. Miután középiskoláit befejezte, a külföldi német, holland és francia egyetemeket látogatta, a wittenbergi egyetemre 1726. nov. 17-én iratkozott be, s 1727-ben bölcsletdoktori rangot nyert, Utrechtben pedig 1728-ban orvosdoktorrá avatták. Hazájába visszatérve, előbb Selmecebányán tartózkodott. Nagy tudása révén csakhamar híressé vált, és Nógrád megye 1731-ben rendes orvosává választotta. Tudományának híre külföldre is elhatott úgy, hogy a berlini tudományos akadémia matematikai osztályának rendes tagja lett és ezen társaságnak tizennégy tudományos munkát adott át kiadás végett. Mária Terézia, érdemeinek elismerésül nemesi rangra emelte. A császári természetvizsgálók akadémiájának is tagja volt IV. Archimedes névvel. 1754-ben nyugalomba vonult apátfalvai birtokára (Losoncztól egy órányira) és idejét teljesen a tanulmányoknak szentelte. Latin nyelven fennmaradt hét műve Jénában, Wittenbergben jelent meg. A Nógrád Megyei Önkormányzat díjat alapított nevével.

F.m.: *Medicina pauperum*, az az szegények számára való házi orvosságoknak az köztök leginkább és leggyakrabban uralkodni szokott nyavalyák ellen való alkalmaztatás az mindennapi könnyen feltalálható és megszerezhető eszközökből kinyújtott (Buda, 1740); – *Testi békességre vezérlő útítárs*. Az az a sokféle nyavalyákkal küszködő testnek szükségére alkalmaztatott házi és úti patikácskának rövid és sommás leírása. Kedves magyarainak, de főképpen t. n. Nógrád vármegyében lévő városokban s falukon lakozóknak hasznokra kibocsáttatott (Buda, 1740); – *Consilium medicum*, az az; Orvosi oktatás, miképpen kellessék e mostani pestises és egyéb mérges nyavalyáknak berohanásokban stb. magáról gondot viselni (Írta Moller Károly Ottó, ford. és meg bővítette Perliczi Dániel. (Buda, 1740).

Szinnyei–Uj M. Athenás–Petrik–BHH 2001 (Hausel)

Peterdi (Papp) Béla (Budapest, 1914. jún. 17. – Százhalombatta, 1992. dec. 23.) Református lelkész.



1936–1939 között a losonci, majd a debreceni Tisza István Tudományegyetem Hittudományi karának hallgatója volt, ahol 1940 szeptemberében szerzett végbizonyítványt. Ezután Szegeden és Munkácson volt segédlelkész, 1940-ben lelkészképesítő vizsgát tett Debrecenben. Isaszegen szolgált 1951–1956-ban, majd Balassagyarmaton 1972-ig, ezt követően pedig Érden, 1982-ben történt nyugdíjazásáig.

Nyugdíjazása után Százhalombattán élt, ahol úgy alakította ki az utolsó éveiben megvett és felújított családi házat, hogy ott az

akkor még templommal és gyülekezeti hellyel nem rendelkező szórvány gyülekezetnek legyen istentiszteleti helye.

Ifj. Peterdi Béla–Hodossi

Péterffy Béla (Sámson, 1873. ápr. 16. – Zalaegerszeg, 1940. ápr. 24.)

A BBG igazgatója, filozófia-görög szakos tanár, tanügyi főtanácsos.

Balassagyarmatra 1914. okt. 30-án helyezték igazgatónak a petrozsényi m. kir. áll. főgimnáziumból. A Vöröskereszt Egyesület Nógrád megyei fiókjának alapító tagja. Az 1919-es kommün alatt felszólították a szociáldemokrata pártba való belépésre őt és az egész tanári kart. Ezt megtagadta és a Nógrádi Hírlapban válaszolt, hogy antikommunista és vallásos embernek tartja magát. Somogyi Béla államtitkár ezért 1919. febr. 24-én karhatalommal eltávolíttatta a gimnázium éléről. Ceglédre helyezték beosztott tanárnak, az ottaniak azonban tiltakoztak az áthelyezés ellen. Ezt megtudva, Péterffy négy hónap szabadságot kért. 1920-ban Zalaegerszegre helyezték, 17 éven át ott volt a Deák Ferenc Gimnázium igazgatója.

Gimn. Ért.–Gyászjelentés–NH 1940. máj.4.–HK



Petőfi Sándor (Kiskőrös, 1823. jan. 1. – Segesvár, 1849. júl. 31.)
Költő.

Vándorlásai során 1845-ben és 1847-ben járt Balassagyarmaton. Itteni élményeit úti jegyzetében örökítette meg, amelyben a város két nagy épületét a megyeházát és a börtönt, valamint a gyarmati vásárt és az éjszakai csendes város kocsmáját írja le:

„Az éjszakai városban csend honolt, csak egy-két kocsmá volt zajos”. 1924-ben a Madách Társaság kezdeményezésére emléktáblát helyeztek a Rákóczi fejedelem út–Kossuth utca sarkán lévő volt Balassa Szálló főutcai falára itt-tartózkodásának emlékére. A táblát a ház akkori tulajdonosa, a Közgazdasági Bank állíttatta. 1947-től utca, 1977-től a Palóc ligetben szobor (Borbás Tibor alkotása) örökíti meg emlékét.

Kmetty–RLhird–Petőfi S: Útirajzok. Budapest; Neumann Kht., 2002



Petrovics József (Tura, 1879. – Balassagyarmat, 1919. jan. 29.)

Vasutas, Balassagyarmat felszabadításának hősi halottja.

1900–1904 között a 7. számú huszárezrednél töltötte katonai szolgálatát Debrecenben. 1905-ben lépett Balassagyarmaton a MÁV szolgálatába. 1906-ban tett mozdonyvezető vizsgát. Aktívan részt vett az 1919. jan. 29-i támadás előkészítésében. (Tizenegy éves fia volt az, aki apja megbízásából, a csehek feltérképezésére trafikárus gyermekként a laktanyában is járt). Ő maga jan. 29-én, harc közben lövést kapott, sebesülése után felesége és fia hazatámogatták, de minden igyekezetük ellenére nem sikerült orvost hívni hozzá, még aznap este meghalt. Másnap temették el az evangélikus temetőben, a szertartást Kardos Gyula lelkész tartotta. Fia, Sándor a nevét, Balassagyarmatra való utalásként később Gyarmatra vál-



toztatta. Petrovics József sírját a rendszerváltozás óta a jan. 29-i városi ünnepek során rendszeresen megkoszorúzzák.

Gere: Szárnyaskerek katonái

Petrovics Rudolf (Losonc ?, 1883. máj. 6. – Balassagyarmat, 1945. jan. 21.)

Városi királyi főügyész.

Losoncon érettségizett 1901-ben, 1904-ben jogtudományi, 1909-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1923. dec. 28-án, miután Balassagyarmat elnyerte a városi rangot, a vezető tisztségekre pályázatot írtak ki. A szavazás során ő nyerte el az ügyészi tisztséget, megelőzve Sziller Pétert, Iványi Nándort és Oláh Istvánt. 1929-ben városi főügyész lett, 1937-ig. 1930-tól városi képviselőtestületi tag.

Bgytört–anyakönyv–Gylevéltár

Piatrik János (Balassagyarmat, 1884. jún. 14. – Balassagyarmat, 1953. jan. 12.)

MÁV alkalmazott, földműves, politikus.

1908 és 1924 között a MÁV alkalmazottja. 1922-ben csatlakozott Magyarádi Szabó István kiskazda pártjához. 1944-ben tagja a Független Kiskazdapártnak, 1945-47 között nemzetgyűlési képviselő. 1949-ben négy hónapra internálták. 1951-ben Balassagyarmatról kitiltották, Szügyben telepedett le.

KeBé



Pfannenwald Mátyás, dr. (Budapest, 1892. jan. 29. – Budapest, 1959. márc. 12.)

Tisztiorvos, szülész-nőgyógyász, a kórház osztályvezető főorvosa. Diplomáját Budapesten szerezte 1915-ben. 1915–1919 között segédorvos-helyettes majd segédorvos és katonarvos. 1918–1919-ben járványorvos és helyettes községi orvos Abonyban. 1920–1924 között segéd- és alorvos a Zita és Szent István Kórházakban Budapesten. 1924-ben, mint magánorvos került Balassagyarmatra, még az évben főorvos, járási tisztiorvos és h. megyei tiszt főorvos lett. A polgári iskolában az időben még szokatlan felvilágosító előadásokat tartott a szülőknek, a

tanulóknak mentési gyakorlatokat. 1924-től 1928-ig a balassagyarmati kórház szülészeti tiszteletbeli főorvosa, 1925. márc. 1. és 1926. között helyettes, majd 1926-tól kinevezett járási tiszt orvos. 1928. szept. 2-től a Mária Valéria Közkórház szülészeti osztályvezető főorvosa 1948-ig. 1945-ben, az újjáalakuló városi képviselőtestület tagja lett (SZDP).

Kórház–Ladányi–Bgytört–Polg. Isk. Ért.



Podlipszky Ervin (Balassagyarmat, 1927. szept. 12. – Balassagyarmat, 2005. máj. 15.)

Kultúraszervező, a Madách Imre Városi Könyvtár volt igazgatója, lokálpatrióta. Középiskoláit Balassagyarmaton, „szalézis” növendékként kezdte, majd Aszódon folytatta, tanítói oklevelet Jászberényben szerzett. 1948-ban Bercelen indult pályája, ahol tanítói állást kapott. A falu kulturális életében mint népművelési ügyvezető és a kultúrcsoport irányítója vett részt. 1952-től tizenkét évig Nógrádmargit községben az iskola igazgatását látta el és

szervezte a falu közművelődését. 1966-tól művelődési felügyelőként irányította Balassagyarmat szellemi, művészeti életét. 1972-től 1988-ig a Madách Imre Városi Könyvtár igazgatói posztját töltötte be. A szakmai előrelépésen túl a könyvtár kapcsolatrendszerét építette, közösségek létrejöttét segítette, és a város szellemi életének központjává fejlesztette a bibliotékát. Ösztönözte a Honismereti Kör életre hívását, megtervezte a Csillagház működési rendjét, és az épületet alkalmassá tette kiállítások rendezésére. Az ő idejében gazdagodott a gyűjtemény például Esze Tamás professzor és Megyery Sári író nagylevelével. A Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság megalakítása, az írással, képzőművészetekkel foglalkozó alkotók intézménybe fogadása, műhelyfoglalkozásaik, alkotótáboraik megszervezése, a *Bőrünkön a betűk* c. antológia megjelentetése is nevéhez fűződik.

D.: *Kiváló Népművelő kitüntetés* (1980); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1996).

BHH 2004 (Oroszlánné Mészáros Ágnes)

Polgár István (Balassagyarmat, 1923. szept. 3. – Budapest, 2001. júl. 11.)

Költő, újságíró.

Általános- és középiskoláit szülővárosában járta ki, majd tanítóképzőt végzett. Versein kívül írt ifjúsági regényt is, műfordítóként a szovjet költészet alkotásaiból ültetett át magyar nyelvre. Szülővárosa képe gyakran fölvilan verseiben: „Balassagyarmat,/ nagy a hatalmad,/ magadhoz vonzol újra s újra,/ visszaeső-bűnös fiadnak/ mentője vagy, s védőtanúja”. 1983. szept. 5-én a Városi Tanács dísztermében vette át az (akkor még Pro Urbe) emlékplakettet. Jobbágy Károly költő és Vass Miklós tanácselnök köszöntötte.

D.: *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1966); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1983).

F.m.: *Diadal* (1950); – *Töretlenül* (1951); – *Leszállt a dér* (1957); – *A lehetetlen próbája* (1962).

KMÍK–Polgár Péter közlése



Pongrácz Arnold, gr. (szentmiklósi és óvári) (Nedecz, 1810. júl. 10. – Nagyszombat, 1890. júl. 7.)

Cs. és kir. kamarás, 1854-ig Nógrád vármegye megyefőnöke.

Híres sakkozó volt; a «nagyszombati remete» név alatt számos sakktárgyát jelent meg a lapokban; a bécsi sakktársaság egyik alapítója volt, „díjakat nyert a bristoli (1861) és a britanniai (1862) tornákon”.

F.m.: *Az utolsó Illésházy* (Bp., 1884.)

Varga–Szinyei

Pongrácz György, dr. (vitéz óvári és szentmiklósi) (Videfalva, 1879. aug. 16. – Balassagyarmat, 1945. febr. 1.)

Vármegyei aljegyző, főjegyző, tb. főszolgabíró.

Az 1918–19 körüli baloldali fordulatok idején keményen kiállt a régi rend védelmében. 1919-ben Huszár Aladárral jobboldali fegyveres testületet próbáltak szervezni a városban. Gyakori szereplő volt a városi rendezvényeken, jó szónok. 1921. febr. 8-án a TEVÉL alapítóelnöke, a Werbőczy Szövetség tagja, a Nógrád-megye panasza c. füzetek író-szerkesztője. A cseh kiverés első



évfordulóján ő tartja az emlékbeszédet. 1934-ben vitézzé avatták, 1942-ben Signum Laudis kitüntetést kapott.

Cikkei a NLHH-ban: *Muszkafogás* (1917. 11.), *Nógrádvármegye tiltakozása* (1920. 5.), *Balassagyarmat visszavétele* (1920. 5.), *Beiktatási beszéd* (1920. 38.), *Területvédő Liga jelentése* (1921. 5.), *Ünnepi beszéd* (1921. 6.), *Rendezett tanácsú város* (1921. 5.)

F.m.: *Kézikönyv Nógrádvármegye községi és körjegyzői szolgálati ügyeinek ellátásához* (Bgy., 1913); – *Nógrádvármegye panaszirata a határmegállapító bizottsághoz* (Bgy., 1920).

Esze–Szluha–Bgytört

Pongrácz György (Sándor István) (Andrásfalva, 1848. aug. 7. – Balassagyarmat, 1900. jún. 12.)

Nógrád vm. árvaszéki ülnöke.

Fő beosztásán kívül a Casino igazgatója, a város közéletének szereplője. Temetése városi esemény volt: Török főispán, a megyei tisztikar, Losonc polgármestere, Szontagh Pál is részt vett. Gróf. Forgács Antal búcsúztatta: „Érdemekben gazdag, szilárd jellemű” emberként kellemezte.

NLHH 1900. 28. 20. sz.

Pongrácz Károly (szentmiklósi és óvári) (Petőpuszta [Ipolyvarbó], 1803 (4) márc. 2. – Balassagyarmat, 1880. jan. 12.)

(Pongrácz Boldizsár és Szulyovszki Anna (Andor Csaba szerint an: Dubraviczky Antónia).

Nógrádi táblabíró, majd 1861 végén alispán; a *Nógrádi képcsarnok* egyik alakja.

Andor–HK

Pongrácz Mihály (felső-eőri) (Felsőőrs, 1805. máj. 24. – Budapest, 1879. márc. 22. temetve Losoncon márc.24.)

Nógrád megye főorvosa, királyi tanácsos.

A pesti egyetemen 1835-ben nyert orvosdoktori oklevelet; előbb Stáhly orvos-tanár asszisztense volt; 1839-től Losonczon gyakorló-orvos.

F.m.: *Értekezés a csonttörésekről általánosan és különösen* (Orvostudori értekezés. Buda, 1835. Latin címmel is).

Szinnyei–HK



Popovics Miklós, dr. (Versec, 1879. – Balassagyarmat, ?)

A BBG tanára volt (1922–1939).

Tanított Sümegen, Petrozsényben, Pancsován, harcolt az első világháborúban. 1922 szeptemberében Makóról helyezték Balassagyarmatra. Történelem-földrajz szakos. 1923-tól igazgatóhelyettes, 1933-tól címzetes igazgató. A Nógrádi Hírek szerint 1939-ben ment nyugdíjba, 1943–44-ben mint nyugdíjas Balassagyarmaton lakott. Előadásokat tartott, cikkeket írt a helyi hírlapba. Szerb származása ellenére mélyen magyar lelkületű ember és tanár volt.

BBG Ért. 1938–39.(Kiss Árpád)–HTA

Porubszky György, dr. (Balassagyarmat, 1900. nov. 2. – Budapest ?, 1964. okt. 23.?)
Ügyvéd, a budapesti ügyvédi kamara ügyésze.

Középiskoláit Losoncon, az egyetemet Budapesten végezte. 1922-ben tette le a jogi alapvizsgát, 1927-ben a jogtudományok doktora és ügyvéd lett. A közéletben rendkívül élénken vett részt, kora egyik legelismertebb fővárosi ügyvédje. Szakcikkeit az Ügyvédek Lapjában és a Magyar Ügyvéd szaklapokban jelentette meg.

KMKA–nem pontosan azonosítható gyászjelentés.

Prónay János (Romhány, 1790. – Pest, 1844. máj. 21.)

Jogász, politikus, országgyűlési követ.

1818-ban választották meg aljegyzővé, 1828-ig működött. Közben ő lett a megye második országgyűlési követe. Kezdetől fogva ellenzéki érzelmű, kimagaslóan tehetséges ember. Külföldön tanult, a jénai egyetemen végzett. 1826-ban és 1831-ben is ott van abban a bizottságban, amely a Nemzeti Intézet működésének alapelveit volt hivatott kidolgozni. Nagy Iván szerint 1828-ban lemondott a hivatalról, s azután csak a politikának élt. 1832-ben ismét országgyűlési követ lett Szentiványi Anzelmmel együtt. Ő volt az, aki az országgyűlési tanácskozásokról tájékoztató újság eszméjét felvetette. 1835-ben visszalépett követi megbízásától. A megye minden pártállású tagja elismerte kivételes egyéniségét, feddhetetlen jellemét, műveltségét. Nagy Iván így írt róla: „a hazai törvénytudományokban mélyen jártas, előkelő táblabíró, mint önzéstelen hazafiság által lelkesült szónok és mint igazságszerető, közbizalomra méltatott polgár emelte szavát... mindenkor érvényre”. „Vármegyéjét, mint annak követe s büszkesége az 1825. s 1832-iki országgyűléseken, két ízben s mindannyiszor fényesen képviselte”.

Praznovszky–Pallas

Prónay József (1812. ? – 1875. ?)

Ellenzéki nógrádi politikus.

1848-ban a megye főszolgabírája, 1849-ben pedig első alispánja. Az önkényuralom fogságából amnesztiával szabadult. Birtokán gazdálkodott, amikor 1860-ban az Októberi diploma kiadása után felkínálták neki a nógrádi főispánságot. Ő azonban elhárította azt, és inkább Borsod megye egyik képviselői mandátumát fogadta el. Az 1861-es országgyűlésen a határozati párthoz tartozott, de szerepe volt abban, hogy a többségi párt – hívei egy csoportjának visszatartásával – a felirati pártnak engedte át a győzelmet.

Varga János

Prónay László (báró) (Szirák, 1734. szept. 14. – Pest, 1808. okt. 28.)

1763-ban Nógrád megye másod, 1765-ben első alispánja.

1770-ben kir. tanácsos lett, 1782-ben bárói rangot nyert, 1787-ben cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsos, Túróc megye főispánja, több vármegye adminisztrátora és kir. biztosa, majd Csanád vármegye főispánja. Az 1790–91-i országgyűlésen a magyar nyelv hivatalossá tételének egyik legnagyobb harcosa volt. Levelezésben állt Kazinczy Ferencce. (Apja: P. Gábor, an: Királyfalvi Róth Éva)

Borovszky–Szluka



Prónay Mihály (Romhány, 1863. máj. 4. – Alsópetény, 1925. máj. 17.)

Nógrád vármegye főispánja.

Hosszú ideig volt a megye népszerű és a közösséget lelkiismeretesen szolgáló vezetője. 1917. jún. 14-én mondott le. Arcképét Benczúr Gyula festette meg. Nekrológjában ezt olvashatjuk: „Az igazság fanatikus híveként jellemezhetjük, akit egyenes útvjáról el nem térített emberi hívság, egyéni ambíció, befolyásos barátság.”

A városi és a megyei közigazgatási bizottság ülésein Prónay érdemeit és emlékét jegyzőkönyvben rögzítették, a megemlékezést ifj. Mikszáth Kálmán tartotta. Alsópetényben van eltemetve. A

Prónay-kastély rendben tartott műemlék volt a 20–30-as években, 1990 előtt a szolnoki ÁFÉSZ tulajdona volt, fonalfeldolgozó üzemnek és raktárnak használták. Ma magántulajdonban van, igényesen restaurálva.

NH. 1925. máj. 24; júl. 19.–NMRM–HK

R

Raáb Alajos (Budapest, 1909. márc. 5. – Budapest, 2002. aug. 17.)

Érseki tanácsos, tiszteletbeli kanonok, plébános.

A balassagyarmati polgári iskola hittanára és gyorsírótanára 1941-től. 1932-ben szentelték pappá. Balassagyarmaton először a Magyar Királyi Állami Polgári Fiú- és Leányiskola 1941–42. évi évkönyvében találkozunk a nevével. A fiatal hittanár már ebben az évben a fiúiskola 804. sz., Gróf Zichy Nándor cserkészcsapatának a vezetője lett. 1946-ig volt a gyarmati polgári iskolák hittanára. Városunkban eltöltött működésének ideje egybeesett a legnehezebb háborús évekkel, az ostrommal, amikor sokan elmenekültek a városból, de ő az akkori plébánossal, dr. Lippay Lajossal híveik között maradtak, és ahol csak tudtak, segítettek. A plébánia pincéje is sok ember menedéke volt a legnehezebb napokban. Raáb Alajos Balassagyarmathoz fűződő viszonya olyan erős maradt, hogy rendszeres vendége volt a Balassagyarmat Barátai összejöveteleinek és egyéb gyarmati rendezvényeknek. 2002 tavaszán tartotta rubinmiséjét Budapesten és Balassagyarmaton, hetven évig, élete végéig, szolgált a egyházát. Diákjai mai is meghatódva említik nevét.



F.m.: *Az élet hősei. Cserkészszínmű.* A kísézőzenét szerezte György Béla. Bp., 1940.

Magyar Katolikus Lexikon

BHH 2002.(Kovalcsik A)–KissÁ–HK

Ráday Gedeon, gróf (Pest, 1806. jún. 23. – Budapest, 1873. júl. 12.)

Reformpolitikus, Nógrád megye főispánja (1843–1848).

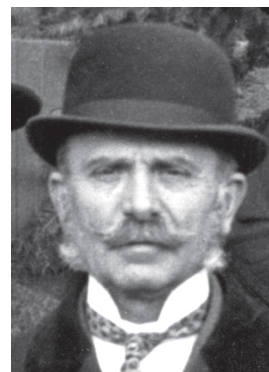
Az 1840. és 1843-i pozsonyi országgyűlésen Pest vm. követeként tűnt fel. 1845–1849 között a Nemzeti Színház főigazgatója, közben 1848-ban a kormány Nógrád megye főispánjává nevezi ki. Részt vett a szabadságharcban, s ezért kétévi várfogságra ítélték. 1854-től ismét a Nemzeti Színház intendánsa lett. 1861-ben határozatpárti, de annak mérsékeltebb csoportosulásához tartozó képviselő az országgyűlésen.

MÉL–Varga

Rákóczy István (Lőrinci, 1863. jún. 1. – Balassagyarmat, 1930. aug. 19.)

Jogász, főispán, kormánybiztos.

Elemi, közép- és felső iskoláit Lőrinciben, Pásztón, Késmárkon, Aszódon, Selmechánán és Budapesten végezte. A budapesti tudományegyetemen 1888-ban állam- és jogtudományi vizsgát tett. 1887–1889 közigazgatási gyakornok Szécsényben, majd Balassagyarmaton, 1890-től 1898-ig szolgabíró Rétságon, Balassagyarmaton, Salgótarjánban és Losoncon, 1899–1907 között főszolgabíró Rétságon, 1908. jan. 1-től 1918. nov. 15-ig vármegyei első aljegyző, majd másodfőjegyző Balassagyarmaton, 1918. nov. 15-től 1919. febr. 28-ig főispán, kormánybiztos Nógrád vármegyében.



„Mint főszolgabíró az utak megépítésével, folyók, patakok medreinek kitisztításával, apaállatok beszerzésének elősegítésével, a mezőgazdaság okszerű fellendítésével, járási takarékpénztár, Duna–Ipoly-völgyi vasút létesítésével stb., a gazdasági munka elősegítésével foglalkoztam, mint másodfőjegyző kézi szakkönyvtárat szerveztem, sportegyesületet alakítottam, tisztviselőtelepet létesítettem, tisztviselő csoportot szerveztem; a commun alatt bezártak és fel akartak akasztani.”

Nógrád vm. tisztikarának tagja, a nógrádi ev. egyházmegye felügyelője, II. oszt. polgári hadi érdemkereszt tulajdonosa és számos testület vezető személyisége. Nógrád Vármegye Hivatalos Lapjának szerkesztője volt 1908-tól 1918-ig. Cikkeket publikált a Nógrádi Hírlapban, a Vármegye c. szaklapban 1903–11 között. (A kézi szakkönyvtárakról, Volt úrbéreseink ingatlanai községi kezelésben, Magánjogi esetek a közigazgatásban, Nemzeti egyetértés és összetartás ápolásáról több cikkben, Fajunk védelmére letelepítés és kiigazítás a Maros mentén és Szlavóniában).

F.m.: *Községi ügyviteli vizsgálat rendje; – A csehek kiverése Balassagyarmatról és az Ipoly bal partjáról 1919 év január* (Bgy., 1921).

Esze–NH 1918. dec. 2.

Ráth Ferenc (Kassa, 1767. szept. 7.–1834?)

Balassagyarmat főbírója 1831–1834 között.

Nemesember volt, feltehetően a Posony vármegyei Ráth család leszármazottja, 1809-ben költözött a városba, mestersége gombkötő volt. 1834-ben lemondott főbírói tiszteréről, de többször volt esküdt, számvevő, vásárbíró, 1841–45 között „ispotályi perceptor”, 1844-ben helyettes kapitány, 1845-ben kapitány. Mesterségén kívül kocsmabérlő, 1836–43 között az országos vásárok árendása. Háza volt a Kis Tabán utcában. (A mai Kossuth Lajos utcának a Rákóczi és Luther utca közötti szakasza.)

Petrikné–anyakönyv

Ray Nicefor József (Palást, [Hont vm.], 1773. jan. 14.–1835. máj. 3.)

A balassagyarmati katolikus gyülekezet kántora, organistája, iskolamestere.

Harminchat évesen vállalta el e teendőket, 1808-tól 1834-ig szolgált. Munkáját a hívek meglegedettségére végezte, kórusvezetőként („chori magister”) is jegyezték. Ellentétben a hívekkel, a fennmaradt iratok szerint a várossal nem lehetett felhőtlen a viszonya. Nyugdíjba vonulása után nem sokkal meghalt.

Hausel/5–HK



Rebmann Rókus (Fegyvernek, 1886. dec. 22.– Balassagyarmat, 1951. márc. 8.)

Gyógyszerész.

Szolnokon járt gimnáziumba, Budapesten végezte az egyetemet, 1909-ben nyert oklevelet. 1913-tól Balassagyarmaton a Magyar Korona gyógyszertár tulajdonosa lett. Vármegyei törvényhatósági bizottsági tag, városi képviselő, a Katholikus Kör igazgatója, a BTSE alelnöke volt. Gyógyszertára falán szép magyar korona relief volt, melyet 1919-ben a kommünárok le akartak verni.

Ennek hírére vette, leszerelte és eldugta; a terror múltával visszakerült helyére.

Ladányi–NH 1920. nov. 26.–anyakönyv

Rebmann Rókusné (Horváth Valéria) (Zsitvagyarmat, 1889. máj. 31. – Balassagyarmat, 1987. aug. 23.)

Lokálpatrióta, alapítvány-tevő.

Nemes Horváth Géza és Soós Gizella lánya; hivatalnok édesapját 1908-ban helyezték Balassagyarmatra telekkönyvvezetőnek. Előbb dr. Fischer Sámuel orvos, majd Rebmann Rókus felesége lett, utóbbival 1924-ben kötött házasságot. Kitűnő háziasszony, kertész, szépségkirálynő volt, aki Balassagyarmat társasági életének is fontos személyisége volt, vallásos és jótékonyági szervezetek tagja. Testvére, Horváth Endre pénzügytervező grafikusművész hagyatékát átadta Balassagyarmatnak, s öccse nevére alapítványt tett Balassagyarmathoz kötődő képzőművészek díjazására. A város Pro Urbe (ma: Balassagyarmatért Emlék-érem) kitüntetésben részesítette (1983), és Mikszáth-emlékplakettet (1974) adományozott neki.



Kovalcsik/I-HTA

Református Egyház balassagyarmati gyülekezete

A református vallás nagy valószínűséggel 1605-ben jelent meg Gyarmaton, amikor Bocskai katonái foglalták el a megye területét, így Gyarmat várát is. A legrégebbi adat 1621-ből való, mely szerint virágzó református hitélet volt az akkori városban, *Siklós Mátás* volt a lelkész. Perlaki Márton 1650-ben írt levelében a balassagyarmati gyülekezetet a Felső-Dunamellék egyházközségei között sorolja fel, akkor *Turai Máté* volt a lelkész. Ezt követően a török időkben maga a város is megszűnt létezni, de az ellenreformáció és feltehetően a református lakók kis száma sem tette lehetővé az egyház újjászervezését. Ez, sokkal később, Zeke Kálmán járásbíró feladata lett, aki hihetetlen akarattal és lelkesedéssel szinte egymaga megszervezte a város református gyülekezetét. Eleinte csak szórványgyülekezet volt, az első bejegyzés 1894-ből való: Diósjenőről jött a segédlelkész Gyarmatra, és ebben az évben készítették el a gyülekezet tagjainak névsorát is. 1895 pünkösdjén született meg az indítvány a rendszeres istentiszteletekre és úrvacsoraosztásra, ami az önálló gyülekezet megalakulásának előjele volt. 1899. febr. 26-án a gyülekezet kilépett a szórványgyülekezetek sorából és az egyházi közgyűlés egyhangú határozata alapján fiókegyházzá alakult, presbitériummal, főgondnokkal. Főgondnokká id. Fáy Albertet, gondnokká Zeke Kálmánt választották. 1900-ban határozták el a templom építését, melynek avatása 1904. aug. 31-én zajlott le, 1907-ben új harangot kapott. A lelkészi poszt betöltésére kiírt pályázatot, Kovács-Sebestyén József nyerte el aki 1911-1928 között önálló református lelkésze volt a gyülekezetnek. Utóda Antal (Szulacsik) Zoltán lett, aki a háború alatti meneküléséből 1946-ban tért vissza családjával. A gyülekezet ellenségesen fogadta, ezért lemondott és 1947 júniusában Tánczos Dezső lett a lelkész. 1956-ban az egyházmegye kezdeményezte Tánczos távozását, utóda 1956 nyarán Peterdi Béla, 1972-től pedig Róka Lajos lett a gyülekezet lelkésze.



Ladányi-Hodossi-KeBé

Reiter László (Balassagyarmat, 1929. ápr. 4. – Balassagyarmat, 2010. febr. 2.)
Helytörténész, fotós, lokálpatrióta.



Tizenegy éves korában elveszítette édesanyját, hadirokkant édesapja nevelte fel őt és bátyját. A polgári iskola elvégzése után a Gál-nyomdába szegődött inasnak. A háború után laboránsnak jelentkezett Rebmann Rókus patikájába. 1950-ben a Gyógyszer-tár Vállalathoz került, letette az asszisztensi, később a drogista mestervizsgát Budapesten. Életének valódi tartalmát azonban az évtizedek alatt szinte folyamatosan végzett történelmi, helytörténeti kutatások jelentették. Az 1960-as évektől gyógyszerész- és patikatörténeti tanulmányai során számos vidéki, ódon patikáról gyűjtött dokumentumokat, fényképeket. 1980-ban országos I. díjat kapott Nógrád megye gyógyszerész történelméről írott munkája. Az írásos dokumentumok mellett igyekezett minden fellelhető tárgyi emléket összegyűjteni. A Honismereti kör alapító tagjaként évtizedek óta egyik fő külső ismertetőjegye az oldalán függő, állandó készenlétben lévő munkaeszköz, a fényképezőgép, több mint tízezer helytörténeti vonatkozású diaképet és fényképet készített. Részt vállalt a Városi Televízió ismeretterjesztő munkájában, a Maiaknak – régiekről című sorozata a helyi polgárok népszerű és nézett műsorává vált. 1998-ban jelentette meg *Hirdesse e márvány...* címmel a balassagyarmati emléktáblákat bemutató, azok elhelyezésének történetét kronologikus sorrendben, igényesen feldolgozó könyvét. A kötet lapjain 1752-től 1997-ig nyomon követhető a város történelme, a legfontosabb események leírása, a kiemelkedő személyiségek életrajzi adatai. A város lakói által tisztelt, nagyra becsült közéleti egyéniség, Balassagyarmat díszpolgára. „Személyében a díszpolgári címre érdemes honfitársaink közül az egyik legméltóbb kapta e kitüntetést 2006 januárjában, a Civitas Fortissima ünnepén.”
F.m.: *Hirdesse e márvány...* (Bgy., Városi Könyvtár, 1998); *Emlékezetül adjuk Mindenkinek...* (Bgy., Városi Könyvtár, 2010). (Szerk: Vas Ágnes, Ács Zsuzsa)

SZlaud– Szabó Andrea nekrológ

Reményfy József (Vác, 1817. ? – Balassagyarmat, 1887. okt. 29.)

Ügyvéd, bankigazgató, liberális politikus.

A Népbank és a Takarékszövetkezet igazgatója, az iskolaszék elnöke volt. Az 1860–80-as évtizedekben a város meghatározó pénzügyi személyisége, alig volt a városban olyan bizottság, amelynek ne lett volna tagja. 1848-ban már a városban lakott, Madách letartóztatásakor őt is kihallgatták és Rákóczi János megszöktetésében való részvétellel is gyanúsították. A városért sokat tett: iskola, óvoda ügyek, Nemzeti Intézet létrehozása. A város képviselőtestülete halála napján ülést tartott és jegyzőkönyvileg is rögzítették érdemei elismerését. Impozáns sírja a város katolikus temetőjében van.

BHH (Hausel)–Mikszáth

Reményi Károly (Eger, 1837. szept. 9. – Balassagyarmat, 1896. máj. 25.)

Balassagyarmat főbírája, szakíró, ügyvéd, publicista.

A több tehetséget adó Reményi család tagja, testvérei közül kiemelkedik Reményi Ede világhírű hegedűművész, akinek menedzsere is volt. Balassagyarmat egyik, a nagyközség várossá fejlesztése érdekében igen sokat tevékenykedő és eredményesen munkálkodó, az utókor által is nagyra becsült főbírája volt. Nevéhez fűződik az ún. Otthontelep létrehozása, és különösen szívén viselte Balassagyarmat vasúti bekötését

az országos vasúti forgalomba. Ennek érdekében az Aszód–Bgyarmat–Losonc és a Drégelypalánk–Vác vonalak megépítését ambicionálta, de egyik átadását sem érte meg korai halála miatt. A Balassagyarmat–Losonc megyei székhely-vitában markánsan képviselte városa érdekeit. 1894-ben ő köszöntötte a városba ellátogató Ferenc Józsefet, aki ekkor 2000 koronával járult hozzá a Balassagyarmaton felállítandó főgimnázium költségeihez. A város vezetése 1926-ban testületi döntést hozott arról, hogy a Szerb utcát róla nevezzék el, ez azonban a gyakorlatban nem valósult meg. 1940-től 44-ig a Szabó Lőrinc utcát a Zichy utcával összekötő keskeny utca viselte nevét. Mozgalom indult, hogy sírján méltó síremlék emeltessék, mind ez ideig eredmény nélkül. Kiterjedt újságírói munkásságot is kifejtett, nívós levelei a Hölgyfutárban, a Vasárnapi Újságban, a Századunkban, a Családi Körben és a Reményi Antal által szerkesztett Petőfi-szobor Emlékkönyvben (1882), a Fővárosi Lapokban, az Athenaeumban, a Pesti Naplóban jelentek meg. Meleg barátság fűzte Tompa Mihályhoz.



F.m.: *A keleti kérdés magyar szempontból* (Pest, 1867.)

Kovalcsik/I–Borovszky–Kmetty–Szinyei–Vidáné Kapos Ilona(unokája)

Repetzky Ferenc (mucsinyi) (Mucsiny, 1801. szept. 29. – Kisterenye, 1870. febr. 9.)

A vm. országgyűlési képviselője, alispánja, főbiztosa, liberális politikus.

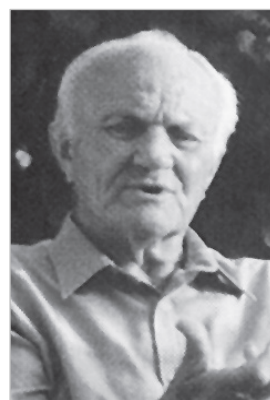
1832-től alispán, 1839–1846-ban főszolgabíró, 1846-tól főpénztáros, 1848-ban a füleki kerület nemzetgyűlési képviselője. 1848 szeptemberében a magyar hadsereg országgyűlési biztosa, majd Kossuth teljhatalmú kormánybiztosa Hont és Heves, 1849 ápr. 5-től Nógrád megyében. 1849 júniusától a hétszemélyes törvényszék bírója, majd honvédtiszt Komárom várában. A szabadságharc leverése után menekülnie kellett. 1861-től újra részt vett megyei szinten a politikai életben. Kortársai nem voltak nagy véleménnyel róla, mert iskolázatlan volt, önző, saját érdekeit képviselte, de azt elismerték, hogy ügyes, rámenős. A *Nógrádi képcsarnok* egyik alakjaként így jellemzik a szerzők: „Új Mózes! Csak Kánaánba ne te éérj! – veszhét a nép odakünn”.

MÉL–Varga–OTE

Réti Zoltán (Nagyoroszi, 1923. máj. 14.- Bgyarmat, 2018. II.12.

Festőművész, zenetanár, karnagy, a Rózsavölgyi Márk Zeneiskola igazgatója.

Érsekvadkerten töltötte gyermekéveit, iskoláit a BBG-ben és a miskolci Tanítóképzőben végezte. 1943-ban megkezdett képzőművészeti tanulmányait a katonaság és a hadifogság megzavarta. Csak a háború után kapta meg diplomáját a Képzőművészeti Főiskolán. Tanított Kiscsalomján, Csesztvén, Halmosbokron, Patvarcon, 1950 óta Balassagyarmaton a Bajcsy-Zsilinszky úti Általános Iskolában, a Tanítóképzőben, a BBG-ben, az óvónőképzőben. A Balassagyarmati Dalgylet karnagya 1949-től 1979-ig, azóta örökös karnagyi címet visel. 1953-ban zenetanári oklevelet szerzett Budapesten. A Városi Zeneiskola igazgatója volt 1963 és 1983 között. Rendszeres kiállító művész Nógrád megyében, Budapesten, az ország településein, de szerepeltek alkotásai Londonban és Tokióban is, eddig 125 egyéni tárlata volt. Tagja a Magyar Képzőművé-



szek és Iparművészek Szövetségének, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Festők Társaságának, a Magyar Vízfestők Társaságának, az Alkotó Muzikusok Társaságának, a Tokyo Europe Art Association International Section-nak.

F.m: *Jelentősebb hazai, egyéni kiállításainak, külföldi egyéni illetve csoportos kiállításainak száma 200 fölött van.* (Részletes ismertetésüknek terjedelmi oka van)

D.: *Országos Pedagógus Képzőművészeti Kiállítás Díja* (1961); *Mikszáth emléklapkett* (1972); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1974); *Nívódíj* (1976); *Apáczai Csere János-díj* (1977); *Budapest – Karnagyi díj*, (Pro Arte 1979); *Horváth Endre-díj* (1987); *Szécsény város díja* (1992); *Balassagyarmat díszpolgára* (1992); *Nógrád Megye Díszpolgára* (1993), *Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt* (1998); *Országos Tájékoztató bronz díja* (2000); *Szabolcsi Bence-díj* (2008); *Patvarc és Érsekvadkert díszpolgára* (é.n.), *Liszt-emlékérem* (2011); *Mikszáth-óra* (2011).

Albumok, könyvek: *Rózsavölgyi Márk* (Bp., 1975, 2001); – *Földközben* (Rajzok, vázlatok) (Bgy., 1981); – „.....lelkem felfelé tör” – *Réti Zoltán akvarelljei Madách Imre: Az ember tragédiája c. művéhez* (Bp., 1983, 1987); – *Akvarellek Mikszáth Kálmán elbeszéléséhez* (Bp., 1987); – *Akvarellek Komjáthy Jenő költeményeihez* (Salgótarján, 1993); *Borítóterv és illusztráció* (Zonda T: Történelem) (Bp., 1993) – *Akvarellek Mikszáth Kálmán elbeszéléseihez* (Bp., 1997); – *Akvarellek Balassi Bálint költeményeihez* (Bp., 2004); – *Réti Zoltán festőművész* (Bgy., 2005); – *Réti Zoltán akvarelljei Madách Imre Mózeséhez* (Debrecen, 2008).

Bacsúr–BHH 2008–HTA

Révay Gusztáv (trebosztói és bisztricskai) (1818. körül – Balassagyarmat, 1873. okt. 5.) Mikszáth újságíró társa volt a Nógrádi lapoknál 1873-ban. Gyengén írt, de igencsak ambicionálta, emiatt sok gúny érte. 1848-ban, majd 1961-ben Nógrád megyei főjegyző, árvaszéki elnök.

Mikszáth, Andor



Révész Gábor (Nagycsalomja, 1880 (1879?). – 1944.)

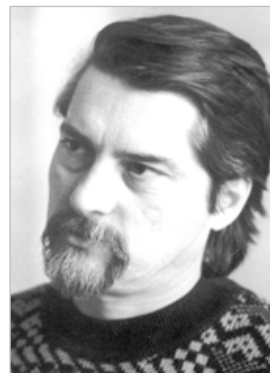
Szabó, a 20. század első két évtizedében tevékenyen vett részt a munkásmozgalomban. 1907 januárjában a szociáldemokrata párt helyi elnöke lett. Több mint egy évtizeden át a balassagyarmati ipartestület háznagya és előljárósági tagja volt. 1919-ben a háromtagú megyei direktórium egyike, majd tagja volt az önállóan megalakult helyi kommunista pártnak. 1919-ben, a kommün után, gazdaság miatt hivatalvesztésre és kéthavi fogházra ítélték. A második világháború előtt többször letartóztatták, állandó rendőrségi megfigyelés alatt állt. 1944-ben, a német megszállás

idején történt utolsó letartóztatása után elhurcolták. 1948-ban utcát neveztek el róla, mely 1991-ig viselte a nevét, azóta visszakapta a korábbi Zichy utca nevet. Itt a 3. számú épület falán van emléktáblája, melyet (a szócikk írásakor) még nem vettek le.

Kmetty–RLhird–NH 1919. szept. 7.

Révész László (Balassagyarmat, 1950. máj. 23. – Balassagyarmat, 2003. ápr. 16.) Sportszervező, sportvezető.

Általános iskoláit Béren, középiskolai tanulmányait Bercelen, Balassagyarmaton végezte. 1968-ban a Szántó Kovács János Gimnáziumban érettségizett. Felsőfokú tanulmányait 1971-ben a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián kezdte. 1979-ben Oklevelet szerzett a Tanácsakadémián, 1982-ben az Államigazgatási Főiskolán diplomázott. 1978-ban segédedzői oklevelet kapott a Testnevelési Főiskolán. 1973-tól a Balassagyarmati Városi Tanácsnál munkaügyi előadói, lakásügyi előadói és titkársági alkalmazotti munkaköröket látott el 1982-ig. 1982-től 1992-ig a Városi Tanács sportfelügyelője, majd Balassagyarmat város Polgármesteri Hivatalának Sportreferense. 1992–1997 között Cserhátsurányban jegyző, ezt követően haláláig a Nógrád Megyei Közigazgatási Hivatal vezető főtanácsosa. Évtizedeken keresztül Balassagyarmat sportéletének irányítója, a Palóc Triatlon versenysorozat kezdeményezője, szervezője volt. A hazai triatlon sportág egyik alapítója, a Magyar Triatlon Szövetség alapítója, elnökségi tagja, a Versenybírói és a Technikai Bizottság elnöke. A Nógrád Megyei Triatlon Szövetség elnöke megalkadásától haláláig. Kitalálója és megvalósítója annak a triatlon váltó-versenynek, mely ma már a világbajnokságokon önálló versenyszámként szerepel és várhatóan bekerül a 2018-as Nyári Olimpiai Játékok programjába.



D.: *Eszterházy Miksa-díj* (1992) (Sportszervezői tevékenységének elismeréseként); *Balassagyarmatért Emlékérem* (posztumusz) (2005).

BHH 2003–2006 (SZlaud.)– ifj. Révész László

Róka Lajos (Zsigárd, 1924. márc. 31. – Balassagyarmat, 2006. jan. 24.)

Református lelkész.

Az elemi iskolát szülőfalujában végezte, majd Érsekújvár magyar gimnáziumában tanult. Már ekkor kitűnt az ókori nyelvek iránti érdeklődése. Teológiai tanulmányait Pozsonyban kezdte. Szlovákiában élő szüleit kitelepítették, mivel magyarnak vallották magukat. Új otthonuk a Kaposvár melletti vidék lett, ezért tanulmányait Pápán folytatta. Az ottani teológia megszüntetése után az utolsó évet Budapesten fejezte be. 1949-ben Balassagyarmatra került, segédlelkész volt 1956-ig. Útja innen Szekszárdra vezetett, majd lelkésznek nevezték ki Felsőnyékre. Itt egyházi munkája mellett érdeklődéssel fordult a környék régészeti kutatásai felé. Római, avar és középkori magyar leletek foglalkoztatták, tudós pappá vált. Egész életében foglalkozott a bibliai nyelvekkel és nyelvjárásokkal (tizenhat nyelvvel). Különösen sokat fordított latin nyelvből: régi okleveleket, Mária Terézia rendeleteket, régi balassagyarmati patikák feljegyzéseit. (Mindezt önzetlenül és díjmentesen). 1972-ben egyetemi oktatónak hívták, de ugyanakkor megüresedett a balassagyarmati lelkészi hivatal is és a gyülekezet hívó szavát követte. Látogatta a város nagy intézményeit, az ezer ágyas kórházat, a börtönt, a szociális otthonokat, Nógrádgárdony és Ludányhalászi intézeteit. Ellátta a szórványokat Szécsényben, Csitáron, Érsekvadkerten, Nógrádkövesden, Mohorán stb. „Élete teljes odaszánása, vérrel elpecsételt szolgálat volt, hűségesen mindhaláláig; családja volt a gyülekezet. Szerette őt Balassagyarmat.” 2000-ben Balassagyarmatért Emlékéremmel tüntették ki. Ecsenyben (Somogy megye) van eltemetve.



BHH 2006. (Baranyi Károly)–HTA



Római katolikus egyház balassagyarmati gyülekezetének rövid története, előjárói, intézményei 1815-ig.

A plébánia már 1290-ben létezett, amikor is plébánosa Mihály volt. Egy-egy fennmaradt irat tanúsága szerint a következő egyházi vezetőkről van hiányos tudásunk:

Sixtus (1332–37); Jakab (1400–25); Lőrinc (1448); Nyíró János OFM (1612–1616), aki a szécsényi ferences kolostorba került, onnan látogatta Nógrád helységeit. A gyarmati katolikusok kedvelték, 1612-ben itt települt le. Soproni János (1630); Mátyás pap (1635); Györki Pál (1637); Kos Lukács (1647). (Kray báró

Sopronit és Kost „erős akaratú” plébánosokként jellemzi).

Csekes Benedek (1695–1696); Gyurcsáncz Ferenc (1696–1699); Némethy János (1700–1709), aki megszerezte a plébánia építésére az engedélyt, de az evangélikusok elfoglalták és prédikátoruknak adták. Utóda Klempay János (1709–1715) királyi parancsra visszavette a templomot az evangélikusoktól.

Apáthy János (1715–1735); Blaho János (1736–1755) működése alatt épült fel az új templom. Rudinecz György (1766–1772) „a hívek emlékezetében szent életű papként élt, a hagyomány szerint teteme romlás nélkül pihen a templomi kriptá előterében lévő sírjában”. Az ő idejében szentelték fel a templomot.

Zsigmond Pál (1772–1802) ideje alatt ért véget II. József türelmi rendeletével az ellenreformációs küzdelem városunkban is, őt Turják Ferenc követte (1802). Heszterényi Ferenc (1802–1817) a teológiát Pozsonyban végezte 1789-ben, utána káplán lett Balassagyarmaton, Zsigmond Pál halála után plébános. A templomért sokat tett, Jeszenszky Kálmán szerint „rendkívül tudós teológus” volt.

Tvrdy János (1817–1840) a teológiát a bécsi Marianumban végezte 1814-ben, ezután káplán Selmechen, 1815-től Balassagyarmaton, majd plébános. Nógrád és Hont vm. táblabírája is volt.

Ettől az időtől kezdve a város katolikus gyülekezetének élete stabilizálódott, vezetőinek életét és tevékenységét jobban ismerjük, személyeiket külön tárgyaljuk.

A XX. századig a következő egyházi intézmények működtek a városban: 5 osztályú Nemzeti Iskola; 1897-től Katolikus Legényegylet (történetét Völgyi W. István írta meg); Katolikus Kör; Szent László Kongregáció; Szent Erzsébet nőegylet; Szent Imre árvaház; Magyar Nagy-Asszonyok női kongregációja; Római Katolikus Leányklub; Szent Zita patronage egyesület; Gróf Zichy cserkészcsapat; Oltáregylet, Rózsafüzértársulat.

Hauzel/5–Ladányi



Rónay Zoltán (Losonc, 1910. ?– Budapest, 1989. ápr. 18.)

Evangélikus lelkész-hitoktató.

Iskoláit szülővárosában végezte, ott is kezdte lelkészi munkáját. 1942. okt. 1-én választották Balassagyarmaton lelkésznek. 1943. máj. 3-án volt esküvője, felesége Csetneki Magda. 1946. febr. 17-én a balassagyarmati evangélikus egyházközség díszközgyűlésén Luther Márton halálának 400. évfordulóját ünnepelték, melyet R. fejezett be imával, mint püspöki másodlelkész. 1948-ban elrendelték az egyházi iskolák államosítását. Ekkori felszólalásában R ezt mondta: „Nincsen

többé iskolánk. Fájdalmunk annak az édesanyának a fájdalma, aki elveszti gyermekét”. 1952-ben gyülekezeti másodlelkész lett, 1981-ben vonult nyugalomba.

HK– Bgy. ev. egyház története

Rosenberg József (Balassagyarmat, 1829. ? – Püspökladány, 1905. máj. 3.)

Püspökladányban volt rabbi 37 éven át. Tíz évig ágyban fekvő beteg volt, ezalatt írta meg 3 kötetes halachikus művét. Mindkét fia is rabbi lett.

F.m: *Jad Jóséf* (1863 és a következő évek)

MZSL–MÉI–anyakönyv

Róth József (Balassagyarmat, 1868. aug. 3.– Balassagyarmat, 1925? febr.? 17.)

Katonatiszt, főhadnagy

Az 1919-es csehkiverés parancsnok helyettese.

(Felesége Sirkó Rozália, akivel Balassagyarmaton kötött házasságot 1914.01.24-én)

(Adatai kiegészítést igényelnek)

HK-Anyakönyv

Rózsa András (Panyidaróc, 1879. nov. 8.– Balassagyarmat, 1919. jan. 29.)

Vasutas, Balassagyarmat felszabadításának hősi halottja.

A négy polgári elvégzése után Zólyomban lépett a MÁV szolgálatába, kezdetben vonatfékezőként, majd kalauzként dolgozott. 1912-ben helyezték át Balassagyarmatra. Katonai szolgálatát a bécsi helyőrségi ezrednél teljesítette, 1903-ban szerelt le. Már Zólyomban bekapcsolódott a vasutas munkásmozgalomba, és szimpatizált a szociáldemokrata eszmékkel. Az 1919. januári, a csehek elleni balassagyarmati harcokban aktívan részt vett, január 29-én érte halálos lövés, jan. 31-én Jeszenszky Kálmán apátplébános temette. A városi, majd a vasutasok által országossá kiterjesztett gyűjtés során tekintélyes összeget adtak össze, amelyet letétbe helyeztek kiskorú leányának, akinek gyámjául Huszár Aladárt jelölték ki. Leánya, Margit, 1986-ban bekövetkezett haláláig gondosan ápolta édesapja emlékét. Sírját a rendszerváltozás óta a jan. 29-i városi ünnepek során rendszeresen megkoszorúzzák.



Gere: Szárnyaskerek katonái–anyakönyv

Rózsa Lajos, dr. (vitéz) (? 1907. ?? – Vác, 1988. nov. 12.)

Jogász, járásbíró

Csak szakmai pályafutását ismerjük.

Törvényszéki joggyakorlatra bocsátott (Balassagyarmati Törvényszék); fogalmazógyakornok (Balassagyarmati Törvényszék, 1936. júl.; joggyakornok (Balassagyarmati Törvényszék, 1937. jún.); aljegyző (Balassagyarmati Törvényszék); jegyző (Balassagyarmati Törvényszék, 1939. júl.; bíró (Szécsényi Járásbíróság, 1941. jan.); bíró (Balassagyarmati Járásbíróság, 1942; bíró Balassagyarmati Törvényszék, 1942. máj.); elnök (Rétsági Járásbíróság, 1950. ápr.); bíró (Váci Járásbíróság, 1956. szept. 7.); Szegeden, 1945-ben szovjet fogságba esett. Testvére jelentkezett a bgy-i Törvényszéken, hogyha igazolják, miszerint nem volt nyilas „vagy fasizmus irányzatú tevékeny-

sége”, akkor elengedik. Az igazolást megkapta, de csak 1947. júl. 24-én tért haza. Feltehetően Vácott volt járásbíró nyugdíjazásáig.

TóthT–Törv.irattár–HK

Rózsavölgyi (Rosenthal) Márk (Balassagyarmat, 1787 [1789?] – Pest, 1848. jan. 23.) Zeneszerző, hegedűművész, a csárdás atyja.

Korán megkezdett hegedűtanulmányait Prágában fejezte be, 1808-ban Pestre került és első hegedűs lett a magyar színjátszó társulatnál. 1813-ban Bajára költözött, itt volt a székhelye az 1819-i tűzvészig. Ekkor Pécsre ment, majd Temesváron a színházi zenekar hegedűse lett. 1821–33 között ismét Baján élt. Közben majd az egész országot bejárta mint hegedűművész. Szerzeményei ismertté váltak, több gyűjteményes kiadványban (Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből) helyet kaptak. 1833-ban Pestre költözött, és tovább folytatta hangversenyútjait. 1837-ben a pesti Magyar Színház (a későbbi Nemzeti Színház) szerződtette. Haláláig meleg barátság kötötte Petőfihez, aki 1844-ben a Magyar Divatlapban elismerő cikket írt játékaról. A verbunkos zene egyik utolsó, igen magas színvonalú képviselője volt; egyben az első csárdás-komponistánk.



1963-ban utcát akartak elnevezni róla városunkban, a lakosok azonban ragaszkodtak a Kertész utcanévhez, ezért a város más területén, a Pozsonyi utcát és a lakótelepet összekötő egykori Áninger utcát nevezték el Rózsavölgyi Márkról, itt leplezték le egyik emléktábláját 1967-ben. 1973-ban, halála 125. évfordulóján Veszeli Jelena szobrát avatták fel a Palóc ligetben, s ugyan-ezen évben vette fel nevét a városi zeneiskola, ahol szintén állítottak emléktáblát 1973-ban. Réti Zoltán 1975-ben monográfiát írt róla, mely két kiadást ért meg.

F.m.: *Négy Magyar Nóták egy vagy két Hegedűre* (Pest); – *Nemzeti Nóták Piano Fortera* (3. füzet, Pest, 1833 – 34); – *Emlékhangok magyar nemzeti nótákban* (1836); – *Virradó Magyar Nóta* (1842); – *Víg szeszély* (csárdás, 1846); – *Sarolta csárdás* (1846); – *Visegrádi kincskeresők* (daljáték); kísérőzene az Illyés Sapkája c. színműhöz (1827).

Irod. Major Ervin: *R. M. önéletrajza* (Zenei Szle, 1928); – Isoz Kálmán: *R. M. pesti letelepedése és névmagyarosítása* (A Zene, 1931). – Petőfi Sándor: *Rózsavölgyi halálára* (vers); Mohácsi Jenő: *Hegedű és koldusbot* (Bp.1942).

MÉL 1994–Réti Zoltán: *Rózsavölgyi Márk.* (Bp.,1975)



Rudnay Béla (rudnói és dévék-ujfalusi) (Szenic, 1857. okt. 1.(2?). – Budapest, 1932. jún. 14.)

Nógrád megye főispánja, rendőrfőkapitány, családtörténész.

Jogi tanulmányait a bp.-i egyetemen végezte 1878-ban. Ezután Nyitra vm. aljegyzője, 1880-ban főszolgabíró, 1884-ben főszámvévő Nyitrán, 1887-ben főjegyző. 1892-ben ogy.-i képviselővé választották, 1894-ben Hont és Nógrád vm. főispánjává nevezték ki. 1896-ban államrendőrségi főkapitány lett Budapesten. 1906-ban a Fejérváry-kormány alatt Budapest királyi biztosa volt, de még abban az évben nyugalomba vonult. 1910-ben nemzeti munkapárti programmal ismét ogy.-i képviselővé választották. Főleg családtörténeti tanulmányokat írt.

F.m: *Nyitravármegye köztörvényhatóságának szabályrendeletei (I – III) (összegyűjtötte és kiadta, Nyitra, 1888–90); – A Zsámbokréthyak (Bp., 1908); – A Csermenyek és a parasztság büntetőbírószágai a XVI. és XVII. században (Bp., 1909); – Újfalussyak és Rudnayak pörei a Petrőczyek ellen 1513–91 (Bp., 1910).*

Balassa-MÉL

S

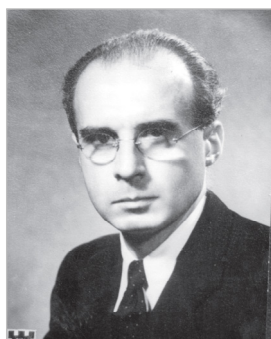


Sághy Ferenc (Nyergesújfalu, 1919. aug. 4. – Esztergom, 2007. dec. 19.)

Őrkanonok, Balassagyarmat r. k. plébánosa.

A gimnázium felső négy osztályát az esztergomi bencéseknel végezte. Teológiai tanulmányait is ott folytatta a Hittudományi Főiskolán. 1943. jún. 13-án szentelték pappá. Ezután káplánként működött Ipolynyéken, majd 1945-től Dunakilitin. Első állomáshelyét a Beneš-dekrétum miatt kellett elhagynia. 1946-ban kinevezték hitoktatónak Budapestre, Felső-Krisztinavárosba, majd Kelenföldön szolgált, ahonnan a hittanra járó sok fiatal miatt eltávolították, és az egész országra megvonták tőle a hitoktatás jogát. 1949-től a Szent Rókus plébánián kapott beosztást, 1958-tól pedig a Belvárosban. Ez volt utolsó fővárosi állomáshelye, mivel 1960-ban Budapest területén minden egyházi működéstől eltiltották, mert nem volt hajlandó felolvasni a templomban egy körlevelet a „felszabadulásról”. Ezt követően Héregen, Tokodon, Rimócon, Patakon szolgált. Közben 1968-ban főegyházmegyei tanácsosi, 1977-ben tb. kanonoki címmel tüntették ki. 1982-től nógrádi főesperes. Az esztergomi főkáptalanban 1979. febr. 14-én iktatták be mesterkanonokként, 1984-ben előléptetéssel a Pázmány Péter érsekről, majd ugyanazon évben a Vitéz Jánosról elnevezett stallumba került. Lékai László bíboros felkérésére, 1985. júl. 1-jén került Balassagyarmatra Vértés Andor utódjaként. Tizenegy éven keresztül, egészen nyugdíjazásáig itt maradt. Balassagyarmati tartózkodása idején, 1986-ban újrifesttette a templombelsőt, Szent István és Szent Gellért ábrázolásával színes üvegablakokat készíttetett, új bádогоzást kapott a torony, villamosították a harangozást. Nevéhez fűződik a visszakapott földszinti helyiségben a Szent Pál könyves- és kegytárgybolt megnyitása és egy új hittanterem kialakítása. Plébánossága idejében nyílt meg az egykori Nemzeti Iskola és a Zárda épületében a keresztény iskola, mely később gimnázium is lett. Ellátta a kórház és a börtön lakóinak lelki gondozását is. Balassagyarmatért végzett áldozatos egyházi tevékenységéért 2004-ben Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetést kapott.

BHH 2007(Reiter László)–Hausel/5–SZlaud



Sántha Kálmán, dr. (Nagybecskerek, 1903. júl. 12. – Budapest, 1956. dec. 12.)

Neurológus, pszichiáter, idegsebész, egyetemi tanár.

Középiskoláit Rákospalotán végezte, Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán tanult. 1929-ben avatták orvosdoktorrá, de már diplomája előtt, 1927-ben a Budapesti Elme–Idegkórtani Klinika Agyszövettani Osztályán dolgozott Schaffer Károly professzor vezetése alatt. 1937-től kezdve működött a Debreceni Ideg- és Elmeklinikán, ahol 1939-ben nyilvános rendkívüli tanárrá, 1941-ben nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. A Debreceni Klinikán nehéz körülmények között is fejleszteni tudta az idegsebészeti ellátást, amely országosan is elismertté vált. 1931-ben Korányi Frigyes-díjban részesült, ami egész évre szóló ösztöndíjat jelentett Bécsben. 1936-ban több hetes tanulmányúton volt Berlinben, Hamburgban, 1936–37 között Rockefeller Ösztöndíjjal Montre-

alban dolgozott az Idegklinikán. 1949-ben idegsebészeti munkásságáért Kossuth díjban részesült. 1951-ben hamis rágalom alapján a Magyar Tudományos Akadémia kizárta soraiból, az Egészségügyi Minisztérium alacsonyabb munkakörbe való helyezését javasolta, így került a Balassagyarmati Kórház Ideg–Elmeosztályán lévő üres osztályvezetői állásba 1951. aug. 9-én. A „boszorkánypernek” nevezett ügyet felesége, dr. Majerszky Klára részletesen leírta „A Sántha ügy” c. könyvében. Kétségtelen, hogy Sántha magasan ívelő pályáján súlyos törésvonalat jelentett a klinikáról történt eltávolítása és a professzori rangtól való megfosztása, de tudományos munkáját nem hagyta abba, és Balassagyarmat egyfajta szakmai centrummá vált, tanítványai ide is követték.

A Magyar Ideg–Elmegyógyászati Társaság javaslatára 1981-ben Sántha Emlékérmet adattak ki, 1989-ben pedig megalapították a Sántha Kálmán Alapítványt. 1971. dec. 11-én a Balassagyarmati Kórház Női Ideg–Elmeosztályának folyosóján emléktáblát kapott. 1988-ban utcát neveztek el róla a városban. 1993-ban, születésének 90. évfordulóján a Balassagyarmati Honismereti Körben tartottak megemlékezést, amin felesége és leánya is részt vett. 2004-ben posztumusz díszpolgári címmel tüntette ki Balassagyarmat, melyet felesége és leánya vett át. 2009-ben Magyar Örökség díjat kapott.

MÉL–Mtud–BHH 2003(Bacsik Katalin)

Sárffy Aladár, dr. (Takácsi, 1858. aug. 18. – Balassagyarmat, 1900. dec. 28.)

A BBG első igazgatója.

Az egyetemet Kolozsvárott végezte. 1884-ben képesítést nyert bölcsészettanból és magyar nyelvből, ugyanakkor bölcsészdoktorrá avatták, 1887-ben latin nyelvből is képesítést szerzett. 1884-től 1887-ig helyettes tanár volt a podolini kegyestanítórendi gimnáziumban. 1887-től helyettes tanár a lőcsei állami főreáliskolában, ahol 1888-tól kinevezték rendes tanárrá. 1900. aug. 21-én a balassagyarmati főgimnázium igazgatói teendőivel bízták meg. Október 17-én megbetegedett és dec. 28-án meghalt. Tudományos és szépirodalmi dolgozatainak száma közel 200. Fényképészeti szakíró és a fotoesztétikai gondolkodás hazai úttörője volt. Balassagyarmaton van eltemetve.



F.m.: *A tulajdonról. – A classicusok retorikája. – Kalauz a magyar irodalomtörténet tanulásához. – Lélektan és logika. – A művészet és a fényképészet.* (Gimn. Értesítőben)

Gimn. Értesítő 1900/1901.(Szabó Wladimir)–HTA

Sáros Miklós (Kürt, 1914. – 1944. ápr. 13.)

A balassagyarmati polgári iskolai tanára.

Tanított mennyiségtant, természettant, kézimunkát, tartott testgyakorlási órákat is. Iskolai leventeparancsnok, a fiúiskolai sportkör vezetője, az ügyviteli teendőkben segédkező tanár. 1944. jan. 12-én katonai szolgálatra vonult be. Katonai szolgálat közben hősi halált halt a győri Duna-ág mellett: hídépítés közben bombatalálat érte.

Polg. Isk. Értesítő 1943/44. (Wolcsánszky Jánosné)



Sáska Edit (Budapest, 1921. márc. 3. – Balassagyarmat, 2009. márc. 30.)

A város ismert lokálpatriótája.

A magyar mellett örmény, szász és francia gyökerekkel is rendelkező erdélyi nemesi családban született. Középfokú stúdiumait 1932-ben kezdte meg a balassagyarmati Állami Polgári Leányiskolában, majd Budapesten az Állami Erzsébet Nőiskola leánylíceumában és az Országos Magyar Nőnevelő Intézetben fejezte be. 1944-ben, édesapja – a helyi zsidó közösség egyik tagjának megmentése miatt – elvesztette állását, büntetésből Kárpátaljára helyezték át családjával együtt. A világháborút követően visszatértek Nógrádba, 1948-ban Balassagyarmatra. 1951-ben a családot Mohorára deportálták és az ottani Zichy–Vaykastély szenespincéjében „szállásolták” el. A számtalan sorscsapás ellenére élete végéig jó kedélyű és tevékeny személyiség tudott maradni, gyakori közéleti szerepvállalásaival pedig emlékezetes tagjává vált a balassagyarmati közösségnek. Lelkes lokálpatriótaként sok éven át ő volt a helyi rendészeti szervek karácsonyi ünnepségének szervezője és védnöke. Koszorúzott a Vizy, ill. a Madách család képviselőjében. Tagja volt a Civitas Fortissima Körnek, a Honismereti Körnek, és ő volt a balassagyarmati országzászló 2004-es újjáépítésének egyik szorgalmazója és önzetlen anyagi támogatója is.

Harth Tamás: Nekrológ–Esze

Saskó Gyula János (Zayugróc [ma:Uhrovec], 1854. – Balassagyarmat 1928. okt. 15.)
A balassagyarmati állami elemi iskola igazgatótanítója.

Középiskoláit a trencsényi főgimnáziumban végezte, majd a soproni ág. hitv. ev. tanítóképzőben kapott oklevelet 1874-ben. A csernyei iskolánál alkalmazták másodtanítónak. 1875-ben a sári, 1879-ben a breznóbányai ev. iskolához választották meg. 1899-ben temesbuttyini (ma Románia) tanító, majd 1905. szeptembertől a balassagyarmati áll. elemi iskolához került, tantestületi jegyző és könyvtáros, 1912-től igazgató. A magyar nyelv terjesztésének, hivatásának megszállottja, az oktatásának egyik helyi kiválósága volt. 14 gyermeket neveltek feleségével, Turcsányi Idával.

Völgyi István Antal: Kettővel ismét kevesebb–NH 1913. aug. 3.–Állami Elemi Népiskola Értesítő 1905– Bgy. ev. egyházközség levéltára

Sassy János (Balassagyarmat, 1856. márc. 13. – Miskolc, 1918.?)

Orvos, orvosi szakíró.

Gimnáziumi tanulmányait Losoncon kezdte és Miskolcon végezte; innét a pesti egyetemre ment, ahol 1878-ban nyert orvosdoktori oklevelet. Pályáját a fővárosban kezdte, majd 1882-től haláláig a miskolci városi közkórház orvosa volt. „Szakcikkeket írt orvostanhallgató korában a Gyógyászatba (1873). A hősám s annak befolyása a nőnemre, A hősámot kísérő tünetek és változásokról.” Ő foglalkozott először patológiai szempontból a művészet emlékeivel. „Poklosok a művészetben” című cikke a Gyógyászatban 1902-ben jelent meg. Ebben főleg Holbein és Dürer alkotásait méltatja. Szépirodalmi cikkei („Fővárosi tárczák”) a Miskolcz c. lapban 1876-tól 1883-ig jelentek meg; egyidejűleg munkatársa volt 1880-tól a Borsodmegyei Lapoknak is. Orvostudományi cikkeket közölt a Természettudományi Közönyben: A kórházak vasárnapja (1890); A csiki jódos sósforrások (1897); a Képes Családi Lapokban: Képzlődés és idegesség (1893).

F.m.: *Közkórházaink működése. Évi jelentések alapján* (Bp., 1894); – *Csiz jod- és bromfürdő* (Bp., 1898); – *A görvélykór és annak balneotherapiája* (Bp., 1900); – *Perlekedési téboly. Törvényszéki elmekórtani tanulmány* (Bp., 1900).

Írói álnevei: Alfréd (szépirodalmi cikkeinél), Titus Andronicus.

MÉI–Szinyei

Schenk Erzsébet, dr. (Balassagyarmat, 1897. jan. 30. – Budapest, ?)

Mária Valéria kórház orvosa.

1915-ben érettségizett a balassagyarmati főgimnáziumban. 1931-től dolgozott a Mária Valéria Kórház Elmeosztályán segédorvosként, majd 1941-től alorvosként. Az 1944-es balassagyarmati eseményeket visszaemlékezéseiben rögzítette. Auschwitzban 1944. aug. 4-ig raboskodott, majd innen a gelsenkircheni lágerbe, majd szeptemberben Sömmerdába szállították. Mindkét helyen orvosként dolgoztatták. Hazaérkezését követően a DEGOB (Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság) munkatársainak közreműködésével felvett jegyzőkönyvben számolt be a megelőző hónapok megpróbáltatásairól. 1951-ig dolgozott Balassagyarmaton, majd Budapestre költözött.

Balassagyarmat.eu

Schuchmann Rezső (Balassagyarmat, 1873. febr. 24. – Balassagyarmat, 1944. júl. 31.)

Asztalos mester, a balassagyarmati Ipartestület elnöke.

A város jól ismert és nagyrabecsült iparos. Az önálló kisiparosok érdekeit képviselő Ipartestület 1919. márc. 25-én tartott közgyűlésén az elöljárósági ülés alelnökének választották. 1919. dec. 24-én az újonnan létrejövő legitimista („király”) párt alakuló ülésén egyike a Sztranyavszky Sándor lakásán megjelent kis-számú résztvevőknek. 1920. febr. 22-én az Ipartestület évi rendes közgyűlésén, mint a testület elnöke szerepel. Horthy 1922. nov. 5-i balassagyarmati látogatásakor tartott fogadáson a város kis-számú küldöttségének tagja. Az 1923. máj. 6-án alakuló Skarabeusz asztaltársaság választmányi tagjainak egyike, a Katolikus Legényegylet dékánja és aktív tagja volt.



Bgytört–Bgy.r.k.plébánia anyakönyv–Niedermann

Schuchmann Zoltán (Balassagyarmat, 1908. máj. 26. – Balassagyarmat, 1973. jún. 14.)

Országgyűlési képviselő, az Ipariskola tanára, majd igazgatója.

Az elemi és középiskolai tanulmányait Balassagyarmaton végezte, Budapesten, az Iparművészeti Főiskolán folytatta, ott szerezte meg oklevelét 1930-ban építő-iparművészeti tanszakon. A későbbiek során kárpitos és fényképész szakmunkás bizonyítványt is szerzett. Katonai szolgálatának leteltével a balassagyarmati Palóc Múzeumban fényképezéssel, néprajzi gyűjtéssel foglalkozott, fizetés és tiszteletdíj nélkül. 1933-tól az Ipariskola tanára, majd igazgatója lett 1939-től. A II. világháborúban behívták katonának, a hadifogságból 1945 novemberében tért haza, az igazgatói feladatokat 1945. dec. 1-jén vette át. 1958–1967 között három választási időszakban Balassagyarmat országgyűlési képviselője. Apja: S. Rezső, an. Szűcs Zsuzsanna



D.: *Munka Érdemérem* (1959); *Munka Érdemrend ezüst fokozata* (1965), *Könnyűipar Kiváló Dolgozója* (1968), *Balassagyarmatért Emlékérem* (1973 előtt).

Szerk. önéletrajz (1971)–HTA



Scitovszky Béla, dr. (Budapest, 1878. ápr. 23. – Budapest, 1959. aug. 20.)

Belügyminiszter, nagybirtokos, a város díszpolgára.

Nógrád megye szolgabírója 1902-től, főszolgabírója 1907-től, Szécsény, majd Balassagyarmat országgyűlési képviselője (1910–1935). 1922-től a nemzetgyűlés elnöke, 1923–31 között belügyminiszter. Fayl Gyula polgármester javaslatára a balassagyarmati közgyűlés 1925. febr. 9-i határozata alapján a város díszpolgára, 1928-ban a szuverén máltai lovagrend tagja lett.

MÉL–NH 1925. márc. 14.; NH 1928. júl. 8.



Scitovszky János (Pécs, 1850. máj. 6. – Budapest, 1903. máj. 11.)
Országgyűlési képviselő, Nógrád megye alispánja.

Gimnáziumi tanulmányait Pesten a piaristák konviktusában, a jogot is fővárosban végezte. 1876-ban vármegyei közigazgatási bizottsági tagnak választatott meg. 1878-ban és 1881-ben a nógrádi kerület országgyűlési képviselője lett; 1884-ben, alispánná történt megválasztása után a képviselőségről lemondott. Mint képviselő a mérsékelt ellenzékhez tartozott, a pártnak jegyzője volt. Alispáni állását 1895-ig viselte; kiváló adminisztrátornak

bizonyult, megkészszerelte a vármegyei pénztárakat, rendezte a kórházügyet és sokat dolgozott egyesületi téren is. Balassagyarmaton alispánsága idejében a kaszinónak, a róm. kat. iskolaszéknek elnöki tisztségét töltötte be, a múzeum másodelnöke. Ő létesítette a Jószív utcát, a közkórház létesítésében is oroszlánrésze volt. Tizenkét évi alispánság után, mely alatt III. oszt. vaskorona-rendet kapott, 1896-ban ismét a balassagyarmati kerületben indult képviselőjelöltként, de Latkóczy Imrével szemben alulmaradt. 1899-től a szécsényi kerület országgyűlési képviselője, az 1901. évi általános választásokon a nógrádi kerület képviselője lett, a Nógrád vármegyei ellenzék pedig tiszteletbeli elnökévé választotta. 1896. márc. 5-től 1944. nov. 8-ig, illetve 1947. nov. 28-ig a mai Bajcsy-Zsilinszky utcát Scitovszky utcának hívták.

Pallas–Sturm Albert, Országgyűlési Almanach. Budapest, 1901.–Kmetty–Borovszky–NLHH 1903. május 17. (nekrológ)



Selmeczy cukrász-dinasztia

Alapítója **Selmeczy (Stavnyiczky) Sándor** volt, aki Mádon született 1840-ben.

Sátoraljaújhelyen szabadult és lett cukrász segéd. Munkakönyvében – mely „kiadatott Zemplén vm. Első Alispáni Hivatalában 1863. május 20-án” – az áll, hogy „Ezen vándorkönyv tulajdonosának Stavnyiczky Sándor czukrász segédnek az egész Ausztriai birodalom területén mai naptól számítandó három évre a vándorolhatás ezennel megengedettik”. 1870-ben már Losoncon volt cukrászdája, ekkor már a

magyarosított Selmeczy néven. Balassagyarmatra kerülésének pontos dátuma 1884. Igen jó hírű cukrászdája volt a város főutcáján, „ahol Koburg-Koháry herceg, mint Ferdinánd bolgár cár is, Murányba történt átutazásában, mindig leszállt... kávéra, amelynél jobbat seholsem talált. Ma épen oly jól vezeti e cukrászdát fia Selmeczy Árpád”.

Selmeczy Árpád (Losonc, 1875. febr. 26–Balassagyarmat, 1950. febr.19.) vitte tovább a cukrászdát, melyet fia **ifj. Selmeczy Árpád** (l. fotó) (Balassagyarmat, 1909. dec. 30. –Balassagyarmat 1985. jún. 3) vett át. A főutca földszintes része, ahol a cukrászda is volt, lebontásra került, itt épült fel az MSZMP városi székháza.

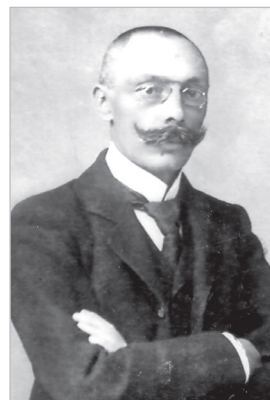
Bgytört–Honismereti Gyűjtemény – Szent-Györgyiné Palotai Júlia (rokona)

Sembery István (semeri és derzsényi) (Alsózsember, 1860. júl. 16. – Balassagyarmat, 1929. jún. 5.)

Miniszteri tanácsos, pénzügyigazgató.

A családról és annak származásáról Nagy Iván így ír: „Hont megyében fekszik Derzsénye és Delső-Alsó-Sember (azaz Zsember) helység... mely utóbbinak máig is birtokában van az ős régi Sembery család... Első említésük 1310-ben fordul elő”.

1914. aug. 1-jén nevezték ki miniszteri tanácsossá. 1918. márc. 4-én az új kormány képviselőinek fogadásán Balassagyarmaton, a fogadóbizottság tagja volt (Nagy Mihály alispán, Visnovszky Rezső, Gottl Rezső és Putnoky alezredes mellett, mint pénzügyigazgató). 1919. dec. 23-án a szervezkedni kezdő legitimisták csoportja Sztranyavszky lakásán gyűlt össze, a szűk társaság tagjai között S. is ott volt. 1926. febr. 14-én a Nyugdíjasok Országos Szövetsége nógrádi osztályának alelnöke lett. A balassagyarmati temetőben a család szép síremlékében van eltemetve. (A síremlék alkotója: Vizi Jenő szobrász, Budapest)



Bgytört–Balassagyarmati temető–ifj. Sembery István–Zomborka Béláné

Sidló Ferenc (Budapest, 1882. jan. 22. – Budapest, 1954. jan. 8.) Szobrász.

Az Iparművészeti Iskolában, Stróbl Alajos mesteriskolájában, majd Bécsben és Münchenben tanult. 1906-tól a Műbarátok Köre ösztöndíjával Rómában járt. Hazatérve Gödöllőn telepedett le, ahol Körösfői Kriesch Aladárral együtt készítették a koronázási domborművet a marosvásárhelyi kultúrpalota számára. 1926-tól a Képzőművészeti Főiskola tanára volt és a Százados úti Művésztelepen dolgozott. 1929-ben az Ernst Múzeumban kollektív kiállítást rendezett, 1936-ban állami nagy aranyéremmel tüntették ki. Az 1920–30-as évek sokat foglalkoztatott emlékmű- és portrészobrásza volt. Legismertebb műve a székesfehérvári István király-szobor, a budapesti Danaidák kútja. Szintén jelentős műve a balassagyarmati Madách-szobor, melyet 1937-be avattak fel.



MÉL–Hausel/4.

Simkó Frigyes (Csömör, 1830. dec. 10. – Balassagyarmat, 1895. máj. ?) Evangélikus pap, alesperes.

Iskoláit Aszódon, Szarvason és Pozsonyban végezte. A Szabadságharcba azonnal bekapcsolódott 17 évesen, utána bujdosnia kellett. Alsó-Bodony fogadta be lelkészének, 1877-ben hívta meg a balassagyarmati gyülekezett, ahol 18 éven át működött. Mindeki „igazi jó embernek” ismerte, népszerű volt, a közügyekben is szerepet vállalt.

NLHH 1895. máj. 26. 21 sz.



Simon Endréné (Zmeskál Katalin) (Balassagyarmat, 1914. nov. 6. – Balassagyarmat, 2007. febr. 6.)

Védőnő a város egészségvédelmi szolgálatánál (1938–1976), lelkes lokálpatrióta.

A BBG-ben, majd 1935–1938 között a budapesti Gyáli úti állami ápolónő és védőnőképző intézetben tanult. Nyugdíjba menetele után az 1980-as évek második felétől a Balassagyarmati Honismereti Kör tagja, a Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményében helyezte el személyes iratait és férje dokumentumait. Utolsó éveiben a Szabó Endre újságíró vezette kilencvenesek klubjában talált igazi közösségre. A BBG-ben alapítványt hozott létre a szegény sorsú, jól tanuló diákok támogatására.

D.: *Balassagyarmatért Emlékérem* (1974), *Egészségügy Kiváló Dolgozója* (é.n.); *Munka Érdemrend bronz fokozata* (1977).

BHH 2006 (Nekrológ)

Skoday László (Balassagyarmat, 1907. júl. 30. – Budapest, 1966.)

Dalszövegíró, vegyészmérnök.



Vegyész végzettséget szerzett, de 1925-től főként dalszövegírással foglalkozott. Dalszövegei országszerte igen népszerűek voltak, főleg ifj. Magyar Imrével dolgozott együtt. Élete utolsó éveiben a Ganz Hajógyár üzemvezető mérnöke volt.

F.m.: *Én csak azért születtem, meg; – Itt hagytak az álmok; – Az én bánatom már igen régi bánat; – Bocsásd meg, hogy írtam; – Én is hittem egyszer; – Holdvilágos őszi éjjel; – Keresem a szívek útját; – Kóbor őszi széllel; – Vallomásra küldöm a szívemet hozzád.*

Leszler



Söldos Béla, dr. (runai) (Alsóvály, 1881. jan. 11. – Budapest, 1951. nov. 19.)

Nógrád vármegye főispánja, kormányfőtanácsos.

Jogi tanulmányait Eperjesen, Budapesten, majd Kolozsvárott végezte. Az államtudományok doktoraként Gömör megyében volt főjegyző, majd a trianoni diktátum után Borsod vm. alispánja lett. Kazáron volt földbirtoka, uradalma, udvarháza a faluval határos területen. Birtoka területén megindult a szénbányászat 1920-ban, 1921-ben birtokából 30 kh-at adott át a bányatársaságnak lakótelep létesítése céljából. 1924-ben lett az összevont Borsod-Gömör-Kishont vármegye főispánja, majd

1931. márc. 3-án iktatták be Nógrád megyében főispánnak, mely tiszte 1939-ig látott el. 1931-ben ínségakciót indított falusi asszonyok, lányok munkához juttatása céljából úgy, hogy – elsőként Érsekvadkert és Kazáron – egyes parasztsaládok között szövőségeket osztott szét a megye, amely a fonalat és a megrendelést szerezte, s a végterméket is felvásárolta. (Ennek dr. Koltai Ernő főispáni titkár volt a szervezője). Magyarország első szabadtéri gyűjteményének, „skanzen”-jének létrehozása 1933-ban Fényes Dezső múzeumigazgató és az ő nevéhez fűződik. A Vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke is volt. A Felvidék visszacsatolásakor (1939) ismét (a csonka) Gömör–Kishont megyébe nevezték ki főispánnak, ahol 1943-ig működött. Az 1980-as években a runyai családi kriptába vitték hamvait. A Magyar Vöröskereszt érdemkeresztjét kapta 1934-ben, Cserhátszentiván (1934) és Balassagyarmat díszpolgára volt (1935).

NH 1931. márc. 22.; NH 1934. szept. 2.; 1935. jún. 30.–Magy. Orsz. Levéltár Arcanum adatbázis – <http://www.kazar.hu/doc/2008%20szept.pdf>

Soltész Lajos (Mezőtelegd, 1917. jún. 21. – Budapest, 1981. febr. 14.)

Sebészorvos, egyetemi tanár.

Orvostudományi doktori oklevelét 1942-ben szerezte meg a debreceni tudományegyetemen, azután 9 évig a balassagyarmati kórház sebészeti osztályán dolgozott. 1951-ben került a bp.-i orvostudományi egyetem III. számú, majd adjunktusként a későbbi IV. sz. Sebészeti Klinikájára. Érdeklődése itt fordult az érsebészet felé, amelynek hazai úttörőjévé vált. Tevékenységéhez fűződik az érsebészet korszerű műtéti eljárásainak hazai bevezetése és elterjesztése. 1965-ben a IV. sz. Sebészeti Klinika docense, 1971-ben egyetemi tanára, az orvostudományok kandidátusa (1964). A klinikát 1975-ben Érsebészeti Intézetként szervezték át, ennek igazgatójává nevezték ki. Alapító tagja, főtitkára, majd haláláig elnöke volt a Magyar Angiológiai Társaságnak. Vezetőségi tagja volt a Magyar Sebész Társaságnak; tagja a Nemzetközi Cardio-Vascularis Társaságnak, a Francia Angiológiai Társaságnak és a Nemzetközi Angiológiai Uniónak.



F.m.: *Sebészet* (társsz., Bp., 1956); *Érsebészeti vezérfonal* (társsz., Bp., 1980).

MÉL

Somló (Brett) József, dr. (Balassagyarmat, 1883. febr. 22. – ? 1944.)

Ügyvéd, 1918–1919-ben a Nemzeti Tanács és a városi MSZDP elnöke.

Apja Brett Mór, az izr. iskola nagyra becsült igazgatója volt. Nevét 1899-ben magyarosította. A politikai színtérre 1910-ben lépett, kezdetben tisztán szociáldemokrata programmal és meggyőződéssel, melyet a párt helyi elnökeként is képviselt. Az 1918-as „őszirózsás forradalom” idején balra sodródott: a helyi, majd a megyei Nemzeti Tanács, Munkástanács elnöke lett. A Nógrádi Hírek direktóriumának tagjaként nem adott helyet Rákóczy István cikkének, mert „a munkásosztály... résen áll, hogy a politikai halottak ne támadjanak fel”. Az 1919-es kommün alatt a megyei direktórium tagja (Murár Lajos és Révész Gábor mellett), de a felsőbb utasításra elrendelt túszedést nem látta indokoltnak a megyében, ezért fegyveresen távolították el posztjáról, 1919. máj. 4-én le is tartóztatták a balassagyarmati jobboldali puccs kísérletében való részvétel gyanújával. A kommün bukása után minden funkciójától megfosztot-

ták, tevékenysége miatt 1 évre eltiltották az ügyvédi gyakorlattól. 1934-ben ismét városi képviselő testületi póttag volt. (A holokauszt áldozata lett)

NH 1918 márc. 9.; 1927. aug. 7.–Bgytört–MOL K 803 (PTI 606. f. 3. cs. 39. ő. e. 37. d. I. 1. lap)–Bugán József: Balassagyarmat a Tanácsköztársaság idején (Bp. 1959)

Somoskeőy János (Somoskő, 1810 körül – Balassagyarmat, 1881. jún. 13.)

Somoskeőy József és Elek Erzsébet fia, Nógrád vármegyei politikus. 1836-tól rend szerinti esküdt, 1842-től 1848-ig alszolgabíró, 1850-től törvényszéki jegyző, majd járásbíró, végül 1861-től Nógrád vm. másodalispánja.

Andor

Somoskőy István (nemes) (Somoskő, 1822. – Balassagyarmat, ?)

Ügyvéd, a szabadságharc tisztje.

Apja megyei számvevő, földbirtokos. Fia jogot végzett, kincstári ügyvéd lett. Katonaként a nógrádi önkéntes ezredhez került, 1848. szept. 3-án hadnagy, 1849. márciusában főhadnagy, nyarán már százados. A komáromi fegyverletétel után Szügyben gazdálkodott, később ügyvédként működött Balassagyarmaton. 1867–68-ban a megyei Honvédegyet tagja.

BonaG

Somos István, dr. (Eperjes, 1904. júl. 18. – Budapest, 2004. jan. 6.)

Jogász, bíró, ügyvéd.

Iskoláit szülővárosában végezte, de 1920-ban kiutasították Csehszlovákiából, így utolsó két gimnáziumi évét Mo-on végezte; Bp. érettségizett 1922-ben. Községi írnok, végrehajtó (Somoskőújfalui körjegyzőség, 1927); kisegítő díjnok (Balassagyarmati Járásbíróság, 1929. márc. 30.); kisegítő díjnok (Balassagyarmati Törvényszék, 1932; állandó díjnok (Balassagyarmati Törvényszék, 1935); segédhivatali gyakornok (Balassagyarmati Törvényszék, 1937); kirendelve fogalmazói teendőkre aljegyzőnek (Balassagyarmati Törvényszék, 1941).

1942-ben kapott jogi doktori diplomát. 1945-ben Stockerán-ban szovjet hadifogságba esett. Szabadulása után, 1948-ban ügyvédi vizsgát tett. Jegyző (Balassagyarmati Törvényszék, 1943); titkár (Balassagyarmati Törvényszék, 1945); titkár (Balassagyarmati Népbíróság, 1945); bíró (Szécsényi Járásbíróság) 1948. márc.); bíró (Balassagyarmati Törvényszék, 1948. okt.); 1950-ben végelbánás alá vonják, de megszüntetik az eljárást. Tanácsvezető bíró (Szécsényi Járásbíróság, 1953); tanácsvezető bíró (Balassagyarmati Járásbíróság, 1953); bíró (Balassagyarmati Megyei Bíróság, 1959 – 1967. jan. 31.); bíró (Balassagyarmati Járásbíróság, 1969). (an.: Mihálfői Melánia)

TóthT–Törv.irattár–anyakönyv



Specziár Sándor (Balassagyarmat, 1908. ápr. 22. – Balassagyarmat, 2007. márc. 21.)

Órásmester, lokálpatrióta.

Iparos, kereskedő családban született, a BBG-ben végezte tanulmányait. Órás-ékszerész szakmai végzettséget szerzett, amelyet az 1930-as évektől gyakorolt Balassagyarmaton. Önálló iparossá válva órajavító műhelyt nyitott a városban, 1990-ben, 82 éves korában állt fel végleg a munkapad mellől. Üzletét és szakmáját

ma leánya és fiúunokája viszi tovább a városban. 2005-ben szakmai életútja elismeréseként Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetésben részesült.

BHH 2007

Spiegler Gyula Sámuel (Balassagyarmat, 1838. febr. 5. – Budapest, ?)

Bölcséleti doktor, rabbi.

1845-től Lepnikben három évig a rabbi iskolát látogatta, 1850-ben Brünnbe ment és 1853-ig az ottani műegyetemen tanult. 1857-ben Pesten, az egyetemen bölcséletet hallgatott két évig. A tanítói pályára lépett, később Budapesten tan- és nevelőintézetet alapított, melyet 11 évig tartott fenn. „Személye tipikus példája a Monarchia lassan asszimilálódó zsidó értelmiségijének”; lánya, Bogdán Bella (Satanella) Krúdy Gyula első felesége volt.

F.m.: *Új módszer az adott számból annak természetes logarithmusát és viszont logarithmusi táblák nélkül kiszámítani* (Pest, 1858); – *Filosophische Reflexionen über die israelitische Religion, ihre Lehren und Lehrer* (Kaschau, 1860); – *Védirat a vérvád ellen* (U. ott, 1883); – *Héber bölcsészet* (Bp., 1885); – *Die Philosophie der Kabbala* (Leipzig, 1886); – *Die Geschichte der Philosophie des Judenthums* (U. ott, 1890); – *Die Unsterblichkeit der Seele* (U. ott, 1895, 1900.); – *Kurzgefasste Kritische Geschichte der ungarischen Nation. Mit besonderer Berücksichtigung der Besitzergreifung Pannoniens durch Árpád und seine Heldenschar* (Bp., 1896); – *Der Freiheitskampf der ungarischen Nation (1848–1849.) Kritisch beleuchtet* (Leipzig, 1898); – *Budapest-Erzsébetváros története* (Bp., 1902); – *Adalékok Budapest székes-főváros történetéhez. Teréz- és Erzsébetváros* (Bp., 1904); – *Adalékok Budapest székes-főváros történetéhez. Budapest-Lipótváros* (Bp., 1907).

Szinnyei–MZSL–Kelecsényi: Egy asszonyág sorsa (Tekintet, 2010. nov. 6.)

Sréter János (Cserhátsurány, 1806. jan. 12. – Balassagyarmat, 1842. márc. 27.)

Nógrád vármegye alispánja, a reform eszmék harcosa.

A selmecbányai ev. liceumban végzett, majd Pesten jogot tanult. Leírások szerint rendkívüli műveltségű, éles eszű ember. Több nyelven beszélt, festett, zenét szerzett, fordított Shakespeare-t, Byront, Cervantest, Tassót, Goldonit. 1828-ban második aljegyző, 1836-ban aljegyző, 1839-ben második alispán. 1841-ben Huszár első alispán halála után az ügyeket Sréter vitte tovább 1842 márciusában bekövetkezett haláláig. Mint alispán készíti el főművét, a Nógrád vármegye beligazgatási állapotjáról szóló hivatalos jelentést, mely szintézise mindannak, ami a harmincas évek végi Nógrád megyét jellemzi. Sréter méltányolja és támogatja ifjú patvaristája, Madách Imre buzgalmát, szabad használatra adja neki könyvtárszobáját. Nem csoda, hogy halála mély nyomokat hagyott Madáchban, olyannyira, hogy lemondott a vármegyei tiszteletbeli aljegyzőségről, és utálkozva nézte a kisszerű, szakképzetlen és közömbös megyei hivatalnokok munkáját. Eltemetve Cserhátsurányban.

Horváth István: Eszmék, eszmények, magatartások. Salgótarján, 1995.–Praznovszky

Sréter László (Surány, 1807. dec. 2. – Surány, 1864. szept. 24.)

Balassagyarmat körzet országgyűlési képviselője, liberális politikus.

Sárospatakon érettségizett a ref. kollégiumban, majd jogot tanult, 1829-ben tette le ügyvédi vizsgáját. Felesége Hanzély Apollónia. 1842–46 között a vármegye főbizto-

sa, 1846-ban másodispán, 1848-ben alispán, 1848. júl. 6-tól országgyűlési képviselő. A forradalom leverése után a pesti haditörvényszék elé vitték, 1850-ben megszüntették ellene az eljárást. Fokozott rendőri megfigyelés, egy ideig lakhelyelhagyási tilalom alatt is állt. 1854-től családi birtokán gazdálkodott.

OTA 2002

Stefancsik Szilárd, dr. (Kassa, 1900. ápr. 5. – Budapest, 1983. ápr. 23.)

Szülész-nőgyógyász, a balassagyarmati kórház osztályvezető főorvosa.

Az érettségit a kassai premontrei főgimnáziumban tette le 1918. márc. 8-án. Orvosi tanulmányait a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Orvostudományi Karán kezdte, 1923. nov. 24-én diplomázott. 1924-ben díjtalan gyakornok az I. sz. Kórbontani Intézetben; 1925-ben az I. sz. Szülészeti és Nőgyógyászati (Frigyesi) Klinikán, ahol 1931-ben tanársegéd, díjas gyakornok lett. 1946. okt. 11-i kelettel egykori főnöke, Frigyesi József professzor ajánlást írt magántanári pályázatához. Ettől kezdve a gyöngyösi, majd 1945. dec. 17-től a székesfehérvári Szent György kórház szülész-nőgyógyászati osztály főorvosaként működött. Magántanári habilitációt 1947. máj. 20-án szerzett, a „Női betegségek diagnosztikája” tárgykörben. Egyetemi magántanárként került Balassagyarmatra 1949. ápr. 1-jén a szülész-nőgyógyászati osztály élére, ahol 1960. jún. 30-ig dolgozott. Ezt követően a Csepeli Rendelőintézetben volt a szakrendelés főorvosa. Több tudományos-szakmai közleményt írt.

F.m.: *Terhesség és extragenitális betegségek* (Bp. 1948.)

SOTE Levéltár–Patakyné Holik Katalin



Stefanovics Sándor (Balassagyarmat, 1900. szept. 11. – Apátújfalu, 1919. máj. 30.)

Az 1919. májusi csehkiverés hősi halottja, a „gimnázium egyik vörös katonája.”. A gimnázium jó képességű, végzett tanulója volt, szavalataival részt vett a Katolikus Legényegylet életében is.

Niedermann–Bgytört.

Stesser József (rajnai és körösladányi) (Balassagyarmat, 1845 [1842?] – Budapest, 1909. jún. 3.) Miniszteri tanácsos, közíró.

Iskoláinak bevégezése után a vármegyénél hivatalnokoskodott, majd 1867-ben a belügyminisztériumnál nyert alkalmazást. 1893-ban miniszteri tanácsosnak nevezték ki. Különösen sikeres szolgálatot tett a Nemzeti Színház és a Magyar Királyi Operaház, valamint a vidéki színházak ügyei körül. Ezen érdemeiért Lipót-renddel tüntették ki. Hivatalnoki teendői mellett szépirodalommal, valamint politikai hírlapírással is foglalkozott. Számos tárcája és politikai cikke jelent meg név nélkül vagy Márius álnéven különböző politikai és szépirodalmi lapokban. A magyar nemességet 1887-ben kapta.

Pallas–Szinyei

Straub Alajos (Nagymányok, 1907. júl. 5. – Balassagyarmat, 1978. szept. 5.)

A balassagyarmati r. k. gyülekezet kántortanítója.

Elemi iskoláit szülőhelyén végezte, az 5. osztálytól a pécsi egyházi zeneiskolába járt, ezt követően a pécsi tanítóképző középiskolában tanult. A Zeneművészeti Főiskolán

karnagyi szakon munka mellett tanult, a művészképzőt már nem tudta elvégezni, mert behívták katonának. Balatonszabadiban volt kántortanító 1926-tól, majd Lajoskomáromban 1937-ig. A balassagyarmati r. k. gyülekezet kántortanítójaként 1937–1968 között működött. (1937 őszétől a Nemzeti iskolában is tanított, de 1950-ben át akarták helyezni, nem vállalta, ekkor lett „csak” a Plébánia kántora). Erdélyi József segítségével kezdte el munkáját, megszervezte a Szent Cecília-kórust. A háború után, 1946-ban elkezdte újjászervezni a Balassagyarmati Dalegyletet, ez 1947-ben sikerrel járt; karnagynak Szerdahelyi János gimnáziumi igazgatót, dalköltőt kértek fel. Nyugdíjba vonulásakor az egyházközség ünnepélyes keretek között búcsúztatta.

Hausel/5–Schummerné Straub Éva közlése



Sümegh Géza (Léva, 1872. szept. 18. – Budapest, 1961. aug. 22.)

Szállodatulajdonos Balassagyarmaton (1919–1939).

Sümegh János mézeskalácsos és Bengyer Julianna fia. Léván volt felszolgáló tanuló, majd pincérként dolgozott többnyire felvidéki éttermekben, kávéházakban, szállodákban, Léván, Kasán, Bánrévén, Eperjesen. 1903-ban Egerben vendéglőt nyitott, és feleségül vette tibolddaróczi Sepsik Máriát. 1919-ben a kommun után vásárolta meg az 1904-ben épült balassagyarmati Rák Szállót, amit a szomszédos Kaszinó miatt azonnal Casino Szállónak nevezett át. A tízszobás hotelben éttermet, kávéházat, valamint bálók, nagyobb rendezvények, színelőadások megtartására alkalmas nagytermet működtetett. A világháború kitörésekor a szállodát eladta Magos (Munk) Dezsőnek, aki építési vállalkozó lévén a vendéglátó komplexumot bérbe adta Jagyutt Pál cukrásznak.

Sümegh László közlése

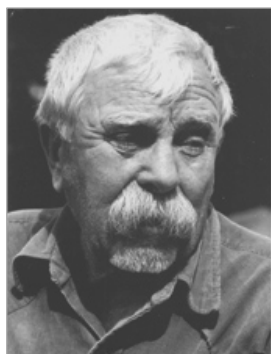


Sváby Gyula dr. (Várpalota, 1851.? – Balassagyarmat, 1919. jan. 12)

Községi, majd vármegyei főorvos. (Felesége: Fajnor Etelka)

[A család Szepes vármegyéből származik, első ismert ősei Detre és Leonhard, akik 1263-ban nyertek adományt Tóthfalura. Az 1754-55. évi országos nemesi összeírásban Károly van felvéve e családból Heves és Külső-Szolnok vármegye nemeseinek névsorába. A család még Nógrád és Szepes vármegyékben is elterjedt. Nándor (†1910. Lőcsén), törvényszéki elnök, Gyula Nógrádban orvos].

NH 1919.dec. – https://hu.wikibooks.org/wiki/Címerhatározó/Sváby_címer



Szabó István (Cered, 1903. aug. 29. – Benczúrfalva, 1992. júl. 5.) Fafaragó, szobrászművész.

Szegény uradalmi kerékgyártó fiaként született, maga is kerékgyártómester lett. 1932-ben, mesterségét feladva szobrászkodni kezdett. Két-három év után autodidakta módon fejlesztette szobrászi jártasságát, és 1936-ban már műcsarnoki kiállító volt.

A Benczúrfalván alkotó szobrászművész hosszú élete folyamán több módon is kapcsolatba került Balassagyarmat városával.

Baráti szálak fűzték több balassagyarmati személyiséghez, így többek között Koltai Ernőhöz, a főispán titkárához, Schuchmann Zoltán országgyűlési képviselőhöz. Gyűjtő utakra járt Manga Jánossal, és utódjával, Zólyomi József múzeumigazgatóval. Balassagyarmaton is áll köztéri szobra: 1974-ben készült el a Palóc Madonna (Palóc Menyecske) bronzszobor, amely hosszú éveken keresztül a Köztársaság téren állt. A temetőben, id. Szabó István másik köztéri alkotása Horváth Endre grafikusművész balassagyarmati síremlékét díszíti. Balassagyarmati kiállításai: 1969, 1973 és 1994.

D.: (válogatás) *Kossuth-díj* (1959); *SZOT-díj* (1971, 1987); *Érdemes művész* (1973); *Magyar Népköztársaság Zászlórendje* (1987); *Nógrád Megye Madách Imre díja* (1965, 1983); *Bátonyterenye díszpolgára posztumusz* (2003)

BHH 2003. (Matits F.) – Szabó István: Fába faragott esztendők. Bp. 1969. – wikipedia

Szabó István (csíkszentmártoni) (Balassagyarmat, 1857. márc. 5. – ?)

Magyar királyi honvéd-őrnagy.

A gimnázium után háromévi katonai műszaki iskolát végzett, majd műszaki akadémiát Bécsben. 1879. szept. 1-jén hadnaggyá nevezték ki, 1883. májusában főhadnagy lett és élelmező tiszti szolgálatot teljesített Budapesten; 1886-tól 88-ig felsőbb műszaki tanfolyamot hallgatott Bécsben, 1889-ben pedig Miskolcon a katonai műszaki igazgatóságnál működött. Százados lett, és 1896. okt. 1-ig tanár volt a Ludovika Akadémián. 1898 májusában őrnaggyá lépett elő, ezt követően a 21. honv. gyalogezred kiegészítő parancsnoka Kolozsvárt. Cikkei a Ludovika Akadémia Közlönyében: (1892. A löszerek átalakítása; 1894. Az állandó erődítészet jelenlegi főelvei; Hadászatilag fontos pontok idejekoráni megerősítése; 1896. Az állandó erődítészet fejlődése az utolsó két évtized alatt és mai állapota néhány európai államban, 1897. A katonanyelv).

F.m.: Útmutatás a magyar nyelv tanítására a m. kir. honvédség idegen ajkú ezredeinek (Bp., 1902); – *Tárgymutató a gyalogsági gyakorlati szabályzat szervezéséhez.* (Dés, 1902).

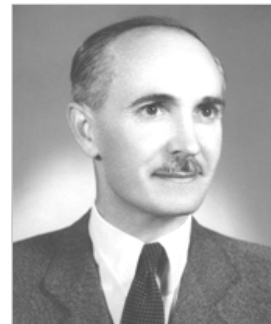
Szinnyei

Szabó István (Apc, 1911. aug. 30. – Balassagyarmat, 1959. júl. 1.)

Igazgató-tanító.

Az elemi iskolát szülőfalujában, a polgári iskolát Hatvanban végezte. 1926-tól a kiskunfélegyházi Magyar Királyi Állami Tanítóképző Intézetben tanult. 1931-1941 között Zagyvaszántón tanított. 1941 végén került Balassagyarmatra, ahol a Római Katolikus Fiú Nemzeti Iskola tanítójává, majd igazgatójává választották. Ebben a minőségében, legendás tantestületet kovácsolva, az ifjúság vallási, erkölcsi és hazafias neve-

lését tekintette szívügyének. Tevékenységét a Nemzeti Iskola 1948-as államosítása után is folytatta a Rákóczi úti Általános Iskolává átalakult intézményben 1949-ig, amikor lelkiismereti okokból lemondott vezető beosztásáról. Ezt követően a Bajcsy-Zsilinszky úti Általános Iskolában, majd 1952-től, szakképesítést szerezve, az Állami Tanító- és Tanítónőképző Gyakorló Általános Iskolában tanított fő állásban és a Szondy György Iparitanuló Intézetben volt óraadó. Miután vallásos meggyőződését mindenkor nyíltan vállalta, az 1950-es években sok mellőztetésben volt része, de kimagasló pedagógiai munkájáért és elvhűségéért még ideológiai ellenfelei közül is sokan tisztelték. Korai halála megakadályozta abban, hogy pályafutása kitejesezhessen. Balassagyarmaton van eltemetve.



Földesiné Szabó Gyöngyi dr.

Szabó József, dr. (Alsómesteri, 1902. ápr. 2. – Győr, 1986. okt. 17.)

Evangélikus lelkész, püspök (1948–1973), Madách-kutató.

A soproni líceum után a teológiai fakultást végezte el 1926-ban. Lelkészi működését Győrben kezdte meg segédlelkészként, majd vallástanítóként. A teológia tudománya mindennél jobban foglalkoztatta. Rövid időn belül püspöki segédlelkészi kinevezést kapott. Kiváló hitszónok volt, kimagaslóan művelt kommunikációs képességekkel bírt, melynek nyomán az egyházi sajtó prominens egyéniségévé vált. Balassagyarmatra 1948-ban került, abban az évben, amikor a Dunáninnen Evangélikus Egyházkerület püspökévé is választották. Egyházkormányzói feladatai mellett lelkes Madách-kutató volt. Komoly irodalomtörténeti, tudományos munkát végzett, létrehozta az ország legnagyobb Madách-gyűjteményét, amely nyolcezer darabból áll. Balassagyarmatra kerülésének időpontja egybeesett az akkori, hazai és közép-kelet-európai politikai elit által képviselt egyházüldözési időszakokkal, ezért személye sok mellőzésnek volt kitéve. 1952-ben püspökként már nem tevékenykedhetett, azonban a balassagyarmati gyülekezet vezetőjeként a szószék továbbra is megmaradt számára. 1973 nyarán, huszonöt éves szolgálatot és tudományos munkát követően kellett elhagynia szeretett városát a Madách-gyűjteménnyel együtt, amely a Balassagyarmat vezetőire nehezedő kultúrpolitikai nyomás okán nem kaphatott méltó helyet városunkban. Ekkor visszatért arra a helyre, ahol pályája elindult: Győr adott számára és világhírű Madách-gyűjteményének ott-hont. Irodalomtörténeti kutatásaiért idősen, betegen, 1983-ban kapta meg végre a megyei Madách-díjat. A 90-es évek elején a város vezetői munkássága elismeréseként az elsők között nevezték el róla utcát, az evangélikus parókia falán Réti Zoltán domborműve hirdeti a nemes életút városi kötődését.



F.m.: *Madách Imre bölcsője* (Ev. Élet 1964); – *Madách Imre íróasztala* (Ev. Élet 1964); – *Madách Imre sírja* (Ev. Élet 1964); *Rendhagyó színház. Madách Cserepoveczen* (Kisalföld, 1976); – *Ady Endre vallásos költészete* (Harangszó Naptár, Győr 1944); – „*Titkaidat húrjaim csodálják...*” „*Egyházas*” *Berzsenyi Dániel* (1776–1836) (Ev. Élet 1976); – *A Xántus János Múzeum Madách-gyűjteménye* (1973 után, ismeretlen folyóirat); – *Miért hat ma is elevenen Az Ember Tragédiája?* (Tanulmány, é.n.); – „*Minden egész eltörött*” (Madách tanulmány, nem teljes, é.n.); *Megnyitó be-*

széd a Balassagyarmati Balassi Bálint Gimnázium Madách-kiállításának megnyitóján (1973. márc.15.) *Igazgyöngyök* (Dr. Szabó József igehirdetése és írásai (Szerk. Zólyomi Máttyás, Budapest-Csepel, 2005);

Irod: *Tóth Sándor: Madáchot idézve* (Látogatás Szabó József ny. evangélikus püspöknél) (Új Ember, 1973. febr. 25); – *Sulyok László: Szerelmem Madách* (Nógrád, 1983. febr. 2); *Rédey Pál: Egy élet Madách vonzásában* (Szabó József emlékezete) (Kisalföld 1986).

D.: *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1983); *Balassagyarmat díszpolgára* (posztumusz) (2003).

BHH-Igazgyöngyök Bp-Csepel 2005. (szerk. Zólyomi Máttyás) –Dr. Szabó Márta közlése



Szabó József, dr. (Litkér, 1904. okt. 11. – Balassagyarmat, 1992. szept. 8.)

Fogorvos, sebész.

Elemi iskoláit szülőfalujában, gimnáziumi tanulmányait Balassagyarmaton kezdte el, majd Rimaszombatban folytatta, ahol 1922-ben érettségizett. A debreceni Orvostudományi Egyetemen 1929-ben avatták orvosdoktorrá. Balassagyarmaton a kórházban kapott állást 1929. júniusában először az elmeosztályon, félév elteltével a sebészetre került. 1932-ben sebész szakorvosi vizsgát tett. Ezt követően egyéves fizetés nélküli szabadságot kért,

Budapesten tanult tovább, 1933-ban fogszakorvosi, iskolaorvosi és egészségtan tanári szakvizsgákat tett. E szakképesítések megszerzése után visszatért a balassagyarmati kórház sebészetre. 1934. nov. 1-től a megalakult OTBA területi főorvosa lett Balassagyarmaton, emellett sebészként működött a kórházban. 1951. máj. 1-től 1955. dec. 1-ig rendelőintézeti sebész és fogorvos. 1955. dec. 1-től MÁV ellenőrző főorvos és üzemorvos, ill. fogszakorvos 1974. dec. 31-ig, amikor nyugállományba vonult. Fogorvos dinasztia alapított városunkban, egyik leánya és egyik unokája is fogorvosok Balassagyarmaton. Munkásságáért Érdemes Vasutas kitüntetés kapott 1972-ben.

Dr. Szabó Lenke közlése–Kórház

Szabó Károly, dr. (Bő, 1926. okt. 30. – Balassagyarmat, 2008. nov. 30.)

Magyar irodalom–történelem szakos gimnáziumi tanár, költő, irodalomtörténész.

Kőszegen végezte el a gimnáziumot, majd a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanult. Balassagyarmatra 1951-ben került, itt a BBG-ben tanított, majd docensként az Országos Pedagógiai Intézetben dolgozott, 1977-ig a világnézeti tárgyak csoportvezetője volt. Később, 1987 áprilisáig a helyi dolgozók gimnáziumát igazgatta. Irodalmi munkásságát versekkel és műfordításokkal kezdte, költeményei már a *Fény* című egyetemi lapban is megjelentek. Érdeklődése 1963-tól inkább a tudomány irányába fordult. Első volt az országban, aki a történelemtanítás módszertanából doktorált, öt könyve kapcsolódik e témakörhöz. A történelemtanítás megújításában a matematikai gondolkodás alkalmazásával és a jellem- és akarati nevelés kérdéseivel is foglalkozott. Ő készítette a történelemtanítás azon tanterveit, amelyeket 1979-ben vezettek be. Munkássága az irodalom terén is jelentős. E témában több helytörténeti vonatkozású könyve is megjelent.



Nem csak a katedrán és az íróasztalánál alkotott, részt vállalt a város szellemi-kulturális életéből más formában is. 1957-től a Madách Imre Irodalmi Színpad kitüntetett produkcióinak, műsorainak szervezője, rendezője. 1960-tól 1986-ig a *Palócföld* c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Dolgozatai a Palócföldben, a Balassagyarmati Honismereti Híradóban és a Nógrád című napilapban jelentek meg.

D.: *Nógrád Megye Madách Imre díja* (1968); *Mikszáth-émlékérem* (1972); *Balassagyarmatért Emlékérem* (1972); *A város díszpolgára* (1994).

F.m.: *Gondolkodásfejlesztő történelemtanítás* (Bp., 1971); – *A történelemtanítás korszerűsítése* (OPI. 1977); – *Történelem I-IV. osztály* (Bp., 1977?); – *Az ismeretek alkalmazása a történelemtanításban* (Bp., 1984); – *Tanári kézikönyv a gimnáziumi történelemtanításhoz* (Bp., 1984); – *Balassagyarmat az irodalomban* (Bgy., 1972); – *Nagy Iván verses naplója* (Bgy., 1967); – *Nógrádi panteon* (Bgy., 1998); – *A történelem szavakba merevült múlt* (Bgy., 2000); – *Tűnődés* (Bgy., 2002).

Cserpák Nelli SZK. IfjHoHi 2001. – Szabó Andrea közlése

Szabó Lőrinc (Miskolc, 1900. márc. 31. – Budapest, 1957. okt. 3.)
Kossuth-díjas költő, műfordító.

1900 és 1908 között édesapját, aki mozdonyvezető volt, két ízben Balassagyarmatra helyezték, itt kezdte az elemi iskolát: szeretett tanító nénije, Kacs Kovács Márta volt, akivel élete végéig tartotta a kapcsolatot. Mindig nosztalgiával emlékezik a „Tündérvárosra”, s több versében idézi vissza-visszatérő felejthetetlen gyermekkori emlékeit (Tücsökgépe). 1958-ban nevezték el róla a Templom utcát, melyet versben is megörökített, s ahol lakóházuk állt a 10. sz. alatt. Utóbbi emléktáblával jelölték meg 1964-ben. 1977-ben a Palóc ligetben felállították Borsos Miklós Szabó Lőrinc-szobrát. (Ellopták: 1997. ápr. 1-jén). Általános iskola viseli nevét, melynek új épületében állították fel újra a szobrot.



MÉL–Kmetty–RLhird.

Szabó Péter (Balassagyarmat, 1957. szept. 25. – Budapest, 2013. okt. 12.)

Történész, művészettörténész.

Elemi és középiskoláit szülővárosában végezte. 1982-ben kapott diplomát az ELTE BTK történelem-művészettörténet szakán. 1982-től 1992-ig az MTA Művészettörténeti Kutatócsoportjának munkatársa volt, de 1983 és 1987 között a pécsi JPTE Művészettudományi Intézetének adjunktusa is. 1987-ben került az ELTE BTK-ra, ahol a mai napig a Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéknek (habilitált) egyetemi docense. 1995 és 2008 között a Károli Gáspár Ref. Egyetem Kora Újkori Magyar Történelmi Tanszékén is oktatott adjunktusként. 2006 és 2009 között az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny Történelem Szekciójának Elnöke. Fő kutatási területe az Erdélyi Fejedelemség és a Magyar Királyság politikai kulturális kapcsolatai a kora újkorban.



F.m.: *A végtisztesség. A főúri gyászszertartás mint látvány* (Bp. 1989); – *Az Erdélyi Fejedelemség* (Bp. 1997); – *Jelkép, rítus, udvari kultúra* (Bp. 2009).

Szerk. önéletrajz

Szabó Sándor, dr. (Pákozd, 1879. dec. 19. – Budapest, 1957. jún. 16.)

A BBG tanára 1904 –1938 között.



Budapesten nyert képesítést magyar-latin szakon. A győri polgári iskolából helyezték Balassagyarmatra helyettes tanárnak, Láng A. József helyére. 1905-től nevezték ki rendes tanárnak. Könyvtári és esztétikai tanfolyamot is végzett, vezette az önképzőkört, igazgatóhelyettes (1921), a tanári könyvtár és a Nógrád Vármegyei Múzeum könyvtárának őre (1921-től). Cikkeket írt a Nógrádi Hírlapba és a gimnáziumi értesítőbe. 1938. jún. 30-án nyugdíjba vonult, Budapestre költözött. apja: Kriszt Sándor (!), an: Elbert Teréz.

F.m: *A magyar népdal történeti korai* (1904); – *A művelt közönséget érdeklő néhány nyelvészeti kérdés* (1912); *A 2000 éves*

Horatius a magyar irodalomban (1935).

BBG Ért. 1937/38. (Szász Lajos)–Szinnye–anyakönyv



Szabó Sándorné (Adony, 1889. aug. 20.– Balassagyarmat, 1981. nov. 30.)

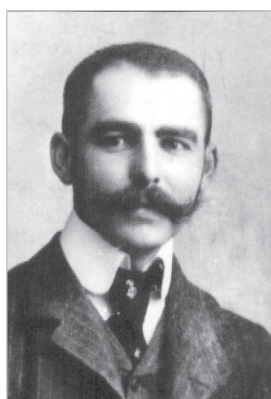
Festő- és gobelin művész.

Született: Brambring Alojzia, apja: Brambring Vilmos, anyja: Jámbor Gizella.

Tehetséges festő volt, a Főiskolát Szőnyi István évfolyamában végezte. Rövid és boldogtalan házasságban élt erdész férjével, aki visszaemlékezések szerint alkoholista volt és viszonylag fiatalon öngyilkos lett. Ezért a művésznő egyedül nevelte egyetlen beteg fiukat. Ilyen körülmények között festészetből a

kisvárosban nem tudott megélni; gobelineket, vásárra szánt alkotásokat készített szériában, nagy kertje gyümölcsseit árulta, hogy megélhetésüket biztosítani tudja. Mindenki ismerte, a város Lola nénije volt. A városban élt Marno családhoz fűzte közeli rokonság. Több képe van a család birtokában.

Szalkay Katalin–Marno János–anyakönyv–Szekeres Magdolna



Szabó Vladimír (id.) (nyírlugosi) (Beregszentmiklós, 1874. – Budapest, 1941. okt. 24.)

Gimnáziumi tanár, festőművész.

Az ún. Mintarajztanoda és Rajztanárképzőben kezdte tanulmányait, ami csak 1908-ban lett főiskola. Székely Bertalannál szerzett középiskolai és középfokú ipariskolai tanári diplomát 1899-ben és helyettes tanárként dolgozott a veszprémi katolikus főgimnáziumban. 1900-ban Balassagyarmatra helyezték a főgimnázium alapításakor, itt 1921-ig kinevezett rajz- és testnevelő tanár. Sárffy Aladár, az első igazgató halála után fél évig az intézmény megbízott igazgatója volt. Székely Bertalan növendékeként nagy jövőt jósoltak neki. Maga is művészeti tervekkel indult, kiváló portrékat készített, többek között igazgatójáról, a gimnázium számára. Művészeti-esztétikai kérdésekről írt szakcikket, művészi ambícióit soha nem adta fel, de a vidéki tanári állás és sikertelen vállalkozásai soha nem engedték meg, hogy csak a festészettel fog-

lalkozzon. Vázlatai, szénrajzai maradtak fenn, de befejezett olajképe vagy más alkotása sajnos nem. Fia kibontakozó tehetségét látva minden próbálkozását benne kívánta megvalósítani, a számára vágyként létező hírnevet és karriert ifjabb Szabó Vladimír teljesítette be. Az iskolán kívül is igen tevékeny volt. Tagja volt az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek, a Magyar Társadalomtudományi Egyesületnek, a Nógrád Megyei Múzeum Iparművészeti szertárának az őre, a Nógrád vármegyei Kaszinó könyvtárbizottságának tagja, a munkásgimnázium igazgatóságának tagja, majd igazgatója. 1921-ben saját kívánságára nyugállományba helyezték, majd Budapestre költözött.

BHH 1998–Gimnáziumi értesítők

Szabó Vladimír (Balassagyarmat, 1905. dec. 5. – Budapest, 1991. dec. 31.)

Festő- és grafikusművész.

Balassagyarmaton nevelkedett, apja a gimnázium festőrajztanára volt. A képzőművészeti főiskolát megszakításokkal végezte el (1924–1939), mesterei Rudnay Gyula, Csók István, Vaszary János voltak. A tehetséges fiatalember ösztöndíjat kapott Rómába (1930–34). Sikerek, díjak, elismerések, néhány nagy kiállítás Magyarországon és külföldön jelezték pályája állomását. Pár évet Párizsban töltött (1959–61). Kiváló festő és páratlan grafikus, a grafikától a rézkarcokon át az akvarellekig, olajfestményekig, gobelintervezésig egyaránt kiválót alkotott. Balassagyarmattal kapcsolata sohasem szakadt meg: 1972-ben, szülővárosában megrendezett kiállítása után 1985-ben a Palóc Múzeumban köszöntötték a 80 éves művészt. 1993-ban újabb reprezentatív kiállítása volt a Palóc Múzeumban, melyet emléktábla avatás követett egykori szülőháza falán. 2000-ben a Városi Képtárban Szabó Vladimír-emléknapot tartottak.

K.: *Róma, Budapest* (1934); *Budapest* (1941); *Párizs* (1960); *Szeged* (1969); *Róma* (1971); *Brüsszel* (1973). *1949-től rendszeres kiállító az országos festészeti és grafikai kiállításokon.*

D.: *Szinnyei grafikai díj* (1933); *Könyvillusztrációs díj* (1948); *Munkácsy-díj* (1953, 1954); *Magyar Népköztársaság érdemes művésze* (1974); *Horváth Endre-díj* (1988, 1997, 2001); *Balassagyarmat díszpolgára, posztumusz* (1992)

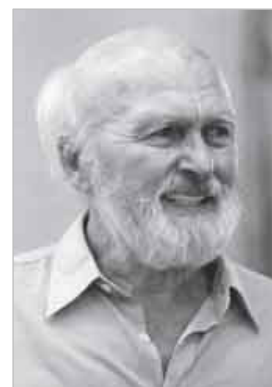
BHH 1991.–Kovalcsik/2–Bacsúr

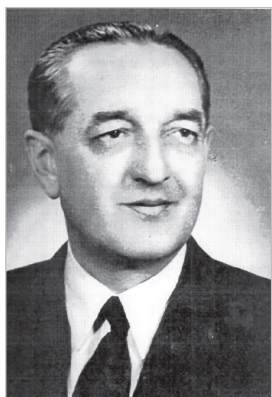
Szakall Antónia (Litke, 1880. jún. 17– ? 1944-45 ?)

Polgáriskolai tanár.

Mennyiségtan és természettudomány szakos, 1923-tól 1932-ig a balassagyarmati polgárban tanított. 1932. máj. 1-jén betegeskedése miatt nyugállományba helyezték. Az Országos Polgáriskolai Tanári Egyesület és a Természet Tudományos Társaság tagja volt. Ifjúsági Vöröskeresztes munkájáért miniszteri elismerésben részesült. apja: Sz. Antal, an: Zahnbau Margit.

Polg. Isk. Ért. 1931/32.–anyakönyv





Szalkay Zoltán, dr. (Makó, 1909. jún. 11. – Balassagyarmat, 1977. jún. 24.)

A BBG tanára, igazgatója.

Középiskoláit a makói főgimnáziumban végezte. Érettségi után a szegedi egyetemen földrajz és történelem szakon tanult. Végzés után Tettamanti Béla egyetemi tanár vette fel a Tanárképző pedagógiai szakára tanársegédnek. A történelem szakhoz sem lett hűtlen, doktorált, doktori értekezésének tárgya Széchenyi István munkássága volt. A reformkorral számos tanulmányában foglalkozott. Kolozsvár visszakерülésekor Tettamanti Bélával együtt az ottani egyetemhez került. Tudományos pályáját a háború, majd az azt követő időszak félbeszakította. Az 1943–44-es tanév már Balassagyarmaton érte, itt tanított történelmet a Balassi Gimnáziumban. 1948-tól a Bajcsy Zsilinszky iskola igazgatója lett, majd 1950-től Salgótarjánba helyezték a megyei művelődési osztályra. 1954-től 1957-ig a BBG igazgatója volt, 1957-ben leváltották. Ezután a Szántó Kovács János Gimnáziumban tanított földrajzot és történelmet. Közvetlen nyugdíjba vonulása előtt viszont már egészségügyi problémái miatt a Városi Tanács Oktatási Osztályán dolgozott, innen is ment nyugdíjba.

Dr. Szalkay Katalin közlése

Szánthó Erzsébet (Besztercebánya, 1883. febr. 19.– ?)

Polgári iskolai tanár.

1919-től 1947-ig a balassagyarmati polgári iskola magyar, német és történelem szakos tanára. Szépírást, kézimunkát is tanított, vezette az önképzőkört (1920–21-ben, 1923-ban, 1930–44-ig), az ifjúsági könyvtárat, a Zita egyesület vezetője volt (1929-től). A Nagyasszonyunk Női Kongregációjának prefektája, a balassagyarmati Szt. Erzsébet Nőegylet könyvtárosa, a KANSZ és az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület tagja (1926–), az Országos Vöröskereszt Egyesület tagja (1927–), a Nógrádvármegyei Múzeum Társulat tagja (1928–), a római katolikus egyháztanács tagja (1933–). 1948. jún. 1-vel a VKM nyugállományba helyezte. XII. Pius pápa a hitélet, a társadalmi és szociális élet terén kifejtett buzgó és odaadó működéséért a „Pro Ecclesia et Pontifice kitüntetés”-t adományozta neki 1944. febr. 19-én. (Szkolán névről magyarosított apja 1887-ben).

Polg. Isk. Értesítők.–NH. 1944. febr. 12.–anyakönyv



Szász Lajos (Kézdivásárhely, 1896. febr. 27. – Budapest 1992. máj. 6.)

A BBG matematika-fizika szakos tanára (1925–1957).

Székely származású, Budapesten végzett Eötvös-kollégistaként. Szaktárgyaiban kiemelkedő tekintélynek számított, ezeken kívül tanított latint, franciát, németet, a polgáriban gyorsírást. A Természettudományi Társulat, az Eötvös Kollégium Szövetsége, a Magyar Turista Egyesület és a Református Ifjúsági Egyesület tagja volt. Tanulmányait megszakította az I. világháború, de még a II. világháborúba is behívták: 1942. szeptember–októberben katonai szolgálatot teljesített. Természetszeretetre nevelte tanítványait, kirándulásai emlékeztetések maradtak növendékei életében. A tanítványok között népszerű és sze-

retett Maxi bácsit 1957 nyarán váratlanul nyugdíjazták. Nyugdíjaztatása után néhány évvel Budapestre költözött, de élete végéig ragaszkodott Balassagyarmathoz, volt gimnáziumához és a turisztikához; még 90 éves kora után is nagyokat túrázott. 1982-ben papírra vetette pedagógusi-nevelői hitvallását, „Egész élet a nevelés szolgálatában” címmel, mely kéziratban maradt. Művét így zárja: „Először tanulj, azután taníts meg mindenkit környezetedben a természet törvényei szerint értelmesen és derűsen élni.”

BHH 1992.(Nagy Rezső)–HTA

Széchenyi György (rajnai és körösladányi) (Balassagyarmat 1845. – ?)

Miniszteri tanácsos.

Dédapja Lilienfeld előnévvel Strassburgból vándorolt Magyarországra. Iskoláinak elvégzése után a vármegyénél hivatalnokoskodott, majd 1867-ben a belügyminisztériumnál nyert alkalmazást. 1893-ban miniszteri tanácsosnak nevezték ki. E beosztásában, sok irányú tevékenységet fejtett ki, különösen sikeres szolgálatot tett a Nemzeti Színház és a Magyar Királyi Operaház, valamint a vidéki színészet körül: a két műintézet ügyeinek tíz évig volt referense, majd helyettes intendánsa a belügyminisztériumban, és a vidéki színészegyesület elnöke. Munkásságáért Lipót-renddel tüntették ki. Hivatalnoki teendői mellett a szépirodalommal, valamint a politikai hírlapírással is foglalkozott. Számos tárcája és politikai cikke jelent meg név nélkül vagy Márius jeggyel különböző politikai és szépirodalmi lapokban. Szeged rekonstrukciójában is közreműködött, mely kiküldetése három évig tartott. A magyar nemességet 1887-ben kapta.

Pallas

Szederkényi Attila (Kiskunhalas, 1946. jan. 7. – Jászberény, 2004. ápr. 2.)

Szobrászművész.

1960–64: budapesti Képzőművészeti Gimnázium, mesterei: Matzon Frigyes, Somogyi József. 1966–71: Magyar Képzőművészeti Főiskola, mestere: Szabó Iván. 1975-ben került Balassagyarmatra, ahol a művelődési központ művészeti előadója lett, a város vezetésétől megkapta műteremnek a kővári iskolát és vele együtt a tanítói lakást. Foglalkozott a fiatal tehetségekkel is: sokszor megfordult műtermében az akkor még diák Párkányi Péter, a később sikeres szobrászművész. Részt vett a megye képzőművészeti életében: a Tavaszi Tárlatokon, a Balassagyarmati Nyári Tárlatokon, szívesen állított ki megyénk településein. Első önálló bemutatkozása Balassagyarmaton, a Horváth Endre Galériában volt 1977-ben.

F.m.: *II. Rákóczi Ferenc mellszobra* (Bgy.); *Horváth Endre domborműves emléktáblája* (BBG); *Kiss Árpád domborműves emléktáblája* (Bgy.); *Tessedik Sámuel szobra* (Cserhátsurány); *Imre Sándor szobra* (Hódmezővásárhely); *Baross László szobra* (Szeged); *Küklopsz* (Nagyatád); *Tessedik Sámuel szobra* (Cserhátsurány); *Diptychon* (Bgy., BBG); *Kilián György szobra* (Szolnok); *ivókút* (Bgy., SZTK Rendelő); *Mikszáth Kálmán szobra* (Magyarnándor); *Madách Imre mellszobra* (Bgy.)

D.: *Derkovits-ösztöndíj* (é.n.); *Honvédelmi Minisztérium éves ösztöndíja* (é.n.).

Kovalcsik: BHH 2004.(Nekrológ), Kovalcsik: Arcok/ 3.–artportal.hu





Szeghő (Sztancsik) Lajos (Szécsény, 1875. dec. 6. – Balassagyarmat, 1967. febr. 21.)

Megyeszerte közismert építőmester.

Apja építészmérnököt akart nevelni belőle, az egyetemet el is végezte, de a diplomát nem szerezte meg, így építőmesterként dolgozott. Hosszú életében számtalan balassagyarmati, Nógrád megyei település épületét, templomát tervezte és kivitelezte. Hatalmas tervrajz-anyagát lánya megőrizte, ma is hozzáférhető. Balassagyarmati polgári házakat tervezett: Koltai-, Káros-, Bothvillák, Molnár János lakóháza. Két legfőbb munkája az 1904-ben átadott neogótikus stílusban épült református templom, a szomszédos parókia és az egyházi „bérház” és a katolikus templommal szemben lévő egykori Nemzeti Szálloda. Nevéhez fűződik a Balassagyarmati Közvägöhíd és Jéggyár tervezése. Az építőiparosok Országos Szövetségének balassagyarmati elnöke volt (1913). A Zichy seniorátus építészeként számos templom tervét, rekonstrukcióját, átépítését tervezte (Mohora, Mátraverebély, Sóshartyán, Jelsőc, Fűr, Jászfalu, Ipolyvarbó, Zsély, Szanda stb.).

Kovalcsik/I



Szendrő Jenő, dr. (Balassagyarmat, 1864. febr. 24. – Balassagyarmat, 1943. dec. 18.) Községi orvos, belgyógyász, járványkórház vezetője, kórházi orvos.

A budapesti Orvostudományi Egyetemen doktorált 1891. szept. 19-én. 1893. máj. 1-től 1982. dec. 31-ig városi tisztiorvos. Az I. világháború során a 16. honvéd gyalogezredhez vonult be és az orosz harctéren teljesített szolgálatot orvos-őrnagyként, érdemeiért Károly csapatkereszttel és magyar honvédségi érdeméremmel tüntették ki. 1918 novemberében ill. 1919 januárjában a balassagyarmati Nemzeti Tanács ill. a városi tanács tagja volt. 1908 és 1937 között törvényszéki és börtönorvos is. A polgári iskolai gondnokság tagja. A 20-as évek második felében – virilis jogon – tagja volt a város 98 főből álló képviselőtestületének. Halálhíreről a Nógrádi Hírlap 1943. december 24-én számolt be. (Apja: Schlesinger Károly; an: Ungár Katalin; felesége: Spiegel Ilona)

Balassagyarmat.eu– Magyarország Tiszti Cím- és Névtára–anyakönyv–anyakönyv– Polg. Isk. Értesítő 1920-21.

Szenthe Kálmán (zentei és sárói) (Dunavecse, 1873. szept. 9. – Budapest, 1937. okt. 4.) A Balassagyarmati Királyi Törvényszék elnöke.

A gimnáziumot Kecskeméten végezte, 1897-ben joggyakornok Szolnokon, 1900-tól Dunavecsén, 1903-tól a szécsényi járásbíróság elnöke, 1917-től Balassagyarmaton vizsgálóbíró, 1921-ben tanácselnök, 1925-ben a kir. ügyészség elnöke, 1927-től a törvényszék elnöke. A balassagyarmati református egyház főgondnoka volt 20 éven át, a drégelypalánki református egyházmegye tanácsbírája.

NH 1928. ápr. 5.–Gyászjelentés

Szentiványi Bogomir Vince (szentiváni) (1794. – 1867. nov. 10.) Nógrád megye alkotmányos tisztviselője.

Madách kapcsolatban állt vele, de igazán csak az ötvenes évektől barátkoztak, amikor rendkívül gazdag könyvtárát gyakorta igénybe vette Madách és szívesen elbeszélgett a külön emberrel. „Egykor Nógrád megye alszolgabírája, utóbb táblabírája, nagy olvasottságú, művelt hazafi, kinek a megyében jelenleg tán a legszebb és legbecsebb könyvtára van”. – írja Nagy Iván 1863-ban.

Praznovszky–Gyászjelentés–Szluha

Szép Róbert (Rákospalota, 1904. – Vác, 1977. dec. 1.)

A BBG magyar-történelem szakos tanára.

Kisvárdáról került 1934-ben a balassagyarmati gimnáziumhoz. A tanítás mellett élénk irodalmi és közéleti szereplést is vállalt. A Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság és a Nógrád vármegyei Madách Társaság tagja volt, utóbbinak először helyettes (1935), majd rendes titkára (1940). A helybeli római katolikus Egyházközségi Értesítő szerkesztőbizottságának tagja. Cikkei jelentek meg a Nógrádi Hírlapban, az Egyházközségi Értesítőben, egy kötete a népművelési munkák sorozatában. Az Országos Stefánia Szövetség Nógrád–Hont megyei kirendeltségének társjegyzője (1936), a Balassagyarmati Önkéntes Tűzoltó egyesület titkára (1937), a Nógrád vármegyei Tűzoltószövetség tagja (1939), a Katolikus Kör háznagya (1940), a Vöröskereszt Egyesület választmányi tagja, a Légoltalmi Liga helyi csoportjának elnöke (1940), a Magyar–Bolgár Társaság tagja (1942). Katonai szolgálatot teljesített 1942. szeptemberben, 1943. márciusban. 1943. dec. 22-én légoltalmi tevékenységéért dicsérő és köszönő elismerést kapott a Honv. Minisztériumtól. A BBG-ben 1948-ig tanított, utána a váci gimnáziumba került.



BBG Értesítő–NH 1939. márc. 19.; 1944. jan. 16. – Gyászjelentés

Szépi Ibolya (Szabó Károlyné) (Pécs, 1928. márc. 20. – Balassagyarmat, 1996. okt. 9.)

Magyar-történelem szakos tanár a BBG-ben.

1946-ban érettségizett a Kaposvári Egyesületi Leánygimnáziumban. 1951-ben végzett a Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar-történelem szakon. Férjével, Szabó Károllyal a BBG-be kerültek, ahol 1951-től tanított majd három évtizeden át. Az 1980-as évek legelején a Dolgozók Gimnáziumába ment át, ahol férje is tanított, onnan ment nyugdíjba. Csak magyart tanított és a BBG könyvtárosa is volt. Volt tanítványai ma is felejtethetetlenek tartják.



Szabó Andrea közlése

Szerdahelyi János (Abony, 1906. jún. 7. – Budapest, 1988. aug. 24.)

Magyar-nóta- és táncdalszerző, matematika-fizika szakos tanár.

Muzikalitását felfedezve édesapjától ötéves korában karácsonyra igazi hegedűt kapott. A ceglédi gimnáziumban érettségizett, 1925-ben beiratkozott a Debreceni Tudományegyetem matematika-fizika szakára. A tanári oklevél megszerzése után megnősült, és 1932-ben a mátyásföldi Corvin Mátyás Gimnáziumban kezdte meg pedagógusi pályáját. 1946-tól 1948-



ig a BBG igazgatója, a balassagyarmati Dalegylet karnagya volt. Fiatal tanárként beiratkozott a Budai Zenedébe, ahol zongorát és zeneszerzést tanult. Ebben az időszakban születtek első sikeres művei: Három kislány ül a padon, Rózsa, rózsza, sárga rózsza. Sikeresen próbálkozott a táncdal műfajjal is: Ma este ablakodban lesz egy búcsúlevél, a Mondja, mit csinál, ha fáj a szíve és a Ne várjon többé engemet kezdetűek. Kulinyi Ernővel közös alkotásuk a Csipkeálarc című operett és a Petőfi című daljáték. Az 1930–40-es években születtek (szintén Kulinyi Ernő szövegeire) országszerte ismert hazafias dalai: Lesz, lesz, lesz, a Kolozsvári kiskertekben; Magyarok, magyarok, udvarhelyi magyarok. 1954-től termékeny alkotó évek következnek, legismertebb dalai: Várjatok még őszirózsák, Könnyek nélkül élni könnyebb, Ahol az én bölcsőm ringott, Te vagy nékem az az asszony, Éjfélkor a bálteremben. Ismert nótáiból két önálló nagylemeze is megjelent (1982, 1988). Nyugdíjas éveit Budapesten, a XII. Böszörményi út 34. házban töltötte. Halálának tizedik évfordulóján az Egressy Béni Zenebarát Kör és a XII. kerületi Önkormányzat emléktáblát helyezett el a lakóház falán. Családja és tisztelői 2006. jún. 6-án megkoszorúzták budapesti emléktábláját.

MÉL–Németh Béla jegyzetei–Nagy László



Szerémy Gizella (középgéci) (Balassagyarmat, 1868. [1860 ?] máj. 1. – Dunakeszi, 1936. febr.12.)

(Egy másik anyakönyvi bejegyzés: *Grenea* Aloysia Catharina Matilda Szeremy* 1860. szept. 17. Marcall, apja Sz. Gábor, anyja Kacs Kovics Gizella, mint Szeremy Zoltánnak).

Színésznő, Liptay Károly író neje.

A legkiválóbb drámai színésznők egyike, Szerémy Zoltánnak, a Vígszínház művészenek húga. A színiiskolát 1888 tavaszán végezte, és 1890-től kezdve tagja volt a Krencsányi Ignác temesvár – pozsony – budai társulatának, ahol drámai szende és fiatal hősnő szerepeket játszott, majd a kolozsvári Nemzeti Színház tagja lett. Legkiválóbb drámai alakításait a Shakespeare- tragédiákban nyújtotta. A vidékről 1899-ben a Vígszínházhoz szerződött. A színpadtól 1900-ban (más források szerint 1902-ben) vonult vissza, amikor férjhez ment Liptay Károly íróhoz.

MSZML–MÉI–HK

Szerémy Zoltán (középgéci) (Nógrádmegyer, 1861. dec. 14. – Budapest, 1937. okt. 31.)



Színész, a Vígszínház első gárdájának tagja.

Régi nemesi családban született, amelynek csaknem minden tagja jelentékeny szerepet vitt Nógrád megye történetében. Fiatal korát Balassagyarmaton töltötte, emlékiratában színes képet fest a város életéről, az itt zajló színielőadásokról és a megye életéről. Előbb Kassán, 1896-ban a kolozsvári Nemzeti Színháznál játszott. Ditrői Mór az akkor szerveződő Vígszínházhoz hívta, innen ment nyugdíjba 1930-ban. Sokoldalú és sokszínű epizódalakításaival a Vígszínház egyik legmegbízhatóbb, legfoglalkoztatottabb tagja lett, s jellem szerepekben is kiválót nyújtott. 1907-től a Zeneakadémia operaszakának volt tanára. 1903–1921 között több némafilmet forgatott.

F.m.: *Emlékeim a régi jó időről* (Bp., 1929.)

MÉL–HTA–MÉI–MSZML

Szilárd Gyula (Domony, 1894. ápr. 28. – Balassagyarmat, 1959. ápr. 18.)

Evangélikus lelkész.

A balassagyarmati evangélikus gyülekezetben 1920-tól 1955-ig hitoktatóként, a polgári iskolában 1925–1940, a BBG-ben 1925–1949 között szolgált. Édesapja, Szilárd János is evangélikus lelkész volt. Felesége Krman Anna, aki Krman Lajos ev. lelkész és Baltik Márta gyermeke volt.

Polg. Isk. Értesítők–Jánoska Lászlóné–Molnár



Sziller Péter (1934-től Szilléry) (Nagykikinda, 1889. nov. 24. – Budapest, 1972. máj. 24.)

Ügyvéd, minisztériumi osztálytanácsos, pártelnök.

Elemi és középfokú tanulmányait szülőhelyén, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1912-ben avatták a jogtudományok doktorává. 1915-ben egységes bírói és ügyvédi vizsgát tett Budapesten. 1917-től állami szolgálatba lépett mint királyi bírósági joggyakornok. Az Igazságügyi Minisztérium elnöki titkára lett, majd a Külügyminisztériumban miniszteri titkár, osztálytanácsos. 1920-ban telepedett le Balassagyarmaton, ahol ügyvédi irodát nyitott.

A Nógrádvármegyei Madách Társaság tagja volt, több cikket írt a Torontáli és a Nógrádi Hírlapba. Az 1919-es kommün eseményeire emlékezve így ír a Nógrádi Hírlapban 1924-ben: „Leninben Lucifer lelke lángolt.” Balassagyarmaton a Hitelszövetség alelnöke lett, számos társadalmi és kulturális egyesület bizottsági tagja, a Dalegylet elnöke, több városi rendezvény szónoka, így egy 1928. novemberében tartott határrevíziós nagygyűlésen nagyhatású beszédet mondott. Az Egységes Párt városi elnöke volt 1922-ben, megyei elnöke 1933-ban. Az újonnan alakuló Nemzeti Egység Párt alakuló ülésén Gömbös Gyula pártvezér levelében őt jelölte az új párt helyi elnökének. 1935-ben Pécs közjegyzőjének nevezték ki, majd ugyanezen beosztásban dolgozott Óbudán. 1949-ben elmozdították állásából, élete végéig Budapesten lakott.

NH 1924. jan. 27.; NH 1931. jan. 5.; 1935. jan. 13.–Bgytört—MTL 1933–Birck Oszkárné közlése–NH 1928. nov. 25.

Szilvási János (? — ?)

A BBG tanára 1938-tól 1944-ig.

A kisvárdai Bessenyei György Gimnáziumból helyezték Balassagyarmatra, latin–görög szakos tanárnak. Népművelési előadásokat is tartott, teljes jogú cserkésziszt volt. 1940–41-ben a Nógrád vármegyei Légo alelnöke, a balassagyarmati dalárda aktív tagja, katonai szolgálatot teljesített Erdély visszafoglalása alkalmával, emlékbeszédet mondott a dalegylet Mailáth-ünnepségén. 1944. jan. 26-án a miskolci királyi katolikus Fráter György Gimnáziumhoz helyezték, de 1946 decemberében visszahelyezték Balassagyarmatra. A Madách Imre Népi Kollégium gondnoka lett, általános iskolában tanított heti 6 órában.

Gimn. értesítők



Sziertes (Schusitzky) Zsigmond (Balassagyarmat, 1882. szept. 19. – Budapest, 1941. jan. 6.)

Jelentős földrengéskutató, szeizmológus, egyetemi tanár.

Elemi és a polgári iskola éveit szülővárosában végezte, majd Budapesten folytatta tanulmányait, 1901-ben érettségizett, 1901–1904 között Budapesten a Magyar Királyi Tudományegyetemen tanult, doktori dolgozatát 1906-ban védte meg, Lóczy Lajos és Kövesligethy Radó tanítványa volt. 1907-től a Nemzetközi Földrengéskutató Szövetség Központi irodájában dolgozott, itt a világ földrengési katalógusainak összeállítását végezte. 1914-ben a budapesti Földrengési Számolóintézetben dolgozott, 1918–19-ben kinevezték az intézet vezetőjévé. Tudományos közleményei száma harminc feletti, főként német és francia nyelven. 1919 végén az egyetemi igazolóbizottság vizsgálatot indított ellene, és 1920-ban megvonták előadási jogát. További életéről nem tudunk.

BHH 2006.–Varga Péter: Egy elfeledett szeizmológus. (Természet Világa 138. 2. 2007. febr.)

Szkladányi Károly (Geletnek, 1833. dec. 5. – Balassagyarmat, 1898. nov. 14.)

A r. k. gyülekezet és templom kántora 25 éven át (1873–1898).

„Kiváló orgona-, ének- és zeneművész” volt, nemcsak kántorként és karnagyként, hanem egyházzenei szerzőként is elismerést szerzett. Mindezek mellett kiváló fényképész is volt, pl. Boldizsár Menyhért édesanyjának fiatalkori fényképét 1885-ben a bélyegző szerint Szkladányi Károly r. k. „orgonász” készítette Balassagyarmaton. Temetésekor tanítványai hevenyészett zenekarral, a környékbeli kántorok alkalmi kórusral búcsúztatták, és megkönnyezte a temetést végző Hottovinszky plébános is, akivel sok éven át szolgált.

Hausel/5–HK



Szlávikné Várady Etelka (? – ?)

A Bgy-i polgári iskola igazgatója 1916-tól 1920-ig.

1911/12-es tanévben Nagydíznódon, 1913/14.-ben Szilágysomlón tanított. 1916. aug. 22-én nevezték ki igazgatónak Bgyarmaton. Az aktuális politikai kurzust betartva dolgozott, de az 1919-es kommun alatt markáns baloldali működést fejtett ki, előadásokat tartott, a baloldali nőszervezet egyik vezetője lett. Ezért 1920-ban előbb felfüggesztették igazgatói állásából, majd pénzbüntetés kiszabása mellett felmentették és Szegedre helyezték beosztott tanárnak.

KissÁ–Az adott települések évkönyvei

Szontagh Pál (Szécsény, 1820. szept. 11. – Horpács, 1904. jún. 15.)

A reformkori nemesi ellenzék egyik nógrádi vezetője, országgyűlési képviselő. Balassagyarmat képviselő testülete 1894-ben a város díszpolgárává választotta.

1834-től 1839-ig bölceletet, három évig jogi tanulmányokat végzett. 1840 februárjában külön engedéllyel Pozsonyban jurátusnak esküdött fel. 1840. szept. 2-án Nógrád megyében tiszteletbeli aljegyzőnek választották, 1841. szept. 18-án tette le az ügyvédi, 1842. jan. 20-án a váltóügyvédi vizsgát. Madách Imrének jó barátja lett. Együtt vettek részt a megyei politikai küzdelmekben, lettek a megyei ellenzék vezérei és ír-

ták meg a Nógrádi Képcsarnok c. epigrammagyűjteményt. 1842. ápr. 28-án megválasztották a szécsényi járás szolgabírájának, mely tisztségében 1846-ban megerősítették. Madách Imrével belépett a mérsékeltebb Nemzeti Körbe, majd 1847 januárjában tagjai lettek az Ellenzéki Körnek. 1848-ban, Bécsben a magyar külügyminisztériumban lett fogalmazó. Bem kimenekítésében játszott szerepe miatt az osztrák hadbíróság kétévi fogságra ítélte, 1850-ben amnesztiával szabadult. Ezután Horpácson gazdálkodott, rendszeres kapcsolatot tartott fenn Madách Imrével, aki Az ember tragédiájának kéziratát elsőik között mutatta meg barátjának, s az ő javaslatára küldte el azt Arany Jánosnak. 1861. jan. 7-én Madáchcsal tagja lett a megyei választmánynak. Törvényszéki táblabírává választották, jan. 19-én az új megyei közigazgatási rendszert kidolgozó bizottságnak is tagja lett. 1865-ben a balassagyarmati kerület képviselője lett a parlamentben, a képviselőház alelnöke, később titkos tanácsosi ranggal a főrendiház tagja. Alapító tagja volt a Kisfaludy Társaságnak.



MÉL–Varga–Praznovszky

Szőnyi István (Balassagyarmat, 1921. nov. 2. – Monaco, 2006. dec. 22.)

Vegyéssz mérnök, versíró.

A BBG-ben érettségizett, 1942-ben vegyészdiplomát szerzett és vegyi üzemet létesített. 1948 őszén emigrált öccsével Sz. Kornéllal, akivel együtt alapították vegyi üzemüket és folytatták kutatásaikat. 1952-ben Párizsban nyitott ipari kutatóintézetet, 1959-ben áthelyezte laboratóriumát Monacóba. Számos tudományos szaklapban közölte kutatásainak eredményeit, munkáját két fia folytatja az USA-ban. 1995-ben Nógrádban földet vett és próbaüzemet akart létrehozni, de nem kapott engedélyt. „Balassagyarmatról indultam, ide is akartam visszatérni, de a polgármesteri hivatal visszautasította a vegyigyár létesítését. Így 20-km-re, Szandán lett felépítve.” Titkon verseket is írt, melyek kéziratban maradtak fenn *Emlékfüzet* c. munkájában.

BHH 2006–önéletrajz(HTA).

Sztranyavszky Sándor (Balassagyarmat, 1882. dec. 9. – Nógrádmarec [Bp.?], 1942. ápr. 30.)

Főispán, konzervatív politikus, miniszter, a képviselőház elnöke. A város díszpolgára.

A kor és a megye kiemelkedő alakja volt. Felesége: Madách Emma.

A Munkapártban kezdte politikai pályafutását, 1912-től 1918-ig Balassagyarmat országgyűlési képviselője. 1922–26 között Nógrád és Hont vm. főispánja, 1926–1931 között a belügyminisztérium politikai államtitkára, majd Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején a Nemzeti Egység Pártja elnöke. A MOVE főosztály elnöke (1921). Irányítása alatt zajlottak le az 1926-i és az 1931-i választások. 1938. máj. 14-től 1938. nov. 15-ig földművelésügyi miniszter az Imrédy-kormányban. 1935. máj. 1-től 1938. máj. 17-ig a képviselőház elnöke. 1938 novemberében tiltakozásul Imrédy politikája ellen, több konzervatív képviselővel együtt kilépett a kormánypártból. Haláláig visszavonultan élt nógrádmarecali birtokán, ahol mintagazdaságot hozott létre, amely számos országos díjat nyert mezőgazdasági és növénytermesztési ágazatban.



1927-től 1947-ig Balassagyarmaton út, illetve sétány viselte nevét. Számos bel- és külföldi kitüntetés tulajdonosa volt. Temetésén magas szintű személyiségek is megjelentek, 68 koszorút sorol fel a korabeli sajtó.

Szokoly Endre:... és Gömbös Gyula a kapitány (Bp., 1960)–MÉL 1994–Horváth István: In: Esmék, eszmények, magatartások (St. 1995)–Bgytört–NH 1942. máj. 7.

Szűts Andor, dr. (Székesfehérvár, 1884. febr. 14. – Győr, 1943. aug. 14.)

A kórház patológus főorvosa.

1906 januárjában bölcsészdoktori, 1923 novemberében orvosdoktori oklevelet szerzett. 1909–1910: a kolozsvári egyetem Szövet- és Fejlődéstani Intézetének tanársegédje. 1911–1922 között a Magyar Nemzeti Múzeum tanára. Az első világháború alatt tartalékos főhadnagy a 16. tábori vadászszázalóaljnál. 1919 novemberétől az állatorvosi főiskola magántanára, 1922. szept.-től dec. 31-ig a budapesti egyetem bonc- és kórbonctani intézetének gyakornoka volt. 1923–1925 között a budapesti munkásbiztosító pénztár X. kerületi rendelőintézetének segédorvosa. 1926. jan. 1-től a balassagyarmati Mária Valéria Kórház kórbonctan- és központi laboratórium főorvosa. 1936–38 között a Kir. Törvényszék igazságügyi és börtön orvosa.

F.m.: *Az ép- és kóros szövettani vizsgálat módszerei* (Bp., 1936).

Kórház–Címtár

T

T. Pataki László (Budapest, 1934. nov. 12. – Pásztó, 2009. nov. 27.)

Író, rendező, újságíró.

1962. Győrben, majd Szombathelyen pályakezdő újságíró, 1965-től Salgótarjánban újságíró. 1970–77 között Győrben az MTI tudósítója, a Kisalföld c. lapnál szerkesztő, a Kisfaludy Színházban ügyelő, segédrendező. 1977–87: a Nógrád megyei Hírlap munkatársa, rovatvezető, szerkesztő. 1987–1990: Balassagyarmaton a Nógrád gyarmati fiókszerkesztője, a Gyarmati Napló főszerkesztője 1989-ben, egy éven át. 1990–1991-ben az Új Nógrád szerkesztője. 1994-ben saját céget alapított PAT-PRESS BT néven. Csikász Istvánnal együtt rendezője volt a balassagyarmati Varietas Pódiumszínpadnak, Salgótarjánban 1995-ben megalakította a Vertich Színpadstúdiót. 2002-ben a losonci Kármán Színház bemutatta Losoncon és Komarnóban a regényéből, általa dramatizált színdarabot. A Lidérccláng c. monodramáját a Petőfi Irodalmi Múzeumban mutatták be Illyés Kingával a főszerepben (2003). Írói álnevei: Pataki László Andor, TPL.



Eltemetve Alsótoldon.

D.: *Madách irodalmi pályázat Balassagyarmat város különdíja* (1995); *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1997); *Magyar Kultúra Lovagja* (2008); *Salgótarjánért emlékérem* (2008); *Alsótold díszpolgára* (posztumusz) (2008)

F.m.: *Útonjáró* (Starján, 1986); – *Palóc-földi-kalauz* (Starján, 1995); – *Békák és Bolondok* (szatirikus reg.) (Bgy., 2000); – *Kit szeretted, Ádám?* (Madách Irodalmi Társaság 2006); – *Új úton járó* (2008).

T. Pataki Lászlóné közlése

Tajthy Imre (Kiskunfélegyháza, 1809. febr. 5. – Balassagyarmat, 1878. júl. 8.)

1848–49 között Balassagyarmat főbírája.

Nemes ember, ősei Gömör vm.-ből származtak. 1835-ben költözött Balassagyarmatra, lakatos mester volt, felesége Jeszenszky Jozefa, akivel 1836-ban kötött házasságot. 1845-ben esküdt és a város kapitánya, 1846-ban ismét esküdt, 1847-ben az árvák atyja és törvénybíró. Háza a Csizmadia (ma Táncsics M.) utcában volt.

Nagy-Petrikné-HK

Takács Lajos (Nagytarcsa, 1852. jan. 8. – Balassagyarmat, 1937. aug. 14.)

Evangélikus kántortanító, orgonaművész.

Tanítói oklevelét Nagyörösön szerezte 1873-ban. Tanított Tápiószentmártonban, Hévízgyörkön. 1897. okt. 31-én választotta meg a gyarmati gyülekezet kántortanítónak. Tanítói munkája mellett a kir. tanfelügyelőség tollnoka is volt. 1910-ben vonult nyugdíjba, de nyugdíjasként továbbra is dolgozott mint királyi közjegyzői irodai alkalmazott (1926). Felesége Pavlik Karolina. Versei, tárcái jelentek meg a Nógrádi Hírlapban (NLHH 1888. 32. sz., 1890. 4. sz., NH 1909.).

Esze-NH 1937. aug. 29.

Takáts Ferenc (Balassagyarmat, 1899. febr. 9.– Bp ?)

Gimnáziumi tanár.

Balassagyarmaton végezte az elemi és középiskolát. 1918-ban jogász lett, majd 1919 februárjától bölcsészetet tanult. Verseket, novellákat írt, melyek balassagyarmati és budapesti lapokban jelentek meg. (Nógrádi Hírlap 1919–1920, Nógrád vármegye 1918–1919, Sirály 1918, Magyar Néplap 1919, Képes Krónika 1921).

F.m.: *Ismeretszemlélet* (Bp., 1932)

Esze

Tánczos Dezső, dr. (Magyarbarnag, 1904. aug. 16.– Gödöllő, 1986. máj. 28.)

Református lelkész.

A II. vh. háború alatt tábori lelkész volt, majd Csokonyavisontán szolgált. Itt érte a balassagyarmati református Egyházközség meghívása, melyet elfogadott és itt szolgált 1946–1956 között. Szolgálati ideje a legsúlyosabb kommunista diktatúra idejére esett. Kovács Sebestény Józsefhez írt levelei alapján képet alkothatunk arról, hogy a Rákosi-korszakban mekkora megpróbáltatásokkal terhes volt a gyülekezetek hitélete és keserves a lelkipásztorok helyzete. Teológiai munkát is végzett, 1953-ban Róka Lajossal lefordították és megjelentették Kálvin Filemon levelé-hez írt magyarázatát. 1956–1959 között Isaszegen szolgált.

Perei Imre: http://www.ref.blava.szm.com/pdf/Kalvin_irasertelmezes/pdf – *Bihary Mihály:* *A magyar Kálvin-fordítások története* (Bp.1996) – *Hodossi-anyakönyv*



Telek Balázs (Balassagyarmat, 1974. máj. 9.– Balassagyarmat, 2015. szept. 23.)

Képző- és fotóművész.

A képzőművészet iránti érdeklődése már gyermekkorában jelentkezett: a BBG tanulójaként számos képzőművészeti pályázaton és rajzversenyen elismerést szerzett. Az egri Eszterházy Károly főiskolán földrajz-rajz, majd vizuális kommunikáció szakon tanult. Tanárától, Lugosi Lugo László fotóművéstől ismerte meg a camera obscura és a lyukkamerás fotográfia lehetőségeit.

Főiskolás társaival megalakították a TEKODEMA Fotográfiai

Csoportot, melynek tagjait felvették a Fiatalok Fotóművészeti Stúdiójába. 2002-től tanít a Szellemkép Szabadiskolában, 2003-tól a Magyar Fotóművészek Szövetségének tagja. Számos csoportos kiállításon szerepelt, alkotásai több díjat nyertek.

K.: *Nagykőrös* (1991); *Salgótarján* (1992, 1994); *Budapest* (1994, 1997, 1998); *Eger* (1995, 1996); *Duisburg* (1997); *Balassagyarmat* (1998); *Szécsény* (2002); *Kaarst, Mega Gallery* (2002); *Kecskemét* (2002); *Balassagyarmat Művelődési Központ* (2007).

D.: *Horváth Endre-díj* (1995)

Röpke Ívek 2004, 2009–*Bacsúr-saját közlés*

Thuránszky Kristóf (Nagylibercse, 1821. febr.26. – ?)

Ügyvéd.

1849 januárjában, amikor a császáriak elérték Balassagyarmatot, Horváth Elek alispán a Frideczky Lajos által a nemzetőröknek rendelt bakancsokat és a megyei hatóság által kezelt puskaport szekéren Losoncra akarta szállíttatni, azonban Huguag előtt Thuránszky Kristóf árulása folytán egy szakasz osztrák dzsidás lefoglalta, és a saját céljaira használ-

ta fel. 1849. ápr. 13-án Balassagyarmaton, a római katolikus paplakban T-t elfogták a helybeli „gerillák”, ideiglenesen a megyei börtönbe zárták, s mint hazaárulót a fiatalság halálra ítélte. Kivégzésre nem került sor, Egerbe vitték. Fogságában verseket faragott: a papír egyik oldalára Kossuthot dicsőítő, Ferenc Józsefet gyalázó, a másik oldalára Ferenc Józsefet dicsőítő, Kossuthot gyalázó irományokat, így mint örültet az irgalmasok kórházába adták, ahol hidegvizes gyógymóddal kezelték. Végül az ellenség szabadította ki onnét. Mikszáth is megemlíti egy novellájában. (Christophorus Gabriel Turánszky *Nagylibercse, 1821. febr. 26. (Kékkői r. kat. anyakönyv.))

Varga-Völgyi István Antal: Balassagyarmat mezővárosban az 1848–1849. évben történeteknek–Nógrád Megyei Levéltár történeti blogja (internet)–HK

Thuránszky Mária Otilia (Kékkő, 1831. dec. 8. – ?)

Polgári iskolai tanár 1887-től 1896-ig.

Az iskola első osztályfőnökeinek egyike, magyar irodalmat, földrajzot, történelmet, szépirodát és háztartási ismereteket tanított.

Apja: P.D. (perillustris dominis) Turánszky András, anyja P.D. Julianna Zental.

Polg. Isk. Ért. 1928/29.–KissÁ–HK

Tihanyi Ferenc (ebeczki) (Bátorfalu, 1792. okt. 8.– Ebeck, 1859. szept. 16.)

Nógrád megye alispánja 1828-tól 1836-ig, az új vármegyeháza építtetője.

1818-ban került Bihar megyéből Nógrádba, ahol azonnal a kékkői járás főszolgabírája lett. 1828-ban másodalispánná választották, 1832–36 között első alispán lett. Az ő idejében és hathatós segítségével épült fel 1835-ben a vármegyeháza. Jól gazdálkodó, takarékos ember hírében állt. Liberális, ellenzéki pártállású volt, ám a király iránt lojális. Műveltsége, esze és erélye által tűnt ki. 1836-tól temesi főispán lett, 1848-ban vonult nyugalomba. Balassagyarmaton 1911. óta utca viseli nevét.



Varga–Praznovszky–Kmetty–HK

Tildy Zoltán (Losonc, 1889. nov. 18. – Budapest, 1961. aug. 3.)

Református lelkész, politikus, miniszterelnök, köztársasági elnök.

Szülei Balassagyarmaton éltek, Losoncon voltak éppen látogatóban, amikor T. megszületett. Gyermekkorának néhány évét Balassagyarmaton töltötte, édesanyja itt van eltemetve. Az 1935-ös képviselőválasztás alkalmából ellenfelei azzal támadták, hogy nem magyar állampolgár, mivel Losoncon született, és elmulasztott optálni. A balassagyarmati polgármester nem, de a Nógrád megyei alispán igazolta, hogy 12 napos korától Balassagyarmaton nevelkedett, édesapja Balassagyarmaton volt tisztviselő. 1947. nov. 23-án Tildy Zoltán köztársasági elnökként Balassagyarmaton tett látogatást. Ebből az alkalomból a református templomnak harangot adományozott édesapja, Tildy László emlékére, melyet jelenlétében avattak fel. 1996. máj. 1-jén Tildy Zoltán emlékére emléktáblát lepleztek le a református lelkészlak falán.

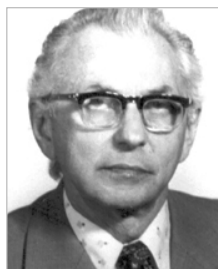


MÉL–BHH 1990 (Reiter László: Balassagyarmat harangjai)–BHH 1984 (Zubovics László)–BHH 2000 (Vigh Károly)–RLhird.–KeBé

Tóbiás István, dr. (Szeged, 1913. júl. 8. – Vác, 1998. aug. 19.)

Belgyógyász, a kórház osztályvezető főorvosa.

A szegedi Piarista Gimnáziumban érettségizett, az orvosi egyetemet is Szegeden végezte, diplomáját 1937. dec. 18-án kapta. Később szakorvosi bizonyítványt szerzett bel- és gümőkóros betegségek gyógyítására. 1938–1939-ben a Ferenc József Egyetem



Belklinikáján díjtalan gyakornok, majd tanársegéd. A balassagyarmati Mária Valéria Közkórházban 1939. jún. 2-től orvos, 1947. szept. 22-től belgyógyász főorvos, 1950-től a belgyógyászati és a fertőzőosztály főorvosa. 1953-ban pár hónapig, majd 1959. szept. 1. és 1961. jan. 1. között az intézmény vezetője. 1958-tól az I. belgyógyászati osztály vezetője volt 1967-ig, amikor családjával Vácra költözött. 1967-től 1970-ig a váci Rendelőintézet intézményvezető főorvosaként dolgozott, majd az átadásra került váci Jávorszky Ödön

Kórház II. Belgyógyászati osztályának lett osztályvezető főorvosa 1970. ápr. 15-től 1981-es nyugállományba vonulásáig.

Kórház

Tokay Ilona (Balassagyarmat, 1907. júl. 26. – Budapest, 1988. jan. 23.)

Festőművész.

1925–29 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult, mestere Rudnay Gyula volt. 1930–1933-ban a római Accademia di Belle Arti ösztöndíjasa. Olaszországi tartózkodását követően néhány évig Franciaországban, majd több mint 20 éven át Alma-Atában élt kazah származású férjével. Az 50-es évek végétől újra Magyarországon dolgozott, többször megfordult a kecskeméti művésztelepen.



K.: *Közművelődési Kör Árpád utcai díszterme* (1932); *Paál Terem* (1979).

Csoportos K.: *1961 Boldog gyermekévek* (1961); *Dolgozó emberek között, Ernst Múzeum* (1974); *Angyalföldi képző- és iparművészek kiállítása, Műcsarnok, Budapest*; (1976); *Művésztelepi tárlat, Kecskemét* (é.n.).

www.artportal.hu–Esze

Toldy Ferenc (Szécsény, 1871. máj. 24. – Balassagyarmat, 1946. jan. 06.)

MÁV főkalauz.

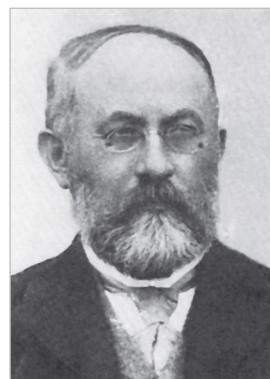
1909-től 1920-ig Balassagyarmaton teljesített szolgálatot. A cseh megszállás idején a város felszabadításában, Jenő fiával együtt vezető szerepet vitt. A város éremmel tüntette ki őket. A csehkiverés terve Toldy házában fogalmazódott meg, ahol tizenhatan jelentkeztek elsőként a felszabadító harcra 1919.jan. 29-én (felesége: Balázs Anna; apa: T. János, anya: Holik Zsuzsanna)

Anyakönyv–Bgy.tört.–Ladányi

Tomeskó Nándor (Korompa [ma Szlovákia], 1850. szept. 15. – Balassagyarmat, 1935. aug. 13.)

A balassagyarmati polgári iskola alapító igazgatója 1875-től 1915-ig.

Elemi iskoláit szülővárosában, a főgimnáziumot Lőcsén és Rozsnyón végezte, majd 4 félévet hallgatott a budapesti tudományegyetemen. 1871–72-ben egyéves önkéntes a közös hadseregben. 1873-ban Budapesten polgári iskolai tanítói oklevelet szerzett „számtani körből, természettanból és vegytanból dicséretes eredménnyel”. 1872-től 74-ig a budapesti magánkereskedelmiben, az 1874–75. tanévben a soproni felsőbb leányiskolában, 1875-től 1915-ig a balassagyarmati fiú és leány polgári iskolában tanított, ide már mint igazgató került. „1876-ban szervezte az akkori tanító társadalom Balassagyarmaton a sportegyletet, melyből rövidesen tornaegylet és erre még mai napon is fennálló önkéntes tűzoltóegylet alakult... Ugyanitt szervezte 1876-ban a tanonciskolát, nagy nehézségekkel küzdve, míg az általános ipartörvény életbe léptetése ezen iskola kötelező voltát elrendelte. Ennek igazgatója és rajztanítója volt 1902-ig.” Tanítványai körében is igen népszerű lehetett, mert diákjai csak „Tomi papának” becézték. 1930. szept. 14-én Tomeskó Nándor és Debreczeny Márton tiszteletére városi ünnepséget rendeztek, előbbi születésének 80. évfordulóján. A polgári iskola javára Balassagyarmat város egy évi 50 pengőt kamatozó, Tomeskó Nándor nevét viselő jutalomalapítványt létesített. 1910-ben miniszteri dicséretben részesült. Szerkesztette a polgári iskolai értesítőt, 1876-ban részt vett a Nógrádvármegyei Tanító Egylet szervezésében és annak vezetésében, eleinte főjegyzője, majd elnöke, később mint örökös díszelnöke. Az egyleten belül önszervezési osztályt, falusi népkönyvtárakat és egyleti árvaházat szervezett.



Polg. Isk. Ért. 1935/36. (nekrológ)–Esze–KissÁ–NH 1910; 1930. szept. 7.– r. k. Anyakönyv Bgy.

Tompa (Techert) József (Budapest, 1905. nov. 12. – Budapest, 1990. márc. 30.)

Nyelvész, a nyelvtudományok doktora.

1930-tól 1937-ig a balassagyarmati BBG-ben tanított. 1952-től az MTA Nyelvtudományi Intézetében működött tudományos osztályvezetőként. Szakterülete, a leíró nyelvtan mellett kutatta a magyar nyelv karakterére jellemző vonásokat, a nyelv új grammatikai fejlődését. Kiterjedt érdeklődése a nyelvtörténetre, a tudománytörténetre, az irodalmi nyelv stílusára és a helyesírássra. Jelentős volt nyelvművelő munkássága. Tankönyveket írt Győry Jánossal, Alszegehy Zsoltal. Tagja volt a Magyar Nyelv c. folyóirat szerk. bizottságának.

F.m.: *A Bécsi Kódex hangtanához* (Bp., 1929); – *Csokonai nyelvi forrásai* (Bp., 1937); – *Kis magyar nyelvkönyv* (Bp., 1941, németül Leipzig-Bp., 1972, 1985); – *Magyar nyelvismeret* (Bp., 1948); – *A névszói kötőhangzó szófaj megkülönböztető szerepe* (Bp., 1957); – *A mai magyar nyelv rendszere I-II.* (Bp., 1961-62); – *Művészi archaizálás és a régi magyar nyelv* (Bp., 1972); – *Simonyi Zsigmond* (Bp., 1975); – *Anyanyelvi olvasókönyv. Rendszer és mozgás mai nyelvünkben* (Bp., 1976);



BBG Ért.–MÉL-netlexikon. hu–NH 1930. okt. 16.

Tormay Cécile (Budapest, 1876. okt. 8. – Mátraháza, 1937. ápr. 2.)

Író, műfordító, közéleti szereplő.

Középnemesi családba született, iskolai tanulmányait magántanulóként végezte. Német, olasz, francia, angol és latin nyelven eredetiben tanulmányozta a világirodalmat.



Első sikeres regénye, az *Ember a kövek közt* 1911-ben jelent meg. Olaszországi utazásai során ismerkedett meg Gabriele d'Annunzio-val, aki több művét olaszra fordította, de munkásságát Anatole France is méltatta. Az I. világháború végi magyar összeomlást, majd a Tanácsköztársaság uralomra jutását tragikusan szemléli. 1918 novemberében megalapítja a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét (MANSZ). A kommün alatt – politikai aktivitása miatt – körözést adnak ki ellene, bujdosni kényszerül. Bercelen, a Kállay-kastélyba, majd Balassagyarmaton, Huszár Aladár családi házába fogadják be. 1919. ápr. 17 és aug. 8. között tartózkodott Balassagyarmaton. Ezekről a hónapokról, ill. a kommün és az 1918-at követő időről szól a nagysikerű, 1920-ban megjelent *Bujdosó könyv* c. regénye, amelyet több nyelvre is lefordítottak. A Horthy-korszakban folytatja a MANSZ-ban megkezdett politikai aktivitását. 1923-tól haláláig szerkesztette a Napkelet című folyóiratot. 1930-ban kulturális tevékenysége elismeréseként a *Corvin-koszorú* tulajdonosa lett, 1935-ben a *Népszövetség* Szellemi Együttműködés Nemzetközi Bizottságába választották. 1937-ben irodalmi Nobel-díjra jelölték, de a döntés meghozatala előtt elhalálozott. 1940-ben, bujdosása egyik helyszínén, Balassagyarmaton, a Széchenyi utca és az Andrássy út sarkán lévő ház falán emléktáblát helyeztek el. Később lekerült a falról, a ház udvarában találtak rá 40 év múltán. 1995. febr. 13.-án került vissza régi helyére.

MÉL–Wikipédia–MKL–MAL

Tóth István (Balassagyarmat, 1916. jan. 1. – Balassagyarmat, 1988. okt. 10.)



Mezőgazdasági szaktanár, iskolaigazgató. Iskoláit a Balassagyarmaton, majd a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőben végezte, 1936-ban kántortanítói végzettséget kapott. 1937-ben Kecskeméten a Gazdasági Szaktanárképzőben tanári, 1953-ban a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen agrármérnöki diplomát szerzett. Tanári szolgálatát kántortanítóként kezdte Domonyban 1936-ban, szaktanárként Sarkadon és Hajdúböszörményben folytatta 1939-ig. 1939 –1945 között katonáskodott az orosz fronton. Tanári pályafutását a háború után Hajdúböszörményben folytatta, 1947-től a balassagyarmati Gazdaképző Iskola igazgatója volt. 1949–1951 között a Debreceni Mezőgazdasági Technikum igazgatója volt, majd nyugdíjba vonulásáig a Balassagyarmati Mezőgazdasági Technikum, szakmunkásképző, és az 1952-ben induló Szügyi Tangazdaság igazgatója lett. **D.:** *Munka Érdemrend Ezüst Fokozata* (1964); *Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója* (é.n.); *Oktatás Kiváló Dolgozója* (1974); *Pedagógus Szolgálati Emlékérem* (1975).

Havajné Tóth Éva



Tóth Lajos (Balassagyarmat, 1935. ápr. 2.– Balassagyarmat, 1996. febr. 15.)

Biológia-földrajz szakos tanár, óvónőképző igazgató. 1950-es évek első felében a középfokú Budai Tanítóképzőben végzett, ezután szerzett biológia-földrajz szakos főiskolai diplomát, majd az ELTE-n elvégezte a pedagógia szakot. Az óvónőképzés volt igazán szívügye, melyet egyrészt saját tanítóképzős múltja táplált, másrészt az a felelősségérzet, hogy Nógrád megye

és Balassagyarmat életében eddig kétszer adatott meg, hogy pedagógusképző intézménye legyen: 1951-59 között tanítóképző, 1972-87 között óvónőképző működött ugyanabban az épületben. Az iskola 15 éves működése alatt közel 400 ifjú óvónő került ki. A két intézmény megszűnése után a Nevelési Tanácsadó igazgatójaként működött.

BHH (Kovács Ferencné szerk. laudáció)

Tóth László (Balassagyarmat, 1910. aug. 29.– Bgy?, 1989.)

Tábori főlelkész.

Csanádi egyházmegyében szentelték pappá 1935-ben. Az V. hadtest r. k. lelkésze volt Kecskeméten. Katonai szolgálatát 1940-ben kezdte el, 1942-ig teljesítette.

Borovi

Török András (? 1668. – Podrecsány, 1723. aug. 19.)

1702–1706 között Nógrád vm. alispánja volt.

Gömör–Nógrád vm.-i birtokos nemes. A Rákóczi-szabadságharc alatt a fejedelem udvari hadnagya, a jászok és kunok vicekapitánya, 1714. aug. 14-től 1716. aug. 20-ig ismét Nógrád vm. alispánja. 1723-ban a megye követe az országgyűlésben.

MÉL

Török Kornélia (Balassagyarmat, 1870. aug. 26. – ?)

Színésznő.

1894. március havában lépett színpadra Beke Gyula színigazgatónál.

MSZML

Trautwein Ottó János (Ipolyság, 1892. aug. 27. – Balassagyarmat, 1961. okt. 12.)

Muzeológus, nyugalmazott alezredes.

Már gyermekkorában nagy hajlandóságot mutatott a rajzolás és festés iránt. Bár gyenge testalkatú volt, mégis a katonai pályára került, 1910-ben avatták fel, 1911-ben zászlósként Balassagyarmatra helyezték, itt érte az I. világháború. Ezt követően mindenáron szeretett volna leszerelni, ami csak a II. vh. idejére sikerült, így is többször kapott SAS behívót. Hányadtatások után hazaért és 1946 szeptemberében a Nagy Iván Múzeumban sikerült díjazás nélküli munkát vállalnia. 1948-tól megbízták a múzeum ügyeinek vezetésével. Egész hátralévő életében itt dolgozott, a múzeum volt az élete, gondosan mentette a kallódó muzeális értékű tárgyakat, az égetésre szánt irattári anyagot stb. Gondozatlan sírja a balassagyarmati temetőben van.



Kovalcsik: Arcok/2–Esze

Trikál József (Balassagyarmat, 1873. dec. 15. – Budapest, 1950. febr. 11.)

Pápai prelátus, filozófus, egyetemi tanár, teológiai író.

Teológiát Bécsben, bölcsészetet Budapesten, Lipcsében és Párizsban tanult. 1914-ben a budapesti egyetem hittudományi karán a bölcsészet tanára lett. 1925-ben pápai



prelátus, 1932–33-ban az egyetem rektora. 1934-ben Balassagyarmaton az ő alapítványa segítségével jött létre a Szalézi Intézet, majd a templom és a rendház. Városához mély érzellemmel vonzódott, a nagyobb ünnepek alkalmával csaknem minden évben küldött tekintélyes pénzadományokat. 1934-ben II. osztályú magyar érdemkeresztet kapott, 1936-ban a Szalézi Intézet megfestette portréját. 1944-ben XII. Pius pápa az Apostoli Protonotárius címet adományozta neki. 1940-től 1959-ig utca viselte nevét a városban, (később Mező Imre utca lett), de 1991-től visszanyerte régi nevét. Balassagyarmat díszpolgára.

F.m.: *Isten a történelemben* (Esztergom, 1900); – *Légy gyengéd lélek. Művelt keresztény nőknek 39 elmélkedés* (Bp., 1902); – *Szentbeszéd Szent Adalbert ünnepére* (Esztergom, 1903); – *Duns Scotus voluntarizmusa és a modern realizmus* (Bp., 1907); – *William James bölcselete* (Bp., 1912); – *Bevezetés a középkor keresztény bölcseletébe* (Bp., 1913); – *A lélek teremtő tevékenysége* (Bp., 1919); – *Természetbölcselet* (Bp., 1924); – *A jelenségből a valóságba* (Bp., 1928); – *Az okkultizmus bölcseleti szempontból* (Bp., 1931); – *Az új ember* (Bp., 1932); *Érdemes-e élni? Madách tanulmány* (Bgy. 1934).

MÉL–Kmetty–NH 1934. aug. 26; dec. 23. 1936. szept. 27; 1942. nov.; 1944. márc. 11. Kovalcsik/2



Turchányi Sándor (Balassagyarmat, 1935. febr. 26. – Toronto, 2001. nov. 20.)

Evangélikus lelkész.

Iskoláit Balassagyarmaton végezte, a BBG-ben érettségizett 1953-ban. Újságíró szeretett volna lenni, könyvtárosként került állásba, majd pedig nyomdásztként dolgozott. Lelkészi szolgálatra idősebb korában kapta az elhívást, 1966-ban kezdte meg teológiai tanulmányait, Ottlyk Ernő püspök 1971-ben szentelte evangélikus lelkésszé. Lelkészi szolgálatot Csepelen, Óbudán,

Kelenföldön és parókusként Monoron végzett. 1980-ban családotól külföldre utazott, Kanadában telepedett le. A torontói Magyar Egyesült Egyház hívta meg lelkészének, ahol 13 évig szolgált, hűséggel az evangéliumhoz és a magyarsághoz. Szépírói tevékenységének darabjai főleg a torontói Magyar Élet című hetilapban jelentek meg. Halála után, felesége összegyűjtötte és kiadatta írásait.

F.m.: *Ha egyszer meghal a vörösbecy* (Toronto, 2002.)

Váry Elemérné (testvére) közlése



Túrmezei Erzsébet (Tamási, 1912. febr. 12. – Budapest, 2000. máj. 22.)

Evangélikus diakonissza, költő, a FÉBÉ Diakonissza Egyesület főnöknője.

1930-ban érettségizett Sopronban, Budapesten szerzett magyarnémet szakos tanári oklevelet. Már egyetemi éveiben elhivatottságot érzett egyházi szolgálatra, ezért diakonissza lett, majd az egyház által működtetett leány-népfőiskolai nevelő. Az evangélikus egyházi könyvkiadásban, naptárak szerkesztésében, gyermekújságok és egyéb egyházi irodalmi kiadványok

szerkesztésében mind tevékenyebben vett részt. Miután 1951-ben az egyházi rendeket feloszlatták, megszüntették az egyházi iskolákat, Balassagyarmatra került, ahol az evangélikus szeretetház munkájában vállalt szerepet. Mint az evangélikus egyházban szolgálatot végző költő és műfordító 25 éves balassagyarmati működése alatt jelentősen hozzájárult a város szellemi életének emeléséhez. Szolgálatát egybeesett Szabó József püspök városunkban történő működésével. Kettőjük magas színvonalú egyházi, hitéleti szolgálata mellett Szabó József Madách-kutatásai és T. külföldön is elismert költői és műfordítói tevékenysége a balassagyarmati evangélikus lelkészséget nemzetközileg is elismert szellemi központtá tették. 1990-ben lett Balassagyarmat díszpolgára. „Erkölcsei magatartásával, költői, műfordítói munkásságával, szociális érzékenységevel... jelentősen hozzájárult Balassagyarmat erkölcsi, szellemi arculatának formálásához” – olvasható a díszpolgári cím adományozásáról szóló oklevélen. Tagja lett az új evangélikus énekeskönyvet szerkesztő bizottságnak, amelyben több mint száz ének szövegét ő írta. 1975-ben nyugdíjba ment és elköltözött a városból, növendékénél élt Csömörön, majd az Egyház Karácsony Sándor utcai Szeretetházának lakója lett.

F.m.: *Őszből tavaszba* (1938, 1943); – *Ének földrengéskor* (1941); – *Reméljetelem!* (1945); *Így lesz az áldás* (1968, 1970); – *Emberré lettél, hogy ember legyek* (1979, 1991); – *Most élni küldetés* (1984); – *Ádventtől – adventig* (második kiadás 1987); – *Csodát virágozik a jelen* (1992, Farkas András borítótervével); *Jó reggelt, kegyelem válogatott versek finn nyelven* (Anna-Maija Raittila költőnő fordításában)

BHH 2000.(Kovalcsik A)– www.lutheran.hu– www.sylviaaraefael.blogspot.hu

U

Udvardi(y) (1848-ig Imhoffer) **Péter** (Tapsony, 1827. márc. 4.– Balassagyarmat, 1903. febr. 21).

Honvéd őrnagy.

Katonaiskolát Belovároton végzett, a Pesti egyetemen mérnöki diplomát szerzett. 1848-ban hadnagy, főhadnagy. Decemberben a felső-tiszai hadtest kötelékében harcolt, 1849 márciusában századossá, a világosi fegyverletétel előtt őrnaggyá léptették elő. 1867-ben Nógrád megye főmérnöke, 1875-ben nyugdíjazták. 1867–90 között a Nógrád megyei Honvédegyelet tagja volt.

Bona



Urbán Árpád (Ipolyvece, 1942. jan. 26. – Balassagyarmat, 2005. nov. 26.)

Országgyűlési képviselő, tanár, iskolaigazgató.

Általános iskoláit szülőfalujában járta, a BBG-ben érettségizet 1960-ban. Pedagógusi munkája mellett végezte el az Egri Tanárképző biológia-testnevelés szakát (1967), majd a BME közoktatás-vezetői kiegészítő diplomáját 1995-ben. A Dózsa György úti Általános Iskola igazgatója volt 1990–1994 között, ezt követően az örhalmi ált. iskola vezetője (1998–2002). 1990 óta volt tagja az MSZP városi szervezetének és az országos választmánynak.

1994–98-ig, illetve 2002-től haláláig országgyűlési képviselőként kiharcolta a város számára az elkerülő út Ipoly-parti területeit a szlovák féllel való megegyezés alapján, visszaszerezte a volt vármegyeházát Balassagyarmatnak, közreműködött az ipari park létrehozásában, tevékenykedett az egyházi ingatlanok sorsának rendezésében, számos sikeres pályázatot nyert meg a település számára, s kiharcolta a *Civitas Fortissima* címet kedves városának. 1998-tól 2002-ig tagja volt a városi képviselő-testületnek, részt vett az Egészségügyi, Ifjúsági és Sport Bizottság munkájában. Hosszú időn keresztül fontos szerepet töltött be a város és Nógrád megye sportéletében, labdarúgó játékvezetőként. Munkáját a járási bajnokságok mellett a megyei, az országos bajnokságokon túl, a FIFA-keret tagjai is megismerhették. Halálát vadászbaleset okozta.

D.: *Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója* (1975); *Haza szolgálatáért érdemérem* (1980); *Gyermekekért érdemérem* (1985); *Balassagyarmat díszpolgára* (posztumusz) (2005); *Nógrád megye* (posztumusz) *Bérczy Károly-díja*.

Nekrológ BHH 2005–SZlaud. – <http://www.parlament.hu/kepviselo/elet/u390.htm>

V

Vác Béla (Alsópetény, 1912. febr. 10. – Balassagyarmat, 1991. okt. 20.)

Fotós, lokálpatrióta.

A Honismereti Kör alapító tagja, a város „jelensége”, több ezer fénykép készítője.

„Hallatlan nyitottság, a minden iránt érdeklődés, az állandó tetterekészség, segítőkészség és kedves humor... adták egyéniségének varázsát.... Fotóiban az idős ember tartása, méltósága, a néprajz értékei, a népi építészet formáiban megjelenő emberi szépségre törekvés, a környezet és a táj varázsa” jelent meg.



BHH 1991(Kovalcsik A)

Vajda Vilmos (Kiskunhalas, 1858. jún. 10. – Balassagyarmat, 1924. dec. 19.)

Tanító, később magánhivatalnok.

Elemi iskoláit szülővárosában, középiskoláit Kecskeméten, felsőfokú tanulmányait Budapesten végezte, 1876-ban nyert oklevelet. Munkáját Érsekújváron kezdte, ahol néhány évig mint tanító működött, majd a biztosítási pályán helyezkedett el. Az Adria Biztosító Társaság balassagyarmati főtitkára és a Nógrádvármegyei Tanító Egylet választmányának tagja (1897) lett. Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesület (OMKE) nógrád-honti kerülete alapító tagja (1904). Cikkeket írt a Felvidéki Nemzetőrbe, az Érsekújvár és Vidéke főmunkatársa volt, dolgozott a Nyitra vármegyei Közlönybe. 1876-tól 81-ig a Népművelők Lapja, a Néptanoda, a Néptanítók lapja közölte cikkeit, majd a Biztosítási és Közgazdasági Lap. (Jelentősebb cikkei: NLHH 1895. 25; 1896. 31. 32; 1897. 24-25; 1902. 49; 1905. 46; 1906. 8; NH: 1908. 4, 1908. 6.)

Felesége Scheiber Júlia, a balassagyarmati polgári leányiskola számtan, mértan, természetrajz, vegytan szakos tanítónője volt 1 éven át.

F.m.: *A tanácsos leánya* (reg.) (Bp., 1892).

Esze–NLHH és az NH megfelelő számai–NH 1920. ápr. 18.–NH 1924. dec. 21

Váli (Schehák) Rezső (Budapest, 1873. máj. 23. – Balassagyarmat, 1960. márc. 31.)

A balassagyarmati gimnázium földrajz- és természetrajz tanára 1903-tól 1935-ig.

A budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemen szerzett tanári diplomát. Tanári munkáját 1896-ban a nagybittsei (Trencsény vm.) polgári iskolában kezdte, 1900-ban az ungvári alreáliskolához helyezték, 1903 szeptemberében került utolsó munkahelyére, a balassagyarmati gimnáziumba, ahol 1935-ig tanított.

Nagy gondnal fejlesztette az intézet növény- és rovargyűjteményét, emlékligetet létesített a Nagyliget közelében, nagyobbította a kitömött állatok gyűjteményét, a mag- és kőzetgyűjteményt, megőrizte a balassagyarmati mélyfúrás anyagát. Szaktárgyai mellett magyart, németet, latint és rajzot is tanított. A Nógrádi Hírlap belső munkatársa, gondnoka a Hősök temetőjének, titkára a Területvédő Ligának. A Nógrádvármegyei Múzeum Társulat titkára s őre volt. 1919-től 1923-ig tagja a Madách Társaságnak. A

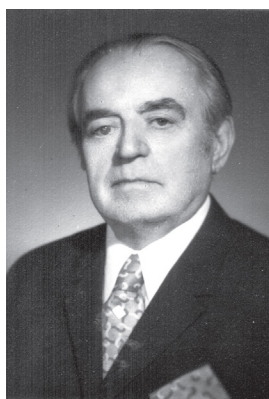


kir. törvényszék hiteles írásszakértője 1913-tól. Tizenöt éven át volt az iparostanonc iskola igazgatója 1921-ig. 1933-tól a Meteorológiai Intézet tudósítója. Nyolc gyermekét becsületben felnevelte feleségével, felsőőri Demény Rózsával. Balassagyarmaton van eltemetve.

Jelentősebb cikkei: *Tanulmányi kirándulás.* (Főgimn. Ért. 1913/14); – *Jaskovics Ferenc nekrológja.* (Főgimn. Ért. 1913/14); – *Erzsébet királyné.* (NLHH 1903); – *Szer-ves anyagok.* (NLHH 1904); – *A tenger.* (NLHH 1904); – *Izgató és kábító szerek.* (NLHH 1905); – *Városunk fejlődése.* (NH 1908); – *Tanonciskola.* (NH 1908); – *Hetényi Vilmos városi főjegyző élete.* (NH 1909); – *A hasznos rovarokról.* (NH 1911); – *A balassagyarmati tanonciskola.* (NH 1911); – *Az építőipari törvénytervezet.* (NH 1913); – *A balassagyarmati iparos és kereskedő tanoncz iskola 1912-13-ban.* (NH 1913); – *Wiesinger Károly működése.* (NH 1913). – *Pintér Sándor emlékezete.* (NH 1916); – *Iskolánk újjáalakítása.* (NH 1920).

F.m.: *A balassagyarmati tanoncziskola története 1878/9 – 1908/9.* (Bgy., 1908).

Blázsik Károly BBG Ért. 1934/35.–NLHH és NH megfelelő számai.



Vanik Vince, dr. (Bakonybél, 1900. jan. 11. – Budapest, 1992. okt. 21.)

Bőrgyógyász, a városi kórház osztályvezető főorvosa.

Középiskoláit a pápai bencés rendi főgimnáziumban végezte. Érettségi után katonai szolgálatra vonult be, majd a Budapesti Tudományegyetem Orvostudományi Karán tanult és itt szerzett diplomát 1925-ben. Egyéves tanulmányúton járt külföldön, ahol bőrgyógyászati klinikán folytatott tanulmányokat. Hazatérve a debreceni bőr- és nemibeteg klinikára került, majd 1937-ben a balassagyarmati Mária Valéria Közkórházba, ahol a bőrgyógyászati osztály főorvosa lett, emellett az Országos Tisztviselői

Betegsegélelyezési alap balassagyarmati kerületi szakorvosa is volt. Több tudományos közleménye jelent meg orvosi szaklapokban. A Balassagyarmatért Emlékérem (akkor Pro Urbe plakett) tulajdonosa (1972).

Kórház-HTA

Vannay Béla Tibor, dr. (ilki) (Balassagyarmat, 1894. márc. 23. – Budapest, 1967. szept. 15.) (A városházi nyilvántartásában szül.: márc. 29.)

Balassagyarmat polgármestere.

Atyja nemes Vannay Ignác ügyvéd, anyja nemes Ráth Anna, felesége Bucsek Adél. Középiskoláit Balassagyarmaton és Szarvason végezte, jogi tanulmányait Kassán, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte, államtudományi diplomáját itt kapta. Ezután gyakornokként Nógrád vármegyéhez került. 1914–1920 között katonai szolgálatot teljesített az orosz és olasz fronton, kétszer sebesült, hadnagyként szerelt le. Orosz hadifogoly volt, innen visszatérve Nógrád vármegyében közigazgatási gyakornoknak nevezték ki. 1921-től 27-ig a Futura Nógrád vármegyei Áruforgalmi RT. ügyvezető igazgatója volt. 1927-től Balassagyarmat város főjegyzője, 1939-től 1946-ig polgármestere volt (két rövid megszakítással).

MÉI–Földi–KMKA–MTKC–NH 1939. ápr. 23.–Anyakönyv;– Bgy. város honlapja

Vannay Ignác (Arad, 1840 – Balassagyarmat, 1917. jan. 9.)

Balassagyarmati ügyvéd, bankigazgató, királyi tanácsos.

Aradról került Balassagyarmatra, 1870-től igazgatósági tag a Takarékpénztárnál, majd 1887-től 1913-ig igazgatója. Érdeme volt a tisztviselőtelep kialakításában, a múzeumi épület alapításában, az Aszód–Balassagyarmat vasútvonal kiépítésének ügyét is támogatta. 1895. máj.1-jén Horváth Danó szerkesztőtől a Balassagyarmati Könyvnyomda Rt. igazgatóságának megbízásából átvette a NLHH szerkesztését, 1896-ban a lemondott elnök, Scitovszky János helyett ő számolt be a Kaszinó 1895. évi tevékenységéről. A Múzeumtársulat elnökének választották meg 1901-ben. 1902-ben egy tiztagú betéti társasággal megvásárolta a csődbe jutott Balassagyarmati Könyvnyomda Rt-t, így megmentette a nyomdát és a NLHH-t. 1904 őszén, a Nógrádvármegyei Múzeum Társulat közgyűlésén szervezeti megújulásról, a Könyvtárak és Múzeumok Országos Főfelügyelőségéhez való csatlakozásról, a gyűjtemények gondozásáról számolt be. A politikai szereplésben is tevékeny volt. Igazgatósága alatt a Takarékpénztár országosan jegyzett intézmény lett. Több megyebeli Takarékpénztárnak volt elnöke, 1895-ben királyi tanácsosi címet kapott, számos pénzügyi tisztséget töltött be. 1900-ban a Balassagyarmati Takarékpénztár megfestette arcképét. (A képet készítő művész nevét a korabeli sajtó eltérően közli: egyik szerint Vastagh György, a másik szerint Benczúr Gyula volt).

Hausel/I–Praznovszky

Varju János (Balassagyarmat, 1861. febr. 10. – Kolozsvár, 1915. febr. 26.)

Piarista tanár, gyorsíró.

A gimnáziumi osztályokat Kecskeméten végezte, Vácott 1877-ben belépett a rendbe. Teológiai tanulmányait Nyitrán végezte, 1884-ben (Szinnyei szerint 1881-ben) szentelték pappá. Egyetemi tanulmányokat Kolozsvárott folytatott, a klasszikus nyelvekből szerzett tanári oklevelet 1886-ban. Nagykárolyban, Kecskeméten, Szegeden, Vácott, Debrecenben és a kolozsvári főiskolán tanított. Publikációiban főleg művelődéstörténeti kérdésekkel foglalkozott. Kolozsvárott megalapította az Erdélyrészi Gyorsírók Társaságát 1914-ben, s szerkesztette a Kolozsvári Gyorsíró c. szaklapot.

F.m.: *A magyar szellemi művelődés története* (Debrecen, 1907); – *Debrecen város közigazgatása és törvénykező módjai a XVI. században* (Debrecen, 1909).

MÉL–Szinnyei

Vásárhelyi Miklós, dr. (Ternova, 1890. jan. 20. – Budapest, 1967. febr. 3.)

Városi jogügyi tanácsnok, polgármester-helyettes.

Gimnáziumi tanulmányait a temesvári piaristáknál és Zilahon, a Wesselényi Kollégiumban végezte. Jogi és államtudományi doktor Budapesten lett 1911-ben. 1919-ig Erdélyben volt a közigazgatás szolgálatában, de a románok állásából elmozdították, 1921-ben repatriált és Makón főispáni titkár, majd árvaszéki ülnök lett. 1926-ban került Balassagyarmat Képviselőtestületébe. Magas rangú cserkésztsízt, aki megalapította a 7804-es Zichy Nándor öregcserkész csapatot. Az Actio Catholika hitbuzgalmi csoport elnöke, s mint ilyen 50 tagú zárandokcsoportot vezetett. A passiójáték rendezője, 200 szereplővel. A bgy-i Katolikus Legényegylet tb. világi elnöke is volt. A Madách Társaság rendes tagja, székfoglaló beszédét a Kis-



faludy Károly–centenáriumon, 1931-ben mondta el. A Ladányi-féle vármegye történetben a balassagyarmati cserkészetről írt tanulmányt.

Ladányi–Gyászjelentés–Niederman



Vass Lajos (Felsőbánya, 1886. szept. – Balassagyarmat, 1918. dec. 18.)

A balassagyarmati állami elemi iskola igazgató-tanítója. Debrecenben kapott tanítói oklevelet 1907-ben, a kollégiumban helyezkedett el. Később mint felekezeti tanító két évig Felsőbányán tanított, majd állandósították, s áthelyezték Balassagyarmatra, ahol az 1917/18-as tanévtől igazgató-tanítóként működött 1918-ban bekövetkezett korai haláláig. Az akkor dühöngő „spanyol-nátha” vitte el.

Esze–NH 1918. dec. 22.

Vass Miklós, dr. (Balassagyarmat, 1929. jan. 31.– Balassagyarmat, 2013. ápr. 16.)
Mérnök, ny. vállalatigazgató, a város tanácselnöke (1977–1984).



Általános iskoláit és a gimnáziumot Balassagyarmaton végezte. 1961-ben mint technikus került az ÉPSZER-hez, a Balassagyarmati Fémipari Vállalat elődjéhez. Beiratkozott a miskolci Műszaki Egyetemre, de eleinte tanulmányait a téeszek megszervezésében való ténykedése miatt elhalasztotta; 1968-ban szerezte meg diplomáját. 1968-ban a Fémipari Vállalat főmérnöke lett, 1969-től megbízott igazgató, 1971 januárjától kinevezett igazgató. Közgazdasági doktorátusát 1978-ban tette le. Több cikluson keresztül volt tanácsstag, megyei tanácsstag. 1978–1984 között a városi tanács elnöke. Betegsége miatt visszavonult.

D.: Kiváló Határőr; Honvédelmi Érdemrend ezüst és arany fokozatai; A Haza Szolgálatáért Érdemrend arany fokozata; Munka Érdemrend ezüst és arany fokozatai (é.n.); Balassagyarmatért Emlékérem (1974, 1983); Balassagyarmat díszpolgára (2004).

BHH 2005–személyes közlés–www.balassagyarmat.eu

Veres Pál (farádi) (Kutasó, 1815. dec. 14. – Balassagyarmat, 1886. máj. 8.)

Nógrád vm. alispánja, a város országgyűlési képviselője.

Selmecen, Pozsonyban, Eperjesen tanult. 1839-től szolgált a megyét. 1842-ben második aljegyzővé választották, 1846-tól első aljegyző. 1848. júl. 10-én Nógrád vármegye főjegyzője lett Frideczky Lajos helyett. 1849. jan. 31-én Majthényi László királyi biztos másodalispánná nevezte ki. A hetvenes évek elején alispánná választották, 1875–78-ig Balassagyarmat kormánypárti országgyűlési képviselője. Vanyarcon van eltemetve.

„Veres Pál azoknak a régi vicispánoknak a fájából való volt, akiknek emléke még a mai alispánokat is sokáig fogja szépíteni. Egyszerű, igénytelen ember volt, akiben nem találni nagy ambíciókat, de nagy kötelességérzetet. Bölcs volt anélkül, hogy tudákos lett volna, szigorú volt, de mégis szelíd, parancsolni tudott...Tiszta, önzetlen jellem, mint a kristály, s nemesen dobogó szív volt. Megyéjében már évtizedek óta nagy tekintélyt vívott ki magának a megye jeles fiai, Szontagh Pál és Madách Imre

mellett, de mégiscsak háromszor vállalt nagyobb szereplést, mert jobban szerette a zajtalan falusi életet.” (Mikszáth: Múlik a vármegye. 1886.)

Nógrádi képcsarnok–Mikszáth: A Veres Pálné férje–A vanyarci kastély–Veres Pálné.

Versényi György (Salgótarján, 1926. ápr. 23. – Balassagyarmat, 2007. márc. 30.)

A BBG tanára, igazgatója.

Középiskolát Egerben a cisztercieknél végzett. A Pázmány Péter Tudományegyetemen teológusnak készült, harmadévben lépett át a bölcsészetre. Az egyetem elvégzése után, 1950-ben Balassagyarmatra helyezték, ahol 1985-ben bekövetkezett nyugdíjaztatásáig tanított. Egy évet Salgótarjában töltött, mint a Madách Imre Gimnázium igazgatója, a BBG igazgatója volt 1967–1985 között. Az ötvenes évek végén dr. Szabó Károllyal és Hemerka Gyulával megalapítója volt a Madách Imre Irodalmi Színpadnak. 1967-től bő egy évtized alatt az akkor átlagos-közepes színvonalú Balassi gimnáziumból jó hírű iskolát teremtett. „Igazi iskolateremtő pedagógus volt. Szakmai, pedagógiai műhelymunkát szervezett, matematika és nyelvi tagozatos osztályok indítását kezdeményezte, vezetése alatt a BBG UNESCO asszociált iskolaként működött”. Igazgatósága alatt épült fel a gimnázium új szárnya. Nagy műveltségű, több nyelvet ismerő, polihisztor volt.



D.: Balassi Bálint-díj (1975); *Felszabadulás emlékérem, Ligeti Lajos Pedagógiai-díj* (1975, 1985); *Nógrád megye díszpolgára* (1995); *Balassagyarmat díszpolgára* (2002).

BBG Emlékkönyv–Matúz Gábor: V. Gy. Ipoly 1992. febr. 14.–Borenszkiné Imre Éva BHH 2007.

Vértes Andor (Pécs, 1915. jún. 17. – Esztergom, 1992. jan. 31.)

Balassagyarmati plébános (1966–1985).

1939. jún. 18-án szentelték Esztergomban (Budapesten?) a lazarista rend tagjaként. Ezután Szobon és Kolozsvárott szolgált, majd 1943-ban SAS behívóval a 26. eü. oszlop tábori lelkésze lett. 1945 januárjában Budapesten aknasebesülés érte. 1946-tól több helyen szolgált, 1951-ben az esztergomi egyházmegyébe helyezték át (Törökőr, Kőbánya, Márianosztra, Visegrád). 1952-ben tb. kanonok, 1961-től visegrádi címzetes apát, részt vett a II. Vatikáni Zsinat munkájában. 1966-tól volt a város katolikus plébánosa. Gyengülő egészségi állapota miatt 1985-ben Esztergomba költözött, a Főszékesegyházi Káptalan tagjaként tevékenykedett tovább.



Hausel/5

Vértessy Gyula, dr. (Balassagyarmat, 1867. szept. 22. – Budapest, 1925. jún. 10.)

Író, költő, királyi tanfelügyelő, jogász.

Édesapja ügyvéd és megyei főszolgabíró volt Balassagyarmaton. Középiskoláit Besztercebányán és Losoncon végezte 1884-ben. Balassagyarmaton a törvényszéknél lépett hivatalba. A Nógrádi Lapok c. lapban jelentek meg első írásai, majd 1889-ben Debrecenbe ment, ahol nagybátyja lapjánál, a Debreceni Ellenőrnél segédszerkesztő lett, s beiratkozott az ottani ref. jogakadémiára. 1893-ban Budapestre költözött, ahol szintén hírlapírással foglalkozott. 1899-ben a budapesti egyetemen az összes jogtu-

dományok doktorává avatták. Ezután Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter kinevezte a székesfővároshoz segéd-tanfelügyelőnek. 1902-ben Nagyszébenben lett tanfelügyelő, majd Temesvárott kir. tanfelügyelő, később miniszteri tanácsos. Műveiben a századforduló kisembereinek szürke, színtelen életét ábrázolta realista eszközökkel. A Petőfi Társaság tagja volt.

F.m.: *Elbeszélések* (Bp., 1895); – *Az élet bajai* (Debrecen, 1890); – *Falusi történetek* (Bp., 1903); – *Rabszolgák* (Bp., 1909); – *Szürke ég alatt* (Bp., 1907); – *A vér és egyéb történetek* (Bp., 1914); – *A szomorúság tarlóján* (Összegyűjtött versei, Bp., 1909).

MÉL–Lengyel Menyhért: V. Gy. Nyugat, 1909–Tóth Árpád: V. Gy. Nyugat, 1914–Szinnyei–ZoTa



Vilim József (Bussa, 1851. – Balassagyarmat, 1921. aug. 17.)

A balassagyarmati r. k. (nemzeti) fiúiskola igazgatótanítója.

(Atyja, V. János szintén több mint négy évtizedig tanítója volt a megyének). 1873-ban a gyarmati elemi fiúiskolához választották tanítónak, az 1873–74-es tanévtől igazgató lett és volt 41 éven át. Rendbe hozta az iskola irat- és könyvtárát, gyarapította az iskola vagyonát, alapítványt tett a szegény sorsú gyerekek támogatására, faiskolát létesített. Választott tagja volt a városi képviselőtestületnek, alelnöke a temetkezési egyesületnek, tagja az önkéntes tűzoltótestületnek, több mint 30 évig pénztárnoka a vármegyei tanítóegyesületnek.

A magyarosítás terén elért eredményeiért vármegyei elismerésben részesült, tanítói munkásságáért 1910-ben miniszteri dicséretet kapott, valláserkölcsi nevelő tevékenységét a pápa „Croce di Benemerenti” érdemkeresztel ismerte el. Jeszenszky kanonok temette, aki saját kezű, meleg hangú méltatást írt a halotti anyakönyvbe. Sírja Balassagyarmaton található. Anyja: Lehoczky Anna

Völgyi István A: Kettővel ismét kevesebb. NH 1913. aug. 3–NH 1921. aug. 20.

Jeszenszky–Bgy.r. k. plébánia anyakönyve.

Vincze Zoltán (Eger, 1931. jún. 7. – Balassagyarmat, 1989. nov. 1.)

A Határőrség kerületi parancsnoka.

1949-ben vonult be a honvédséghez sorkatonai szolgálatra. Tiszti iskolára küldték, azt követően a határőrséghez helyezték. 1973-ban kinevezték a balassagyarmati határőrkerület parancsnokának. Hozzáértéssel, szívós munkával sikerült megnyerni a határterületen élő emberek bizalmát, a kerületet nagy felelősséggel irányította. A határközi kapcsolatok javításában kifejtett munkájával tiszteletet, megbecsülést szerzett a szomszédos Csehszlovákia határőrizeti szerveinél is. A határőrszolgálat mellett aktívan vett részt a megye és a város közéletében. Eredményes munkájáért 19 alkalommal tüntették ki. Balassagyarmatért Emlékérem kitüntetést 1978-ban kapott.

Kedves városában, Balassagyarmaton 1989. nov. 14-én, katonai tiszteletadással helyezték örök nyugalomra a Belügyminisztérium halottjaként.

HTA–Anyakönyv

Visnovszky Rezső, dr. (Pöstyén, 1883. febr. 4. – Mohora, 1939. ápr. 18.)

Nógrád vármegye királyi tanfelügyelője, költő, író.

Középiskoláit Nagyszombaton kezdte, majd Besztercebányán folytatta, ahol 1902-ben érettségizett. A budapesti egyetemen 1908-ban a bölcsészettudományok doktorává avatták. 1912-ben Budapestre helyezték a Pest megyei Kir. Tanfelügyelőséghez

beosztottnak. 1914-ben hadba vonult, majd az oktatás munkájának zavartalan vitele miatt leszerelték. 1918 augusztusában került a Nógrád vármegyei Kir. Tanfelügyelőség élére Balassagyarmatra, ebben az állásban maradt haláláig. 1919. jan. 29-én részt vett a csehkiverésben. A halál 1939. ápr. 18-án, munka közben érte. Mindkét fia pedagógus lett. Nemcsak tanügyi munkássága, hanem szépirodalmi aktivitása is jelentős. Művei 20 önálló kötetben jelentek meg, pedagógiai írásait pedig a Tanítóegyesület gyűjtötte össze egy díszalbumba. Színműveit Trianon előtt a pöstyéni parkszínházban mutatták be, Zenélő óra c. színművét 1918-ban a Katolikus Legényegyletben. Számos egyesület munkájában vett részt. Újjászervezte a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézetet, melynek ügyvezető elnöki tisztét töltötte be. Bábáskodott a Nógrád vármegyei Madách Társaság létrehozásánál, melynek szintén ügyvezető elnöke volt. A Nagy Iván Múzeum ügyvezető igazgatója a gyűjtemények rendezésében fejtett ki értékes tevékenységet. Alapítója volt az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga balassagyarmati osztályának. Tagja az országos Gárdonyi Géza Társaságnak, a salgótarjáni Balassa Bálint Társaságnak, a Stefánia Szövetségnek, a Tanügyi Tisztviselők Országos Egyesületének, a Magyar Nemzeti Szövetségnek, a Magyar Népművelők Társaságának. A csehek kiverésének megénekelésére a Madách Társaság pályázatot írt ki, az első és második díjat is ő nyerte el. Az első díjat nyert mű címe: „Balassagyarmat megvétele. História ének 1919-ből.” Költészetéről Rissányi József írt.

F.m.: *Pásztortűz* (Pöstyén, 1903); – *Költemények* (Pöstyén, 1904); – *Az üdv felé* (Bp., 1907 v.8?); – *Széphistóriáink olasz-latin csoportja* (Bp., 1907); – *Meghitt órák* (Bp., 1909); – *A pergamenszínű piktor és egyéb elbeszélések* (Bp. 1912); – *Leander* (színmű, Bp. 1914); – *Versek* (Bp., 1914); – *Ez itt a múlt* (Bp. 1916); – *Két kis színjáték. Esti víziók* (egy kötetben, Bp. 1917); – *A Nógrádmegyei Nemzeti Intézet kulturális programja* (Bgy? é.n.); – *Hol találsz engem?* (Bp. 1922); – *Két húron* (Bp., 1922); – *Madách és a Veress család* (Bgy., 1927); – *Aranyvirág* (é.n.); – *Örök lobogóval észak felé* (Bgy., 1930); *Néhány Tiszta Könny* (Bgy., 1932); – *Harangjáték* (é.n.); – *Körhinta* (Bgy., 1938).



NH 1921. aug. 28.; 1928. jún. 10. NH 1939. ápr. 30. (Farkas István)–Szinnyei–Niedermann (Nekrológ)–Visnovszky Péter leírása)

Vizy András (Balassagyarmat, 1912. okt. 21. – Budapest, 1979. szept. 15.)
Közgazdász, szakíró.

A BBG-ben érettségizett, majd a közgazdasági egyetem külügyi szakára került. Olasz ösztöndíjjal a perugiai egyetemen is tanult. Fiatalkorában verseket írt, később közgazdasági témájú előadásokat tartott a rádióban is. Néhány hónapig Teleki Pál titkára volt. 1935-ben az Országos Szociálpolitikai Intézetben dolgozott, majd 1938-tól a Belügyminisztérium gyakornokaként Zala megye szociális tanácsadója, 1942-ben a Munkásakadémia szervezésével bízták meg. A háború után 15 évig a Ganz Villamosági Műveknél dolgozott betanított munkásként Budapesten, majd nyelvtudása (olasz, német, angol, francia) miatt kiemelték a gyár fordítói irodájába, később a SZOT alkalmazásában mint tolmács több ízben külföldre is eljutott. Édesapja emlékiratait sajtó alá rendezte és utószót is írt hozzá, a kis könyv Bécsben jelent meg. Famoson, a családi sírkertben van eltemetve. Több cikke jelent meg magyar, olasz és svájci folyóiratokban.

F.m.: *Szintézis és kompromisszum szerepe az alkotmány fejlődésében* (Bp., 1935); – *L'idea corporativa nelle stato fascista* (é.n.); – *Zala vármegye szociális feszültsége* (Bp., 1940); – *Munkás és társadalom* (Bp., 1942. Vasváryval közösen); *Munkás-problémák fasiszta megoldása* (Bp., 1942); – *A Szentkorona közjogi jelentősége* (é.n.); – *Az aláaknázott Európa: eredeti okmányok, dokumentumok, leleplezések.* (francia eredetiből ford: Gallus Sándor, Östör András, Vizy András Bp., 1938).

Vizy Zsuzsa és Boldizsár Menyhért közlése-OSZK katalógus

Vizy István, dr. (Balassagyarmat, 1910. aug. 19. – Budapest, 1983. okt. 5.)

Tiszteletbeli kanonok, tábori püspöki tanácsos, káplán.

A BBG-ben érettségizett 1928-ban. Érettségi után Zircre került novíciusnak, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen fejezte be tanulmányait. 1934-ben szentelték pap-pá. Az egri egyházmegyében, mint káplán, később Jászapátin, Nyíregyházán és Egerben, mint hittanár, a budapesti Szt. Imre Kollégiumban tanulmányi felügyelőként működött, 1941-ben tábori lelkész lett. Részt vett a doni visszavonulásban, ahol több ember életét mentette meg. 1945-ben amerikai fogságba került, hazatérve ismét az egri egyházmegyében dolgozott, 1952-ben Karácsondon kapott plébániát, ahol szüleivel élt 1956-ig. 1948-ban doktorált. Igaztalan vádak alapján Nyírbátorba akarták helyezni, ezt az állást azonban nem fogadta el. Az egri egyházmegyéből az esztergomiba kerülve a budapesti Villányi úti plébánián szolgált, mint kisegítő lelkész. Itt élt anyjával, majd annak halála után egyedül, élete végéig. 1981-ben a betegek körül végzett áldásos munkája elismeréséül tb. kanonokká nevezték ki. Famoson van eltemetve a családi sírkertben.

F.m: *A nagy király szíve és a magyar katona* (Kassai Katolikus Tudósító, 1941). – *Totális állam és az egyház* (doktori értekezés, Bp., 1948);

Vizy Zsuzsa visszaemlékezése–Borovi



Vizy Zsigmond (Famos, 1884. jan. 18. – Gyöngyös, 1956. szept. 30.)

Hivatásos katona, az 1919-es csehkiverés katonai vezetője.

1930-ig Balassagyarmaton teljesített szolgálatot, mint hivatásos katona. A Ludovika Akadémia elvégzése után, 1904-ben, honvéd hadnagyként a besztercebányai 16. honvéd gyalogezredbe osztották be. 1910. nov. 1-jén főhadnagy és a 16. honvéd gyalogezred besztercebányai I. zászlóaljától az ezred II. zászlóaljához, Balassagyarmatra vezénylik. Itt katonai szolgálata mellett a főgimnázium VII. és VIII. osztályos tanulóit lövészetre oktatta. Az 1914–1918. évi világháborúban huszonnyolc havi harctéri szolgálat alatt századossá léptették elő, súlyosan megsebesült. Az 1919. jan. 29-i harcot ő szervezte Balassagyarmaton és környékén, ezáltal 16 település szabadult fel a cseh megszállás alól. Az első világháború után újjászervezett honvédségben századosi rangban a balassagyarmati 6. honvéd kerékpáros zászlóalj géppuskás századának volt parancsnoka, majd mint őrnagy a zászlóaljparancsnok helyettese. 1931-ben Budapestre került ezredparancsnok-helyettesnek, 1935-ben nyugdíjazták. Ezredesként fejezte be pályáját. Utolsó éveit Karácsond községben töltötte szegényen, elfeledve. A gyöngyösi kórházban halt meg.

F.m.: *Balassagyarmat 1919. január 29.* (Bécs, 1974). (Sajtó alá rendezte Vizy András)

BHH 1987.(Majdán Béla)

Vízy Zsuzsanna (Balassagyarmat, 1917. nov. 10. – Budapest, 2004. febr. 16.)

Önéletrajzíró, irodalmár.

Elemi és polgári iskoláit Balassagyarmaton végezte, majd Budapesten a Szent Gellért felsőkereskedelmiben érettségizett. 1939-ben férjhez ment dr. Szathmáry Zoltán orvoshoz. Négy évig Kolozsvárott, majd Zala megyében Garaboncon, Galambokon, majd Nagykanizsán éltek. Gyermekkorától foglalkozott irodalommal, verseket és novellákat írt. Cikkei és versei az Evangélikus Életben, a Zalai Hírlapban és saját kiadásában jelentek meg. Famoson nyugszik.

F.m.: *Emlékeim töredékei* (Bgy., 1994); – *Családtörténet (magánkiadás)*; *Nagymama meséi* (unokáinak, magánkiadás); – *A csend mesél*; *Kanizsai emlékeim*; *Régimódi verselgetések*; *Kispolgári utazgatások Európában*. (Utóbbiaknál az évszám ismeretlen)

Önéletrajz, családi emlékezet



Vojtkó István (Balassagyarmat, 1934. júl. 7. – Balassagyarmat, 1991. ápr. 7.)

Amatőr helytörténész, gyűjtő, dekorátor, a Honismereti kör alapító tagja.

Terjedelmes munkásságának túlnyomó része kéziratban maradt. Számos kiállítása, rádiós szereplése volt. A Volán vállalatnál volt dekorátor.

Kéziratai: *A balassagyarmati vasúti csomópont története 1891–1966*; – *A magyar közhasznú autóközlekedés története 1900–1975*. 3 kötet; – *Dokumentumok Balassagyarmat fejlődéséről 1965–1975*. 1-2. kötet; – *Balassagyarmati városképek* (1977); *Balassagyarmat tegnap és ma* (1977–78); – *Ipoly parti igaz mesék. Első rész. 1897–1945*; – *Az Óváros tértől a Felszabadulás útjig* (1979).

D.: *Kiváló dolgozó okl.* (1961); *jelvény* (1965); *Balassagyarmati Emléklap* (1970, Városi Tanács); *Kiváló Dolgozó* (1980, Volán); *Minisztériumi Dicsérő Oklevél* (1982); *Felszabadulási Emlékérem* (1985)

F.m.: *Negyven éve történt Balassagyarmaton 1944–1984*. A Balassagyarmati Honismereti Híradó felszabadulási különszáma.

Iff. Vojtkó István: id. Vojtkó István balassagyarmati amatőr helytörténész munkássága. BHH 1996.



Völgyi (Wágner) István Antal (Bér, 1851. aug. 15. – Balassagyarmat, 1928. szept. 5.)

Elemi iskolai igazgató-tanító, a vármegyei múzeum igazgatója, helytörténész.

(Családi nevét 1901-ben változtatta Völgyire).

Középiskoláit és a tanítóképzőt Esztergomban végezte. 1871–73-ban Szobon a római katolikus elemi iskolában tanított, majd 1873-ban Balassagyarmatra került a római katolikus elemi fiúiskolához mint okleveles tanító. 1874-ben az állami elemi fiúiskolához nevezték ki. 1878-tól tagja a Nógrád Megyei Tanító Egyesületnek, a gyarmati kör elnöke lett, majd a testület főjegyzője, súlyos betegsége idején (1889–1891) tiszteletbeli titkárrá választották. 1891-től a Nógrád Megyei Múzeum Társulat könyvtárnoka és segédőre, a régiségtár őre – sok egyéb elfoglaltsága mellett lelkes régész, numizmatikus és epigráfus is –, majd a múzeum igazgatója. 1901-ben a Tanító Egyesület estjén összeverekedett



egy kartársával, ezért Liptó vármegyébe helyezték át. 1904-ben ér véget a száműzés, Gyarmaton ismét az állami elemi tanítója lett, majd 1910-től annak igazgatója.

A város életében hihetetlen aktivitást fejtett ki. Ipartestületi jegyző, részt vállalt a gazdasági ismétlőiskola létesítésében, rabokat tanított a börtönben, tornát a polgári fiúiskolában és az izraelita elemiben. Felolvasásokat tartott a Katolikus Legényegyletben. Olyan témákkal foglalkozott, mint a kisipar védelme, az amerikai kivándorlás, a magyarosítás, a keresztény erkölcs és a szociáldemokraták eszméinek összeférhetlensége. Színi előadásokat szervezett és maga is írt néhány színdarabot. Tagja volt a közegészségügyi és szépészeti bizottságnak, 1886-ban tanügyi kiállítást szervezett a városban, a századfordulón gyűjtést rendezett az 1648-as gyarmati hősnők emlékének megörökítésére. Az 1873. évi kolerajárvány során bátor és példamutató magatartást tanúsított. 1912-ben, nyugállományba vonulásának alkalmából kapta meg a Ferenc József által alapított arany érdemkeresztet. Nyugdíjasként is tevékeny volt.

A világháború évei hírlapírói munkájának második virágkorát jelentették. A Teleki utca 21. számú házában lakott, Balassagyarmaton van eltemetve. „Írásai minden mai kutatónak, helytörténésznek ‘kötelező olvasmánya’, megkerülhetetlen forrásai, ezeknek a munkáknak Völgyi (Wagner) István Antal az egyik legtöbbet idézett szerzője” (Tóth Tamás)

F.m.: 28 tétel szerepel művei lajstromán, valamint jegyzetek, félben maradt művek, vegyes iratok; hírlapi cikkei (VII kötetben), róla szóló írások (III kötetben).

A balassagyarmati önkéntes tűzoltó egylet története (1876–1886) (Bgy., 1887); – *A balassagyarmati Skarabeusz-asztaltársaság története I.* (Bgy., 1907); – *A balassagyarmati Skarabeusz-asztaltársaság története II.* (Bgy., 1920); – *A balassagyarmati m. kir. áll. elemi fiú és leány, valamint a vele kapcsolatos gazdasági ismétlőiskola értesítője 1903–1913. évekből.* – *Balassagyarmat mezővárosban az 1848–1849. évben történtek beillesztése hazánknak az ugyanazon időről szóló történetébe* (Bgy., 1922); – *Balassagyarmat tanügyi topográfiaja.* (In: Nógrád vármegye népoktatásának története. Szerk.: Pacséry Károly. Bgy., 1900.); – *Balassagyarmat tanügyi viszonyainak ismertetése* (Bgy., 1887); – *Drégelyi emlék* (Szondy jellemrajza) (Bgy., 1894); – *Emlékbeszéd, melyet a magyar állam ezeréves fennállásának megünneplése alkalmából tartott* (Bgy., 1896); – *Emlékeim amelyek rólam szólnak 1892-től I–III kötet.* (kézirat); – *Erzsébet királynénk* (Bgy., 1898); – *Földrajzi olvasókönyv és feladattár a Liptó vármegyei népiskolák III-dik osztálya számára* (Liptószentmiklós, 1904); – *Földrajzi olvasókönyv és feladattár a nógrádvármegyei népiskolák II. oszt. számára* (Losonc, 1891. Peres Sándorral); – *Hírlapi cikkeim és közleményeim 1878–1927 I–VII. kötet.* (kézirat); – *Jelentés a balassagyarmati általános iparegyesület 1885. és 1886. évi működéséről* (Bgy., 1887); – *Korunk őrangyalai* (Bgy., 1879); – *Kosztka Mihály. Élet és jellemrajz* (Bgy., 1894); – *Mészáros Imre (1811–1865) Élet és jellemrajz* (Bgy., 1913); – *Múlton épül fel a jelen* (Bgy., 1901); – *A nevelésről* (Bgy., 1915); – *A nógrádvármegyei tanítóegyesület története.* (In: Nógrád vármegye népoktatásának története. Szerk. Pacséry Károly) (Bgy., 1909); – *A nógrádvármegyei tanítóegyesület története* (Bgy., 1899); – *II. Rákóczy Ferencz életrajza* (kézirat). – *Sipeki Balás Ferenc életrajza* (kézirat); – *Vezérkönyv Nógrád vármegye földrajzának oktatásában* (Peres Sándorral, Losonc, 1891); – *Visegrád (Magoskő) története* (Bgy., 1898).

Völgyi (Wagner) István Antal. NLHH 1913. aug. 17.–Tóth Tamás: W.I.A. BHH 2001.–Tóth Tamás: V.W.I.A. Arcok/2–Bgy.levéltár

W

Wälder Gyula (Szombathely, 1884. febr. 25. – Budapest, 1944. jún. 10.)

Építész, műegyetemi tanár, az MTA levelező tagja.

Tanulmányait Budapesten, valamint Bécsben Friedrich Ohmannál végezte, 1905-ben szerzett oklevelet a Budapesti Műszaki Egyetemen. Olaszországi tanulmányutat tett ezután, majd az első világháború kezdetéig Ausztriában tanulmányozta a barokk stílus emlékeit. Később Egerben számos műemléki helyreállítást vezetett, melyekben a barokk iránti elkötelezettsége szintén megnyilvánul. A Műegyetem ókori építészet tanszékén 1906-tól Nagy Virgil tanársegédje, mellette pedig a Fővárosi Közmunkák Tanácsánál előadó. 1923-tól haláláig az ókori építészeti tanszék kinevezett egyetemi tanára, 1935-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. 1929-ben a kormányzó a II. osztályú magyar érdemkereszttel jutalmazta. Budapesten és hazánk több nagyvárosában találkozhatunk épületeivel. Balassagyarmaton legjelentősebb munkája az 1914-ben elkészült Palóc Múzeum és az 1914-ben átadott Pénzügyi Palota, valamint a ma Városházaként működő volt Magyar Király Szálloda és az új plébánia épületének átépítési terve.



MÉL–wikipedia–Majdán

Wallesz Jenő (Balassagyarmat, 1871. szept. 22. – Budapest, 1943. aug. 23.)

Újságíró, író.

A négy középiskola elvégzése után lakatosnak tanult, egy ideig nevelősködött, azután újságírói pályára lépett. 1894-től az Üstökös szerkesztőségének tagja, 1898–1900-ban a Magyar Génusz, később az új Század segédszerkesztője, majd a Népszava, Pesti Napló, 1910-től Az Újság belső munkatársa, 1927-től 1943-ig főmunkatársa. 1908–15 között A Hét segédszerkesztője.

F.m.: *A mulató Budapest* (Bp., 1898); – *Ború* (Versek) (Bp., 1899); – *Egy hadimilliomosné keservei* (Bp., 1917); – *A párt asszonya* (Bp., 1918); – *Fehér lelkek* (Bp., 1928); – *Az új ember* (Elbeszélések) (Bp., 1943); – *Tenczer Pál emlékiratai* (én.)

MÉL – MZSL

Weisz Náthán (? 1866. – Auschwitz, 1944. jún. 13.)

Izraelita hittanár a főgimnáziumban és a polgári iskolában 1906-tól.

Az 1920-as években több ízben hosszasan betegeskedett (1925–26, 1930–31), de 1943-ig tanított. Tanítványai meghitt hangon írtak személyiségéről.

Polg. Isk. Értesítők–KissÁ

Wells Gabriel (Weiss Gábor) (Balassagyarmat, 1861. jan. 26. – USA, 1946. nov. 6.)

Könyvkereskedő, könyvkiadó, műgyűjtő, író.

1894 szeptemberében emigrált az Egyesült Államokba. Bostonban való megérkezésekor változtatta nevét Gabriel Wells-re. Három éven át dolgozott a Harvard Egyetemen, pszichológia és német nyelv oktatóként.

1925-ben 200 millió koronás (!) alapítványt hozott létre, melynek kamataiból a négy vallás egy-egy balassagyarmati tanulója kaphatott jutalmat évente. A szegények javá-

ra is küldött jelentős összeget csaknem minden évben. A helyi zsidó közösségnek is adott nagyobb összeget a zsinagóga renoválására, ezért a közösség tb. elnökének választották. Egy angol nyelvű könyvet írt a trianoni döntés elleni tiltakozásként (*Intimations*), mely Magyarországon is megjelent, Célzások címmel. Igen értékes, 300 darabból álló műtárgy küldeményt is eljuttatott a Parlament könyvtárának, köztük Kossuth-relikviákat, egy Corvinát és még egy kódexszel gyarapította Nemzeti Múzeumunkat, valamint 1935-ben Hunyadi János Kolozsvárt 1454. december 27-én kelt, korábban ismeretlen levelét ajándékozta a Magyar Országgyűlési Múzeumnak. Versek is írt. 1935. június 8-án a Rutgers Egyetem díszdoktorává avatták, jelentős könyvkiadói, szerzői, valamint emberbaráti tevékenysége miatt. Végakaratóban továbbá a Kongresszusi Könyvtárat, a New York Public Library-t, a Harvard és a Rutgers Egyetemeket, valamint szülővárosát, Balassagyarmatot jelölte meg örököseként.

F.m.: *The Way to Peace*; (A béke útja. Budapest Légrády testvérek, 1929) – *Common Sense and the Crisis*; – *Appeal to Common Sense*; – *Is Capitalism doomed?*; – *Intimations* (1928); *Life Eternal* (New York, 1925).

MEIL–NH 1925. nov. 22–NH 1928 jan. 15; okt. 28. – A balassagyarmati zsidó örökség honlapja (*Balassagyarmat Baráti Köre*)

Wernke Bertalan (Nyitra, 1873. – Balassagyarmat, 1931. júl. 10.)

MÁV főmérnök.



Középiskoláit Nyitrán végezte, majd a József Nádor Műszaki Egyetemen mérnöki, Zágrábban hadmérnöki képesítést szerzett. Vasúti pályáját Nyitrán a MÁV osztálymérnökségnél kezdte mérnökgyakornokként; 1916 augusztusában mint beosztott mérnököt Balassagyarmatra helyezték a MÁV osztálymérnökséghez. Az 1918-as összeomlást követően az elsők között volt, aki Balassagyarmaton felismerte, hogy a város is a megszállt települések közé kerülhet, ezért már 1918 novemberében előkészületeket tett arra az esetre, ha a várost megszállják. Az ő agitációjának is köszönhető, hogy a MÁV-tól igen nagy létszámmal vettek részt az 1919. január környéki harcokban. Nevéhez fűződik a Zrínyi u. 17. szám alatti MÁV osztálymérnökség központi épületének kivitelezése. Több nyelven beszélő, nagy műveltségű ember volt, akit a város vezetése is hamar körébe fogadott. Halála után, 1931-ben, a csehkiverés során vállalt szerepéért a „Magyar Háborús Em-lékérem kardokkal és sisak nélkül” kitüntetést adományozták neki.

Gere József: *A szárnyaskerék katonái*, Budapest 2002–BHH 1992. – *Polg. Isk. Értesítő* 1920/21, 1922/23, 1923/24.

Wickenburg Márk, gr. (Baltavár, 1864. ápr. 13. – Budapest, 1924. aug. 6.)

Balassagyarmat kerület országgyűlési képviselője, az államtudományok doktora. Iskoláit a bécsi Theresianumban végezte, a jogász diplomát Budapesten kapta. Több pénzügyi vezető beosztás után (Postatakarék, MÁV, Hitelbank) politikai pályára lépett. Tisza István bizalmasa, politikájának feltétlen híve, 1910-ben a Munkapárt listáján a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője. Cs. és kir. kamarás, a II. oszt. vaskorona lovagja. Államtitkár, 1912-ben a Külügyminisztérium osztályvezetője. Az 1918-as események után kiábrándultan visszavonult birtokára, Ipolyvarbóra.

1919-ben a csehek elfogták és vizsgálati fogságban tartották, elbocsátása után is figyelték. Ipolyvarbón temették el.

NH 1924. aug. 10.

Wiesinger Károly (Bazin, 1874. febr. 12. – Balassagyarmat? 1944. okt. 31. körül)

Tanár, a BBG igazgatója (1920–1933).

Az elemi Dobsinán, a gimnáziumot Rimaszombatban és Rozsnyón, az egyetemet Budapesten végezte történelem-földrajz szakon. 1896-tól 1904-ig a sümegi reáliskolánál tanít, 1904-től 1913-ig a balassagyarmati gimnázium tanára. 1913-ban az Aranyosmaróton létesített főgimnázium igazgatójának nevezik ki, amit a trianoni döntés miatt ott kellett hagynia, és az 1919/20-as tanévet Sümegen majd Jászberényben töltötte. 1920-ban visszahelyezték Balassagyarmatra igazgatónak; nyugdíjazásáig (1933. aug. 31.) töltötte be ezt a funkciót. A BBG-ben átvette az ének és zeneoktatást, megalakította a zenekört, ifjú daloskört. Tehetségesen zongorázott. Felesége Trillhaas Margit.

A Madách Társaság választmányi, a MOVE balassagyarmati főosztálya elnöki tanácsának tagja, a törvényhatósági szabadoktatási bizottság elnöke. Balassagyarmat rendezett tanácsú város képviselőtestületének (1923–25), a törvényhatósági testnevelési bizottságnak tagja (1923). A Nógrád Vármegyei Múzeumtársulat választmányi tagja (1924), majd a geológiai osztály öre (1925). A vármegyei tűzoltószövetség tiszteletbeli, a megyei iskolán kívüli Népművelési Bizottság rendes, a Revíziós Liga választott tagja.

F.m.: Önálló füzetben is megjelent hírlapi cikkei: *II. Rákóczi Ferenc emlékezete* (1905); – *Bocskay István* (1906); – *A szocializmus és jelenségei hazánkban* (1906); – *A nyomor korszakai hazánkban* (1907); – *A jégbarlangokról általában* (1898); – *Külföldi tanulmányút* (1900, 1902); *A balassagyarmati m. kir. áll. Balassi Bálint reálgimnázium értesítője* (Bgy., 1922–24 és 1925–36); – *Az aranymaróti m. kir. állami főgimnázium értesítője* (1914–18); *Erdélyi fejedelemszönyök és Habsburg-házbeli királynők* (Nógrádi Hírlap folytatásokban 1909).

BBG Értesítő 1933-34.–Esze–NH számai 1909–HK

Wischetzky Antal (Vác?, 1780. körül – Balassagyarmat, 1841.)

Patikárius, a balassagyarmati Szentlélekhez címzett gyógyszerertár tulajdonosa.

Első említése Balassagyarmat Város Tanácsa Protokoll Könyvéből 1809. nov. 18-ról való, amelyben az „evangélikus templomnál épített patikárius házában tűz volt, de sikeresen eloltatott”. A betegek ellátására gyógynövényeket is termesztett, patikája mellett kender- és szőlőtermesztéssel is foglalkozott. Részt vett a városi képviselőtestület munkájában: 1833-ban esküdt, 1834–38 között számvevő, 1837-ben helyettes bíró; 1833-ban az építési bizottság elnökeként ő foglalkozott az új Nemzeti Iskola felépíttetésével, 1837-ben építményi bizottsági tag. Nem lehetett könnyű ember, mert 1833-ban összeütközésbe kerül a város vezetőivel, sikkasztással vádolta őket, mely később nem igazolódott be. A fellelhető dokumentumok alapján megállapítható, hogy egy évig két patikus tevékenykedett a városban, s bár a körtvélyesi születésű Hainrich György előbb érkezett a városba, Wischetzky mégis kérte a közgyűléstől Hainrich eltávolítását ill. patikájának a bezárását.

Bgytört–BHH 1982 Reiter László: Gyógyszerterek, gyógyszerészek Balassagyarmaton–Petrikné





Wolcsánszky János (Hosszúmező, 1881. jún. 26. – Balassagyarmat, 1959. dec. 16.)

Tanár, iskolaigazgató.

1919-től tanított a balassagyarmati polgárban, 1937-től az újra megnyílt fiú polgári, majd 1940-től az egyesített polgári iskola igazgatója. Matematika, természettan szakos tanár. A Nógrád vármegyei Kaszinó választmányi tagja, az Országos Polgári Iskolai tanáregyesület tagja (1926-tól). 1926-ban, nagypénteken eltemette első feleségét, Tőzsér Etelkát (1886–1926). 1930-ban a VKM Salgótarjánba akarja helyezni a betegeskedő tanárt,

kérelmére azonban meghagyják Balassagyarmaton. 1938-ban feleségül vette Mészáros Erzsébet kolléganőjét. Apja: V. József, an: Nyikora Ágnes.

Polg. Isk. Értesítők–Anyakönyv–Kovalcsik/2



Wolcsánszky Jánosné (Mészáros Erzsébet) (Balassagyarmat, 1900. márc. 10. – Balassagyarmat, 1978. jan. 6.)

Polgári iskolai tanárnő.

1918-ban kapta kézbe elemi népiskolai tanítónői oklevelét, 1921-ben pedig felső nép- és polgáriskolai tanári végbizonyítványát magyar nyelv és történettudomány szakcsoport tárgykörben. Ugyanebben az évben jelentkezett a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karára, de – feltehetően anyagi okok miatt – csak négy félévet tudott elvégezni. 1921-ben tanárjelöltként írta meg értékes tanulmányát Komjáthy Jenőről. 1926-tól alkalmaz-

ták a balassagyarmati polgárban. A Rozgonyiné Szentgyörgyi Cicelle sportkör vezetője 1926-tól 1935-ig. A helyi Szt. Erzsébet Nőegylet és az Országos Vöröskereszt Egyesület tagja volt 1927-től. 1928-tól a Mária Dorothea Egyesület, a Nógrád-vármegyei Múzeum Társulat (1934-ig) és a MOVE tenisz szakosztályának tagja. Az 1932–33-as tanévben a megboldogult Erdélyi Matild után átvette az Ifjúsági Vöröskereszt Egyletet. 1938-ban férjhez ment Wolcsánszky János iskolaigazgatóhoz.

Volt diákjaiban mély és maradandó nyomott hagyott szigorú, de következetes, mélyen hazafias érzelmű egyénisége. Az 1919-es csehkiveréskor a golyózáporban is hordta a sebesülteket, bátorságáért kitüntetést kapott. A város elismert személyisége volt.

Polg. Isk. Értesítők–Kovalcsik/2–Anyakönyv–Kiss.Á (volt tanulók emlékei)

Z

Zádori (Draxler) János (Kátlóczi, 1831. nov. 6. – Esztergom, 1887. dec. 30.)

Káplán volt Balassagyarmaton (1854–64).

Léván, Érsekújvárott, Esztergomban és Nagyszombatban tanult, a teológiát a bécsi egyetemen hallgatta. 1854-ben szentelték pappá. Családi nevét 1864-ben változtatta Zádorira. 1864-től haláláig az esztergomi papnevelő intézetben tanított.

F.m.: *Emléksorok Balassa-Gyarmat polgáraihoz. Kék László nyomdája működésének megkezdésekor* (M. Sajtó 1856); – *Egyházi beszéd, melyet Szűz Mária szeplőtelen fogantatása ünnepén mondott* (Bgy., 1856); – *Gyászbeszéd, melyet gróf Széchenyi István üdvéért Balassagyarmaton 1860. Szent-György hava 20. tartott áldozatok alkalmával mondott kádlóczi Draxler János* (Pest, 1860); – *Isten a valódi szeretet! Oltár-egyleti imakönyv* (Pest, 1862); – *Isten a legtisztább szeretet. Imakönyv* (Bgy., 1862); – *Egyházi beszéd, melyet a japáni vértanúk első nyilvános dicsőítése alkalmával Szécsényben a Ferenc-rendiek templomában Szent György hava 19. mondott Zádori János* (Bgy., 1863); – *Egyházi beszéd Szent Felicián tiszteletére* (Bgy., 1863).

Álnevei: Esztergályi, Kádlóczi, Solymos.

Szinnyei–Hausel/5

Zalka Calasantia (Veszkény, 1848. aug. 3. – Balassagyarmat, 1904. márc. 5.)

Zárdafőnöknő volt Balassagyarmaton. A paulai Szent Vince rend tagja volt.

Szülei: Német Zalka Apollónia; Apja: Német Zalka József.

NLHH 1904. 11. – anyakönyv

Zana Lajos (Balassagyarmat, 1886. febr. 15. – Balassagyarmat, 1953. febr. 8.)

Jeles építőipari- és bútorasztalos.

A környék talán legismertebb szakembere, a legtöbb építőmester vele dolgoztatott. Évekig Olaszországban és Németországban tanulta a szakmát. 1912-ben alapította műhelyét. Ismertebb munkái: a városháza, a kórház női ideg-elme osztálya, a rétsági laktanya belső faipari munkái. Az 1919-es közműn direktóriumának tagja volt. Később a Városi Képviselőtestület és a Népbank felügyelő bizottság tagja.

KMKA–Anyakönyv

Zayzon Elza (Losonc, 1880. dec. 26. – Balassagyarmat, 1930. jan. 27.)

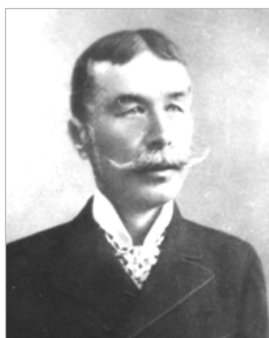
Polgári iskolai tanárnő 1919-től Balassagyarmaton.

Igen sokoldalúan képzett, művelt, a diákokat szerető pedagógus volt. Mennyiségtan és természettudomány szakos tanár, de tanított franciát, kézimunkát, egészségtant, önképzőköri rendezvényeket szervezett. Öngyilkos lett, mely előtt a tanári kar és a diákság is megdöbbenve állt, hiszen még egy nappal végzetes tette előtt is lelkesen végezte munkáját. Az iskola igazgatónője hosszú nekrológban méltatta rendkívüli pedagógiai és emberi értékeit: „Elment s magával vitte élete titkát, lelke... ajtójának kulcsait... Az egyenletek útvesztőiben éppen olyan könnyen el tudott igazodni, mint a francia nyelv rendhagyó ígéinek ... használatában. A magyar remekírókból épp olyan pontosan idézett, mint a latin klasszikusokból. Egészségtani tudása vetekedett a hivatásos orvosok képzettségével... Sokoldalú tudását hatalmas emlékezőtehetsége őrizte és szípkázó szelleme ragyogtatta... Pompás egészsége, tanítványai iránti szeretete,

helyes tanítási módszere, ügyes fegyelmezési módszere a legkiválóbb tanárok sorába emelte... Tanártársai, tanítványai tanakodva, tépelődve állnak sírja mellett.”

Apja Z. Dénes, an: Terray Ida. „Bemutatván a csatolt 1674.ápr. 10-én Fogaras v. megyében keltezett nemességről szóló oklevél, amelyben a Zayzon vezetéknev van írva, a vezetéknev azonképen igazított.” (Zajzonról)

Polg. Isk. Értesítők 1925–30–Anyakönyv–KissÁ



Zeke Kálmán (Böny, 1845. ápr. 13.– Balassagyarmat, 1917. márc. 1.)

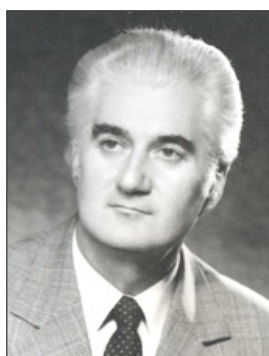
Királyi ítélő táblabíró, a város református gyülekezetének szervezője.

1870-ben tette le az ügyvédi vizsgát, és irodát nyitott Tatán. 1871-től Balassagyarmaton élt, 1888-ban járásbíró, 1896-ban táblabíró. 1906-ban kérte nyugdíjazását.

Lelkes munkája eredményeként épült fel 1904-ben a balassagyarmati református templom és paplak, és az ő buzgólkodásának eredménye, hogy 1907-ben egy új harang került a toronyba. Felirata: „Isten dicsőségére öntette a balassagyarmati ev. ref. fiókegyház 1907. évben / öntötte / Thury Ferencz Budapesten”.

A későbbi egyházgondnok körültekintő szervezése nyomán jött létre 1911-től az önálló helyi lelkészség. A helyi reformátusságért tett elévülhetetlen munkásságáért a református nőegylet megfesttette arcképét Gyöngyös Béla festőművésszel, a képet 1915. máj. 11-én leplezték le. Apja: Zeke József, an.: Panda Johanna, felesége: Okolicsányi Hermina. Gyülekezete így búcsúzott tőle: „Sírjatok jegenyék, mert ledőlt a ciprus.” Sírja a balassagyarmati temetőben van.

Hodossi–Anyakönyv–NH 1906. dec.



Zeke Lajos, dr. (Szekszárd, 1927. jún. 22.– Balassagyarmat, 2012. márc. 12.)

Tüdőgyógyász főorvos.

Több évtizedig volt a város tüdőgondozójának vezető főorvosa, a város egészségügyéért sokat tett. Tagja volt az 1956. okt. 27-én alakult balassagyarmati Forradalmi Bizottságnak. A Magyar Vöröskereszt elnökségi tagja.

D.: *Balassagyarmatért Emlékérem* (2000); *Nógrád Megye Díszpolgára* (2008).

Saját közlés–RLhird–Bgyváros honlapja–Gyászjelentés

Zelenka János (1845? – Losonc, 1896. szept. 12.)

A polgári iskola tanára 1883–1892 között.

A Balassagyarmati Dalegylet karnagya volt 1881-től 1891-ig, több jeles dal szerzője is. Tanárként és zongoristaként is ismert volt a városban, zeneelméleti felkészültségét bizonyítják 1864–65-ben megjelent írásai a Zenészeti Lapokban, melyekben zenetörténeti cikkeket írt, külföldi zenészek életrajzeit mutatta be. 1886-tól 1892-ig az OMDE (Országos Magyar Dalárda Egyesület) elnöke volt. 1884. jan. 16-án az ő vezetése alatt alakult meg a Balassagyarmati Női Dalkör is. (Utóbbiban komoly szervezői aktivitást vállalt Komjáthy Jenő és felesége).

A Nógrád vármegyei Tanító-egyesület elnökévé választották, mely tisztséget 1893-ig, tíz éven át töltött be. 1892-ben helyezték Losoncra az ottani tanítóképző gyakorló tanítójának, ott is eltemetve.

www.rozsavolgyiart.hu/honlap_hu/dalegylettartalom/dall_3.htm –NLHH 1896. 38. sz–. Polg. Isk. Ért. 1928/29

Zichy Ferenc gr. (Pozsony, 1811. jan. 24. – Káloz, 1900. júl. 17.)

Politikus, diplomata, Nógrád vm. főispánja.

Jogi tanulmányai befejezése után kancelláriai titkár és bihari főispán. 1839-ben fiumei alkormányzó, 1841-ben a pozsonyi váltótörvényszék elnöke, majd a Központi Magyar Vasút igazgatója. 1847-ben a Helytartótanács ideiglenes elnöke, 1848-ban Széchenyi közlekedésügyi miniszter államtitkára volt. 1848. decemberben Windischgrätz megbízásából Pozsony vm. császári biztosa, majd 1849. júniusban a cári orosz sereghez beosztott hadseregfőbiztos. 1854-től Velencében Miksa főherceg főudvarmestere, 1861-ben Nógrád vm. főispánja. 1874-től 1879-ig a Monarchia konstantinápolyi internunciusa. 1888-ban tárnokmesterré nevezték ki. A főrendiház tagja. Elnöke volt az Országos Magyar Kertészeti Egyesületnek.

Wikipedia–Gillemot Vilmos: gr. Z. F. (A Kert, 1900)– A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848–49-ben (Szerk. Andics Erzsébet, Bp., 1952).

Zipser Májer (Balassagyarmat, 1815. aug. 14. – Rohonc, 1869. dec. 10.)

Rabbi.

Tizenöt éves korában Prossnitzba került, onnan Nikolsburgba, ahol 1837-ig maradt. 1844-ben megválasztották rabbinak Székesfehérvárra, itt 1858-ig működött. Utolsó állomáshelye Rohonc. Szinnyei 12 írását említi, német nyelven írt.

Szinnyei

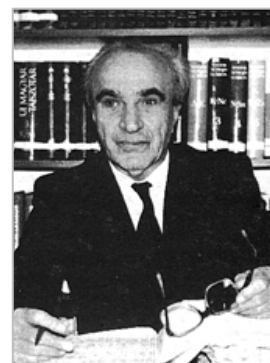
Zólyomi József (Herencsény, 1933. jún. 1. – Balassagyarmat 2003. máj. 11.)

Néprajzkutató, múzeumigazgató.

Elemi iskoláit a ma Szlovákiához tartozó Nagysallóban, gimnáziumi tanulmányait Balassagyarmaton és Újpesten végezte. 1958-tól a Palóc Múzeum muzeológusa, 1960-tól 1991-ig igazgatója, megyei múzeumigazgató.

Fő kutatási területe a Nógrád megyei parasztság tárgyi kultúrájának vizsgálata volt. Fontos tanulmányai jelentek meg az állattartás, települési, kistérségi és nagytáji kutatásairól, Nógrád megye földművelésének 18-19. századi történetéről, a levéltári forrásokból föltárható Nógrád megyei népi építkezésről, Nógrád megye lakástextíliáiról és a Palócföld népi bútorairól. Szakmai életútja során folyamatosan figyelmet fordított a Nógrád megyei szlovák és német nemzetiségekre. Az 1970-es évek elején jelentette meg írását a szlovákok Nógrád megyei letelepedéséről, néhány év múlva e népcsoport hagyományos viseletkultúráját mutatta be, majd egy évtized alatt összegyűlt kutatási tapasztalatait összegezte a Nógrád megyei szlovákokról készült átfogó tanulmányában.

Tanulmányai, cikkei országos folyóiratokban, regionális kiadványokban, a megyei periodikákban (Palócföld, Nógrád Megyei Múzeumok Közleményei, stb.) jelentek meg. Nyugdíjas éveiben szakmai alkotótevékenysége különös intenzitással folytatód-

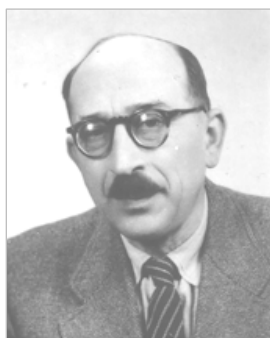


dott. Az említett munkák mellett számos környékbeli település történeti-néprajzi összefoglalóját készítette el.

D.: *Nógrád Megye Madách Imre Díja* (1999); *Nógrád Megye Szontagh Pál-díja* (2002).

F.m: *Balassagyarmat* (Flórián Máriával, 1967, 1987); – *Herencsény története* (1998); – *A Nógrád megyei parasztság lakástextilái, 1700–1960.* (1998); – *Órhalom története* (1998); – *Csitár története* (1999); – *Terény története* (2000); – *Patvarc története* (2000).

BHH (Limbacher Gábor)–Harth Tamás–OSZK katalógus



Zonda József, dr. (Székelyudvarhely, 1899. febr. 3. – Balassagyarmat, 1976. dec. 9.)

Tisztifőorvos, sportorvos.

Régi székely család leszármazottja. Iskoláit szülővárosában végezte, a katolikus főgimnáziumban érettségizett 1916-ban. A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi szakán 1923. máj. 23-án avatták orvossá. 1923–25 között az Országos Munkás Biztosító kórházának sebészetén dolgozott, majd 1925 júniusától Ráckeven lett magánorvos. Trianon után a magyar állampolgárságot választotta. Erdély visszacsatolásakor (1940), Parajdra helyezték tisztiorvosnak, majd 1942-ben (a történelmi események miatt) Szécsénybe. Felesége városába, Balassagyarmatra 1956 májusában került, mint a balassagyarmati járás tiszti főorvosa. Időközben sportorvosi szakvizsgát is szerzett, a város és a járás sportorvosaként is működött.

Zonda Tamás–BHH 2010–Pálmay József: Székely nemesi családok. Reprint, Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000)

Zórád Ernő (Balassagyarmat, 1911. okt. 16. – Budapest, 2004. ápr. 8.)

Festő- és grafikusművész, illusztrátor, a képregények mestere.

Tízéves koráig Dacsókeszin (ma Szlovákia) nevelkedett, majd a család Budapestre költözött. Az Iparművészeti Iskolában Haranghy Jenő volt a mestere. Évtizedeken át dolgozott rajzolóként, könyvek illusztrátoraként. Jelentős szerepet játszott a magyar diafilm sikeres éveiben, s a képregény igényes hazai formájának kialakításában. A képregény műfaj nemzetközileg is egyik legszínvonalasabb művészeként tartják számon. Táj- és városképfestő munkásságában kiemelkedő jelentőségű a régi Tabánt megörökítő sorozata. A magyar irodalom számos klasszikusa, például Mikszáth Kálmán és Krúdy Gyula regényeihez készített illusztrációkat. 1991-ben nyolcvanadik születésnapja tiszteletére a Madách Imre Városi Könyvtár galériáján megrendezték Zórád Ernő kiállítását. 1998-ban újabb kiállítása volt a balassagyarmati könyvtárban. A 90. születésnap környékén megrendezett Balassagyarmat Barátainak Találkozóján a Duna Palotában személyesen jelen volt. Itt vetítették le a művészről a Csach Gábor által készített portréfilmet is.

D.: *Horváth Endre-díj* (1991); *Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti keresztje* (2000); *Budavár Díszpolgára* (Bp. I. kerületi önkormányzata) (2000).

F.m.: *Egy vándorfestő ifjúságai* (Bp. 1990).

BHH 2004 (Kovalcsik A.)–Kovalcsik/3–HTA

Forrás magyarázat

Andor

Andor Csaba (Madách lexikon, kézirat, a szerző engedélyével)

Akik

Akik előttünk jártak (Szerk. Benke György). Tiszáninneri Református Egyházkerület. Miskolc, 2001.

ÁTZ

Szluha Márton: Árva, Trencsén, Zólyom vármegye nemes családjai. Budapest, Heraldika Kiadó, 2006.

Bacsúr

Bacsúr Sándor: Képzőművészet Balassagyarmaton – Balassagyarmat a képzőművészetben. Balassagyarmat, 2002.

BBG

A Balassi Bálint Gimnázium emlékkönyve. Balassagyarmat, 2000.

BKK

Bartha Elemér dr., Kamarás József, Kenessey Albert dr.: A balassagyarmati kórház vázlatos története. Balassagyarmat, 1965.

Balassa

Magyarország főispánjai. (Szerk. Balassa Sándor) Budapest, 1911. Jókai ny.

Bene-Szabó

Bene János-Szabó Péter: A magyar királyi honvéd huszár tisztikar 1938-1945. Budapest, Heraldika Kiadó, 2006.

BHH

Balassagyarmati Honismereti Híradó (Dátum+ szerző)

BelHoHí

Belitzky János: Balassagyarmat középkori főbírái, polgármesterei. Balassagyarmati Honismereti Híradó, 1982. 1-2 sz.

Belitzky

Belitzky János: Nógrád megye története (960-1849). Salgótarján, 1973.

Bgytört

Balassagyarmat története (896-1962) Balassagyarmat Város Tanácsa. 1972. (Főszerk.: Balogh Sándor)

BKK

Biográf Ki Kicsoda? Életrajzi adatok magyar és külföldi személyiségekről, kortársainkról. Budapest, Poligráf Kiadó 1969–2009.(Főszerk. Hermann Péter) (Változó címmel)

Blaha

Blaha Lujza emlékalbum. (Szerk. Porzsolt Kálmán) Blaha Lujza Emlékbizottság, Budapest, 1927.

BonaG

Bona Gábor: Nógrádmegyei 1849-es honvédek nyomában. Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve. Salgótarján, 1985. (35-59 o.)

Bona1

Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. (2. javított és bővített kiadás). Budapest, Heraldika Kiadó, 2000.

Bona2

Bona Gábor: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, Heraldika Kiadó, 1998–1999.

Borovi

Borovi József: A magyar tábori lelkészet története. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1992.

Borovszky

Magyarország Vármegyéi és Városai (Nógrád vármegye) (Szerk. Borovszky Samu) Budapest, 1911. (1988 Dovin Művészeti Kft. Reprint kiadás)

Búza

Buza Péter: Palotai tegnapok. Tallózás egy várossá lett palóc falu múltjában. Rákospalota, Rákospalotai Múzeum, 1995.

Címtár

Magyarország Tiszti Czím- és Névtára. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal 1873-1944. Budapest.

Csapó

Csapó Katalin: Cigányzene a kávéházakban a 19. században. „Budapest Nagykávéház”. Ernst Múzeum, Budapest, 2001. nov. 25–2002. jan. 6. (Szerk. Saly Noémi)

Esze

Esze Tamás feljegyzései, gyűjteménye. Balassagyarmat Honismereti Gyűjtemény.

ES

Encyklopedia slovenska (Jozef Velky; Vladimir Hajko; Vojtech Filkorn) Bratislava, 1977.

Fallenbüchl

Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főispánjai 1526–1848. Budapest, Argumentum Kiadó. 1994.

Földi

Földi István: A községi és körjegyzők társadalma és mozgalmi Nógrád vármegyében (1873–1950). Salgótarján, (Nógrád Megyei Levéltár). 2001.

Gazdag

Gazdag László: Nógrád vármegye térképei. Balassagyarmat, 1964.

Gerő

A m[agyar] kir[ályi] belügyminiszter által igazolt nemesek 1867–1937. (Szerk. és kiadta Gerő József.) Budapest, 1938.

Gudenus

Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. Budapest, 1990–1999 I-V.

Gulyásálnév

Gulyás Pál: Magyar írói álnévlexikon. Budapest, 1956. (Sajtó alá rendezte Viczián János). 1978.

Gulyás

Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939–2002. (A 7. kötettől sajtó alá rendezte: Viczián János).

Hausel /1

Hausel Sándor: Kiemelkedő bankárszemélyiségek a dualizmus kori Balassagyarmaton. Balassagyarmati Honismereti Híradó 2002. 1-2 szám.

Hausel /2

Hausel Sándor: Kubicza István, Nógrád vármegye főjegyzője. Balassagyarmati Honismereti Híradó 2002. 1–2. szám.

Hausel /3.

Hausel Sándor: Kalmár István (1799–1867) Balassagyarmati Honismereti Híradó 1998.1-2 szám.

Hausel /4

Hausel Sándor: Balassagyarmat köztéri alkotásai. Balassagyarmat, 2006.

Hausel /5

Hausel Sándor: A 250 éve felszentelt Bgy-i Szentháromság Plébánia története. Balassagyarmat, 2009.

Heves

Hevesmegyei írók és író nők arcképes almanachja. (Szerk. Utas Zsigmond) Gyöngyös, Sima Nyomda, 1901–1911.

Hodossi

Hodossi Sándor: A balassagyarmati reformátusság története. Balassagyarmati Honismeret Híradó különszáma, 1993.

HK

Holik Katalin

HTA

Helytörténeti Adattár. Balassagyarmat Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteménye

Jeli

Jeli Ferenc: Mohora története 1970-ig. Mohora, 1994.

Jeszenszky

Jeszenszky Kálmán: A balassagyarmati római katolikus elemi fiúiskola vázlatos története. Balassagyarmat, 1934.

KAL

Katolikus lexikon. (Szerk. Bangha Béla). Budapest, Magyar Kultúra, 1931–1933.

Kalmár

Kalmár Elek: Középiskolai Tanári Névkönyv (1906-1910) I-II kötet. Lőcse.

Kálnay

Kálnay Nándor: Krónikás évkönyvem. I–II. Csesztve, 1910.

KeBé

Kenessey Béla közlése

Kikli

Magyarnótaszerzők, énekesek és népdalosok lexikona. 2. kiadás (Szerk. Kikli Tivadar) Szeged, Bába Kiadó, 2004. (+ Függelék: Javítások és kiegészítés az I. kötethez).

KissÁ

Kiss Árpád általános iskola emlékkönyve. Balassagyarmat, 2000.

KKMS

Ki kicsoda a magyar sportéletben? (Írta és szerk. Kozák Péter) Szekszárd, Babits Kiadó, 1994. I-III.

KKZÉ

Ki kicsoda a magyar zeneéletben? (Szerk. Székely András) Budapest, Zeneműkiadó, 2. bővített kiadás. 1988.

Kmetty

Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.

KMÍ

Kortárs Magyar Írók 1945–1997. Budapest, Enciklopédia Kiadó, 1988–2000.

KMÍK

Kortárs Magyar Írók Kislexikona 1959–1988. Budapest, 1989.

KMKA

Keresztény magyar közéleti almanach (I-IV). (Fel. szerk. és kiadó Hortobágyi Jenő) Budapest, 1940–1944. Pátria ny.

KMML

Kortárs Magyar Művészeti Lexikon (I-III). (Főszerk. Fitz Péter) Budapest, Enciklopédia Kiadó, 1999–2001.

Kórház

A Dr. Kenessey Albert Kórház-Rendelőintézet története (Szerk.biz: dr. Baranyi Károly, Hausel Sándor et al.) Balassagyarmat, 1997.

Kovalcsik /1, /2, /3

Kovalcsik András: Arcok Balassagyarmat múltjából. 2001; 2004; 2006.

Kovalcsiktem

Kovalcsik András: Mentsük meg a balassagyarmati sírkertek helytörténeti és művészeti értékeit! Balassagyarmati Honismereti Híradó 9. évf. 1987. 1–2.(48–74).

Kozák

Kozák Péter, névpont.hu

Ladányi

Ladányi Miksa (szerk.): Magyar városok és megyék monográfiája (Nógrád Megye, 1934).

Leszler

Leszler József: Nótakedvelőknek. Budapest, Zeneműkiadó, 1986.

Levéltár

Nógrád Megyei Levéltár, Balassagyarmat

Majdán/1

Majdán Béla: A balassagyarmati zsidó közösség emlékezete. Balassagyarmat, 2004.

Majdán/2

Majdán Béla: Egy magyarországi kisváros építészeti emlékei. Balassagyarmat, 1989.

MagyMűv

Magyar Művészet 1919–45. Budapest, 1985. (Szerk. Kontha Sándor)

MAL

Magyar asszonyok lexikona. Budapest, 1931. (Szerk. Bozzay Margit)

Markó

Markó Miklós: Cigányzenészek albuma 1927 és 2006. (reprint) Budapest, 2006.

MÉI

Magyar Életrajzi Index. Petőfi Irodalmi Múzeum (Szerk. Nagy Csaba) (internet)

MEIL

A magyar emigráns irodalom lexikona. (Szerk. Nagy Csaba) (2. jav. és bővített kiadás + álnévlexikon) Budapest, Argumentum Kiadó–Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ, 2000.

MÉL:

Magyar életrajzi lexikon I-II-III-IV. (Főszerk. Kenyeres Ágnes) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967–1969. ill. 1994. könyv és cd.

MFA

Magyarország főispánjainak albuma. (Szerk. Somogyi Zsigmond) Szombathely, 1889.

MFGA

Magyar festők és grafikusok adattára. (A kutató-, föltáró- s gyűjtőmunkát végezte Seregélyi György). Szeged, 1988.

MFGÉL

Dr. Szabó Ákos–Kállai Tibor: Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikona. Budapest, Kállainé Virágh Irén, 1997. 2 kötet.

MID–I.:

Leblancné Kelemen Mária: Madách Imre-dokumentumok a Nógrád Megyei Levéltárban. Salgótarján, 1984.

MID–II.:

Leblancné Kelemen Mária: Újabb Madách Imre-dokumentumok a Nógrád Megyei Levéltárból és az ország közgyűjteményeiből. Salgótarján, 1992.

MIL

Magyar Irodalmi Lexikon. (Főszerk. Benedek Marcell). Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963–1965 (I-III).

Mikszáth

Praznovszky Mihály: Nógrádi Mikszáth-lexikon. 1. rész, Személyek. 2. rész, Helyszínek. Salgótarján, Mikszáth Kiadó, 1991.

Mkal

Magyar Katolikus Lexikon. (Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János) Budapest, Szent István Társulat, 1993.

MMA

Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Budapest, (Pulszky Társaság-Tarsoly) 2002.

Molnár

Molnár János: A Balassagyarmati Evangélikus Egyházközség története: 1577–2002. Balassagyarmati Evangélikus Egyházközség, 2003.

MPKC

Magyar Politikai és Közigazgatási Compass (1919–1939). (Szerk. Madarász Elemér) Budapest, Magyar Politikai és Közigazgatási Compass Kiadóváll., 1942.

MSZML

Magyar Színművészeti Lexikon. (Szerk. Erődi Jenő és Kürthy Emil összegyűjtött anyagának felhasználásával. Schöpflin Aladár). Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete. Budapest, 1929.

MSZL

Magyar színházművészeti lexikon. (Főszerk. Székely György) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994. (I-IV)

MSZT

Magyar Színháztörténet I-II. Budapest, Akadémia Kiadó. 2001, 2005.

MSZA

Magyar Szobrászok Adattára. (Aliena Kiadó) Budapest, 2000.

MTL

Magyar Társadalom Lexikonja. (I-III). Budapest, 1931, 1932, 1933.

Mtud

Magyar tudóslexikon. (Főszerk. Nagy Ferenc) Budapest, 1997.

MűvLex

Művészeti lexikon I–IV. (Főszerk. Zádor Anna, Genthon István) 3. kiadás Budapest, Akadémiai Kiadó 1981–1983.

MZSL

Magyar Zsidó Lexikon. (Szerk. Ujvári Péter) Budapest, 1929 ill. 2000.

NagyIván

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal I-VIII. Helikon Kiadó (reprint) 1987.

Nagyévkönyv

Nagy Iván Történeti Kör Évkönyve; (Szerk. Tyekvicska Árpád) 2. szám Balassagyarmat, 1995.

NH

Nógrádi Hírek

NLHH

Nógrádi Lapok és Honti Hírek

NHŐ

Nógrád megyei helyismereti öröknaptár. Salgótarján, 1994.

Niedermann

Niedermann Imre dr.: A balassagyarmati Katolikus Legényegylet története (1897–1937). Balassagyarmat, Hollós Gyéza Könyvnyomdája. 1937.

NMRM

Nógrád megye részletes műemlékjegyzéke. I. kötet. (Írta és szerk. Frics Gyula)
Nógrád Megyei Tanács VB. 1988.

NMMűem

Nógrád vármegye műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.

NMMÉ

Nógrád Megyei Múzeumi Évkönyvek.(adott évi számok) Salgótarján, (1973–2009).

Okolicsányi

Okolicsányi József: A Nógrádi Ág. Hitv. Evangélikus Egyházmegye monográfiája.
Budapest, 2009. (Szerk. Galcsik Zsolt)

OTA

Az 1848/49 évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja. Budapest, 2002.

Órállók

Órállók. A Magyarországi Evangélikus Egyház Északi Egyházkerülete gyülekeze-
teinek története. (Szerk. Detre János) Luther Kiadó, Budapest, 2006.

Pallas

Pallas Nagy Lexikona. (Arcanum DVD)

Petrik

Petrik Géza: Magyar könyvészet 1712–1944 (Arcanum DVD)

Petrikné

Petrikné Vámos Ida: Balassagyarmat mezőváros tanács és tisztkara a reform-
korban. In: Nógrádi Történeti Évkönyv. Salgótarján, 1989.

Praznovszky:

Madách és Nógrád a reformkorban. Salgótarján, 1984.

Prímás1

Markó Miklós: Czigányzenészek albuma. 45 elhalt és 65 fővárosi és vidéki élő
prímás arcképével, életrajzával, 13 zenekari képpel és 180 segédzenész arc-
képével. Budapest, Szerző kiadása, 1896.

Prímás2

Cigányzenészek albuma. 80 elhalt és 320 fővárosi, vidéki és külföldi prímás és
jelesebb zenekari tagok arcképével, 56 zenekar képével, rajzokkal, több mint 500
segédzenész arcképével. Szerk. és kiadja Markó Miklós. (2. kiad.) Budapest, 1927.

RLutca

Reiter László: Utcaneveink. Ipoly. 1992. aug. 14.

RLhird

Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998.

RNL

Révai Nagy Lexikona. Szekszárd, Babits Kiadó (Reprint) 1995–1996.

RÚL

Révai Új Lexikona. Szekszárd, Babits Kiadó, 2006.

SzabóJ

Szabó József: Madách Gyűjtemény Balassagyarmaton. Palócföld 1969 3: 76-88; 4: 74-84.

SZKpanth

Szabó Károly: Nógrádi Panteon. Balassagyarmat, Madách Imre Könyvtár 1988.

SzKbgy.

Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban. Balassagyarmat, 1972.

SZlaud

Selmeczi Zoltán laudációja

Szinnyei

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. (14 kötet) Budapest. 1891–1914.

Szluha

Szluha Márton: Felvidéki nemes családok. I-II. Arcanum 2007. (CD ROM)

SZMKK

Szlovákiai magyar ki kicsoda. (Főszerk. Balázs F. Attila). Pozsony. AB-ART Kiadó, 2001.

TMKK1 ill. 2

Természettudományos és műszaki ki kicsoda? (Szerk. Szluha Emil, Schneider László) Budapest, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, 1986 ill. 1988.

TóthT.

Tóth Tamás dr.: Szemelvények Nógrád Megye Bíróságainak történetéből. Balassagyarmat, 2015.

ÚKMSZ

Új Kortárs Magyar Színész Lexikon. (Szerk. B. Fábri Magda) Budapest, Magazin Holding Kft. 1999.

Varga

Varga János: Középszinten a történelemben. Salgótarján, 1988.

VasÚj

Vasárnapi Újság megfelelő számai

ZoTa

Zonda Tamás: Nagyok árnyékában. Balassagyarmat. Madách Imre Könyvtár 2007.



Zonda Tamás, dr. (Budapest, 1940. jún. 28.)

Pszichiáter, neurológus, költő. Negyven éves koráig Balassagyarmaton tanult, majd dolgozott. Az írás és a gyógyítás átka-szépsége kísérte végig életében. Orvosként a depresszió és az öngyilkosság kérdéseit kutatta, verseit a 1970-es évek végétől kezdte publikálni. Alapító tagja a Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaságnak, a Magyar Írószövetség és számos tudományos társaság tagja.

D.: Jahn Ferenc-díj (1988); MPT Nyíró Gyula-díja (1992, 1996); Nagy Lajos Társaság emlékérmé (2009). Balassagyarmatért Emlékérem (2011); Magyar Érdemrend Lovagkeresztje (2013).

F.m.: *Nincs félelem* (1988); – *Történet* (1993); – *Az öngyilkosság kultúrtörténete* (1991); – *Öngyilkos nép-e a magyar?* (1995, 2006); – *Öngyilkosság, statisztika, társadalom* (2006); – *Nagyok árnyékában* (2007, szerk. és előszó); – *Lisznyai Kálmán válogatott versei* (2009, szerk. és előszó) – *Balassagyarmat jeles polgárai* (2011, 2013); *Kisvizit* (2013); *Az öngyilkosság szociológiája* (2018, szerk. és társszerző).

Ez a könyv a város régebben élt jeles polgárainak adatait tartalmazza. De kik is a jeles emberek? Szinte mindenki, aki itt élt, dolgozott, gyermeket szült, nevelt. Hajdan dolgos kezeik nyomát őrzik a gondosan egymáshoz illesztett téglák tízezrei a házak, templomok, intézmények falaiban, a régi bútorok illesztékeiben, az aszfalt alatt szunnyadó kockakövek, a liget fái, a ránk maradt írások, a poros lapok, melyekkel annyit találkoztam. Életük folytatása vagyunk mi is, illik emlékezni rájuk, ha ez a leltár hiányos is. Vallom, hogy a múlt ismerete támaszt, biztonságot és melegebb kötődést jelent a mához. Legyen ez a könyv darabka emlék az utánunk jövőknek.

Zonda Tamás